

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА СНЯТИН — ВИПУСК, ЧИСЛО 6

МИХАЙЛО БАЖАНСЬКИЙ

КРАСА СНЯТИНЩИНИ

**РІКИ, ПОТОКИ, ЛСИ, ЛУГИ, САДИ, МІСТА І СЕЛА
ТА
ВИСОКА МАТЕРІАЛЬНА І ДУХОВНА КУЛЬТУРА
ІХНІХ ЖИТЕЛІВ**

Гаслова Енциклопедія

Дітройт, 1982

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА СНЯТИН — ВИПУСК, ЧИСЛО 6

МИХАЙЛО БАЖАНСЬКИЙ

КРАСА СНЯТИНЩИНИ

РІКИ, ПОТОКИ, ЛІСИ, ЛУГИ, САДИ, МІСТА І СЕЛА
ТА
ВИСОКА МАТЕРІАЛЬНА І ДУХОВНА КУЛЬТУРА
ІХНІХ ЖИТЕЛІВ

Г а с л о в а Е н ц и к л о п е д і я

Дітройт, 1982

Авторські права застережені

M. Bazhansky — 17800 Hull, Detroit, Mich. 48203, U.S.A.

ВІД АВТОРА

Снятинщина, це дорога спадщина працьовитих батьків, прадідів, які важко у поті чола орали свою землю, спочатку примітивною сохою, потім ралом а ще пізніше залізним плугом. Спочатку волами, а потім кіньми, чи машинами. Будували старанно свої житла, ловили рибу і звірину в лісах, що живила їх і їхню родину. Для окраси білили свої чепурненькі хатки, розводили овочеві сади, пасіки, худобу та розкішні городи, в яких плекали всяку городину, для своєго ужитку. Робили це все для своєї вигоди, для покращання своєго життєвого рівня. Це пишний кутючик України, край кукурудзи, соняшників, конопель, та багатьох урожайних, здебільшого чорноземних полів, на яких пишалася гордо колосиста пшениця, здорове жито, ячмінь, овес, картопля і всі інші, для добра людей корисні рослини. Це край обрядового квіття, хрещатого барвінку, волошків, любистків і всієї зелені, та лікарського зілля, яке лікувало рані, болі голови, шлунка і навіть відганяло всякі нещастия від людини. А села снятинські, то такі, як у Тараса Шевченка змальовані „село на нашій Україні, неначе писанка село“. Як у казці, над річками, лугами, попри потоки, в розкішній зелені. Їхні мешканці удержували дорогу традицію батьків і не цуралися своєї колоритної ноші. Треба було видіти, як вийде народ з церкви у багатих у барви вишиваних сорочках. Око не знало, де має зупинитися, чи на прекрасній крайці, пишних сап'янових чобітках, кептариках, узорами багатих, чи на барвистих хустках і капелюхах з пав'ячим пір'ям. А на Великдень, сотні різних писанок, запашних ковбас, пшеничних пасок, перепічок, баранчиків і пісень, веселих і сумних було чути. Так, як і сам нарід: сумний і веселий.

Саме тут, в цій книзі, на канві географічних гасел, топографічних назвах Снятинського повіту, подаються статистичні дані, віроісповідні, культурно-освітні досягнення, та поступ в економіці і політиці. Всі дані, які тільки авторові пощастило роздобути, що не було легким завданням. Література, яка б могла послужити, як джерельний матеріал, розкидана по світі, а то вона і невелика, в більшості недоступна про цей чудовий закуток української землі. Бо ж і про цю частину землі мало писали. А пам'ять людська за слаба, щоб затяmitи все те, що могло б ввійти до такого видання, як оце. Тому автор обрав енциклопедійну систему, якою в коротких рисах мож-

на було подати зібрані відомості за п'ятдесят років студійної наполегливої праці. Де-не-де відчувається недотягнення. Де-не-де можна було далеко ширше розгорнути тему, до якої і був досить добрий матеріал з добрих джерел, але дотримуючись енциклопедичного способу передання, треба було скрочувати, що б для всіх тем був одинаковий підхід, однаковий розмір і стиль, справедлива система розподілу відомостей. Автор безграницно вірить, що вже на підставі цих даних, можна буде дальнє продовжати і поширювати заторкнені питання, поокремі теми та гасла. Найважливішим, що вже заіснувало, тут скоплено номенклатуру, назовництво досить певне, багато цифер, достовірних, опертих на добрих джерелах. Вже після цих даних можна буде ширше і докладніше розробляти матеріал, всім тим, які цікавляться Снятинчиною і хотіли б писати на теми, подані енциклопедичним способом у цій книзі. А землякам, що там народжені багато згаданих імен, подій, справ, випадків, різних атрактивних явищ пригадає рідні, дорогі сторони. Спис джерел подано при кожному гаслі, що для дослідників улекуватиме дальншу працю, а читачеві не треба буде перегортати сторінки, щоб їх знайти. В заситованих уривках залишено мову і правопис оригіналів, для ознаки даного часу і для вірного передання.

Рішуче, автор застерігає за собою всі авторські права, як передруку, роблення витягів, чи будьякого цитування із всього матеріалу. Можна його передруковувати, як також цитувати, тільки за поданням джерел і поданням повної назви, так як звучить на обкладинці. Автор уважає, що витрачене багаторічне намагання, яке треба було посвятити, щоб одержати той матеріал, розкинений по різних виданнях, досягнути однозгідної цілості, перекласти з різних мов на українську, пристосувати до тем і вставити до поокремих гасел, щоб здійснити цей задум — заслуговують на те, щоб ті, які будуть використовувати цю енциклопедію Снятинщини були настільки вирозумілими і респектували його працю. Автор буде широко вдячний всім, за найменші завваги до цього видання. За всі додатки, які або поминено, або не були авторові відомими. Очевидно і за всі помилки, які могли тут трапитися. Просимо всіх присилати на подану адресу в цій книжці. Всі конструктивні завваги можна буде вжити в дальших випусках.

Дітройт, травень 1982-го року.

АБРАГАМОВИЧ (1) — двірський простір, на північ від села Тулова, на схід від села Ілинці, лежить над потоком Дубовець. Висота 229 метрів понад рівень моря.

АБРАГАМОВИЧ (2) — простір дідича, на півночі від села Трійця.

АВГУСТІВ. — Найновішою оселею Снятинщини стала колонія Августдорф, чи як українізовано її на Августів або Августово. Названо колонією, тому що в офіційних документах вона так і звалася: німецькою колонією. Після тих достовірних джерел, за одне десятиліття від 1777-го до 1787-го років, в якому тривало переселення німців з Пфальцу, Баварії, Бадена, Нассау та Вюртембергії поселилося чимало німців у Снятинщину. Їм передано на дуже догідних умовах землі на північ від міста Снятина, недалеко Галицького Передмістя і дозволено поселятися, як хто тільки мав змогу. Віддано їм на довгореченцеві сплати поле, уможливлено доставу з тартаків дерева на будову домів, та навіть пороблено пільги на позички грошей у касах. Названо цю оселю Августдорф. Є оповідання, що цю оселю названо по імені останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського, який підписав дозвіл на поселення німців, якого одержала цісарева Марія Тerezія, ще перед першим роєзбором Польщі. Є також друга версія, що назва Августова оселя походить від назви провідника перших поселенців, не виключене також, що назва походить від осель на рідних землях, які колоністи покинули. Це останнє підсилює факт, що другу оселю біля Стецеви названо Рудольфсдорф, а біля Коломні колонію євангеликів Багінсберг, а другу католицьку Маріягільф.

Про їхній прихід немає писаних пам'яток, але це були пам'ятні дні для місцевого населення, яке передавало з уст до уст про прихід нових людей, яких чогось українська мова назвала німцями, цебто німими. Оповідання кажуть, що вони йшли виснажені довгою дорогою, обдерті, без машин, несли все своє добро на плечах, мали також запряженіх у маленькі возики, яких тягнули собаки і люди з ними упряжені у шлеї. Було їх перших може 20 родин і вони в'їхали почерез високий горб та поселилися на полях. За ними надходили дальші транспорти аж до остаточного закінчення колонізації, яка наступила в 1787-му році. Дуже скоро побудували громадський дім, читальню, де б вони могли сходитися для обговорювання спільніх справ. Побудували євангельську церкву (кірхе) і закінчували будову своїх власних домів. Висота над морем

цього простору, якого їм віддано досягає 347 метрів понад рівень моря. Не були це всі урожайні землі. Було багато тут також піску, трохи чорнозему, височина, що рел'єфно клониться до Турецького потока. В неділі, по Богослуженні виходили всі, як один на спільну працю для побудування шляхів, цвинтаря, та меліорації піль, які по дошах руйнували невпорядковані весняні потоки. Це не була така проста справа. Хоч це була звичайна меліоративна система, яка не вимагала багато труду, та й не була аж так коштовною, але треба було єдності і доброї волі, що жителі Августдорфу проявили і дали приклад державній адміністрації, бо вона не дбала про добро громадян, та іншим жителям, що можна досягнути спільним зусиллям.

В той час у політиці вирували поважні події. Марія Терезія пережила перший розподіл Польщі в 1772-му році, в 1775-му відкупила від Турків Буковину, померла 1780-го року. Австрійський престіл заняв її син Йосиф Другий, але він помер дуже молодим, на 49-му році свого життя, в 1790-му році. Його наступником став 11-го лютого 1790-го року молодший брат Леопольд, який відкликав патент про скасування панщини, якого видав його брат Йосиф Другий 10-го лютого 1789-го року. А 1793-го наступає другий розбір Польщі, а 1795-го третій і останній, по невдалому повстанні Косцюшко.

Немає ніяких дальших згадок про життя німецьких колоністів на новому поселенні. Чи вони відробляли панщину? Здається, що ні! Спеціальним декретом своїм ввійшли до міста, яке в той час користувалося магдебурзьким правом, вільних громадян, тому і вони були прикріплени до Снятина, як „вільного“ міста, а не до села. Користувалися досить великими привілеями, але видно з їхніх статистик, росту народин, та грошових надбань, що їм не переливалося в добрі. Не розбагатіли понад міру, як колоністи польські, вірменські та інші. Німці працювали важко, чесно і прикрасили свою оселю добрими модерніми на той час будинками, з великими вікнами, бляхою та черепом накривали свої хати, оточили свої веселі житла парканами, овочевими садами, дороги брукували деревом або камінням, а поля свої управляли старанно, які стали більш родючими.

Своєю прив'язаністю до землі, пильністю, посвятою, безмірною відданістю дали приклад українським землякам, що можна досягнути працею. З нашими людьми жили в згоді.

Зустрічалися з ними, говорили і вносили новини господарського поступу, про нову машину, про новий млиноч, кірат, про новий рід збіжжя, гноїння, про краці можливості збору тощо. Затямилися деякі розмови з давніх часів: німці поправляли дороги і пільні не тільки головну, здренували свої поля, пустили поміж них рови та шанці й спустили воду в долину до потока. Очевидно, що крім праці вклали і свого гроша. Зустрічали нашого господаря і в дуже чемний спосіб говорили йому, як вони, німці спільно працювали, з жінками і дітьми і дороги тепер будуть кращими. Нас то коштує стільки-то, а стільки-то. Хай він (українець, що уживає ту дорогу до свого поля), як схоче причинитися своїм датком, то добре, а як ні... Не кінчали речення, щоб не назвати суми. Звичайно, що наші люди радо приймали їхню допомогу і платили свої датки, бо вже не було грязюк та ямок, на яких і ломились колеса. Були інші розмови. Німці були досить цивілізовани. Спроваджували з Німеччини різні машини, нові сорти збіжжя, а навіть виплекали новий рід худоби. Запам'яталася на все життя розмова Мака з моїм батьком: ... “видиш оцей порох (це було штучне гноїво) отакий мішок на пів морга поля і буде такий пшеница!” І показав грубість свого великого пальця, такий буде і колос пшениці. Не могли дати собі ради з родівником. Вчилися української мови, бо дуже хотіли з нашими людьми говорити. Не брали участі у боротьбі проти нашого населення. Не йшли разом з окупантами. Були добросердечними, напомічними у всяких випадках. Навіть за Австрії, не використовували свого режиму і не розбагатіли у не-користь другого. Поплатили свої зобов'язання чесно запрацьованим грошем, доробилися по два-три морги поля, управляли його і поле та городина коло хат давала можливість гарно прожити. Насправді жили гарно, можна навіть сказати розкішно. Не відомо нікому, що б у них був влом до хати, що був у них злодій, п'яниця тощо. Свої хати не замикали цілими днями.

Після статистики, яку провів Словник географічний було в Августдорфі 431 євангеликів. В тому самому часі було 36 осіб римо-католиків. Це вйт і його родина та слуги, Антона Петрика. Треба тут сказати, що німці, не мали амбіції взяти адміністрацію до своїх рук. Спочатку називали цю оселю колонією із своїм вйтром та радою. Але нігде не має згадки про Августдорф, як окреме село. Словник географічний згадує під літерою „А“ — Августдорф, і дає тільки три слова і

відводить до гасла „Снятин“, де є кілька даних, про які згадано повище. Властво Августдорф адміністративно був заряджений до міста Снятина, як його четверта частина. У Вістнику дирекції пошт і телеграфів повіту Снятин з 1910-го року Августдорф не мав своєї пошти, а була вона в Снятині, а число мешканців урядовий вістник кумулює разом із мешканцями Снятина, яких того року було 12,342 особи. Так, що не можна знати дійсно, скільки було в Августдорфі в той час населення. Щойно Генрік Сайдлер у своїй історії, написаній в 1930-му році подає число німців у Снятині 318 осіб. Мрочко у своїй праці про Снятинщину нараховує німців у всьому Снятинському повіті на 8,859 осіб, цебто 11.64% всього населення, але Мрочко твердить, що за Австрії, з часів яких подана та цифра до німців зараховували себе також жиди.

Як сказано вже вгорі німці не проявляли ніяких амбіцій політичних. Ніколи не проявляли на зовні свого патріотизму. Ніхто у них не бачив австрійської відзнаки, чорного, двоголового, триразикоронованого орла, гербу старої Австрії. Дивно, що тільки дехто з них знав австрійський гімн: Готт ергальте, Готт бешіце унзер Кайзер унзер Лянд! Наші люди звали їх швабами. Російська енциклопедія, видана в Москві 1912-го року має таке ствердження, що колонізація німецьких громадян переслідувала мету не тільки економічного піднесення Галичини, як її германізації! Приклад Августдорфу дає противагу іншій думці. Населення Августдорфу не цікавилося політикою взагалі. У них були надзвичайно добре ковалі, майже у кожному третьому дворі був свій ковальський приряд, сам собі приготовляв всяке окуття до воза, кував коней, робив замки. Ковалів було так багато, що вони і переселялися до інших місцевостей Снятинщини. Були у них добре слюсарі, столлярі. Не було кравців, бо це ремесло виконували частинно їхні жінки і шили прекрасно все своє плаття на стародавніх машинах Зінгера.

За Української Держави в 1918-19 роках тут стаціонувала частина сотні (20 багнетів) поручника М. Бурнадза для пограничного порядку, під командою хорунжого Майданського.

В сусідстві Августдорфу, на його окраїнах проживало багато українців. Наприклад загинулий у польських тaborах полонених в 1920-му році Петро Калитчук подав, що він замешкалий у Августдорфі. Там жили Олекса Мардаревич, Ляшкевичі, та інші, що жили на території Августдорфу коло поля Сідачів.

Прізвища німців, що запам'яталися, вже третього або й четвертого покоління: Вебер, коваль і Вебер його брат, Гавер чи Гавер, Гайхерт, Готшальк, Дреслер, Кол, Лівенсберг, Лівенсберг його брат, Мак, Масірер, Мессершмідс, Нерпас, Нерпас його син, Нерпас Катічка, Ніколас, Ніфіпас, Рікріх Ганер, Рікріхи, родина, Ріпель, Спансіч, Трап Йоган, Фраер, Фріц, Шваленберг і Штайтер. У самому місті Снятині проживало кілька родин. Був один з кращих ковалів Гергезаймер, донька якого Цеся, спольщена, вийшла заміж за румунського генерала, який разом з румунським військом зайняв Снятин в 1919-му році, а молодша вийшла заміж за Лукавецького в Коломиї. До зовсім українізованих належала дружина звіролікаря Добрянського, Добрянська Євгенія, довголітня голова Союзу Українок в Снятині. Походила із судетських німців. Єдина була в них донька і звалася Нуся.

До характеристики ще августдорфських німців годиться ще додати один факт. Німець з Багінсбергу-Коломия, брав участь у передвиборчій кампанії в 1927-му році й за свої промови дістався до коломийської в'язниці. В той час були арештовані за такі ж самі промови Дмитро Паліїв (УНДО) та Шекерик-Доніків (рад. партія). Цей німець попав до моєї келії, в якій я в той час був. Довідавши, що я із Снятині і знаю Августдорф, він розговорився. Говорив прекрасною українською мовою. Добрий бесідник. Оповідав мені, що зайшов до августдорфських німців і ніяк не міг їх зрушити до громадської роботи. Не помогли мої слова — казав він. Але інші німці видно були більш склонні до громадської роботи. „Було відомо — пише др Іван Макух (На народній службі), що провід УНДО дістав від багатьох партнерів 1928-го року свого блоку сіоністичної і німецької буржуазії, на покриття виборчих коштів велику суму грошей, якою можна було оперувати в поборюванні противних ліст“. Не знати, наскільки це відповідає правді, але факт залишається фактом, що німців із Августдорфу таки ніхто не зрушив з їхніх постанов, не мішався до політики, не брати участі у виборах, не займати громадські пости.

При тому можна повернутися ще глибше до 1848-го року. Наші історики того часу твердять, що посли німці-ліберали, з країн Австрії не розуміли ситуації, яка існувала в Галичині, між українцями і поляками. Вони несвідомо ішли на руку полякам. Тільки ті німецькі посли, що походили з Чехії та Моравії

рави підтримували в принціпі українців в справі поділу Галичини на українську і польську.

Німці снятинські жили між собою в згоді, у найкращому мирі. Морально стояли дуже високо. Хоч не всі учащали до своєї евангелицької кірхи. І хто знає, як довго цей мир міг був існувати, як би не релігійний спір євангеліків з неевангельками. З Познаня та Лодзі почала заходити до них штунда. Так вони самі називали цю релігійну секту. І це наробило багато клопоту. До цього клопоту вмішані були і українські штундисти, з якими мав зв'язки А. Масірер, здається найактивніший провідник штундистів у Снятині.

На підставі німецько-совєтського договору, 1939-го року, щодо взаємної виміни населення, всі німці з Галичини, Волині і східних українських земель мали переселитися до Німеччини. Наразовували всіх близько сто тисяч. В тому числі були і всі мешканці Августдорфу і ті, що проживали в Снятинському повіті взагалі. І так в місяці жовтні 1939-го року, в дуже холодні, морозяні дні перевезли їх до Коломиї а потім до Німеччини. Не взяли вони з собою розкішних садів, багатих городів, скультивованих родючих піль та гарних хат. Правдоподібно, що взяли з собою тільки те, що мали на собі. Можливо, що мали кращі одяги і може трохи грошей, більше, як ті, їхні попередники, піонери первого поселення. Так, як їхні предки, рушили знову у своїй рідній стороні. Кажуть, що їх поселили в різних місцях. Молодших і здібніших до військової служби негайно відокремили і приділили до різних військових формаций, а старших послали на всякі праці до Райху. З ними було кілька родин українських, посвяченіх або пізніших фольксдойчів. За точними відомостями тепер вони організовані у Товаристві „Галицьких німців“ і у Штутгарті видають свої публікації.

Так закінчився процес переселення, в якому перекреслено важкий труд Меттерніхів і Біスマрків та зусиль габсбурзького трону у Відні а особливо цісареві Марії Тerezії, та кількох знищених поколінь, що вже родилися на терені Снятинщини. Родина Петриків, яка адмініструвала цю оселю, ще скорші, бо вже у вересні того ж самого року покинула Снятин і разом з польським військом переїхала до Румунії і правдоподібно дісталася до Польщі. Так що вже у географічній мапі Кульчицького-Кубійовича того присілку не позначено. Цю частину пізніше заселено Лемками та іншими переселенцями. Там створено колгосп.

Пізніше, вже в час війни німців із совєтами виникали різні легенди, що німці в Августдорфі предбачали нову війну і залишили на своїх теренах таємні радіовисильні. Вказували навіть на цвинтар, де між трьохсотками могил-колонізаторів, такі радіовисильні і знайшли. Були навіть запідоозрені одиниці, яких тягали на допити. Це стверджує також автор совєтської книжки, повної пасквілів „Безбатченки“ і подає прізвища Баума, члена репатріаційної комісії, що він мав би бути працівником Гестапа. Називає також і ще одне прізвище Фрамбаха. Можливо, що це правда. Однаке певним є, повернувшись до Станиславова-Снятина молодий здібний чоловік, син августдорфського господаря Рікріха, Отто Рікріх і по певному перевищколі в Райху, став на працю в рр 1941-45 в Гестапо. Його бачили снятинські шкільні товариши і шукали у нього допомоги в рятуванні свого загроженого становища або своїх близьких, рідних, яким грозила в'язниця а то і смерть.

Крім згаданих в тексті джерел: Сайдлер, Мроцко, Словник геогр., Кольберг, Енциклопедія Українська, Російська Енциклопедія, використано ще праці: О. Бальцера, Смольського, Інгольта та Домашовця.

АГОПСОВИЧ — фільварок, що простягається на півдні від забудувань села Тулуків, а на півдні лежить також Дзвінячка. Є на мапах.

АЛЬБІНІВ-АЛЬБІНІВКА, село повіту Снятин, величина панського двора. Грунту посідав 259 моргів. Селяни мали 123 морги поля. В 1880-их роках було 288 мешканців. З того 283 греко-католиків. Філія близько греко-католицької парафії в селі Ганківці, деканат в Снятині. Кілька католиків приналежні до римо-католицької парафії у Заболотові. Земля тут дуже урожайна. Клімат теплий. Родиться переважно кукурудза і тютюн. Крім іншого збіжжя дуже плекані. Власником села був Йосиф Пурина. (Сл. геогр., том I. ст. 26)

В 1910-му році Дирекція пошт і телеграфів видала свій Вістник, в якому подала, що в Альбінівці проживало в тому році 367 осіб. Власником посіlostі був уже Антін Заригевіч.

Статистичний відділ у Варшаві видав список сіл і міст, з дня 1-го квітня 1932-го року, в якому подано, що простір Альбінівки був 2,28 кілометрів квадратних. Всіх ужиточних лісів, лугів і поля було 2,12 кілометрів квадратних, а орного поля було 2,04 кілометрів квадратних. Будинків на 30.IX.1921-го року було 79, а після статистики на 9.XII.1931-го року було вже 93. Мешканців Альбінівка мала на 30.IX.1921-го року 358,

а 9.XII.1931-го року було їх вже 401.

В селі побудовано в 1853-му році церкву св. Михайла і того ж року вона була посвячена. В 1938-му році було греко-католиків 390 осіб, латинників — 9, вірмен — 1, а жидів — 6. В Альбінівці була 1-клясова народна школа, утраквістична. (За Шематизмом станис. епархії з 1938 року). Село не проявляло майже ніякої культурно-освітньої діяльності. При церкві існувало церковне братство, Апостольство молитви і звичайні свічкові братства. Церква належала до парафії у селі Ганківці.

У советській статистиці села Альбінівки немає в Снятинському повіті. Правдободібно, що село переназвано.

АНТИН — так звалася шахта у копальні кам'яного чи брутального вугілля в селі Новоселиця. Вона мала 163.255 гектарів простору. В 1891-му році в тій копальні видобуто 11,317 метричних центнерів вугілля, вартості 6,790 золотих ринських. Працювало досить багато робітників, після статистичних даних снятинського Староства.

АНТРОПОЛОГІЯ — Населення антропологічно належить до індоевропейської раси. Гарні обличчя людей, прекрасні діти, веселі, здорові дівчата, прикраса наших шкіл. Де-не-де, одне на тисячу траплялося монголоподібне обличчя. Помимо довговікових окупацій Снятинщина антропологічно залишилася чистою, з первинним, справді українським типом людини, своєї раси. Раса, це французький термін. Поділ, що його вперше запропонував француз у наукі природи Буфорон 1740-го року. Цю теорію пізніше перенесено і до фізики та духовних особливостей всіх людей, яких поділено за барвою іхньої шкіри, білої, чорної, жовтої та червоної. На підрозділи європоїдів, до яких зараховували расу нордійську, динарську і середземноморську. Снятинщина майже без віймку може належати до нордійської раси, яку дуже підносила людененависницька теорія, яка домінувала короткий час в Німеччині за влади Гітлера і доходила аж до абсурду. До того часу наш селянин розрізняв тільки раси худоби, коней, овець і свиней. Мало хто знов в давніших часах про расу людей. Науковці описують населення в Снятинщині у досить гарних красках. Воно є в більшості середнього росту. Krakівська Академія Наук (том I. 1887 р.) становить коло 20-22 роки життя висоту до 164 сантиметри. Має біляве обличчя, дуже часто переходить у смагляве, очі переважно карі, має досить отяжілій хід, подібно, як хід подолян. Барва волосся у молодих хлопців ру-

сява. Міняється пізніше в дорослому віці на темну. Стриги спереду, зачісують на чоло, підголюють ззаду і на скронях. Вдача досить повільна, розважна, на що впливає підсоння і харчування. В кількох селах є виїмки, в деяких затримався полтавський тип українця.

АРХЕОЛОГІЯ. — Археологічні знахідки в Снятинщині не дуже поважні. На території Снятинщини знайдено, як виказують розкопки в Белелуї та інших околицях скарб та велику скількість окремих срібних монет римських з III-IV століття по Христі. Це свідчить, що місцевість була в той час заселена. Саме місто виникло пізніше. В старій цегельні, недалеко Старого цвінтаря знайдено старі мечі та шаблі й частини давної зброї. Археологічні досліди ніхто дотепер не зібрає разом. Вони є, але розкидані й подавалися тільки, як новинки чи актуальні відомості, в той час, як їх знайдено, але з часом вони призабулися. Твердять достовірні джерела, що віддавано до Krakova, або до Коломиї або до приватних збірок Дідушицьких.

БАЛКИ (1) — Оселя Балки ніколи не творила окремої громади, не мала ніколи свого війта, а була тільки передмістям Снятина на східній його стороні. Назва не розгадана. До-ми починалися на схід від Потоку, штучно переведеного до млина Филиповича, який плив попри міську різню, і простягалися на північ понад „цісарську дорогу“, що йшла із Снятина в Буковину, аж до села Кулачина. Була там „Січ“, може одна з перших по завалівській „Січі“. Були дві школи, двох ковалів, два млини, дві цегельні, багато кушнірів, шевців і бровар. Балки славні дуже із „січових“ походів. Тут дуже часто формувалися частини з Волчківців, Тулови, Заваля та інших сіл, перед вимаршом почерез Снятин. Тут домінувала окрема ноша, яку носили в літі. Вона відрізнялася від ноші інших сіл різоколоровими каптанами, як іх звали „brushляки“, з короткими рукавами, так що широкі рукави сорочки звисали, а широкі штани носили поверх обув'я.

Почерез передмістя Балки перетікав потік, що приходив з села Потічок і входив на заході до Снятина, додавав воду багатьом млинам і звався тут „на потоках“ і вливав свої води до Прута.

Були тут чинні дві цегельні Станкевича та жида Сруля, працювали від дуже давніх часів і додавали цеглу для будов державних, міських, до школ, та людських жител. В них працювало понад 30 робітників цілий рік.

Культурно-освітнє життя тут процвітало окремо від снятинських установ. Тут була своя читальня, „Січ“, мали свою маленьку бібліотеку. Відомий діяч читальні Николай Остафійчук. Знані прізвища міщан: Дзюбанюки, Керницькі, Александруки, Куравські, Матеїки, Николай Якимець, Садовий, Трачі, Камади, Ганчарики та інші. Вже в новіших часах зорганізовано там „Сокіл“ і створено молодіжний хор. Культурне життя піднеслося завдяки великому вкладові своєї педагогічної праці й знанні одного з перших добрих учителів, директора школи Михайла Керницького. Він з притаманною йому послідовністю, витривалістю досягнув великого поступу у шкільництві. Навіть серед невідрядних часів у війні удержував школу в нормальному ході продовж довгих років. Там родилися його діти, адвокат в Снятині Тарас Керницький, Роман Керницький — лікар, та дві доньки Марта і Любов. В домі свого стрийка, цебто Михайла, виховувався також Омелян Керницький, що помер в Канаді.

Крім цієї родини були ще інші культурні діячі, також учителі. Це родина Петрівських, Микола та його дружина Анна з Керницьких, в яких були дві доньки, Зірка і Тамара. Прекрасні учителі. Як директор М. Керницький відійшов на емеритуру, Петрівський став директором тієї школи на Балках. Чимало заслужилися у вихованні молоді на Балках також інші учителі, як Ольга Гоів, що від закінчення семінара в Перешиблі в 1900-их роках постійно виховувала українські діти на добрих громадян, в школі на Балках і в домі Афтарчука під Снятином. Треба згадати тут і про о. Михайла Фелицького, учителя релігії, та інших, поляків, але декотрі з них також більше дбали про освіту, як про польський шовінізм. Проживали там також Білоуси, вже на Кулачині, але були діяльні на Балках і в Снятині. Вони, на жаль, ізза прикрих родинних справ, не могли продовжати своєї культурно-освітньої праці на Балках. Доброго учителя, колишнього вояка УГА, вбив польський пограничник у 1925-му році.

При головній дорозі, при потоці, на якому святили воду на Йордан, був коваль Ісидор Симуляк, а даліше при тій самій дорозі, на тому самому боці, був другий коваль Нерпас, що мав сина Муня. В новіших часах була там кооператива „Злука“, що примістилася біля школи, коло Лаврентовича. Це не та ж сама, що була у домі Добрянських.

На сторінках журналу Снятин є багато згадок про окремі події на Балках і є світлини школи та молодого хору „Сокол“

ла". В Америці живуть прихильники та передплатники нашого Видавництва Андрій Чепига, Микола Камад, Іван Садовий, Володимир Камад, Іван Москалик, Іван Ткачук, др Роман Керницький, Тамара Петрівська-Панкевич, Іван Дзюбанюк, та Регіна Дзюбанюк. При кінці Балок, на шляху, що вів почерез Прут до Зазала, розташував свої приряди до ловлі собак та котів „котулуп“, як його звали — гицель. Доповнення до цього гасла треба дивитися до гасел „На потоках“, „Коло Бровара“ та інших.

БАЛКИ (2) — або БАЛКІ — потік, що пливе на півдні від села Белелуї і вливається до Млинівки, а потім ще приймає води потока Гnilого і пливуть разом до Белелуї, під новою назвою ріки, річки чи більшого потока Белелуя або Белелуйка.

БАЛИНЦІ — село з присілком Трофанівка належить до повіту коломийського, віддалене 4 кілометри від містечка Гвіздець. Власник двора мав орного поля 490 моргів, лук і сіножатей — 11 моргів, пасовиськ — 13 моргів, лісів — 81 морг. Селяни мали орного поля 2329 моргів, сіножатей і городів — 92 морги, пасовиськ — 158 моргів, ліса тільки 7 моргів. При переписі населення в 1870-му році було 1364 особи, з того римо-католиків 21 осіб, греко-католиків — 1312 осіб, вірмен-католиків — 6 осіб, а жидів — 25. В Балинцях є греко-католицька парафія, яка належить до деканату в Коломії, має вірних 2532 особи. Римо-католики належать до Гвіздця. В Балинцях є етатова 1-класова школа. Має свою касу позичкову. Селяни плекають худобу і займаються рільництвом. Власником дібр був Якуб де Гассо Агопович. (Сл. геогр. том I. ст. 88).

Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року, Львів, подає, що Балинці село коломийського повіту, власника дібр називає Якова Агоповича, число населення — 2,055 осіб.

Н. А. Григорчук пише у статті „Від колиби до Лягіслятури“ (Календар Українського Голосу на 1966-ий рік) „що в 1896-му році мій покійний батько разом з покійним Василем Сиротюком з Балинець рішили вислати покійного вже тепер Юрка Сиротюка до Канади на оглядини“... „ми жили в Бучачках“... (ст. 33). В Канаді було багато більше земляків із села Балинці і то дуже визначних осіб, як Тарас Д. Ферлей (Український Голос, Календар на 1945-ий рік), Василь Драган, Юрко Семотюк, М. Деделюк, Іван Корбутяк, І. Далаврик, Василь Пернаровський, а в ЗСА — Іван Карапаш, Анастазія Дубова, Іван Микитюк. Із славних постатей що пов’язані з селом

Балинці зараховують санітарного хорунжого УГА, учительку по фаху Ірину Климкевич, та диригента-музиколога Ярослава Барнича і Василя Барнича. Крім того з Балинцями пов'язані більші роди, що походили з Снятинщини або в Снятинщині діяли: Калитовські, Білинкевичі та інші. Балинці тепер ввійшли до Снятинського повіту.

БАНИЛІВ РУСЬКИЙ — село, якого назвали „руський“. Воно лежить на південь від села Вашківці, що на Буковині, на правому березі річки Черемоша, приблизно напроти снятинських сіл Рожнова та Попельник. Тепер належить до повіту Вижниця. На мапах зується Банилів над Черемошем, а Сл. геogr. твердить, що Банілла Руська лежить на південь від села Тучапи (том 12, ст. 602).

БАНИЛІВ СЛОБІДСЬКИЙ — село положене на південь від села Тучапи, на Буковині. Властиво зується Слобідський Банилів, це правдоподібно і є те село, що в Словнику Географічному записане, як Слобода, яке колись належало до Снятинщини. В румунських джерела зується Слободя Банілєй. Словник Географічний зве це село Банілла Слобода (том 12, ст. 602). Місцевість Банилів є також в Канаді.

БАНЬКИ — простір на захід від Стецеви, на північ від Снила на схід від Кухня.

БЕЛЕЛУЙКА — дехто зве її Белелуя так само, як село тієї назви. Це лівий приплів Прута в повіті Снятин. Ця річка пропливає почерез село Белелуя, і як минає його впадає під селом Устє над Прутам до ріки Прут. Вона випливає на південному сточищі пасма гір званих Балаврами або Балагорами, де-коли Чортовими горами, або по народному Балками, які лежать на Покутті між коритами Дністра і Прута. Це по-перечні відноги Карпатських гір. Джерела цієї річки, чи як хто зве потока знаходяться в околицях громади Белелуя, Снятинського повіту. Пливе в напрямі до півдня долинами і по одномилевому бігу в сусідстві вже села Устє над Прутам вливається з лівого берега до Прута.

БЕЛЕЛУЯ — село повіту Снятин, віддалене на одну милю від міста Снятина. Дідич мав орного поля 32 морги, сіножатей і городів — 57 моргів, пасовиськ — 8 моргів, а ліса — 5 моргів. Селяни мали орного поля — 1427 моргів, лук, сіножатей і городів 142 морги, пасовиськ 158 моргів, ліса — 12 моргів. Село лежить в околицях дуже врожайної землі на так званому Покутті. Римо-католиків в селі — 18 осіб, греко-католиків — 1108, жидів — 17, разом всіх мешканців — 1153. Це список із

1880-их років. Римо-католики належать до римо-католицького костела в Снятині. Греко-католицька парафія на місці, до якої також належать греко-католики села Красноставці із 1314 особами. Парохом тієї парафії, тепер (1880 роки) є Ян Чаркевіч, делегат до Ради Панів з курії сільських громад судових повітів: Коломия, Печеніжин, Гвіздець, Косів, Куті, Снятин, Заболотів, він також віцепрезидент Повітової Ради Снятинщини, член Інституту Галицької Руської Матиці і Товариства громадського „Народного Дому“. Парафія належить до Снятинського Деканату. Село має школу, філіялку. Власник Титус Косцішевський (Сл. геогр. т. I. ст. 128).

В 1832-го року була тут парафія церкви Успення Пресвятої Діви Марії, на чолі з парохом о. Йосифом Кернякевичом, народженим 1792-го року. Греко-католиків в той час було — 680 осіб, разом з філією в Красноставцях, з церквою св. Михайла Архистратига, в якій було записаних 861 особа, що разом становило — 1541 особу. Патроном чи власником був Отто Комар. (Шематизм, Львівської Дієцезії з 1832-го року).

В 1841-му році вже була самостійна парафія в селі Белелуя. Патроном, чи власником були нащадки (спадкоємці) Антона Комара. Парохом тоді був о. Данило Окуньовський, народжений 1803-го року, висвячений 1830-го року. Записаних у метриках було греко-католиків в той час — 835 осіб. Філія була в Красноставцях, де була вже тоді церква св. Михайла, а вірних було 1100 осіб. (За Шематизмом Львівської Дієцезії з 1841-го року.).

Парафія в Белелуї заснована 1763-го року. Церква названа Успення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, виставлена і посвячена 1844-го року. Наділена відпустом в 1873-му році, відновлена 1911-го року. До парафії в Белелуї прилучено село Красноставці, де було три придорожніх каплиці. Патрон Наукове Товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Парохом був о. Йоан Самолевич, народжений 1888-го року, рукоположений 1916-го року, інстальований 1925-го року, жонатий. В метриках записано греко-католиків — 1415, в прилученій церкві села Красноставці (св. Михайла), дерев'яній, побудованій 1866-го року, посвячений 1867-го року, було число осіб греко-католиків — 1458 осіб, що творило разом — 2873 особи. Латинників в той час було тільки 13 осіб, жидів 30. Школа в Белелуї 2-клясова, в Красноставцях також 2-клясова, утраквістичні. Є церковні братства в Белелуї і Красноставцях та Апостольство Молитви. Воєвідство Станиславів, суд, старство, каса скарбова в Сня-

тині, до якого віддаль була 8 кілометрів. Залізниця: Снятин — Залуче, віддаль 12 кілометрів. Пошта в Задубрівцях. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

В 1889-му році Белелуя мала вже свою власну касу позичкову з капіталом 1421 золотих ринських. Карлівську громаду наслідували сусідні села: Стецева, Белелуя, Задубрівці і Тучапи. (Історія Українського Кооперативного Руху, 1964-го року, ст. 79), і створили у себе Товариство Тверезості та щадницю.

Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року, виданий у Львові, подає, що в той час в селі Белелуя було 1,449 мешканців. Називає дра Теофіла Дембіцького власником посіlostі. Ксаверій Мрочко у своїй праці про Белелую згадує на сторінках: 7, 8, 37 — 125, 55 і 122.

Урядовий вістник про міста і села, виданий у Варшаві 1933-го року, подає статистику на день 1-го квітня 1932-го року: поверхня Белелуї становила — 12,82 кілометрів квадратних, ужиткової площини — 12,34 кілометрів квадратних, а орного поля було в той час — 11,45 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було будинків — 282, на 9.XII.1931-го року було 341 будинків. На 30.IX.1921-го року в Белелуї було — 1,370 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було 1,430 осіб.

Під час австрійської займанщини викопано в Белелуї стародавні луки, шоломи й знайдено монети з татарських часів. Парох села о. І. Сінгалевич віддавав знайдені речі до архіву гімназії в Коломії. (Семен Фодчук).

Оскар Кольберг дослідник Покуття стверджує, що на виставах у Коломиї виставлено з Белелуї жіночу і чоловічу сорочки, весільні, а також весільну шапку, вінок, перемітку і пояс (том I, ст. 46), хату вбогого селянина (том I, ст. 55), скатерті й покривала, рушники, накриття подушок „лішівки“, (ст. 69) і хату багатого селянина з Белелуї (ст. 74 тамже).

Багато легенд заховалося до наших часів з цього села. Існує переказ, що за погрому татар 1622-го року татарський ватажок Бен-Алуй, повертаючи в зимі санями із своїми воїнами і награбованим майном, добиччю в Галичі попав у мочари і потонув. Другий переказ говорить, що Бена-Алуя вбито і названо оселю Белелуя (вбили Лужа).

Також існує багато забобонів пов'язаних з оселею Белелуя. Наприклад запевняють люди, що вистане вбити у могилу упиря осиковий кіл, а він має силу не випустити упиря з гробу. (Мрочко)

Найбільше записано пісень у селі Белелуя, над чим пра-

цював невтомний священик Порфірій Бажанський. У нього за-писано:

„Ой вийду я в чисте поле“,
„Бодай тебе Гандзю, мене ні“,
„Наша Маланка фуста прала“,
„Ще по гороньках сніги морози“,
„Світися місяцю, світися в ворота“,
„Пусти мене мій пане, до дому“,
„Ой високі обороги на дворі“,
„Ой летіли білі гуси по двору“,
„А я того дівча люблю, що біле як гуся“.

Можливо, що він записав ще більше пісень, але пощастило тільки віднайти цих дев'ять пісень. Деякі з них мають декілька варіантів. У Мелодіях Зиновія Лиська подано їх 22 приклади. Крім того Оскар Кольберг записав у Белелуї пісню „Гой що ввали за димове?“. Вона має 46 рядків, надрукована у Шиму томі „Покуття“, ст. 31. Рівною Кольберг віднайшов іншу версію „Аркан“ на стиль коломийок, „Ой аркан, арканочку“ (Покуття т. III. ст. 51)

У Збірці Івана Франка „Пісні народні Галичини“ під числом 14-им записана пісня від Лонгина Озаркевича в Белелуї „Гей волошин сіно косит“.

Село Белелуя було досить культурним селом. Не відстало воно також у громадських справах позаду. Селяни були освідомлені й чесні, що доказує такий факт. Зловили свого війта Петра Рибака, який нелегально перепродував кукурудзу, закуплену в Румунії і продавав селянам у Снятинщині. За це був покараний. (Громадський Голос, з 14.XII.1935). Організація радикальної молоді „Каменярі“ належала в повіті до досить діяльних організацій. Календар Українського Робітничого Союзу на 1935-рік вмістив світлину „Каменярів“ в Белелуї. Делегати УСРП з Белелуї завжди брали участь в усіх нарадах, маніфестаціях своєї партії. Їхній представник Н. Шлемко завжди виголошував промови і забирав слово у справах проти „комуністичної кирині“. (Громадський Голос, 21.III.1936). „В літніх місяцях „Союз Українок улаштовував вечерниці в Снятинській читальні або в селах Белелуї чи Орельці, де були пригожі старі двори з великою залею до танцю, яку перед тим комітетові мусіли почистити і посыпати тонкими стружками воску“ (З. Левицька, „Снятин“ ч. 3, ст. 4). Завжди влаштовували рокові свята. Перед другою світовою війною, за часів пароха о. Залузького, приїздив із Снятина др. Августин Заду-

рович з промовою на концерт, що був присвячений Тарасові Шевченкові.

В журналі „Снятин“ в числі 13-му було опубліковано фото пам'ятника Т. Шевченкові, якого поставили в 1961-му році в Белелуї. Навколо пам'ятника багато народу з колгоспу, під яким такий надпис:sovєтські невільники, уніформовані, що б не втекли, у вільних хвилинах від „панщини“, яку відробляють аристократам у Кремлі — прийшли під пам'ятник Тараса Шевченка в селі Белелуя — внести свою страждальну скаргу.

В 1923-му році Марко Черемшина турбується долею поета Володимира Самійленка і його доно́нькою Шаховою і просить дра Володимира Гнатюка, що б дав зарядження „зарядцеві п. Зарембі“ в Белелуї, щоб там примістити їх, бо в Снятині вони бідують. Вислідом тих турбот було те, що поет Самійленко виїхав до Миловання, а потім повернувся до Києва.

Існувала в селі читальня „Просвіти“, кооператива „Власна Поміч“, про що неодноразово згадувалося на сторінках журналу „Снятин“, 1968-1976 рр.

Багато уваги притягали до себе справи пов'язані із маєтністю, яку передав др. Теофіл Дембіцький в Белелуї на власність Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка. На управителя тієї маєтності Дирекція НТШ покликала Зарембу, який разом з дружиною і двома доно́ньками переїхали до Белелуї. Студіючи Хроніки Наукового Т-ва ім. Шевченка можна знайти, що білянс фундації дра Теофіла Дембіцького в 1932-му році був із зиском 150.26 золотих польських і власним майном на суму 181.934.95 золотих, який прийняли Загальні Збори 20. XI.1932-го року, в залі Музею НТШ. Та, як записує „Хроніка“ „немало турботи насували Виділові Т-ва справи маєтності Белелуї“. Хоч Белелуєю управляє пані Зарембова дуже совісна і досвідчена особа, то все ж таки велике віддалення утруднює Т-ву удержання безпосереднього контакту з тією маєтністю та полагоджування всяких справ, зв'язаних із посіданням її. На час каденції Виділу припала також справа екстабуляції Т-ва з ґрунтів, проданих селянам під час парцеляції перед 12-ти роками. Цю справу остаточно полагоджено. З уваги на різні клопоти з Белелуєю та незначний дохід із неї роблено заходи продати її, щоб за гроші, одержані при продажі, купити якусь нерухомість у Львові, однаке оферти купна були дуже некорисні. (За „Хронікою“ в журналі „Снятин“ ч. 9, ст. 10). Останнє звідомлення НТШ, подане в „Сьогочасне й минуле“ за 1938-ий рік звучить: „маєтність у Белелуї дала 1938-го року тільки

невеличкий дохід через значні видатки на будову дому й нáправу господарських будинків". З того виходить, що ту маєтність не продано, як було пляновано в 1932-му році. При кінці того огляду про маєтність НТШ в Белелуї, годиться згадати про мецената, який подарував ту маєтність для НТШ дра Теофіла Дембіцького. Народжений 1845-го року. Громадський діяч, адвокат в Коломії. Опікун молоді, меценат українських культурно-освітніх установ. Розділив значні суми на допомогу студентам та різним організаціям. Помер у Відні 1915-го року, в часі евакуації перед наступом російських військ.

Про село Белелую написано в журналі „За Самостійність“ (Мюнхен 1947): „Перший голова сільради Шлемко забитий партизанами в 1944-му році. Другий Сенчук — утік. Є чотириклясова школа, директором якої є Жовнірчук. На весні 1945-го року вивезено 8 родин. „Крук“ згинув у партизанці. У підпіллі впало 6 хлопців: „Бистрий“ та інші. Сільрада і помістя спалені.“

Село Белелуя вславилося в XIX-му столітті великою скількістю інтелігенції, яка зосереджувалася в домі аристократа української духовості, отця Івана Озаркевича, що був тоді парохом, у 1880-их роках у Белелуї (1826-1903). Він був послом до австрійського парляменту у Відні в рр. 1878-1896, а в роках 1867-76 послом до галицького сойму. За його допомогою о. Теофіл Кобринський одержав цеглу з погорілих касарень Фердинанда у Снятині на будову дзвіниці при Михайлівській церкві. О. Озаркевича знали широко. Він займався пропагуванням українського театру. В його домі бували знатні гости всієї України. В його домі рішалася тодішня політика. Його донька Наталя одружилася з священиком о. Теофілом Кобринським, який одержав Снятинську парафію і там помер в 1882-му році. Син о. І. Озаркевича др Лонгин одружився з донькою визначеного також жителя Белелуї о. Порфірія Бажанського — Олесею Бажанською (1866-1906), яка першою закінчила в тих часах консерваторію у Відні. По смерті о. Кобринського брати Наталі, сини о. Озаркевича, беруть з собою Наталю до Відня, де вона запізнається з Іваном Франком і стає відомою письменницею. Про це докладніше згадується у багатьох числах журналу „Снятин“, а життєпис в 11-му числі.

Уродженцем села Белелуї є також батько Олесі Бажанської, о. Порфірій Бажанський, який склав велику данину своєму селу. Зібрав майже ввесь пісенний матеріял, про який Іван Франко так писав: „Абисте кілько розвідок та опер написа-

ли, не зрівноважить то з монументом збірки русько-народних мелодій". Іван Франко ставив справу запису народних пісень набагато вище оперет і мелодрам, які писав тоді о. П. Бажанський. А написав він чимало тих опер, які дуже важко було пристосувати до сцени (Олекса Довбуш та ін.). Помер 1920-го року.

Іван Сінгалевич, син священика в Белелуї, був товаришем в 1890-му році в школі відомого Петра Зварича з Тулови, про що Петро Зварич згадує у своїх спогадах.

Побувала також кілька разів на вакаціях у свого свояка о. Сінгалевича в Белелуї в 1900-их роках Ольга Кобилянська і там зустрічалася з молодим тоді Василем Стефаником. Кобилянська писала про це в журналі „Дорога“, здається в 1931-му році.

В Канаді проживає ще гарного свого віку (вже 90 років) Петро Жмурчик родом з Белелуї. В Канаді проживав також Михайло Волянський, Тимофій Петрик, та Матвій Остафійчук всі з Белелуї. До Української гімназії в Снятині учащав син багатого земляка з Белелуї — Герман.

В Канадських газетах згадано про земляка з Белелуї Андрія Марусика, що зложив 5 тисяч долярів на будівельний фонд Осередка УНО.

В Сиракюзах, ЗСА проживають др Галина Подюк-Клюфас, народжена в селі Белелуя і її тітка, довголітній мешканець Белелуї, донька Зарембів, вдова по Фраціянові.

БЕРЛАДЬ, — земля і фортеця між Прутом і Серетом, де був осідок галицьких князів, які володіли в давнині Снятинчиною.

БЕРЧЕНКА, — орні, дуже врожайні поля, з півночі, один кілометр від хащі, на сході проходить дорога до Стецеви, на півдні розташована оселя німецьких колоністів.

БОРІВЦІ — село напроти села Стецеви, в Снятинщині. Борівці належать до повіту Кіцмань, що на Буковині. Багато родин було пов'язаних різними стосунками із родинами в Снятинщині.

БОРЩІВ — село повіту Снятинського, положене над рікою Прутом, три мили на захід від Снятина, а 4 кілометри від Заболотова. Надзвичайно урожайна земля. Береги Прута надають гарного виду. Орного поля 684 морги, сінокосів і пасовиськ 5 моргів, ліса — 17 моргів. Селяни були власниками 1187 моргів орної землі, лук і городів мали 10 моргів, пасовиськ — 308 моргів а ліса тільки 3 морги (тут нечitке місце, так що

можливо є інша цифра). Римо-католиків — 72 особи. Греко-католиків — 903 особи, інших (нечитке місце) 80(?), що становить 1155 осіб всіх разом. Латинники належуть до римо-католицької парафії в Хлібичині Пільному. В 1879-му році село мало одноклясову школу, етатову. Дані за Словником географічним, том I, ст. 326. Село лежить на північ від села Трійця.

В Борщеві є церква св. Михаїла, мала в 1841-му році 710 вірних греко-католиків, деканат в Заболотові-Коломія, Львівська дієцезія. Адміністрував о. Николай Кисілевський. Церква побудована і посвячена в 1828-му році. Школа одноклясова, етатова. Шематизм з 1938-го року подає, що завідателем тієї церкви був парох Хлібичина Пільного — о. Андрій Юліян Кисілевський.

Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року подає, що у селі Борщеві в тому році було — 1,433 мешканців, пошта була в селі. Власник посіlostі був Здіслав Дабек. Статистика міст і сіл, видана у Варшаві 1933-го року, з дня 1-го квітня 1932-го року подає, що у селі Борщів поверхня становила 14,26 кілометрів квадратних, ужитків добрих для господарювання було — 13,17 кілометрів квадратних, а орного поля було — 11,70 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року замешкалих будинків було 262, а на 9.XII.1931-го року було вже 305 будинків. На 30.IX.1921-го року було 1,353 мешканців а на 9.XII.1931-го року було їх 1,473 осіб.

Оскар Кольберг згадує, що на етнографічній виставі в Коломиї були оригінальні горщики, миски, дзбанки з Борщева. („Покуття“, том I, ст. 71). Василь Зеленко у своїх спогадах про 1940-ві роки написав, що за німців треба було „вивезти 25 кубічних метрів шутру на летовище в Борщеві за Заболотовом 12 кілометрів від села Волчківці“.

В Канаді проживали такі земляки, що походили з Борщева: Елена Колісник, Ірина Залеска, Николай Богайчук та Петро Грунік. В Америці померли Марія Райнгарт-Семенчук та Меланія Кріско-Семенчук, походили з Борщева. У Вінніпезі проживає проф. Михайло Тарновецький, родом з Борщева.

Що це українська назва свідчать подібні місцевості в Україні, де є місточко Борщів на Поділлі, є у Чортківщині таож. Борщівський повіт на Тернопільщині. Є Борщівка на Крем'янецьчині. Наши земляки занесли і до Канади назву оселі у Алберті Борщів, де є пошта тієї назви. Лежить на південь від Мондеру, близько Інленду. Школу тут відкрито в 1900-му році.

БРІД — мілка вода, де звичайно є тверде дно, кам'янисте,

в тому місці переходили люди без ніяких труднощів з одного берега Прута на другий. Що в давнині мостів ще не було, тому такі місця були провірювані й охоронювані самими людьми. Слова брід, броди, перебрести, не мішати із новотвором українських мовознавців „бродити“, що означає ферментувати.

Було чотири броди на ріці Прут під містом Снятин, на схід від села Микулинці, під Микулинцями, на Підзамчу, понижче горішньої чайки-порому, та останні з вулиці Завалівської. Кожне село положене над Прутом у Снятинщині мало свій брід, яким переходили пішоходи, але також їздили возами, „на порожні“ а також із снопами. Були броди на Рибниці і Черемоші але там переважно йшли граници, що не треба було таких місць шукати.

БРОВАР — звичай варити пиво прийшов до нас разом з німцями в XV столітті. Хоч слово „бір“ — пиво кажуть мовознавці взяте із слов'янської мови. Будування броварів почалося в Україні вже в XVI-му столітті. Варення пива у козаків було пов'язаним із хмелем, рослиною спорідненою з коноплею. Вивар із цвіту хмелю додавали до смаку пива, як також для приемного запаху. „Ол“, це стародавня українська назва первісного пива.

Вже у 1860-му році було відомим пивоварення у Снятині й околицях. В 1870-их роках вже пивоварення у броварах продукувало десять тисяч гектолітрів пива на рік. (Мрочко). Одна броварня в Галичині, після урядових статистик, продукувала пересічно більше як мільйон літрів пива на рік (проф. І. Шимонович). Найбільше гуральництво (броварі також) поширені на Поділлі і Покутті, де вже в 1911-му році було 400 гуралень а потім йде Розточе і Підгір'я. (ст. 97, Шимонович). Пивних заведень в 1909-му на 1910-ий рік було в Галичині 98, які виробляли пива 1,441.094 гектолітрів. Після звідомлення Торговельної Палати у Львові за роки 1868-1870 було в Снятинському повіті 1 бровар в Снятині, 3 гуральні (горілчані заводи) в Джуркові, Стецеві та у Княжу. Отже з того виходить, що бровар в Снятині побудовано в роках 1868-1870. Точної дати побудови немає. В тих часах відомим є тільки, що в повіті Снятин, в селі Рожнів, який тоді належав до Снятина, був уже бровар.

Уживалися в літературі такі назви: бровар, броварня, варня, пивоварня, медоварня, пивництво, броварство. І та назва залишилася за тою оклицею, де був бровар. Власником броваря в Снятині був Чех.

В часі першої світової війни бровар погорів. Оповідають, що російські війська так розпилися, що не можна було їх побудити. Старшини наказали бровар спалити. Це саме діялося також і з всіми гуральнями та алькогольними підприємствами в повіті. За Польщі Снятинського бровару не відбудовано, що б не дати місцевому населенні заробітку. Але назва „коло бровару“ триває і посьогодні.

БУДИЛІВ (1) — село повіту Снятин, лежить над рікою Прут, чверть милі на захід від міста Снятин. Простір, який займав двір з орним полем становив 78 моргів, лук і городів — 78 моргів, ліса — 16 моргів. Населення мало орного поля 1053 моргів, лук і огородів — 114 моргів, пасовиськ — 137 моргів, ліса (нечитка цифра). Населення: римо-католиків — 9, греко-католиків — 766, жидів, здається 21 (також нечитка цифра). Разом подається — 796 мешканців. Римо-католики належать до парафії в Снятині, греко-католики мають свою парафію на місці, до котрої також належить село Микулинці, де є 551 особа. Так що вся парафія нараховувала 1317 осіб греко-католиків. Село має свою школу, але незорганізована. (Словник географічний, том I, ст. 444).

Державна урядова інвентура з 1768-го року зараховує село Будилів до Снятинського Староства. Деканату — Снятин, треба розуміти греко-католицького. В 1841-му році було 9 римо-католиків. В 1880-му статистика нараховує за парафією 1546 осіб. Видно, що в тому часі, ще якесь село сусіднє додано до Будилівської парафії, але уточнення подати важко. Словник географічний X том, на сторінці 930 подає зовсім інші дані. Зате Шематизм Львівської Дієцезії з 1832-го року, до якої належав Будилів подає такі дані: Церква на місці святого Михайла Архангела, патрон спадкоємець Михайла Куманецького. Парохом о. Матвій Лукашевич, народжений 1777-го року, число вірних греко-католиків — 642 осіб. Шематизм дієцезії з 1841-го року стверджує майже те саме. Церква зветься святою Михайл, патроном її є Йоаннес Куманецькі, священик о. Матвій Лукашевич, народжений 1776 (правдоподібно помилка в даті народження), висвячений 1801-го року. Греко-католиків було в тому році 709 осіб, деканат Снятин.

Будилів, село, парафія на місці церква св. Михайла, дерев'яна побудована 1862-го року, посвячена 1864-го. Патронами є наслідники Марії Хеул. Парох о. Василій Пік народжений 1877-го року, рукоположений 1905-го року, інстальований 1923-го року, жонатий. В метриках записано число греко-католиків

— 1394, латинників — 162 особи, жидів — 71. В прилученому селі Микулинці є церква св. отця Миколая, дерев'яна, побудована і посвячена 1906-го року. Число греко-католиків — 921 особа. Разом парафія в тому часі нараховувала греко-католиків 2,326 осіб. Латинників було — 62 особи, жидів — 51. Школа в Будилові двоклясова, мова навчання українська і в Микулинцях. Обі уtrakвістичні. Є церковне братство і тверезості. Воєвідство Станиславів, старство, суд, каса скарбова, пошта і телеграф в Снятині, у віддалі 6 кілометрів, а до залізниці Снятин — Залуче 10 кілометрів. (За Шематизмом Станиславівської дієцезії з 1938-го року). Парохом тієї парафії був дід Петра Трильовського о. Йосиф Трильовський, про що було написано в журналі „Снятин“ число 2, ст. 22, однаке немає уточнення, як довго він був там парохом.

Вістник пошт і телеграфів за 1910-ий рік, подає, що в тому році в Будилові було 1,166 мешканців, власником посіlostі були Іван та Марія Хеул. Державна статистика з року 1933-го, Варшава, подає, що на день 1-го квітня 1932-го року простір Будилова становив 9,34 кілометрів квадратних, ужитків рільничих було — 7,75 кілометрів квадратних, орного поля — 6,15 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 225 будинків, а на 9.XII.1931-го року збільшилося на 293. На 30.IX.1921-го року було 1,078 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було 1,559 мешканців.

Культурно-освітнє життя процвітало тут так, як і в інших селах, але не так імпозантно, як у Карлові. Була організована „Січ“, кошовим був Николай Григорчук, про життя яке написано у книзі „Гей там на горі „Січ“ іде“ (1965). Багато праці над вихованням шкільної молоді віддала учителька Євгенія Виноградник-Захаркевич та інші. Про неї пише Семен Фодчук, що співала гарним альтом в учительському хорі. Мешкала разом з чоловіком, також учителем і дітьми в Снятині. Не присягала Польщі й кінчила життя в недостатках. Поет Володимир Самійленко згадує про свою подорож в 1884-му про Будилів, гарну просвітну працю і про допомогу, яку проявив йому П. Трильовський в Будилові. До кращих досягів села належить пам'ятник Тараса Шевченка, якого спорудили самі селяни з дерева і цементу та що погруддя Шевченка в горорізбі поміщене два рази, по протилежних сторонах. Світлина цього пам'ятника була вміщена в журналі „Снятин“ число 7. Хор з Будилова під проводом Ярослава Лобицького виступав на ювілею читальні в Карлові в 1934-му році. Хор і драматичний

гурток організований в більшості із села Микулинець і Будилова під директую Олеся Левицького працював також постійно з деякими перервами. Фотографії тих культурно-освітніх гуртків вміщалися на сторінках журналу „Снятин“. В Будилові були також організовані „Каменярі“ і в повних своїх одностроях виступали в різних походах та святах. (Гром. Голос, 7.IX.1935). Рівно ж була і діяльна УСРП, якої делегати часто виїздили на конференції, віча та наради. (Громадський Голос, 12.XI.1938)

Під заголовком „неможна вносити петицій проти соймових законопроектів“ з'явилася в „Ділі“, число 44 з 28-го лютого 1932-го року, нотатка, в якій написано: „у снятинському повіті ходить поліція по селах і відбирає петиції проти законопроектів, внесених у соймі. Людей відстрашують списуванням протоколів, кажуть ще являтися у постерунку поліції в Снятині для якогось переслухання, випитують людей, хто їм взірці петицій на машині друкував і т.д. Відважніших охолоджують словами... „Ми достанеми і так ваше петиціє на поч-це“... „А що вам буде з тих петицій?“. Так було між іншим в Будилові, Микулинцях а завтра-позавтра почуюмо ще більше і про це ще напишемо. Видно, що діється в цілому повіті на команду вищу. Чогось такого у нас ще не бувало! Досі можна було принайменше просити, а тепер і цього — як видно — не можна вже буде робити. Навіть багато поляків здивує на це лише раменами і стидається про це говорити“.

До дуже поширених забобонів у Будилові належить вірування у силу рослинного світа, про що згадує вже Мрочко у своїй праці. Осика завжди неспокійна, і цей неспокій об'являється тримтінням її листочків за найслабшим подувом вітру. Це тому, що як каже народне повіря — хрест, що на ньому був розп'ятий Христос Господь, був із осикового дерева. Тому це дерево прокляте. Мрочко згадує про Будилів на сторінках: 37-124, 56-126, 95-127 (сторінки видання Бібліотеки Снятин, 1977-го року, Дітройт.)

Український Вістник, випуск 6, захалявне видання в Україні, подає, що у селі Будилові, снятинського повіту зруйновано пам'ятний Шевченківський хрест, встановлений будилівською громадою ще за Австрії. Хрест скинуто, а барельєфи на постumentі заляпано цементом. Так спрофановано Шевченка, якого там викривлюють на всі лади, по своїому.

Село Будилів лежить на захід від Снятина, віддалене на три кілометри від нього, розляглося на лівому березі Прута.

Північна частина села побудована на горбі, південна на рівнині, недалеко корита Прута. При великих виливах, приходилося часто мешканцям південної частини села випроваджувати живий інвентар. Вода часто заливала і правобережну рівнину і доходила аж до залізничного шляху Львів — Чернівці. Шкоди бували великі. За ініціативою Староства в Снятині приїздив з окружного технічного уряду в Коломиї, в липні 1913-го року інженер гідротехніки, одержав від Староства двох помічників з човнами і розпочав геодезійне міряння корита ріки Прут, з метою проведення регуляції. Та перша світова війна перешкодила здійснення цього проекту. Село мало тоді 104 господарства та приблизно 350-400 мешканців. Хати в них були дерев'яні, покриті солом'яною стріховою. Неграмотних в селі було в той час 10-15 %. Війтами були Грекорашук, Попович. Управителькою школи тоді була енергійна учителька, прізвище якої призабулося. Недалеко школи, бо яких триста метрів віддалі була стара, дерев'яна церква, де відбувалися гайки, свячення пасок на Великдень і формування Йорданських та інших процесій. Ще перед 1895-им роком парохом в Будилові і Микулинці був о. Йосиф Трильовський. Церковного поля в Будилові було 100 моргів разом з пасовиськами і сіножаттями, а в Микулинцях 50 моргів. Але вже від 1906-го року о. Й. Трильовський почав хворіти, і його заступали інші священики зі Снятина, як о. катехит Продан, поки аж не прийшов помічник отець Пік, який ввійшов у громаду широ і віддано. Вже існувала тоді „Січ“ і село пробуджувалося і зростала національна свідомість. Однаке по смерти о. Трильовського обіймив парафію не о. Пік а отець декан Дмитраш, колишній парох Залуча і він по силі своїй продовжав працю в селі. Був у нього син, який вчився тоді вже в гімназії та дві доньки, що вчилися також в гімназії сестер Василіянок у Львові. В той час Будилів мав вже 5 середньошкільних учнів і двох учнів у виділовій школі. За порадою лікарів о. Дмитраш в 1921-му році переселився на парафію в гори. Врешті парохом став о. Василь Пік, і продовжав свою релігійну та громадську працю дальше аж до 1944-го року. Був це інтелігентний, доброї вдачі, гуманіст та великий патріот і зумів вщепити молоді й старшим національну свідомість. Було в нього троє дітей. (В скróченні за спогадами Михайла Плещана, друкованими в журналі „Снятин“, ч. 8, ст. 18-19).

До відомих вихідців, народжених в Будилові належить Василь Таский, син Олександра і Марії з дому Матеюк. Він

вчився в Будилові, а потім в Снятині та Чернівцях. Але 15-тилітнім прибув до Канади там закінчив свою освіту і став учителем. Включився в громадське життя у Вінніпезі. Придбав велику бібліотеку але помер 1956-го року. Щойно рік по смерті відбувся акт передачі його бібліотеки для бібліотеки Колегії св. Андрея. (За Українським Голосом з 15.I.1958-го року)

В Англії проживав уродженець Будилова Онуфрій Волошук. В Едмонтоні проживала Анна Микуляк з Будилова. В Дітройті живе Василь Савка. З Будилова походять родини Кіцулов і Савки.

Назва Будилів українського походження, що всім легко зрозуміти. Таку саму назву має село в Бережанщині над Стриєю. В тому ж повіті є друге село, що зветься Будилівка.

БУДИЛІВ (2) — ХУТІР — простір забудувань і піль, що прилягає до залізничної станції Снятин — Залуче і простягається аж до границь села Будилова. Давніше не творив окремо громади. Тепер існує, як окрема громадська одиниця з сільрадою.

БУКОВИНА (1) — Найдовшу границю має Снятинський повіт з Буковиною, українською землею, з якою був тісно пов'язаний віками. В XVI-XVII століттях відділяється вона від Української Держави і живе своїм окремим життям, окупована чужими. Продовж другої половини XIV століття румуни Семигороду шукаючи за просторами для випасання худоби та овець переходили з своїми табунами декілька разів навіть і через Карпати та поселялися в Молдавії та Буковині і входили між українське населення. В 1780-му році цісарева Австрії відкупила Буковину від Туреччини і знову доля судилася Снятинщині співпрацювати в давнім українським сусідом. Відновилися дружні і більш приятельські, бо родинні зв'язки з Буковою, чи як снятинські люди звали Зеленою Буковою. Багато наших людей покінчили школи у Вижниці, Кіцмані та Чернівцях. Деято і там залишився, розвів родину і там помер. Але і багато буковинців прийшло у Снятинщину і розвело своє життя. До таких належали Клявдій Білинський, директор Державної Української Гімназії а пізніше директор УПТ гімназії, родина Сімовичів, родина Огоновських, Задуровичів, Джулибів та інших. Цікавим також і те, що в Снятинській Захоронці виховано бідних дітей з Буковини, які пізніше вже не поверталися до дому, бо не було до кого. До них належав вихованець Снятинської Захоронки о. Дмитро Шевчук, що був канцлером у Вінніпезі. Народився в Шипинцях Кіцманецького повіту. До

більших політично-громадських чинів належить також створення Буковинського Куреня, який почерез Снятин, поспішив на допомогу Києву. Зв'язь Снятинщини з Буковиною дуже глибока.

БУКОВИНА (2) — поля, пасовиська, що простягаються на півдні від Дільниці, на схід від потока Тростянець.

БУЧАЧКИ — оселя, лежить на північ від міста Заболотів, на південь від села Балинці та річкою Чорнявою, на захід від Трофанівки. Село Бучачки належало до Коломийського повіту, тепер належить до Снятинського. На заході височина Бучачки досягає понад 300 метрів.

ВАЛАХІЯ — так давно звали державу румунських предків. Це не українська назва на Волошину та Волохів. Воєвода, це офіційна назва керівників Валахії, Трансильванії і Молдавії. Військовий губернатор провінції. Уживали цей титул також литовські князі, як також польські. Пізніше, це був титул керівника Воєвідства.

ВАЛ ТРАЯНА — В усіх школах, учителі на прогулянках шкільних показували, що в долині, на другому боці Устя над Прутом, побіч Заболотова проходив Вал Траяна, кордон Римської імперії. Помимо заперечень, що це тільки легендарний переказ, не обснований справжніми історичними доказами. — учителі народних шкіл, професори середніх вперто повторяли це саме своїм учням, на підставі деяких джерел. Він мав проходити недалеко Покутського шляху, починаючи від подільської рівнини. Знайдені римські монети з III-IV століть мали б доказувати про те, що римляни доходили в наші сторони. Та ці сумбурні легенди про Вал Траяна археологи заперечили. Доказом того подають такий факт, що Вал Траяна названо після римського імператора (53-117 рр.), який провадив багато жорстоких війн і так поширив римську імперію. Однаке він ніколи не перейшов Карпатських гір. Це тільки легенди. Знайдені римські монети — могли знайтися на цій території в інший спосіб. Спілкування дорогою торгівлі. Після зайняття Траяном Дакії, в околицях Дністра напливнуло багато гетів, що і залишили по собі сліди римськими монетами. Однаке урядове римське військо не перейшло Карпатських гір, це твердить також відомий археолог Ярослав Пастернак.

Помимо того знайдені римські монети можуть вказувати на те, що були впливи меркантильні римської імперії і засягали наші сторони. І Вал Траяна може і не є легендою а насправді дійсністю. Існує праця історична К. Гадачека „Культу-

ра гирла Дністра доби римського ціарства“, видана в Кракові 1912-го року. На жаль ніяк не можна було цієї праці віднайти. Вона, правдоподібно і є джерелом тих легенд.

ВАШКІВЦІ — більше село на Буковині, яке дехто звє містом. Воно злучує Снятинський повіт мостом над рікою Черемошем, що веде до Залуча. Лежить на південному заході від села Завале. Тут стаціонувало українське військо, в часі Української Держави. Село Вашківці належить до повіту Вижницького. У Вашківцях появлявся учительський журнал, щомісячник, під назвою „Промінь“, якого обов’язково передплачував кожен учитель Снятинщини. Редактором якийсь час був Іллярій Карбулицький. На запрошення тамтешньої „Січі“ співав там хор Української Міщанської Читальні зі Снятину. (Історія Укр. Міщанської Читальні, 1931-го року). Вашківці положені на півдні від села Залуче. Зв’язки з Вашківцями були дуже близькі.

ВЕЛИКА МЛАГА — на захід від станції Снятин-Залуче, на схід від Долини, на північ від Соломин, на південь від залізничного шляху Коломия — Снятин.

ВЕЛИКИЙ ЛІС — верховина в околицях села Трійця, властиво її найвищий верх, що зветься Плоска, досягає 450 метрів висоти.

ВИВІЗ (1) — частина дороги і села на горбі в Микулинцях, недалеко парового млина Розенбергів, де розходилися шляхи до Будилова і Микулинець від головного шляху, що провадив під горб до міста Снятини.

ВИВІЗ (2) — частина в селі Стецева. Такі назви є і в інших місцевостях.

ВИГІН — частина в селі Стецева.

ВИГОДА — простір при кінці міста Снятини, в західно-південній частині. По одній стороні лікарня, а по другому боці головного шляху вхід до Нового Цвінтая. Вигодою називають історики незабудований простір при головних трактах. Тут головний шлях веде до Устя над Прутом. Передше це був великий спортивний майдан для копаного м’яча — футболу, на якому також відбувалися широко відомі в історії торги на свині, рогату худобу, вівці тощо. Напроти був слюсарський варстат Конопки. Назва „Вигода“ вказує на вигідний відпочинок поза містом, перед початком ярмарку. В давніх часах, після старих джерел в Устю збирали мито від купців, що іздили до Снятини на торги і по приїзді на окраїнах міста вони відпочивали. Тому і ту частину названо Вигода. Хоч мито там вже давно ніхто не брав і не було там ніяких залізничних домів

для відпочинку і пиття, а назва Вигода залишилася до нашого часу.

Євген Онацький у своїй Українській Малій Енциклопедії, твердить, що в давній Україні звали корчми Вигода. Мабуть, що і ця Вигода відповідає тому призначенні, бо напевно це місце було колись пристановищем, куди заїздили купецькі вози, а гості могли забавитися і звернути на себе увагу, пропонуючи при тому свій крам. На тому місці в новіших часах постала торговаця і відбувалися ярмарки, та продажа худоби.

Недалеко від того місця тепер побудовано аеродром.

Існує місцевість Вигода в повіті Долина, де міністер внутрішніх справ в 1934-му році створив збірну громаду.

ВИДИНІВ — село повіту Снятинського, положене 10 кілометрів на захід від міста Снятина, де був повітовий суд. Залізнична станція була на місці, 7 кілометрів віддалі на північний захід від поштового уряду в Залучу. На півночі простягається село Орелець, на північному сході Тулова, на сході лежить село Карлів, на південні Княже і Драгасимів, а на заході велике село Волчківці. Північною частиною Видинова перепливає ріка Прут, серединою села переходить залізниця Львівсько-Чернівецька. Більшу власність посідає дідич, він мав орного поля 297 моргів, лук і огородів 38 моргів, пасовиськ — 182 морги. Селяни мали орного поля 1019 моргів, лук і огородів 113 моргів, пасовиськ 19 моргів, а ліса 6 моргів. В 1880-му році було 233 доми і було 1156 мешканців в селі. Дідич мав 10 домів і 56 мешканців. У Видинові було в тому часі 1130 осіб греко-католиків а 28 римо-католиків, 42 жидів, і 12 осіб інших віровизнань. З того приголошених 1123 русинів, 46 поляків і 43 німців. Римо-католицька парафія є у Заболотові, греко-католики мають на місці, а деканат у Снятині. В селі є церква, етатова школа 1-клясова і каса позичкова з капіталом 650 ринських. (За Словником географічним, том 13, сторінка 294).

Після Шематизму Львівської дієцезії з 1832-го року існувала у Видинові церква Успення Пресвятої Діви Марії. Патроном був Д. де Орошани Богданович, священика не було. Адміністрував церкву о. Симеон Підлящецький. Греко-католиків було в той час 610 осіб. Шематизм також ще Львівської дієцезії з року 1841-го називає церкву святої Марії, прізвище патрона називає Деодат Богданович, капелян тоді бракував, адміністрував о. Климентій Подлящецький, народжений 1816-го року, висвячений 1838-го року. Греко-католиків тоді вже

було 685 осіб. Цікаво, що ім'я о. Підляшецького раз подається як Симеон а другий раз Климентій.

Вістник пошт і телеграфів, виданий у Львові 1910-го року подає, що село Видинів мало в той час 1,628 мешканців. Власника посілостей називає Едмунда Комара. Шематизм Станиславівської дієцезії уточнює деякі дані з року 1938-го. Видинів має вже свою парафію, але саме в той час був тільки завідуючий нею, а це парох Карлова о. Леонтій Білинський. Церква зветься Успення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, вибудована і посвячена 1843-го року. Патрони, спадкоємці Маврикія Шнірха. Число греко-католиків 1450, латинників 30, жидів 60. Воєвідство Станиславів, старство, повітовий суд і каса скарбова в Снятині, 11 кілометрів віддалі. Телеграф в Залучу 7 кілометрів віддалі. Пошта і залізнична станція в місті. Тут треба додати, що священиками у Видинові були о. Омелян Завицький та о. Степан Нікович, коротко перед відходом на парафію до Новоселиці.

Державний вістник міст і сіл, виданий у Варшаві 1933-го року подає дані до 1-го квітня 1932-го року, з яких видно, що простору село Видинів займало 10,72 кілометрів квадратних, ужиткової землі було 8,86 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 7,76 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було у Видинові 328 будинків, а на 9.XII.1931-го року вже було їх 348. На 30.IX.1921-го року було у Видинові 1,506 мешканців, а на 9.XII.1931-го року — 1,552 мешканців.

У Видинові існувала читальня „Просвіти“, про яку філія у Снятині подає у своєму звідомленні, за час від 1-го січня 1908-го року до 31-го грудня 1909-го року таке зіставлення: головою читальні був Т. Мойсяк, членів було — 72, бібліотека мала 468 книжок. Був драматичний гурток у звітовий час. Анна з Григорцевих — Завицька, дружина о. Омеляна була довголітньою головою „Союзу Українок“. Видинів також пильно дбав про театральне мистецтво. Запросив до себе театр під проводом Миколи Орла-Степняка на стало перебування, уможливлюючи артистам прожиття. Однаке сталася несподівана приkrість. „30-го IX, 1923-го року закінчив літній сезон своєї діяльності. Театр давав вистави по місточках та селах Снятинщини, маючи постійне місце перебування в селі Видинові, звідки під час переїзду до Варшави румунського короля театр було вивезено і взято під особливий догляд“. (Театральне мистецтво, Львів, вересень-жовтень 1923-го року, а також „Снятин“ ч. 7, ст. 26). У Видинові після того власними силами ві-

діграно „Пошились в дурні“, „Куксу“ грав проф. А. Попенюк.

Було багато учителів, які ширили не тільки фахову освіту, але і дбали про громадські справи. Незабутнім для Видинова назавжди залишиться ім'я Івана Федорака, письменника, який вчительював в час першої світової війни у Видинові. Працювала там теж і Катерина Берлад, як учителька, яка пізніше вийшла заміж за Івана Федорака. Була ще там учителька Андрієвич. Але ж бо і були у Видинові культурні селяни. В часі великого торжественного свята у Карлові при кінці XIX-го століття виступав представник читальні з Видинова селянин Аронець і виголосив дуже чутливий вірш під назвою „Туга“, що був надрукований у книжечці „Село Карлів“, Дітройт 1974-го року, на сторінці 57.

На етнографічній виставці в Коломиї Оскар Кольберг описав січкарню, що була привезена з Видинова. („Покуття“, том І, ст. 64). У час студій мистця Івана Кейвана у Варшаві, студіював Музичну Консерваторію В. Куфлюк з Видинова. Крім того було багато інших студентів, по різних школах, які походили з Видинова.

У Видинові, в новіших часах був тільки один німець, дідич Рудольф Шнірх з двома сестрами, до якого на вакаціях приїздили рідні з Будапешту і Румунії. Вони приходили в неділю до церкви. У Видинові арештовано студента Василя Мурмилюка, так подав П. Мірчук у книжці про ОУН з 1968-го року. Філія Союзу Українок у Снятині перевела в 1936-му році три тижневий курс куховарства і трикотарства в Снятині та Видинові, якого керівником була Ольга Лисяк. („Снятин“, ч. 8, ст. 32). Жіночий гурток у Видинові дбав про пресовий фонд журналу „Жіноча Доля“, що виходив в Коломиї і часто пересилав свої збірки, а також приеднував нових передплатників. В 1935-му році засновано Товариство „Каменярі“, але крім одного виступу на фестині із вправами топірцями, діяльність припинилася. Був це переломовий рік в сторону націоналізму. (Роман Завицький). Крім кооперативи „Єдність“ і її філії, які старанно провадили свої книги були у Видинові ще три приватні крамниці. Були дві олійні, продажа пива Штефана Маркового-Аронця, який повернувся около 1929-го року з Канади. Проживав там професійний молочар Басько Мурмилюк, директор районової молочарні у Видинові. Було в селі двох ковалів, 4 ткачів, двох шевців і стельмах. Др Кирило Трильовський у своїй статті „Шануймо народну ношу“ досить гарно висловлюється про село Видинів, про його вишивки, чудові горботки,

пояси і прекрасні гердани. (Календар „Просвіта“ на 1926-ий рік). Василь Зеленко у своїх спогадах про Волчківці, в деяких місцях також згадує про Видинів. Гарні спогади про село Видинів написала меценатка Видавництва „Снятин“ Олена Кобзей, які з'явилися в журналі „Снятин“, число 11, на сторінці 8-10, в опрацюванні др Марії Кейван. Вичерпна праця про писанки села Видинова подала М. М. Аронець, разом з ілюстраціями в 12 числі журналу „Снятин“, на ст. 15-17. Про село Видинів Ксаверій Мрочко згадує на ст. 37-125. З Видинова походить молодий мистець Петро Грекорійчук, який вчився у Варшаві в Академії Мистецтв і виставляв у багатьох осередках свої праці. („Снятин“, ч. 2 за 1969-ий рік). До знатних прізвищ, які походили з Видинова треба згадати Михайла Аронця, що був суддею у Відні, Николая Грекорійчука, що займав високий пост у Krakovі та Андрія Поленюка, класичного філолога, що вчив у середніх школах, одружився з Марією Дарією Кисілевською, який досить часто відвідував своє село. Багато галасу свого часу наробила справа висилки грошей з Америки від комуністичних Українських Щоденних Вістей для Миколи Максим'юка у Видинові. Ті гроші були призначенні на підривну комуністичну роботу і між „Громадським Голосом“ а „Голосом Покуття“ та „Укр. Щодennimi Вістями“ вив'язалася полеміка, яка тягнулася кілька років. В ту дискусію ввійшов і Тома Кобзей, як обухом по голові — говорив правду. І дотепер ніхто не знає, хто одержав тих бідних сто долярів в 1935-му році. „Наше Слово“ прокомунистична газета у Львові оголосила довгу статтю про вибори в 1927-му році, автор з Видинова, підписався як Квітка. (Н.С. 9.X.1927).

В Канаді померли земляки з Видинова: Євдокія Куфлюк, Василь Мойсюк, Василь Куфлюк, Григорій Клицик, Семен Грекорій, Йосафат Аронець, Петро Шевчук, а в Англії помер Іван Горгіца, в ЗСА: Горгіца, Онуфрій Мурмилюк, який проживав у Дітройті й ненадійно помер. Залишив велику бібліотеку, яку дуже щасливою нагодою врятовано, бо вона була виставлена на небезпеку, що заберуть її на макулатуру. І ту бібліотеку передано до Гарвардського Університету, для українського відділу. Про це з'явилося багато статей в українській та англійській пресі. Відійшов у вічність також о. Володимир Тернопільський, який походив з Видинова, проживши великі тортури за совєтського режиму.

В Канаді проживають такі земляки з Видинова: Матвій Берлад, Михайло Шкоропат, Володимира Ніцович-Наклович,

Мирослава Фроляк-Антонович, з мамою, Василь Мойсяк, Олена Кобзей. В ЗСА: проживають два брати Завицькі, Мирослав і Роман, від якого одержано прізвища осіб з Видинова: Аронці, Мойсяки (з Черкащини), Григорійчуки, Бажани, Шевчуки, Бойчуки, Максим'юки, Гаврасюки, Гаврасики, Гаврасики, Гордіци, Легкуни, Попенюки, Кейвани, Шкоропади, Олексюки, Храпки, Александруки, Хаб'юки, Мурмилюки, Гаврилюки, Федюки, Романюки, Куфлюки, Котлярчуки, Товмаки, Тацюки, Харуки, Клийцяки.

Список УСС-в з Видинова подано у книжці „Відновлення Української Держави в 1918-19 роках“, на ст. 77, а воїнів УГА з Видинова тамже на ст. 79.

ВИСОКИЙ БЕРЕГ — простягається понад потоком, що пливе із села Потічок до Снятиня. Дуже височіє понад його лівим берегом, понад стрімким яром і доходить майже до стечівської дороги, до першого млина, що вже на території міста Снятина. Де-не-де висота його досягає і 10 метрів.

ВИСОКИЙ ОБІЧ — так звється височина, якої найвищий верх досягає 302 метрів понад рівень моря, Простір починається від залізничної дороги, на захід від повітового шляху Снятин — Косів і на схід від села Рудники.

ВІД КОСІВСЬКОГО — маленька оселя, в більшості поля, на захід від Албінівки, на північному заході від села Зібранівка.

ВІЙСЬКОВІ КАСАРНІ — Для військової бранки, чи як тоді звалося до асентерунку покликала австрійська держава молодих людей у віці 21 років до служби. Для цього в 1800-их роках в Снятині побудовано великі, муровані касарні, в яких на поготові стояв один гарнізон вишколеного війська. Це була залога міста, відділ, який постійно, чи тільки на означений час перебував у Снятині та у вільних днях робив вправи за містом. Вояк-новобранець з нашого повіту не мусів іти на військовий вишкіл до Чернівців чи до Коломиї, або найчастіше в інші частини Австрії, чи навіть до Мадярщини. Наші вояки звичайно були розкинені по чужих фронтах, в час різних воєнних дій, що дуже далося відчути у часі формування українського війська в 1918-му році. Ці касарні, здається в час Кошутового повстання в 1848-го року, або пізніше, бо точної дати не устійнено, — погоріли чи може їх вмисне спалено, чи випадково, цього також не доказано. Розвалини цих касарень стояли непорушно декілька років. Казарми, з деяких причин довго не відбудовано. Новобранці примушенні були йти до найближ-

чого військового осередку Коломиї. На тому місці в новіших часах (1904 р.) побудовано лікарню (шпиталь).

До цієї справи існує друкований матеріял, який служить за достовірне джерело, що такі касарні були, і що вони підпали пожарові. Отець Теофіл Кобринський просить свого тестя о. Івана Озаркевича, що був тоді послом до австрійського парляменту у Відні, поклопотатися, чи б не можна було дістати згоду цісаря на одержання цегли з тих розвалених касарень на побудову Михайлівської церкви в Снятині, головно на недокінчену дзвіницю та муріваний паркан. Що і сталося. Церква, а зглядно вся дзвіниця при церкві св. Михайла Архистратига в центрі міста, побудована з цегли колишніх касарень Фердинанда. (Історія Української Міщанської Читальні, Дітройт, 1970 р.)

ВІКНИНА — Таке чудо природи було в Снятині, в його частині за рікою Прут, що зветься Запруттям, точніше в місті, який за тодішнім терміном звався „загородою“, власником якої був Василь Бажанський. Там були джерела свіжої води. Було їх кілька у віддалі одного-двох кілометрів, на сіножатах. В літі в тих джерелах вода була холодна, як лід, а в зимі не замерзала. В них, у глибинах, деякі господарі держали неодну бочілку з огірками, капустою тощо. Але цю бочілку треба прив'язувати, бо ці джерела не мали дна. Ніхто не міг провірити їхню глибину, джерела розходилися, як лябіrint, на всі сторони. Дивна була вода в них. Чиста, як кристал, здорова до пиття, а в зустрічі із сонцем вона ставала млявою. Це чудо природи. Ці підземні джерела простягалися по всьому Запрутті. Над ними росли дерева, коріння яких розходилося понад водою. Можна було і присісти на корені такого дерева і пiti воду або черпати дзбанком. Досвідчені дуже перестерігали прогульковців перед найменшою необережністю. Можна було власті в таке джерело і ніколи не виплисти, бо воно розходилося у відноги на всі різні сторони.

ВІЛЬШИНА — дехто зве Ольшина. Це досить вологі місця, положені на півдні від залізничного шляху Львів-Чернівці, при буковинській границі, на південному заході від Олеся.

ВІРМЕНИ — це, що сказано в похвалу німцям при гаслі „Августів“, не можна вповні повторити, щодо Вірмен, які почали заселявати Снятинщину. Вони приходили, звичайно на окреме запрошення окупанта, з дозволами торгувати і розживатися. В 1768-му році статистика вже нараховує їх в Снятині 44 будинків. В старій українській мові їх звали арм'янами. Вір-

мени належать до старих народів. Християнство прийняли вже у IV столітті нашого часу. Тоді ж саме також оpraцьовано вірменський альфавіт, що складається з 36 літер і є фонетичним. В 1610-му Турки завдали їм великої прикорості й вони покидали свої рідні землі, мандруючи по світах і так дійшли до Снятинщини. Їхньою столицею вважають Єревань. Вірмени ставали католиками і мали архієпископа у Львові (1910-ий рік). Вони стали дороблятися, використовуючи можливі повновласті до набуття землі, будинків, провадження торгівлі, закладання гуралень та пивоварень тощо.

Арм'яно-грегоріянська церква заснована правдоподібно апостолом Таддеєм, схвалена епископом Григорієм в IV столітті, відділилася від грецької церкви постановами двох соборів. Догматично вона мало різнилась від греко-східної церкви. Богослуження бувають в давньо-арм'янській мові а проповідь в новоарм'янській. Представник церкви „католікос“, голова і верховний патріярх всіх вірмен проживає у Ечміадзені, що лежить у Єреванській частині (З Енциклопедичного Словника 1919-го року).

В Снятинщині, як вже було сказано, вони прийняли католицизм і пішли зовсім на службу окупантів. Ставали переважно економами, управителями панських дібр, дуже скоро самі ставали власниками і в більшій часті використовували населення. Були дуже а дуже малі виїмки, що вірмени говорили по українськи і українізувалися. Побудували свій костел і визнавали римо-католицизм. В Кутах був їхній деканат, вірменсько-католицький з 4-ма парохами і одним капеляном на місці. Вже в 1880-му році було 82-х вірмен у Снятині. (Сл. геогр. т. Х. ст. 930). В 1890-му Мрочко нараховує вірмен католиків вже 138 або 0.2% всього населення. Того ж року число вірмен — орієнタルного віровизнання 39 осіб, цебто 0.5% населення. Цікаво, що це орієнタルне віровизнання за якийсь час зникло в Снятині і в його повіті. До страшних забобонів у вірмен належить палення хати самогубця і прокльони на його адресу в тому часі. Невідоме в забобонній символіці українській. Дуже багато з'явилось на тему вірмен — літератури. З важливіших: Каєтановіч, Катедра вірменська і її оточення, Львів 1926, Теодорович, питання вірменське, 1898, В. Грабовецький, Армянская колония в Снятине, исторические связи и дружба украинского и армянского народов. Сборник, Київ 1965, ст. 140-144).

До прізвищ, крім згаданих, можна додати ще такі, які

діяли на терені Снятинщини: Валери Теодорович, дідич в Потічку, Давид Абрагамович, спольщений дідич, який у 1897-му у Відні, як президент палати послів кликав до парляменту поліцію, щоб втихомирювала опозицію проти Казимира Бадені. Тією опозицією були саме українці. У Микулинцях були діди-чі вірмени Богусевичі та Хевули, Голубаш, власник ресторану чи винарні в Снятині, яку описав Василь Стефаник у своїй новелі „Такий панок“. Недалеко польського Сокола, проживала вдова з двома синами по вірменинові, завідателеві дібр — Андріясевичі. Були ще такі нащадки вірмен: Агоповичі, Аміровичі, Кастановичі, Богдановичі, Ромашкани. По собі залишили змінні погляди і приятелів і не дуже приятелів. Великою пам'яткою це є Вірменський костел та вулиця тієї назви, при якій вони осіли, майже компактною масою. Для доповнення до цього гасла треба заглянути до журналу Снятин 1968-1976 років і до книжки „Віки говорять“, Дітройт, 1981 рік.

ВЛАХОВА — орне поле, недалеко стецівської дороги, на ліво від неї, як ідеться до Стецеви. На північ від піль Малої Долини. До Стецеви 4 кілометри.

ВОЄВІДСТВО, див. СТАНІСЛАВІВ.

ВОЛОВ'ЯНКА — назва фільварку на другому березі ріки Прут, у селі Волчківці, якого власником був барон Мойса, дідич в селі Рудники. Він програв вибори до австрійського сойму на користь посла дра Кирила Трильовського. Його майно досягало 430 моргів поля з лугами.

ВОЛОХИ — нарід, що заселяв Волощину, по російські Валахію, предки румунів, що жили в Семигороді, на півдні від Дунаю. Поширювали свої граници володіння на північ аж по Буковину.

ВОЛЧКІВЦІ — в одному із старших Шематизмів Львівської дієцезії з 1832-го року подаються такі дані про село Волчківці: село має парафію греко-католицької церкви Успення Пресвятої Діви Марії. Патрон граф Франціск Айхгорн. Парохом о. Андрій Щуровський, народжений 1803-го року, висвячений 1828-го. В метриках записано 1,018 греко-католиків. Філія церкви святого Вознесення, мала 400 осіб греко-католиків, а прилучена церква св. о. Миколая в Орельці мала в той час 439 осіб. Разом парафія начислювала 1,857 греко-католиків. Деканат в Снятині. Римо-католиків в той час було 132 особи, а греко-католиків Словник географічний подав 2,562 особи. В Орельці було греко-католиків 674 особи. (Словник географічний, том 7, ст. 578 і том X., ст. 930). Зовсім відмінні

дані подає Шематизм з 1841-го року. Патрон і парох ті самі, тільки у пароха о. А. Щуровського дата народження подана 1804, а не 1803, як у попередньому Шематизмі. Додано, що він був висвячений 1828-го року. Греко-католиків в той час вже було 1565 осіб. Філія в Орельці мала вже 444 греко-католиків. Заболотівський деканат а не Снятинський. Львівська дієцезія.

Найкращі дані є вже у Шематизмі Станиславівської епархії 1938-го року. Волчківці, село, парафія, церква Успення Пресвятої Діви Марії в Долішнім Куті, дерев'яна, побудована і посвячена 1860-го року. Патрон: вільного надання. Парох о. Олександер Мальчинський, народжений 1896-го року, рукоположений 1928-го року, інсталюваний 1933-го року, жонатий. В Горішнім Куті церква Вознесення Христового, дерев'яна, побудована і посвячена 1863-го року. В Волчківцях число вірних греко-католиків було тоді 2,992 особи, а в прилученому селі Орелець, церква св. Миколая, дерев'яна, побудована і посвячена 1864-го року, число вірних греко-католиків було 1,253. Разом парафія нараховувала 4,245 осіб. Латинників в той час було 262 особи, жидів 109 осіб. Школа у Волчківцях була 7-миклясова, утраквістична, а в Орельці 2-клясова, українська. Існувало Товариство Апостольської Молитви, Воєвідство Станиславів, староство, повітовий суд, каса скарбова в Снятині. Пошта і телеграф на місці, залізниця в Заболотові, 7 кілометрів віддалі, або у Видинові 3 кілометри віддалі.

Тут треба ще зареєструвати такі відомості про священиків: отець Коржинський, декан і парох села Волчківців, вливаючи на небіжчика о. Теофіла Кобринського в Снятині 1882-го року на труну, оліви також зімлів і впав серед церкви. (Николай Дутчак: Історія Української Міщенської Читальні, Дітройт, 1970-го року.) До приходу (здается в 1900-му році) о. Білинкевича до села Волчківці, був там парохом москвофіл і заложив читальню ім. Качковського. (Книга „Січей“). О. Олександер Білинкевич був парохом села Волчківці. Він відступив площу біля резиденції на будову читальні в тих роках. Помер 1910-го року. Родина перенеслася до села Балинці-Трофанівка. (С. Фодчук). „Так само помер в Америці о. Є. Бахталовський завідатель парафії у Волчківцях“ (З листа С. Фодчука). За першого приходу большевиків вигнали пароха о. Мальчинського з Волчківців. Метриkalні книги забрали від нього і віддано сільраді“. (Василь Зеленко).

Повертаючи знову до статистичних даних візьмемо найточніші дані за Вістником пошт і телеграфів, виданого у Льво-

ві в 1910-му році, який подав, що в тому часі було у селі Волчківці — 3,032 мешканців. Власником посілості був Богдан Задурович. На місці є постерунок жандармерії. Тут є розбіжність деяких даних. Всіми документами стверджено, що дідич села граф Айхгорн вже давно не жив і Василь Зеленко подає, що і всіх спадкоємців вже не було в селі бо як і панського двора і все поле розпарцельовано ще у 1904-му році. Звідкіля ж взявся у 1910-му році власник посілості Богдан Задурович? Урядовий вістник з 1933-го року, виданий у Варшаві, подає на день 1-го квітня 1932-го року такі дані: село Волчківці мало простору 27,19 кілометрів квадратних, ужитків господарських — 24,76 кілометрів квадратних, а орного поля під сівбу тільки 21,07 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року будинків було 627 а вже на 9.XII.1931-го року, десять років пізніше 654 будинки. На 30.IX.1921-го року було у Волчківцях 2,521 мешканців а на 9.XII.1931-го року 2,640 мешканців.

Село Волчківці віддалене від свого повітового міста Снятин на 13 кілометрів. Волчківці має найвищі висоти 239 метрів понад рівень моря. Біля села є невисокий горб, що зветься „Татарська гора“, а за нею поле, яке звуть „Погибла“. В селі проживають люди, що звуться Татарчуки і Різуни.

Завдяки невтомній праці директора школи Василя Равлюка, шкільництво стояло на своїй висоті. Спочатку працювало тільки двох учителів, та при наполегливій праці і енергії по кількох роках було вже їх 8, а фреквенція дітей збільшилася до 500. Він і заснував церковний хор, який співав і на Богослуженнях. Директор Василь Равлюк за Української Держави був інспектором шкіл в повіті. Про нього є дві статті у журналі „Снятин“ — Семена Фодчука і др Марії Кейван. Кажуть, що за австрійських часів коротко учителював у селі Волчківці письменник Михайло Ломацький і жив у Єлени Різун на селищі. (С. Фодчук). У листуваннях Фодчука з Василем Зеленком виступає також прізвище Гавдуника. І є ствердження, що таке прізвище належить колишньому директорові школи у Волчківцях, здається ще перед приходом Василя Равлюка. В селі від давна була читальня „Просвіта“. У звідомленні з 1910-го року подано, що читальня про себе не подавала у звітний час свого звіту. Є згадки, що на фестині у селі Задубрівці 19 серпня 1935-го року співав хор дівчат із села Волчківці. (Гром. Голос, 14.IX.1935). Радикальна партія була в селі досить сильна. До неї належали передові одиниці села, як Василь Зеленко, Л. Протасик та інші. У селі проживали ще вояки Українських

Січових Стрільців та Української Галицької Армії, фотографію яких було вміщено у книжці „Відновлення Української Держави 1918-19 років“. Василь Зеленко був головою „Сільського Господаря“, який виконував незвичайно вдячну роль в допомозі селянам при засівах, жнивах тощо. В 1934-му році міністер внутрішніх справ на терені Снятинщини утворив збірні громади і до села Волчківці додано сім сіл.

До незвичайно колоритних постатей села належав Гриць Запаринюк, відомий громадський діяч серед селянської та інтелігентської громади. Його в 1905-му році відвідував Іван Франко, як також і Василь Стефаник, який написав новелю, присвячену Грицеві Запаринюкові, яку назвав „Дід Гриць“. Іван Франко змалював його в оповіданні „Свінська конституція“. Він часто під осінь брав у руки ціпок і пішки йшов до Львова, відвідувати свого приятеля Івана Франка. Семен Фодчук також приготував оповідання про Гриця Запаринюка про що згадує у своїому листуванні до Василя Зеленка, але не відомо чи це зробив? Може і не друкував, а може лежить в котрійсь редакції?

У селі Волчківці була „Українська каса“, щаднича кооператива, яка в 1938-му році склала пожертву на інвалідів 10 золотих. Це була установа, до якої завжди зверталися потребуючі й ніколи їх каса не послала додому без допомоги.

У селі Волчківці на Великдень відбувалися крім традиційних святкувань, ще так звані „цоканє“ писанок. Ігра молоді і старших: чия писанка твердша. У Мрочка також читаемо оповідання з Волчківців, що раз зайшов Спаситель до однієї вдови, що пекла хліб і просив, щоб спекла йому маленький буханчик. Вдова всадила до печі малий буханчик, але сталося чудо: буханець у печі виріс такий великий, що ледви могла його витягнути. Тоді сказала до Христа: не можу Тобі продати хліба: бачиш я добра господина: я всадила малий буханчик, а він он як великий виріс!“ Тоді Христос розгнівався, що нерозумна жінка не віззнала чуда і перемінив її в дятя. Перемінена у птака вилетіла комином і так сильно вдарилася в голову, що аж кров поплила. Тому то дятель має верх голови червоний.

За першого приходу більшевиків, совети наложили податок на бджоли. Від одного пня бджіл до десять пнів, по 5 рублів, вище 10 пнів, по 10 рублів, від пня річно, а, крім того треба було ще продати державі отаксовану норму меду, воску й вошини. (В. Зеленко, Українські вісті, 19.8.1965).

„За те горілки було досить за німців в 1941-му році“, каже у своїх спогадах В. Зеленко. „Так само і большевики на самперед везли в село Волчківці горілку. Так робили тепер і другі „визволителі“. Попередній досвід в алькогольній продукції не пішов на марне. Люди взялися гнати самогон щораз більше. Німці розпивали село, а село німців. Потім почалися хабарі. За хабар і горілку не одну справу можна було полагодити.“

У Мелодіях Зиновія Лиська записаних є 14 пісень зібраних у селі Волчківці:

„Гей понад море та й понад Дунай“,
„Збираєси Івасенько сім літ на війну“,
„Ой у садочку, в виноградочку“,
„Гой у Львові та й на брамі, Наталія“,
„Іа в лісі, в лісі, йа в недоборі, ой Дай Боже“,
„Ой летіла зазулиця через море в гай“,
„Та я знаю, мій миленький, я знаю, я знаю“.

Цих сім пісень записав і поклав на музику Станислав Людкевич.

Згадуючи осіб, що покинули Волчківці треба почати від Григорія Москалика, правдоподібно першого вихідця до Канади. На його поселенні в Алберті є надпис „На Москаликах“. (Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Вінніпезі 1949-го року). Дуже відомі прізвища Руриків і в дома і в Канаді. Найбільш знаним став Василь Рурик, член УГА на рідних землях а потім в Канаді управитель канцелярії Головної Управи Української Стрілецької Громади, був і в редакції „Стрілецьких Вістей“ (Шарик, З віддалі 50 літ, Торонто 1969-го року). Він був учителем у школі „Дністер“, також адміністратором тижневика „Новий Шлях“. В Канаді був ще відомим учителем Іван Рурик. В Залцбурзі помер др Дмитро Лехкун. В Канаді повмірали земляки з Волчківців: Іван Харук, Марія Воробець, Олекса Григорійчук, Михайло Чепига, Іван Степчик, Василь Протасик, Василь Чернявський, Дмитро Різун. Про смерть Василя Зеленка і його дружини посмертна загадка була вміщена в журналі „Снятин“, автором життєпису був мистець Іван Кейван.

Проживають ще в різних місцевостях: священик Михайло Григорійчук, Іван Проданюк, Василь Григорійчук, Паракса Кузик, Петро Татарчук. В Едмонтоні живе донька Зеленків з Волчківців, магістер фармації Оленка Зеленко-Стадник, яка разом із своїм чоловіком стали меценатами Видавництва „Снятин“.

Для доповнення до постатей, треба тут згадати ще з листування Семена Фодчука про одну трагедію, яка сталася в Торонто із відомою землячкою села Волчківців: „А тепер — пише С. Ф. — щодо вбивства бл. п. Липовецької. Початково я якось не звертав більшої уваги на новинку в англо-мовній пресі в справі загадкового вбивства. Доперва згаданий вище Стецік задзвонив до мене і згадав, що вона є з роду Шинкевич. Гей! Гей! Та ж я її дедю вчив співати, коли улаштовував виставу „Сватання на Гончарівці“ ще перед 1905-им роком. Тоді я заінтересувався цією справою більше і зачав шпилити по місцевій пресі, тому дещо про цю страшну трагедію, певно вам відомо, що небіжка кінчала консерваторію у Варшаві і виступала там же як кваліфікована співачка. З приходом большевиків емігрувала до Німеччини. Тут вийшла заміж за сотника УГА Липовецького. Перед двома роками вуйко Семен Левко спровадив їх до Канади. Вони замешкали таки у згаданого вуїка. Працювали обое в готелі, але у ночі. Поверталися звичайно до дому по опівночі. Звичайно муж вертався до дому разом з нею. В п'ятницю на роботі чомусь чоловік її залишився в готелі, а вона верталася сама. Від трамваю до її помешкання треба було йти пішки кілька десять кроків. Бандит певно вже очікував на неї і зловивши задушив і то моментально. Так виказала автопсія. Одежу порозривану вкинув до смітника і під штахета черевики. Ніхто нечув з сусідніх домів ніякого крику. А сталося це десь коло першої години по опівночі“ (С. Фодчук, з листа до Зеленків, 27 жовтня 1954-го року).

До бібліографії про село Волчківці треба додати, що у книжці Мрочка згадано про те село на ст. 37-125, 59 і 93. „Новий Час“ із 1.X.1938-го року подає відомість, що в селі згоріло кілька господарств. Василь Зеленко: „Товариство „Січ“ у Волчківцях“, „Свобода“ 22 і 23 вересня 1958-го року, В. З. „Церква Вознесення у Волчківцях“ „Свобода“ 22 січня 1959-го року“. Цю статтю передруковували інші газети. Василь Зеленко: „Як большевики скасували податки в покутському селі Волчківці“, одна стаття з циклю довгих спогадів „Українські Вісті“ 19 серпня 1965-го року. „Шляхи оновлення і творення“, дещо з життя села Волчківці (треба згадати, що большевики переіменували село Волчківці на Вовчківці („Вісті з України“, квітень 1979-го року).

ГАВРИЛІВЦІ — село на Буковині, належить до повіту Кіцмань. Лежить напроти Августдорфу, на схід від нього, село

Хлівище, також на Буковині. Посілість Гайки межує з полями Гаврилівців, потік Турецький творить між ними кордон, який є також державним кордоном.

ГАЛИЦЬКЕ — лежить на південь від височини Коротичів, на захід від будилівських ланів, на північ від залізниці Львівсько-Чернівецької та „цісарської“ дороги, так якби продовження Середніх Ланищ.

ГАЛИЦЬКЕ КНЯЗІВСТВО — починає своє існування в 1084-го року, за князювання Ростиславичів. Столицею тоді був Галич. Снятин одержав грамоту міста Галицького князівства в 1148-му році. Ведеться боротьба з Уграми і Снятин якийсь час був у руках мадярів. Рюрик, Володар, Василько, Володимирко і Ярослав Осмомисл 1153-1187 рр.

ГАЛИЦЬКЕ ПЕРЕДМІСТЯ — про цю назву я вперше довідався в дитячих роках. У зв'язку з тією назвою лежить у пам'яті незатертий спогад з розмови, яку я мав із стареньким Дзюбанюком, йдучи по дорозі до своєї бабуні. Він направляв мене, як я маю йти поворотною дорогою, як піду на гору, промину „Галицьке передмістя“ то й вийду на другу дорогу, якою можу повернутися до дому. Врадуваний я більшим знанням сказав про це учителеві, що я знаю, де знаходиться „Галицьке передмістя“ і що я там був. Учитель змішався трохи, подумав хвилину і сказав: „це ти думаєш про Балки?“. Ні, кажу йому, воно положене між Снятином а Глиннищем, а потім є пасовисько а дальше Августдорф. Учитель розмову зі мною уважав закінченою, сказав, що такого „передмістя“ немає і думав, що дитина видумала.

Від тієї розмови проминуло багато часу, дуже багато. Що-йно недавно я одержав багато мал і на одній з них, на моє здивування і на мою велику радість, я знайшов чорне на білому, на малі генерального штабу австрійської армії топографічну назву старого історичного Снятина, де є назване Галицьке передмістя. Сюдою в давнину проходив Галицький шлях, ще перед побудовою „цісарської дороги“, яка не пройшла по-через Галицьке передмістя. Ту дорогу старого галицького шляху звати широкою дорогою. Отже ще раз: Галицьке передмістя лежить на північ від Снятина, від потічка Потока. Є там забудування, хати, господарства, може яких двадцять домів, а далі на північ глиннище. Проживали там: Мойсюки, Чепиги, Радевичі, Онищуки, Зінковські.

ГАЛИЦЬКИЙ ШЛЯХ — властиво звався він гостинцем. Їшов з Коломиї почерез Заболотів, Волчківці, Орелець, Устя

над Прутом, Снятин, Балки і входив у Буковину. Він після одних дослідників проходив під Снятином по правому березі Прута а після інших проходив горішньою частиною Снятина попри Галицьке передмістя, — входив у село Кулачин а потім йшов у Буковину. Ніяк не покривався в околицях самого Снятина із новішим надпрутянським шляхом чи головним, або як за Австрії звали „цісарською дорогою“. Галицький шлях йшов зі Львова на Ясси, відомий вже у XVI столітті. (Див. Головний шлях та шляхи взагалі).

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКЕ КНЯЗІВСТВО — початок його датується 1198-9 років, коли наступило об'єднання Галицької княжої України з Волинню. Снятинщина належала також до цього князівства в часи його існування. Границя його проходила аж до карпатських гір.

ГАЛИЧ — стародавня столиця Галицької Української Держави, до якої належав Снятин. Місто княже. Тепер округа Станиславів. 4957 мешканців було у 1910-му році. Положене над рікою Дністер. Залізниця на місці. Існують розвалини княжого замку.

ГАЛИЧИНА — простір 78,497 кілометрів квадратних, простягається між 48°56' — 30' довжини і 47° 44' — 50° 48' ширини. Найдовша границя має 531 кілометрів, ширина 341 кілометрів. Столиця Львів, три воєвідства. Покрита горами найбільш її південна частина у коломийському повіті, в якому творить щось в роді кута, яка і тому зветься Покуттям (Балінські, Ліпінські та інші історики).

ГАНКІВЦІ — перші згадки про село Ганківці походять із Шематизму Львівської дієцезії з 1832-го року, де вже заіснувала парафія греко-католицької церкви Успення Пресвятої Діви Марії. Була дерев'яна церква, побудована і посвячена 1865-го року. Патроном її був Каєтан Петровіч. Пароха в той час не було. Адміністрував церкву о. Яків Кнігиницький. В метриках записано було греко-католиків 728 осіб. До цієї парафії належала філіальна церква в Албінівці, де було 146 вірних греко-католиків. Разом парафія нараховувала 874 особи. Шематизм з 1841-го року, подає, що парафія у селі Ганківці належала до Заболотівського Деканату, Львівської епархії. Патрон той самий Каєтан Петровіч. Пароха також не було. Адміністрував далі о. Яків Кнігиницький. В метриках записано 860 осіб греко-католиків. Існує філія в Албінівці, або як ще тоді звали Албінів, де було вірних 110 осіб греко-католицького віровизнання.

Ганківці, село, повіту Снятин, положене 15 кілометрів на південний захід від повітового міста, лежить в урожайній околиці. Поселість дідича має 600 моргів землі. Селяни мали 3,674 морги. Населення було 1193 мешканців. Римо-католиків було 9, жидів 27, а решта це греко-католики, які мають парафію на місці, що належить до снятинського деканату, львівської дієцезії, разом із своєю філією в Албінівці, з 283-ма греко-католиками. В селі Ганківці є школа етатова, один учитель, який належить до шкільної ради округи Снятин. Властитель дібр Марія Чайковска. (Словник геогр. том 3, ст. 2). Пізніше той самий Словник подає, що в Ганківцях було 1363 греко-католиків, деканат Снятин. Каса позичкова 440 золотих ринських (1890-ий рік). Вістник пошти і телеграфу, виданий у Львові в 1910-му році твердить, що в селі було в той час 1,816 мешканців. Власник посіlostі далі була Марія Чайковска. У державному вістнику про міста і села, виданому у Варшаві 1933-го року, з дня 1 квітня 1932-го року написано, що Ганківці займали простір 24,62 кілометрів квадратних, ужитків земельних було 23,41 кілометрів квадратних, а орного поля 22,31 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 316 будинків, а на 9.XII.1931-го року було вже 513. На 30.IX.1921-го року було мешканців 1,452, а на 9.XII.1931-го року зросло до 29225. Це найбільший приріст будинків в цілому повіті.

Ганківці, село, парафія, церква Успення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, побудована і посвячена 1865-го року, патроном Йосиф граф Чайковський. Завідатель місцевий о. Євген Николай Юрик, народжений 1910-го року, рукоположений 1937-го року, безжений. В метриках записаних греко-католиків, з присліком Рожнівські поля 2250 осіб, латинників 20, жидів 71. В прилученому селі Албінівці є церква св. Михайла, побудована і посвячена в 1853-му році, в якому є 390 греко-католиків, латинників 9, один вірменин, жидів 6. Разом греко-католиків 2640 осіб. Школа в селі Ганківці 3-клясова, в Албінівці 1-клясова, утраквістичні. При обох церквах є Апостольство Молитви і звичайні свічкові братства. Існує читальня „Скала“. Воєвідство Станиславів, староство і каса скарбова в Снятині, 14 кілометрів віддалі. Пошта і телеграф Задубрівці, віддаль 2 кілометри, Заболотів 12 кілометрів. Дієцезія Станиславів (Шематизм Станиславівської дієцезії з року 1938-го).

В Ганківцях було багато нещастя також. Згоріла стодола Гафійчука враз із збіжжям. (Новий час, 1.X.1938 р.).

До забобонів та звичаїв у селі Ганківці належить відомий

релігійний переказ про кутю. Оповідають, що як Мати Божа втікала з Ісусом а жиди зустріли її і спітали, що вона там несе, обгорнене. Мати Божа сказала, що це пшениця. І тому на Свят-Вечір до головних страв належить кутя. Вірять також, що молочна дорога постала з розлитого циганами молока (Мрочко ст. 89). Мрочко також записав цікаву коляду в селі Ганківці: „Пресвіта Марія синочка мала, в яслах положила, Жидове кати стали ся питати, Якби в Марії синочка взяти“... У Мрочка книжці село Ганківці згадується на сторінках: 7, 37-124, 38-125, і 89-127.

Дуже жалюгідний опис знищень, переслідувань села Ганківці подає автор „сок“ за роки 1944-1946.: „Село Ганківці, район Заболотів. Перший голова сільради Симотюк із Рижові Поля (це Рожнівські поля, прим. М.Б.), комуніст, агент, який був змушений підпільниками перенестись до району. Другим став Ворощук Іван. 60-літній священик о. Юган Дмитро не перейшов на православіє. В квітні 1944-го року большевики перевели в тому селі масові арешти. Тоді вони забрали 18 людей: Івана Дронюка, Миколу Мартиновича, Федора Ганущака (засуджений на 20 років і, вивезений до Харкова, помер у тюрмі), його жінку й двоє дітей вивезено на Сибір, Івана Ворощука засуджено на 20 років, жінку і дочку вивезено на Сибір, Василя Гаврилюка засуджено на 15 років, жінку й чотирьох дітей вивезено на Сибір. Івана Гаврилюка засуджено на 15 років, Федора Лазарика засуджено на 15 років, син його загинув у партизанці, Василя Мельничука засуджено на 15 років, господарство зруйновано, Івана Шинкарика — студента засуджено на 15 років, родину вивезено на Сибір, Василя Кукуна засуджено на 15 років, родину вивезено на Сибір, Йосафата Волощука, заарештовано й вожено з тюрми Снятин до Коломії і тортуровано, він збожеволів, засуджено на 15 років, Василя Шабовського забито в підпіллі, жінку й двоє дітей вивезено на Сибір, Дмитра Терлецького засуджено на 15 років, родину вивезено на Сибір, господарство спалене, сам він помер у Харкові, Василя Гаврилюка засуджено на 20 років, господарство зруйноване, а батько його в Червоній Армії, Гриця Франчука, колишнього солтиса, засуджено на 20 років. Родини тих, що їх заарештували німці, большевики теж повивозили, наприклад: жінку Миколи Ганущака, якого німці зловили, як партизана і родину Юраха. 19 грудня большевики наскочили на село, запалили 5 хат і забили двох дівчат: Марію Волощук (дочка комуніста) і Анну Губеліт. У хатах підпалених вони

залишали людей. Тих двох дівчат примусили нести червону звізду на могилу, і лише за те, що вони, поховзнулися, упали, були застрілені. Після акції робили большевики ще кожних два дні облави й арештували по кілька людей щоразу“. („Большевицький терор по селах“) „За Самостійність“, Мюнхен 1947 рік).

Ще кілька відомостей з села Ганківці: З товаришів у бурсі в Снятині мистець Микола Анастазієвський згадує учня Івана Дронюка. Анна по батькові Палійчук, а потім дружина відомого культурно-освітнього діяча Василя Равлюка народилася 21-го листопада 1877-го року в селі Ганківці, померла в селі Орелець 21 листопада 1944-го року. Степан Хромовський, правник, народився в селі Ганківці (з листа Є. Лисняка 18.XI.1969-го року).

В Канаді померли уродженці села Ганківці: Іван Семенюк, Іван Левчук та Григорій Ткачук..

ГАРАБУРА — гори між селами Джурів і Рудники, висота 355 метрів понад рівень моря.

ГЛІННИЩЕ (1) — називали також глинниця, простір, де люди брали до дому глину, яка служила до мащення хат та інших господарських будинків. Лежить на півночі від Галицького передмістя, між двома пільними дорогами, на сході й заході. На північ колонія Августдорф.

ГЛІННИЩЕ(2) — частина в селі Стецева. Такі назви поширені також в інших селах.

ГНИЛА — поля і невжитки на схід від Галицького передмістя, а на захід від Сухої Долини або Суходолів. Висота тільки 265 метрів понад рівень моря.

ГНИЛИЙ — потічок, що пропливає на сході від села Задубрівці, на півночі від Кривого горба, вливається до Млинівки, недалеко піль „За бердом“ і села Белелуї. Потім пливуть разом почесерез Белелую село, під назвою Белелуйка.

ГОЛОВНИЙ ШЛЯХ — проходить зі Львова до Чернівців. З Коломиї входить у місто Заболотів а потім веде попри або почесерез такі місцевості: Любківці, Волчківці, Орелець, Тулому, Устє над Прутом, попри Новий цвінттар, Вигоду, попри ратушу в Снятині, ринок і при жидівській синагозі повертає в долину попри Старий цвінттар, міську різню, почесерез передмістя Балки, входив в село Кулачин, де вже є границя з Буковиною і входить у перше село в ній, Оршівці, вже за кордоном. Його побудовано, як тільки Австрія Габсбургів одержала на власність буковинську землю. Її звали тоді цісарською дорогою.

ГОНИ — поля на захід від Високого Обича.

ГОРБАСІВКА — простір на східному березі потока Орелець і вздовж потока. Позначений на мапах генерального штабу.

ГОРБИ — частина в селі Стецева. Є в інших селах.

ГОРИШНІ КУТИ — Існував Горішній кут в селі Джурів. Це не тільки народна назва, він записувався також і до урядових документів. Був Горішній кут в селі Волчківці, де була відома церква „Вознесення Господнього“ у гуцульському стилі. Побудована приблизно 1803-го року. Дехто подає 1863-го, можливо, що це помилка. Тут була і „Січ“ та читальня „Просвіти“. Село Залуче мало також Горішний кут, в якому розвинуте було культурно-освітнє життя. Звалося Залуче на Франківці. Головою читальні був І. Нагорняк, число членів 60. Було 320 книжок у бібліотеці в році 1909-му. В тих селах були і Долішні кути. Інші села також вживали тих назв.

ГОРОДЕНКА — повітове місто, з яким Снятинщина межує своїми селами на півночі. Був час, за Австрії, що деякі місцевості Городенки належали до Снятина до судового повіту або до шкільнного інспекторату. За час короткий і Снятинщину большевики були прилучили до Городенки, сталося це із-за якихсь причин.

ГОРОДИНА — в Снятинчині звали яринний город, який був у кожному навіть найбіднішому господарстві. Це частина відділеної землі, яку господар, а властиво господина віддавала культурним рослинам, городині, як цибулі, огіркам, моркві, петрушці, капусті, червоним бурякам до борщу, кмінові, часниківі, помідорам, макові, гірчиці, кропові, чернушці, та ще іншим таким рідким, як редиска, салат, шпінат, тощо. Походження слова огород сягає в давнину, ще в панцизняні часи. Господиня усамостійнювалася, не хотіла бути залежною від пана, від ярмарку, на який або не мала часу йти, занята денькою працею, або треба було дуже далеко йти. Вдома мала все своє. Докуповувала тільки нафту, чи свічку, сіль та цукор, і то не завжди, цукровий буряк часто заступав і цукор з міста. З такого огорода започатковано також і професійне огородництво. На більших просторах плекали хвасолю, біб, горох, калафіори, шпараги, стручковий перець, перчицю та іншу різнопородну городину, як різнопородні дині, кавуни, тощо. На городі, далеко від ярини бував і хрін, якого на Великдень дуже шанували, а також на межах таких яринних відділень не браливало полину, що служив, як лікарство для хворих а також

віниччя для замітання хат чи забудувань на господарстві.

Це так виглядав яринний город досить заможної родини в Снятинщині. Були ще багатші а то і досить бідні, які мали тільки найпотрібніші продукти щоденного вжитку. Відділення з городиною звалося грядками.

ГОРОДИЩЕ — первісна легендарна назва оселі, на якій постало місто Снятин.

ГОРОДНИЦЯ — село, яке належало до Снятинщини в 1879-му році. Так подається в шкільному інспектораті з тих часів.

ГОРОЗНА — правий доплив ріки Прут, що появляється у селі Трійця. Деякі мапи називають Горочна (Шріфт унд Герітте фон лойтнант Янушескі), забирає води з північної частини села Трійці.

ГОТАР — мовознавець Желихівський називає межу, границю — готарем. У Снятинщині також називали границю між полями Кулачина а буковинськими полями, властиво на Турецькому потоці, це був готар. Казали „за готарем“, за межею, кордоном, границею. Це був пас землі, що відділяв одне село від другого. Ці назви є в Микулинцях, Стецеві, та в інших селах.

ГРУШІВ — гора в околиці села Трійці, що досягає 349 метрів висоти.

ГУНЬКА — назва місцевості в Канаді, недалеко Лямонту в провінції Алберта, яку 1907-го року змінено на Снятин. Поселенці походили із Снятиня.

ГУЦУЛИ — українське плем'я що заселяє велику частину карпатських гір, а головно Чорногору. В Снятинщині воно проживає в кількох селах, як Новоселиця і Джурів, але не компактною масою. В 1930-их роках голосуванням населення села Рожнова црилучилося до Косівського повіту, бо за тим промовляли практичні моменти. Людям із Рожнова було близче до Косова, як до Снятиня для полагоджування всіх урядових справ. — Гуцули із Снятином пов'язані дуже тісно. Вони вивозили кожного ярмаркового дня свої вироби, діжі, горшки, ложки, сир, бринзу і навіть молоденькі ялинки, і продавали снятинським міщанам. Найчастіше існувала замінна торгівля. Гуцули одержували за свої продукти пшеницю, жито, кукурудзу та інші зернові культури, яких в них не було зовсім або було дуже мало. На шляху, що провадив з Косова до Снятиня можна було побачити характеристичні картини. Бесаги, перевішані через спину коней, йшли рядами, як військо, наповнені

гуцульським добром спішили на ярмарок до Снятиня.

ГЕТТО — нечувана подія в історії Снятинщини заінсувала в ХХ-му столітті. Хоч історія знає, що такі твори були в середнє-вічній Італії, Еспанії, Голяндії, Австрії та Німеччині. Це були окремо визначені місця для жидівського населення. Початок їх сягає в XVI-те століття, а вже в XIX-му їх почали ліквідувати. Жидам дозволено вільно жити і торгувати. Найбільше гетто було в Празі, воно займало чи не половину Старого міста, тягнулося аж до ріки Влтави, до якої жиди доступу не мали. — Не приходилося думати, що в Снятині, мешканці якого навіть не знали, що то є синагога, бо називали той дім молитви — біжницею, божницею, хайдером, жидівською школою тощо, але ніколи синагогою. Так теж і термін гетто був невідомим для них. Аж тут ненадійно сталося! Німці займивши Снятин, створили для жидів гетто. Історію снятинського гетто подала в дуже об'єктивній формі Енциклопедія Юдаїка, Нью Йорк, 1971-го року, перекладено на українську мову і вміщено в журналі „Снятин“, число 14. — Заболотів мав вулицю Гвоздецьку, при якій також в той час, за німців, було створено гетто.

ГІНД — місто в Австрії, в якому перебувало багато добровільно виселених наших людей, які втікали перед надходящими російськими військами у першу світову війну. Існує там цвинтар, на якому багато похоронених людей. Між 36 тисячами могил є і могили наших земляків. Там перебував також др Т. Дембіцький, меценат майна НТШ в селі Белетуя, але похоронений у Відні.

ГОЯНІВКА — мале поселення, кілька хат, засівні поля, на захід від Карлівського ліса, на північ від Площа ліс, на схід від Обич.

ДЕМИЧЕ — село, повіту Снятин, дві і три чверти милі на захід від Снятина. Є, якби передмістя міста Заболотова, від котрого його ділить тільки урядова дорога, що веде з Коломиї до Снятина. Село Демиче лежить на лівому березі ріки Прута, між тією рікою, а тільки що згаданою державною дорогою. Ця околиця, то осередок Покуття урожайного і теплого, прикрашеного колоритними берегами Прута. Більші власники мають орного поля 471 моргів, лук і огородів 30 моргів, пасовиськ 33 морги, ліса 78 моргів. Селяни мають орного поля 1359 моргів, лук і огородів 290 моргів, пасовиськ 23 морги. Населення римо-католицьке 394 особи, греко-католиків 938, жидів 241, разом 1573 особи. Латинники належали до римо-

католицької парафії, а греко-католики до парафії у Заболотові. Там теж є залізнична станція львівсько-чернівецької залізниці. Власник більшої посілості Валерій Задурович. (Словник географічний, том II. додатку, ст. 952).

В 1841-му році була вже церква в Демичу, належала до парафії в Заболотові, декан був також в Заболотові. Парохом був о. Йосиф Левицький, народжений 1810-го року, висвячений 1836-го року. Церква в Демичу мала в той час 579 греко-католиків (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року).

Гриць Нечипорук, селянин з Демича був обраний послом до австрійського парляменту у Відні, з округи Снятин в 1848-му році, до першого вільного сойму. Про це згадує о. Олексій Заклинський у своїх споминах про Стари Богородчани. До славних ще постатей, які походять з села Демиче, можна зарахувати також Івана Филиповича, який перший займався кооперативним рухом, про що неодноразово згадується в „Історії українського кооперативного руху“, Нью Йорк, 1964-го року, ст. 337, там же є його фотографія. (Мрочко згадує про село Демиче на ст. 37-125). Урядовий вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року реєструє в Демичу 1,561 мешканців. Власників більших посілостей називає Якубовича і Агопсовіча.

У Вінніпезі помер виходець із Демича Іван Слободян. В Дітройті помер колишній УСУСУС Василь Терлецький, що теж народився у Демичу. Залишив двох синів, Івана і Михайла, що теж народилися на рідних землях.

Для доповнення див. гасло Заболотів.

ДЕМНЄ — присілок, якого дирекція пошт і телеграфів, Львів 1910-го року прилучила до села Підвисока. На мапах його немає.

ДЖУРІВ — мав церкву Воздвиження Чесного Хреста. Патроном був дідич Вінкентій Копестинський, парох Михайло де Терлецький, народжений 1772-го року. В метриках записано греко-католиків 1,276 осіб. Є школа парафіяльна (Шематизм Львівської дієцезії з 1832-го року). В Джуріві була парафія Воздвиження Чесного Хреста. Патрон Міхал Загурскі. Пароха тоді не було (1841 рік). Адміністратором був о. Стефан де Терлецький, народжений 1816-го року, висвячений 1840-го року. Греко-католиків в тому році було 1490. Деканат в Заболотові, Львівської дієцезії. (Шематизм Льв. дієцезії з 1841-го року).

Джурів, село, повіту Снятин, віддалений від поштового уряду в Попельниках на 3.7 кілометрів, від римо-католицького костела, залізничної станції і телеграфічної в Заболотові на

7 кілометрів. Дідич мав 299 моргів орної землі, лук і огородів 203 морги, пасовиськ 79 моргів, ліса 1120 моргів. Селяни мали орної землі 1299 моргів, лук і огородів 482 морги, пасовиськ 326 моргів, ліса 83 моргів. Населення 2,151 мешканців, в тому римо-католиків — 70 осіб, жидів 58, решта греко-католики. Греко-католицька парафія на місці, належить до деканату Снятинського, архидієцезії львівської. В селі є школа етатова і двох учителів, що належать до Ради шкільної округи Снятин. Власником більшої посіlostі був Владзімерж Загурський (Словник географічний, том II. ст. 305). В іншому томі, X-му Словника подається число населення Джурова на 2258 осіб, каса позичкова в 1890-му році мала 733 золотих ринських. В Джурові є церква Вознесення Чесного Хреста, яка згадується вже в документах від 1887-го року за пароха о. Филимона Огоновського, який пізніше став парохом Снятини.

Вістник пошт і телеграфів у Львові з 1910-го року подає, що в тому селі, на той час було 3,008 мешканців. Власником посіlostі був Стефан Богданович. Урядовий вістник міст і сіл, виданий у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір Джурова становив 23,39 кілометрів квадратних. Ужитків було 14,06 кілометрів квадратних, а орного поля — 9,65 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року у селі було 648 будинків, а на 9.XII.1931-го року було тільки 646, менше на два будинки! Це нечуване! На 30.IX.1921-го року було в селі 2,839 мешканців, а на 9.XII.1931-го року тільки 2,706 мешканців! Понад сто осіб менше. Цей крах спричинили копальні в Джурові, яких заливала часто вода.

Джурів, село, парафія, церква Воздвиження Чесного Хреста, мурована і посвячена 1828-го року. Патроном її був Казимир Богданович. Парохом о. Омелян Дудик, народжений 1868-го року, рукоположений 1897-го року, інсталюваний 1921-го року, жонатий. Число вірних греко-католиків 2,673 особи, латинників 142, жидів 39 осіб. Школа 5-тиклясова системи уträkvistichnoї. Існують церковні братства, звичайні без статутів і Апостольство Молитви. Воєвідство Станіславів, староство, каса скарбова в Снятині. Суд в Заболотові, пошта на місці, телеграф у селі Рудники, залізнична станція в Заболотові, віддалі 10 кілометрів (Шематизм Станіславівської дієцезії з 1938-го року). Тут належить справити, інші джерела твердять, що в селі Джуріві не було своєї пошти, вона була в Попельниках. Рівно ж деякі джерела подають, що ліса в Джуріві було тільки 705 моргів. Село Джурів положений на висоті понад рівнем

моря на 367 метрів. В 1900-их роках дідичем в Джурові був Загурскі.

Джурів належить до 16-ти найстарших сіл Снятинщини. Існує грамота з XIV століття, в якій Владислав, польський король дарує Данилові Задеревецькому села під Галичем і Зудечовом, 29 червня 1394-го року. В тій же грамоті згадується також снятинське село Джюров-Джурів „со трими присілки, колоколин, михалев, черемка, волкович, а противу сахова княжлоука“ (Грамоти XIV століття). Про це саме твердить також Яків Головацький у своїй праці „Пам'ятники в 1867-му році, ст. 15. Піддержує цей документ, як правдивий В. Ляскоронський).

До найдіяльнішої організації на громадській ниві належала „Січ“. Кошовим був довгі роки Федір Курилюк, осаулом Дмитро Андришиюк. Про діяльність цієї „Січі“ багато написано в книзі „Січей“, а спеціально у спогадах Степана Глушка, які були друковані в журналі „Снятин“. У домі Федора Курилюка містилася читальня „Просвіта“, яка почала ще діяти в 1900-их роках. До діяльних учителів треба зарахувати Степана Хромовського, який співав також в учительському хорі і був дуже працьовитим. Помер в Америці. В учительському семінарі вчився В. Малащук, уродженець села Джурів. Не дивно, що з села було так багато добровольців до УСС-ів, про що подано у книжці „Відновлення Української Держави 1918-19 роках“.

В селі Джурів було повір'я про упирів, що це люди, які не йдуть нічого солоного, ані цибулі, ані часнику. (Мрочко, ст. 121). До народної медицини належить така лікувальна операція худоби. Уживали рослину спиц, а властиво засушений корінь з неї, вміщували хворій тварині під шкіру так, що легко можна було потім витягнути. Однаке сьогодні не можна ствердити, що це за рослина спиц? Мрочко також подає весільний обряд в селі Джурові. Сватання відбувається ввечері. Двох чоловіків входять до хати дівчини і заявляють, що вони прийшли „в старости“ та об'являють причину свого приходу. Як іх приймуть прихильно, то господарі визначають новий день, старости можуть прийти, і щойно тоді справу закінчують. Добре закінчення справи найчастіше залежить від більших чи менших вимагань старостів. Любов поступається на дальший плян, береться до уваги взаємне вподобання (Мрочко, ст. 72). В Джурові також як і в Волчківцях на Великдень відбуваються ігри з писанками, тільки їх тут звуть „чокане“. На виставі етно-

графічній в Коломії були також з Джурова — вози і сані, та чотири колеса-ободи до возів. Крім того були гралі до накидання гноїва, тачки, вулик, калатавка, чи каталка, якою катали на Великдень, ступа, мидниця (пральня) і мотовило. (О. Кольберг, „Покуття“, том I, ст. 64).

Околиці села Джурова багаті на камінне вугілля. Простір зайнятий під копальню становить 72.19 гектарів. Копальню в Джурові відкрито в 1892-му році, але вона мусіла змагатися з нещастям, яке її навістило. В копальню зайшла вода і багато треба було ужити намагань, щоб привести її знову до чинності. В останніх роках 19-го століття завдяки енергії та вложеній праці і підприємчості Станіслава Щепановського, праця в копальні помітно покращала, так що копальня почала знову функціонувати задовільно і місцеве населення одержало працю. Цю копальню названо тоді „Станіслав“, але вона по якомусь часі знову підупала. Машини і технічне забезпечення застаріли, що утруднювало швидку доставу і тому зменшилися приходи з продажі брунатного вугілля. В 1925-му році з джурівської копальні довозили вузькоторовими вагониками вугілля, тягнули їх кіньми по три вагонетки і вантажили до залізниці. Копальню тоді, в часі повені заляла знову вода. По якомусь часі купив її і в Новоселиці інженер Сербинський, син священика з Поділля, мав закінчене гірництво в Леобені, Австрія. Про Джурів і про цю копальню згадує проф. І. Шимонович, Київ 1928 рік, ст. 25 та Енциклопедія Українознавства, ст. 1976.

До інших нещасть Джурова належить гуральня, яку в Джурові урухомили ще в роках 1860-их. І про це нещастя пише Мрочко так: „Самої горілки минається у найбідніших по 10 літрів, у молодої і молодого на весіллі. У середнозаможніх 70 літрів. Взяти до уваги, що в селі кожного року одружується пересічно десять пар то десять разів сімдесят дасть 700 літрів. Рахуючи за один літер горілки 50 сотиків, вийде сума 350 золотих ринських. (Мрочко про село Джурів). У книжці Мрочка про Джурів згадано на сторінках: 7-123, 8, 10, 11, 12, 59, 72, 97-128 і 121.

Міністер внутрішніх справ в 1934-му році зарядив створення збирних громад і до Джурова прилучено 5 сіл. У газеті „Батьківщина“, Львів 1936-го року у числі 5-му був огляд про село Джурів. „Вісті з України“ ч. 22 з травня 1981-го року подали, що в селі Джурові введено центр торгівлі для громадянського харчування.

Померли земляки з Джурова в Канаді: Петро Никифорук, Юрій Николюк, Василь Бойчук, Стефан Романюк. В Америці: Павло Никифорук та проф. Степан Глушко.

Проживають: Василь Бойчук в Торонто, Степан Олексюк, Рейд Лейк, Павло Паринюк, Онтаріо, Михайло Єленюк, Річмонд, др Лев Обушкевич, Дітройт. Не відомо де: Микола Николюк, Василь Гавриш та Михайло Симовінчик.

Існують дуже подібні назви місцевостей: Джурин в повіті Ямпіль, Джуринь в повіті Чортківському та Джуринь — ріка, нижче села Слобідка в Чортківському повіті й Джурків в Городенському повіті.

ДЗВІНЯЧКА — від потічка Турка, на якому лежить фільварок, властителем якого Задуровіч. На схід від Дзвінячки положене село Келихів, а на північ від Дзвінячки лежить фільварок Агопсовіч.

ДІДИЧІ — про цю верству професор Михайло Грушевський пише: „українська шляхта протягом одного покоління на переломі XVI-XVII століття стала польською і католицькою. При українській народності зістались або виїмки, одиниці, або дрібні роди, яких брак достатків не давав можливості набрати вищої „культурності“. Отже залишилися лише грунти українського духовенства, а грунти селян були прилучені до адміністрації фільварку даного села“. (Михайло Грушевський). „Самохіть полячилась наша вельможна гоноровита Русь“ (К. XII.114). Ставав ренегатом, відступником від народності своєї — недоляшок: Заведена була панщина, до чого сприяли умовини державного ладу. Земля, на якій працювали селяни, належала до пана, дідича. Селяни примушенні були виконувати безплатну працю на ланах-фільварках, возити дрова з ліса тощо. Селянин не мав права переходити до іншого пана і взагалі нікуди не міг виїздити. Пан-дідич мав необмежену владу над ним. Панщину у нас скасували в 1848-го року, але звик до неї був такий сильний, що залишки її звичаїв відроджувалися в Польщі ще і пізніше, може не в такій мірі, але ж бо і збідніле селянство примушене було працювати на ланах, бо іншого виходу не було. Маєткова залежність селянина від пана-землевласника взагалі була такою великою, що ніякі декрети про свободу не могли становища змінити. Майже кожен дідич-землевласник мав гуральню, яка продукувала горілку, що продавалася в корчмах, якими відали вірні панам-дідичам — жиди. Населення розпивалося, ниділо, а шкільництва не було і не було кому піднести рівень освіти.

Пани-дідичі були не тільки власниками горілки, в їхніх руках були також цукроварні, броварні, гарбарні тощо. Майже все промислове життя належало до них. Отже і після скасування панщини більше, як 50 відсотків землі залишилося ще в панських руках а країна була перенаселена і не могла виживити таку скількість людей без джерела праці. Тому люди примушенні були і надалі працювати у панів. Ставали їхніми слугами-невільниками. В руках великих власників було в час скасування панщини 2,461.000 гектарів землі, а селяни мали 3,069.000 тільки. Навіть при шахрованій парцеляції в Галичині скористали тільки колоністи, піддержувані урядом, поліцією та просто підкупством, а ними були неукраїнці. Дідичів, великих земельних власників в 1926-му році, в часі перевороту в Польщі було 3%, як подавала урядова статистика. В 1885-му році 57 відсотків землі належало до селян, а 43 відсотків до панів в Галичині. А пізніше, як стверджує статистика, вже по парцеляції двірські обшарники все таки були власниками 32% простору, всього краю і то переважно дуже урожайної землі, 1924-25 роках. Крім того вони ще мали приходи з лісів, які в більшій частині належали до дідичів, як також пасовиськ, потоків та навіть річок. Тут може послужити точна статистика маєтності графа Потоцького, який мав 80.000 моргів поля, князь Альбрехт Габсбург — 70.000 моргів (81 сіл), барон Лібіг — 71 село, граф Расене 23 села, барон Гірш 19 сіл, князь Монлесора — 17 сіл, граф Шенборн — 21 сіл, а барон Кінський 24 села.

Заробітна платня сільського робітника на панських полях досягала один і пів золотого в 1930-му році. Жінка, яка доїла корови на панському дворі одержувала від 8-10 золотих на місяць!

В зимі 1939-го року і на весну 1940-го року большевики вивезли всіх польських колоністів, а з ними і дідичів-панів, їхніх управителів, економів фільварків, лісів і з ними всіх поліційних урядовців. Вони пізніше були звільнені для організації Сікорського, польських військових частин, що мали вовювати по стороні совєтської армії. „Понура шляхта, мов хорти „За двері вийшла“ (Тарас Шевченко).

При кожному селі, в цій енциклопедії подається ім'я і прізвище панів-дідичів, та всіх землевласників, які тільки були відомі, й прізвища яких знайдено в офіційних джерела. Тому під цим гаслом є зайвим повторяти їх. Тим більше, що за три століття їхнього панування, вони на теренах Снятинщини дуже

скоро мінялися. Деякі пропивали свої добра, програвали в карти і на їх місце приходили нові, інші, або одні окупантські родини витручували інших. Такої праці майже немає, щоб охоплювала реєстр дідичів всіх поколінь. Тут є тільки деякі зареєстровані. Це зрештою насьогодні немає такого значення. Щоправда не всі з них були п'явками, що висисали останню кров з людини. Були між ними і гуманісти, але самі вони не урядували і часто не знали про кривду, яка діялася на їхніх маєтностях. „Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майном правили губернатори“ (О. 1862.ІІ.58).

Тепер дещо із термінології, щоб краще зрозуміти нераз читання літописів та інші літературні твори.

Гайдук — угорська назва піхотинця. У Снятинщині це слуги панів-дідичів, які били нагаями на панщині селян. Дивно, що цієї назви існує український національний танець! Ще до недавна дідичі в Снятинщині користувалися продажними людьми.

Дворянин — герольд — властиво це голоситель повідомлень, на службі панів. Він був їхнім вістуном, трубачем на війні. Парляментар у спорах, церемонійстер. Від нього походить назва геральдія чи геральдика.

Загродова шляхта — колишня ходачкова шляхта, дрібна шляхта, яку, було велике намагання, при кінці існування Польщі відродити у Снятинському повіті. До неї набирали всіх, хто тільки виказався якимнебудь свідченням принадлежності до неї. За Гітлера така сама гарячка була ввійти до райхсдойчів чи навіть до фольксдойчів. Хрунів, ренегатів знаходилося багато. Політичних доробкевичів ще більше.

Жонца — скорочене з польського. Це найперший головний урядник на фільварку дідича. Управитель, керманич.

Економ — з грецького ойкономос, — хазяїн, розпорядник, управитель чужих дібр, платний урядник. Економи по нелюдськи поводилися з працівниками.

Магнати-дідичі, вищі державні також особистості, члени обов'язково аристократичних родин, що керували політикою Польщі в історичних часах.

Обшари — панські добра, поля, луги, сіножаті й також двір, все панське майно.

Оренда — від латинського арендо — здавати в найми, наймати. Винаєм майна, житлових чи інших приміщень, землі тощо. З правом тимчасового користування ним за певну заплату.

Посесор — те саме, що орендар, винаймач, може бути також власником.

Фільварок — з німецького взяли поляки за своє слово. Маєток, хутір а також поля і все принадлежне до них.

Форналь — наставник у дворі дідича. З німецького, що значить візник, а також стаєнний, керівник над робітниками, перший на панщиняній роботі.

Шляхта — малоземельні польські поміщики, дворяни, чи як їх називали пани-дідичі. Упривілейований стан суспільства. Це відноситься до всіх дідичів Снятинщини.

ДІЛЬНИЦЯ — гора в околицях села Ілинці, лежить на південні від нього. Найвищий її верх досягає 315 метрів. На півночі від неї простягаються поля, пасовиська, чагарники Буковини(2).

ДОЛІШНІ КУТИ — В Долішньому куті в селі Волчківці була дерев'яна церква Успення Пресвятої Діви Марії з 1860-их років. Це частина села менш відома, як Кут Горішній в тому ж селі. Був також Долішній Кут в селі Джуркові. Був Долішній Кут в селі Залуче. Була там читальня „Просвіти“, мала 38 членів, бібліотека мала 75 книжок, була і крамниця там. Головою читальні був Яць Онищук. В давніх часах була там однокласова школа. Були Долішні Кути в інших селах Снятинщини.

ДОЛИНА ГЛІБОКА — Між селом Стецева а німецькою колонією Августдорф, невеликий простір неужитку та орної землі називали Глібока, Глибока або також Долина Глібока. Про неї були складені в народі легенди, що в цьому місці втаборювалися козацькі полки і там були зведені важкі бої, а також в пізніших часах там перебували опришки.

ДОЛГАВЕЦЬ-ДОЛГОВЕЦЬ — правий приплів Цуцулина, що вливається до ріки Прута, в околицях села Трійця.

ДОМІНІКАНИ — ченці чину святого Домініка (1170-1221). Вони вславилися в історії церкви своєю безпощадною боротьбою з ересю альбігенців у Франції і створили свій орден у 1215-му році: Домінікані, з латинської мови, домінус — Бог, каніс — собака. Католицький чернецький чин, заснований еспанцем. Проявили також свою діяльність і в Україні. Вже в літописі Длугоша є відомість, що київський князь Володимир Рюрикович (1223-1235) вигнав їх із Києва. Тома з Аквіну і звісний Саванароля були Домінікані. В 1413-му монахи Домінікані прибули в Коломию і заснували свій монастир. А монастир Домініканів побудований в Снятині в 1643-му році, був зліквідований П. Потоцьким в 1788-му. „Домінікані, чернече згро-

мадження засноване св. Домініком 1215 р. В Україні було дуже багато монастирів Домініканів". Між вичисленими є теж Снятин (Енциклопедія Українознавства, Словникова частина, ч. 2, ст. 562). Домініканці поширювали латинську церкву і в XII столітті мали вже свій монастир в Снятині. Але фактично в інших джерелах говориться що щойно в 1765-му був насправді заснований монастир. Можливо, що вони могли бути в Снятині раніше, але не мали монастиря.

ДОРОГА — засоби до комунікації, це шляхи-дороги, що сполучають між собою різні місцевості. Вони бувають пристосовані до подорожування пішки, возом, чи маршрутою для війська, а вже в пізніших часах для переїзду автом. Цю першіну дорогу використав також телеграф-телефон і пошта, пристосовуючи до того стовпи і дроти по краях, вже побудованих шляхів. В давнину такі дороги мостили грубими дошками, як треба було їх вести почерез вологі місця, або вистелювати дубовими брусами, бо дуб у вологих місцях ще більше твердне. Такий перший шлях почесрь Снятин вперше відомий ще з часів подорожі Івана Федорова першодрукаря. Його відкрили за Прутром, недалеко залізничного мосту, на півдні від села Микулинці, коло Рогатки. Див. шляхи, ціарська дорога, турецький шлях та інші.

ДРАГАСИМІВ — село повіту Снятин, лежить на лівому березі ріки Черемош, 11 кілометрів на захід-південь від Снятиня, два кілометри на схід від села Тучапи, 7.5 кілометрів від Залуча. Положене на самій границі Буковини. Маєтність діди-ча складається з орних піль — 4 морги, пасовиськ 36 моргів, ліса 68 моргів. Селяни мали 592 морги, лук і огородів 105 моргів, пасовиськ 21 морг, ліса 10 моргів. Населення римо-католиків — 5, греко-католиків 490 мешканців, жидів 7 осіб, разом 502. Латинники належать до римо-католицької парафії в Снятині. Греко-католицька парафія в Тучапах. Властитель дібр Каєтан Криштофович. (Словник географічний, том II, ст. 139).

Драгасимів в 1841-му році належав також до парафії в Тучапах, де парохом в той час був о. Николай Колянківський, народжений 1803-го року, висвячений 1830-го року. Церква в Драгасимові називалася святої Параскевії, мала тоді 383 особи греко-католиків. Деканат Снятинський, дієцезія Львівська. (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року). В 1770-му належав вже до Староства Снятин, рівно ж ілюстрація з 1768-го року заразовує Драгасимів до Снятиня (Балінські). Вістник

пошт і телеграфів з 1910-го року нараховує в селі 721 осіб. Власником був тоді др Микола Криштофович. В прилученому селі Драгасимів до Тучап є церква св. Параскевії, побудована і посвячена 1848-го року. Число греко-католиків було 788, латинників 29, жидів — 15 осіб. В Драгасимові є ще одна придорожна Каплиця. Школа в Драгасимові окноклясова, мова викладова українська. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

Вістник державний про міста і села, виданий у Варшаві 1933-го року, з дня 1 квітня 1932-го року подає такі дані про село Драгасимів: Взагалі простір становив 4,98 кілометрів квадратних, ужитків здатних до господарення — 4,85 кілометрів квадратних, орного поля тільки 3,61 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 150 будинків, а на 9.XII.1931-го року було 164 будинки. На 30.IX.1921-го року було мешканців 715, а на 9.XII.1931-го року, зменшилося, бо було тільки 693!

В селі була читальня „Просвіта“, але у звітному часі 1908-9 рр. не подавала про себе знаку життя. Зате у звідомленнях про діяльність учительства, можна було прочитати, що учителі працюють в Драгасимові й в близьких околицях. Учительство Снятинщини зорганізувало учительський хор під диригентурою Івана Палійчука з Драгасимова над Черемошем („Снятин“ ч. 13). „Також Снятинщина (Драгасимів, прим. М. Б.) не спить, а поволі приєднується до організованого руху українських працюючих жінок. В січні оснувалася там нова жіноча громада в Драгасимові. Підготовка йде в дальших селах. (Громадський Голос, 8.II.1936). „Драгасимів. По воєннім знищенні відновила наша читальня „Просвіти“ свою працю, але її діяльність не може добре розвинутися, бо нема власного Народного Дому. Взялися ми до цього діла вже давно, але справа йшла поволі, бо ми бідне село (150 нумерів!). По довгих трудах зібрали потрібну суму на купно площі (чверть морга). Тепер ми постановили нарешті взятися до самої будови. Робітники дали на ту ціль два дні праці, а крім того звіз матеріялу пішов толокою. Разом дали ці два дні коло 200 золотих. Тепер ладимо ще такий третій день. Комітет будови працює зі всіх сил, але знає, що саме село не може дати собі ради, бо бідне. Тому просить усі товариства в краю прийти з допомогою на ту ціль. Особливо на то просьба до наших земляків односельчан в Америці і в інших краях. Поможіть рідному селу поставити власний Народний Дім. Пожертві слати на адресу: Читальня „Просвіти“, село Драгасимів, пошта

Попельники, повіт Снятин, з допискою „на будову дому“. — Таке прохання з села Драгасимова вмістили деякі газети, цей заклик взято із „Громадського Голосу“, число 23, з 1937-го року.

Мрочко у своїй книжці згадує про Драгасимів на ст. 12. У Драгасимові був тартак, про який згадує у своїй праці „Вогонь родиться з іскри“ — Степан Касіян. (ст. 158). З Драгасимова походив кооператор Семен Чичул, який працював разом з Іваном Стефаником у молочарстві. Були там також прізвища П. Нижник.

В Канаді помер пionер Іван Винничук, що походив із Драгасимова, його життєпис поданий у книзі „Українські пionери“. Свого часу компанія Генрі Ферріс в Шикаго „у зв'язку з цінним майном пошукувала потомків Василя Середюка, які походили з села Драгасимів, повіт Снятин. Виїхали до Канади 1910-го року.“ (Український Голос, число 36 з 4 вересня 1963-го року.)

В Канаді померла Софія Радек, з роду Бахмат, народжена в Драгасимові.

ДУБНИКИ — село, яке належало до шкільного інспекторату в Снятині в 1879-го оку.

ДУБОВЕЦЬ — починає плисти на південній стороні села Тростянець, створений з кількох потоків, допливів-потічків і пливе на схід, а пізніше на південний схід до села Ілинці. Дальше пливе по середині села Ілинці, від південного заходу на північний схід, допливає до ріки Прut, з правого берега, разом з іншими потоками.

ДУНАЄЦЬ — в устю Дунайця лежить село Стецева. За посередництвом потоків, між ними також потоку Млинівка, пливуть до Совиці, лівого припливу Прута.

ДУНАЙ — потік, що допливає до потока Дубівця, правого допливу Прута. Пливе він також почерез село Трійця. Потік, в гирлі якого лежить село Тростянець. З допомогою потічка Дубовець доходять води до Дунаю.

ЖИДИ — перші відомості про жидівських поселенців в місті Снятин маємо із листа воєводи Мужила до польського короля з 1469-го року, в якому він пише, що в Снятині є 10 жидів. Кожен з них платить по 52 грошів, разом на 17 золотих і 10 грошів. В 1565-му році було їх також 10 осіб, а різників було 6, які платили 4 золотих річно. В 1570-му році було вже жидівських будинків 11 (Словник Географічний, том X. ст. 930). Після докладної люстрації в 1765-му році було вже

в місті Снятині 229 жидів. В Снятинщині було їх 1,111 осіб. Вже в 1880-их роках Словник географічний нараховує в Снятині 4063. Мрочко виказує в 1890-их роках жидів 9,307 або 12,21% всього населення. Однаке Мрочко твердить, що багатьох жидів зараховували себе до німців, так що число жидів зменшалося, а збільшувалося число німців. В 1910-му році було жидів у Снятині 4,738, зате, як було написано в числі 7 „Снятина“, число жидів дуже збільшилося у першу світову війну, бо Снятин дістав жидів з Чорткова, які утікали перед російським військом, опинилися в Снятині. Число жидів у Снятинському повіті в 1938-му році було 7,423. За Сайдлером у самому Снятині було їх 4070 осіб. Етнографічний склад людності на 1.I.1939-го року, виданий в Парижі 1953-го року нараховує жидів у Снятинщині 7.2 або 8.8% всього населення. Це цифри дуже правдиві, бо ніякої тенденції в той час до жидів не існувало, хиба тільки кількох жидів-перехрестів, записалося до поляків, як Лігман, Розенгек, Ліфшіц та інші. Але це тільки одиниці.

Всюди у нас а також і на Покутті є дуже численне жидівське населення. Воно вже від давна заняло міста і торговиці. Прийшло за часів короля Яна III-го і до сіл також, де вони орендували горілчані пропінації. Вже немає майже села, де б не мали коршем і де б не мешкали вони громадно. Тутешні жиди в більшості це хазидської секти, які твердо заховують старі приписи жидівської віри, особливо чоловіки і держаться свого стародавнього одягу. (За О. Кольбергом, том I., ст. 27-28). В кожному селі пани-дідичі орендували звичайно жидам свої коршми, на ґрунті виконування панського права у продажі. Це була при тому далекосягла політика панів-дідичів, великих землевласників запивати населення, щоб воно не шукало доріг до культури і цивілізації. Найкращим орудям, яке було тоді до використання — надавалися — жиди. Навіть один з пунктів проекту „на зніщене Русі“ з 1717-го року з'ясовує конечність підтримувати на „руських“ землях жидів проти „русинів“. Не дивно, що із зростом свідомості виникав суспільний антагонізм до орендарів, шинкарів та коршмарів, що дуже часто переходив у юдофобію, або як популярно називали у антисемітизм. Але і вся майже торгівля з часом перейшла в руки жидів. В Снятині торгівля складалася в той час тільки із хліборобських продуктів, продаваних на ринках у Снятині, Заболотові та Рожнові. Це було збіжжя, яйця, кури, худоба,

свині, молоко, сир, масло, рідко риба та полотно. Торгівля опинилася зовсім в жидівських руках.

Жидівське населення в Снятині мало кілька домів молитви. Мали свою Захоронку (захист для бідних дітей). Були організовані в товариствах жидівських ремісників, купців, шевців, кравців тощо. Мали і в пізніших часах свою читальню, яку за советів обернули в Райбудинок культури. Жидівська стара школа-божниця підпала знищенні, а велика будівля, яку жиди почали будувати ще перед першою світовою війною, докінчили аж за советів, але там приміщено працівні установи, цехи, бо жидів в Снятині тепер немає. („Снятин“, ч. 12, ст. 15). Великий філянтроп жидівський, барон Гірш дав жидівському кагалові в Снятині велику допомогу, за гроші з якої закінчено ще перед першою світовою війною Школу барон-Гірша, гарний будинок, в сусідстві пошти. Інші пляни Гірша перешкодила світова війна.

У школах середнього типу, Реальній Школі а потім у Реальній гімназії викладав мойсеєвого закону спольщений жид Сандек. Головним рабіном був довгий час в Снятині Готесман, для всього жидівського кагалу, навіть і для жидів у всьому повіті. Жив у домі Матвієва.

Крім торгівлі жиди мали в своїх руках багато інші професії: годинникарство, фризієрні, фотографи, кравці та інші практичні професії. Але вони були також лікарі і адвокати. З цього видно, що всі ці професії давали їм великі можливості заволодіти капіталом і відігравати домінантну роль в житті Снятина і повіту. Власником єдиної друкарні був австрійський жид Л. Погорілес, який так як багатьох з них за Австрії голосився до німців. Заселяли вони компактною масою по двох сторонах головної дороги, і ще в деяких побічних вуличках (затильках) — ввесь центр міста. — Було між ними багато комуністів, які пропагували комунізм дуже і як прийшли большевики до Снятина жиди негайно включилися у працю. „Молодий жид Руммель з начальником НКВД Малеховим і двома вояками, зробили в мойому домі докладний обшук. Найбільше звивався Руммель по шафах, книжках і з утіхою подавав Малехову „Діло“, „Українські Вісті“, „Нову Зорю“ (Іван Подюк, „Снятин“, ч. 7, ст. 10).

За німецької окупації — жиди також дуже скоро створили свій Юденрат (Жидівську Раду), на чолі якої став Кон, а для утримання порядку створили жидівську поліцію, яка походила з жидами, так як мадяри, а потім німці. Але це не

тривало довго. Німці створили гетто. Сандиків забрали перших до цього відокремлення, але доньку, на прохання німкіні залишили у неї для доглядання дітей. Та при останньому вивозі жидів із Снятина і її забрали. Вона здається була також перехрещена. Взагалі Сандеки не учащали до жидівських шкіл, не признавалися до жидів. „Від вересня до грудня 1941-го року сотні було вбито недалеко ліса в Потічку. Було створено гетто в Снятині. В квітні 1942-го року започалася перша депортація жидів до Белзек, концентраційного табору. Жиди почали будувати бункри в надії, що знайдуть охорону перед дальшими депортаціями. 7 вересня 1942-го року гетто було злівідоване і останню громаду жидів в Снятині вислано до Белзек-у. По війні життя жидів в місті не відновлено“ (Енциклопедія Юдаїка, Нью Йорк, 1971 р., „Снятин“ число 14).

ЗА БЕРДОМ — простір між Кривим Горбом на заході а селом Русів, на сході. На півночі сіножаті, а на півдні височина Кам'яниста.

ЗАБОЛОТІВ — містечко, після історичних документів засновано в роках 1590-1648. (Елісавета Горнова: Стосунки економічно-суспільні в містах землі Галицької, 1590-1648, Ополе 1963). Заболотів, містечко в повіті Снятина, 21 кілометер на захід від Снятина, має повітовий суд, станцію залізничної дороги Львівсько-Чернівецької, між Коломиєю а Снятином. Віддалі 215 кілометрів до Львова. Уряд поштовий на місці. На сході лежить село Кубакі і Тулуків, на півдні село Ілинці, на заході Демиче, на півночі Бучачки і Трофанівка (оба села в Коломийському повіті). Південною частиною простору перепливає ріка Прут і потік Турка, приплив Прута, обі пливуть від заходу на схід. Північною частиною простору перепливає Чорнява, доплив Прута, від північного заходу на південний схід. Височина простору досягає 231 метрів, на півдні, доходить до 283-ох метрів, понад рівень моря, на півночі. Забудування простягається на лівому березі Прута і по обох берегах Турки. Південною частиною простору проходить шлях і рейки залізниці. Власник дібр мав орного поля 155 моргів, лук і огородів 7 моргів, пасовиськ 15 моргів, лісів 10 моргів. Селяни мали орної землі 1310 моргів, лук і огородів 328 моргів, пасовиськ — 172 морги а ліса 7 моргів. В році 1890-му було 656 домів, 4054 мешканців, з того 1652 греко-католиків а 383 римо-католиків; 2009 жидів (ця цифра не відповідає правді, бо не могло бути жидів половини всього населення, М. Б.), 10 інших віровизнань. 1566 русинів, 563 поляків, 1919 німців, 6

інших народностей. Парафія римо-католицька на місці, деканат Коломия, архідієцезія Львівська. До парафії належать: Альбінівка, Борщів, Хлібичин Пільний, Демиче, Джурів, Ганківці, Ілинці, Келихів, Любківці, Олешків, Попельники, Рудники, Трійця, Тростянець, Тулуків, Видинів, Задубрівці. Парафію уфундував в році 1605-му Станіслав Волуцкі з Богуша, хорунжий равський, дідич Заболотова. Костел дерев'яний, посвячений в році 1893-му, святої Трійці. Парафія греко-католицька на місці, деканат в Коломії. До парафії греко-католицької належить Демиче. Церква св. Михайла. Заболотів є осідком повітового суду, до якого належать громади: Борщів, Хлібичин Пільний, Демиче, Джурів, Ілинці, Келихів, Новоселиця, Олешків, Попельники, Рожнів, Трійця Тростянець, Тучапи, Тулуків і Зібранівка. В місті є школа етатова, двоклясова. Заболотів є також місцем осідку ц. к. (цісарсько-королівського, прим. М. Б.) заряду фабрики і закупна тютюну (За Словником географічним, том 14, ст. 190).

Парафія греко-католицька в Заболотові в 1832-го року мала церкву св. Михайла Архистратига. Патроном був Д. Лев де Потоцькі. Парохом був о. Степан Левицький, народжений 1790-го року, помічника не було в той час. В метриці записаних греко-католиків — 830 осіб з філією Демидче (так тоді звали село Демиче, прим. М. Б.) в церкві Вознесення Господнього — греко-католиків було 479, що разом становило всіх греко-католиків 1309 осіб. Деканом в Заболотові був о. Михайло Терлецький, парох Джурова, мав 8 церковних громад, в яких було 9,679 вірних і 3 громади, які декан адміністрував мали вірних 2,370, що разом творило 12,049 вірних (За Шематизмом Львівської архідієцезії з 1832-го року).

Натомість Шематизм з 1841-го року уточнює деякі дані. Адміністратор деканату греко-католицького в Заболотові був о. Сильвестер Вітошинський, він теж був інспектором шкіл у повіті і парохом в Красноїлі. Заболотів мав парафію св. Михайла. Патроном був Йосиф де Ясінські. Парохом о. Йосиф Левицький, народжений 1810-го року, висвячений 1836-го року, помічника не було. В метриках записано греко-католиків в той час 1125 осіб. Філія в Демичу, церква Вознесення Господнього мала тоді 579 осіб. Є школа парафіяльна. (За Шематизмом з 1841-го року). Вістник пошт і телеграфів міст і сіл, виданий у Львові 1910-го року подає, що мешканців в тому часі у місті Заболотові було 4,767. Там був костел і жандармерія. Власни-

ком посілості на той час був др. Микола Агопсовіч. Округа Коломия, повіт Снятин.

Досить точні дані подає ще один Шематизм: Заболотів місто, парафія, церква св. Михайла, дерев'яна, побудована 1788-го року, відновлена і посвячена 1907-го року. Патрон вільного надання. Парохом о. Михайло Сулятицький, народжений 1894-го року, рукоположений 1923-го року, інстальований 1928-го року, безжений. Помічник отець Йоан Колода, народжений 1889-го року, рукоположений 1928-го року, безжений. В метриках записаних греко-католиків 1460 осіб, в прилученому селі Демиче церква Вознесення Господнього, побудована 1865-го року, число вірних греко-католиків 1078 осіб. Разом — 2538 осіб. Латинників 1242, жидів 2760 осіб. Є дві школи, для Заболотова і Демича спільні етатові системи 7-класові, мова викладова польська. При обох церквах братства звичайні без статутів. При церкві парафіяльний Товариство Апостольства Молитви канонічно єреговане. Воєвідство Станиславів, староство і каса Скарбова Снятин, суд, пошта і телеграф і залізнична станція на місці. Dekанат Коломия (За Шематизмом Станиславівської єпархії з 1938-го року).

Урядова статистика міст і сіл, Варшава 1933-го року, з дня 1-го квітня 1932-го року подає, що простір, який займав Заболотів становив 27.90 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 1,078 будинків. На 9.XII.1931-го року було їх вже 1,377. На 30.IX.1921-го року було мешканців 5,777, а на 9.XII. 1931-го року було 6,541 мешканців. Ще деякі дані, які доповнюють повищі джерела. Заболотів, повіт Снятин мав ярмарки: 18 січня, 11 лютого, 6 квітня, 5 травня, 11 липня, 10 і 20 вересня, 7 листопада і 12 грудня. На випадок свята, ярмарок відбувався на другий день. А кожного вівторка був звичайний торговий день. („Ярмарки в Галичині“. Інформаційний відділ „Колосся“, частина III, Львів, 1924-го року, ст. 83). Лікарем в Заболотові був др Богдан Недільський, а пізніше др Ярослав Породко. Була автобусова комунікація з Коломиєю, Снятином, Косовом і Кутами. Є на місці Електрівня. Адвокати: мгр. Аркадій Малецький, др Володимир Мурович, адвокат Файгель, колишній суддя. Заболотів, судова округа становила 28.697 мешканців. Енциклопедія Українознавства, Словникова частина, число 2, на ст. 704 твердить, що Заболотів мав тільки в 1931-му році 4,500 мешканців. Мав також тютюново-ферментаційну фабрику. Міністер внутрішніх справ у Варшаві заря-

див в 1934-му році, що у Заболотові має бути збірна громада, до якої прилучено 5 сільських громад.

Був — Союз Українок, головою якого була дружина адвоката Файгеля. До інших культурних надбань Заболотова належить в першій черзі Товариство „Просвіта“. Вона проявляла значну діяльність, але у звідомленні Т-ва „Просвіта“ у Львові з 1910-го року не прислала про себе на час відомостей, так що докладно про цей час важко говорити. Головою по війні був Іван Стефурак, який в 1924-му році звітував: „до війни було в Заболотівщині 15 читалень, відновлено тільки 13 читалень. З днем 30 квітня 1925-го року постали дві нові. Драматичних гуртків в 1925-му році було 9, хорів — 2. Уладжено 13 вистав, 1 концерт, 8 відчитів. Є 10 бібліотек, разом мають 438 книжок. 22-х членів є в матірному Т-ві „Просвіта“. Ще краща картина життя філії Т-ва „Просвіта“ в Заболотові представляється у звітовому часі від 1-го січня 1929-го року до 30-го червня 1930-го року. Членів, чоловіків було 64, жінок 7. Читалень 8 правних, кооператив 2, взагалі читалень 21. Членів чоловіків 1162, жінок 306. Бібліотек 18, книжок разом всіх 2257. аматорських гуртків 18, хорів 4. Однаке із-за різних дивоглядів, які діялися в пізніших роках у звіті діяльності Т-ва „Просвіта“ за час від січня 1929-го року до 30 червня 1930-го року, Львів 1931-го року, на ст. 18 можна було прочитати: „філію і 5 читалень розв'язав Головний Виділ за їх протистатутову роботу. Збори новооснованої філії ще не відбулися. Всіх читалень на терені філії 21. Звідомлення з їх діяльності не одержано.“ На те відгукнулися комуністичні газети в краю і за океаном. Тому Головний Виділ „Просвіти“ у Львові закрив всі читальні (йдеться тільки про Заболотівщину, прим. М. Б.), що були в руках клясово-свідомих селян і робітників. Культурно-освітній дім перенесено під інші установи, як кооперативи тощо.“ (Українські Робітничі Вісті, Вінніпег, 14.IX.1933-го року). — Отже тепер вже і не втасманиченим стало ясно, в чому справа майтися.

Тут також давав свої театральні вистави театр під проводом Миколи Орла Степняка і мав завжди великий успіх. Зая зважди була заповнена. В Заболотові була оркестра „Бандура“, в 1935-му році вона грава по селах. На фестині в Задубрівцях хлопці із Заболотова виконали вежі. (Громадський Голос з 14.IX.1935). У календарі Українського Робітничого Союзу вміщене фото „Каменярів“ із Заболотова.

Найбільш популярною в Заболотові була „Січ“, кошовим

„Січі“ довгі роки був Дмитро Лукащук (Книга „Січей“, ст. 27, а фото на ст. 95). На етнографічній виставі в Коломиї було виставлено експонати із Заболотова: солом'яний капелюх, крайка, дві запаски в одній суцільній матерії, а також покази тютюну. (О. Кольберг, том I, ст. 46 і 72).

За почином ніколи невтомного працівника Василя Равлюка постає в Заболотові „Повітовий Союз Кооператив“. Він теж стає його головою. В Заболотові місті було дві кооперативи. Промислове життя процвітало, бо тут був ринок збути різних продуктів. Кооператива „Прут“ і „Народна Спілка“. „Заболотів, Повітовий Союз Кооператив неможливо задовжений в час найгіршої кризи, дістався в руки робітниче-селянські. В 1930-му році прийшла ославлена пасифікація і знищила склад Повітового Союзу Кооператив в додатку кільканадцять кооператив в повіні найбільш карних та добре зорганізованих, через що Союз сильно заломався.“ (Укр. Робітничі Вісті, Вінніпег, 14.IX.1933-го року). Та сама газета в іншому місці писала: „фашисти українські на чолі з М. Берладом стараються дальнє затримати тепле гніздо директорське та для своїх махінацій санують ОСК коштом низових кооператив.“

„Найбільше сіють тютюну на південнім Поділлі та на Покутті, де для нього найприродніші є ґрунт і підсоння. Головними місцями його збути і перероблення є Заболотів, Монастириська, Борщів і Винники“ (проф. І. Шимонович, Київ 1928-ий рік, ст. 63).

Багато зібрано пісенного матеріалу із Заболотова та Заболотівщини. Один з відомих дослідників о. Порфірій Бажанський записав у Заболотові такі пісні:

. „Ніхто не знає, як спершу було, Гой Дай Боже!“

„Розступай же сі, густа ліщино, тікай, не чекай хлопця, дівчино“.

„Ти козаче чорновусий, чорновусий, чому в тебе жупан кусий“.

На жаль, не має доступу до збірок о. Бажанського, так що інших пісень не можна тут зацитувати. Зате знайдено у Оскара Кольберга кілька записаних пісень із Заболотова:

„Не журіть сі воріженъки, мой пригодонці“ (ст. 130-131, том II),

„Заспіваймо, бракі, тутка“ (том II, ст. 211),

„Ой на горі два дуби схилилися до купи“ (том II, ст. 228),

„Журила сі ненька мною, як рибка водою“ (том III, ст. 44-45),

„Так як мене уз’езали новим воловодом“ (том III, ст. 56-57),

„Ой дівчино чорнобрива“ (том III, ст. 58).

Зиновій Лисько зарядив у своїх Мелодіях Заболотів до Коломийського повіту. Має записаних 9 пісень із Заболотова. Існує ще крім тих пісня, яку записав Яків Головацький: „Я іду на стацію до Заболотова“, але на жаль пісень записаних Головацьким нігде не можна знайти.

В Заболотові вірили, що шелестина (назва рослини), у відварі якої купають дітей хворих на туберкульозу, якщо відвар у часі варення червоний, то дитина виздоровіє, інакше купіль нічого їй не поможе (Мрочко, ст. 101).

Як повернутися в минуле Заболотова, то не можна проминути жахливих рухів, які відбувалися на терені цього міста. На Покутті діяла польська компанія Каспера Островського (1649-го року). Вона спаціфікувала місто Заболотів. Там виризано 96 осіб, а між ними і 30 малих дітей. В 60-70-их роках XVII століття „ватажок Бордюк з своїми молдавськими опришками прибув на Покуття і „нічною порою напав“ у місті Заболотові на будинок католицького ксьондза Станіслава Конопку. Він спалив домашнє і костельне майно, а самого ксьондза „попровадив у найгустіші ліси і неприступні скелі через ріки, в Молдавію“ (За Володимиром Грабовецьким „Снятин“ ч. 2, ст. 6). Міщани Заболотова часто брали участь у покутських бунтах. До них приєднувалися селяни з Демича, Тулукова, Олешкова, Любківців, Задубрівців, Трійці, Рожнова і навіть Новоселиці. Вони разом з коломийськими людьми напали на замки Яблоновських у Лючі і Добеславцях, пограбили їх і попалили. Заболотівські міщани з друзями своїми із сіл Задубрівці і Ганківці при участі людей з інших місцевостей Коломиї — знищили зовсім замок в Печеніжині. Провідниками тих повстань-бунтів, були: Лесь Березовський, Григорій Угорницький та Микита Горбочан. Дідичівська „газета народова“ ще з 1902-го року писала, що „недалеко Заболотова збиряються хлопи по ночах і вправляють сокирами“. Що Заболотівщина належала до найменш покірних частин Снятинського повіту, свідчить ще один характеристичний епізод. Після першої світової війни, польський уряд наказав усунути всі пам'ятники, побудовані на славу і честь колишньої австрійської влади. Однаке, як звичайно, непокірні міщани Заболотова не послухали цього розпорядження. І свій пам'ятник — погруддя австрійського цісаря Франца І-го не зрушили, що сто-

яв собі спокійно на міській площі в Заболотові. Про це довідався воєвода в Станиславові і звелів негайно знищити цей пам'ятник. Мешканці Заболотова, хоч однаково не любили Франца Йосифа, одного окупанта, як і другого представника окупантів — воєводу, вони вложили погруддя цісаря в дубову домовину, вкрили вінком і квітами. Один з колишніх ветеранів виголосив слово і при великий громаді похоронили на цвинтарі у відведеному окремо місці.

Найбільше впливу здобули українці у фабриці тютюну в Заболотові. Наслідком їхніх вимог перетворено професійний орган з польської мови на двомовний (Робітник у фабриках тютюну 1910-14 рр.). Є також і не дуже мила відомість: „В Заболотові вкорінівся був перед другою світовою війною звичай влаштовувати в заказанім часі (тобто в Різдвяні і Великодні свята) забави з танцями і то по коршмах або читальнях і „Народнім Домі“. Усі напімнення священика в церкві перед кожними святами і пригадку про заборону Церкви та її мотиви кожночасно нехтовано“ (О. Іриней Вігоринський ЧСВВ: „Божа рука“, Прудентополіс 1954 р.).

Деякі відомості про Заболотів передає редактор Олекса Бойків в часі Визвольних змагань 1918-19 років: „Були там на-громаджені величезні військові припаси, магазини білизни, взуття, одностроїв та всякого військового виряду. До Заболотова дійшли ми в порядку. Курінь поручника Голоти, котрий тут передше стояв, ми вже не застали. Від'їхав він останнім поїздом на яку годину перед нашим приходом. Зате з тутешньої осередньої (телефон, прим. М. Б.) зловив я ще останнє отримання з „Окружною“. Вишкіл новобранців у Заболотові у 1918-му році відбувався під командою поручника Голоти. 800 чоловік прибуло через Станиславів до Дуброви. 600 повтікало, „розвіїглося“, каже хроніка. („Відновлення Української Держави 1918-1919 рр.“, 1979 р.).

Заболотів жив дальше своїм життям, трохи відмінним від життя міста Снятин. Можна схопити це життя із уривків різної преси: „Зокрема у цій в'язниці (айдеться про коломийську тюрму, прим. М. Б.) перебували заарештовані учасники організованої 1-го травня 1924-го року окружним комітетом КПЗУ багатолюдної демонстрації трудящих у Заболотові.“ (Коломия, Ужгород, 1974-го року). А за життя іншого окупанта маємо багато відомостей. Повітовий суд в Заболотові мав великий мурований будинок близько залізничної станції. Мав добре збудований арешт. За першої окупації советів в тому бу-

динку розташувалося НКВД. В початках 1940-го року був пе-реорганізований і почав діяти „народний суд“. На районнім мітінгу на начальника суду вибрано анальфабета „Мішку“, цигана. Був він з Ілинців. Не мав своєї хати. Жив у землянці на громадській площі. Розправами провадив суддя, російський жид, а йому асистували двох суддів, чоловік і жінка. (За Зеленком). „Діяльність Заболотівської підпільної комуністичної організації, створеної за дорученням ЦК КП(б)У восени 1941-го року І. І. Голубцевим, також мала вплив на розвиток антифашистської боротьби на коломийщині“. (Коломия, Ужгород 1974 р.).

За німецької окупації призначено бурмистром (посадником) міста Заболотова Омеляна Керницького, що помер в Канаді. Заболотів мав вулицю Гвоздецьку, при якій постало за час німців жидівське гетто.

Про вихідців із Заболотова багато написано в українській пресі за океаном. „Плезант Говм у Манітобі. Сюди прибула перша група, зложена з кількох українських родин з весною 1897-го року. Походили з повіту Коломия, Стефан Драган з Заболотова“. (Календар „Українського Голосу“ на 1966-ий рік, ст. 25). „15-го лютого 1901-го року відбулися початкові Збори в домі Григора Дрогомирецького в справі будинку церковного. На предсідника покликано Стефана Драгана“ (тамже). „Другою (приятелькою моєї мами) була Емілія Гелюх, дружина Заболотівського пароха і рідна сестра буковинської письменниці Євгенії Ярошинської (М. А. Кейван „Снятин“, ч. 10, ст. 2). „Володимира Піпчинську, відома членка УВО в Krakowі, член великого процесу 38 українців, здається народилася в Заболотові. Не скажу напевно здогадуюся з того, що її родина жила там довгий час і мала там свою власну хату“. (Розповідь Теодора Семаковського з Krakova, Срібна Сурма, Зиновій Книш, Торонто, ст. 80). Др Дольницький, що був короткий час лікарем в Снятині походив з Заболотова. Одружився з донькою священика в Молодятині о. Балицького. Працювали там правник Юліян Боднарук, інж. Богдан Воргун. Походять з Заболотова брати Іваницькі, що були в Аргентині, Орися Гладка, що була в Шикаго, Лепцан в Нью-Йорку і Анна Селезінка в Алберті. Померли: о. Нестор Дрогомирецький, Дмитро Литвинюк, Василіна Недільська і Іван Андрусик.

Совєтським громадянам наказано писати листи до рідних із Заболотова та Заболотівщини, щоб поверталися до дому. Такого листа Марії Іванівни Вакалюк опубліковано в газе-

ті „За повернення на Батьківщину“, ч. 51 (340) за липень 1959-го року. Листи такі друкували „Українські Щоденні Вісті“ в Нью-Йорку з 24-го травня 1956-го року є такий довгий лист, з описом життя-буття в Заболотові, від Юрія Вакалюка з Заболотова до брата Йосифа Вакалюка у Венквері. Хвалить життя за совєтів і пише, що „ця школа — десятирічка має більше значення, як колись за Австрії 8 клясова гімназія в Коломії. Крім таких листів появлялися статті чи навіть окремі книжечки, до яких можна зарахувати Володимира Вільного: „Громи над Прутом“, документальна повість, Київ 1959-го року, в якій говориться про совєтську партизанку за німецької окупації в Заболотові та в Снятинських селах. До старших видань, де згадується про Заболотів є остання група ілюстрацій, яка представлена ілюстрацією „Свято в Заболотові“. При тому говориться про мистця Василя Яблуненка, що дав почин ілюстрації книги ксіографією, Київ 1927-го року, де є багато хвильовань. Все виображене перебуває в русі. Ідуть селяни в місто на першо-травневу демонстрацію, їм на шляху стали жандарми. Вони знервовані находяться в рухливому стані. Художник підсилив враження руху бурним пливом річки. І. Богданов в оповіданні „Далека луна“ описує життя в селі Тулукові (Заболотівщина), згадує ще про шепарівський ліс. Головна особа оповідання Марійка Никорак. Звичайно вихваляється совєтську владу, плюгається жовто-блакитний пррапор, визвольний рух України. („Вісті з України“, ч. 632 з 24-го вересня 1970-го року).

До джерел про Заболотів треба зарахувати також добре спогади Василя Зеленка, друковані продовженнями в тижневику „Українські Вісті“, Едмонтон, Ксаверія Мрочка „Снятинщина“, на сторінках 9, 11, 12, 37-125, 101-128., Осипа Семотюка Заболотів в журналі „Снятин“, число 12, стор. 22-24 і його ж про „Повітовий Союз Кооператив в Заболотові“. Є ще згадка Семена Фодчука в листі з 18 квітня 1957-го року: „Хотів я написати монографію Снятинщини з передвоєнних часів. Так що ж не можу знайти людей із Заболотівщини, щоб допомогли написати про той кут“. Щоправда монографію Семен Фодчук написав (див. „Віки говорять“), але про Заболотів там дуже мало матеріалу.

Тепер про саму назву Заболотів, не треба багато доказувати про те, що вона чисто українська. Кожному є зрозуміле її походження. Енциклопедія Українознавства під гаслом Станиславів подає, що місто Станиславів постало на старій оселі,

що звалося Заболотів, але деякі джерела твердять, що це була назва не Заболотів, але Заболоття. Так, чи інакше назви близькі свого кореня. Заболотів є на Підляшші, в якому Студити мали свою обитель. На українських землях є Заболотці в повіті Ярослав і повіті Броди. Є також Заболотівці в Чортківському повіті та повіті Жидачів, а крім того є Заболотівка в повіті Чортків.

ЗА БРАМОЮ — ця назва залишилася ще з дуже давніх часів у Снятині, хоч вже земляних укріплень давно вже не було, так як і справжньої фортеці не заховалося до наших днів. Населення Снятинна, яке поселилося на передмістях його, в долині, під Вознесенською церквою, звало так частину в Старому місті „за брамою“. Брама, найбільш правдоподібно була в місті, де була стара жидівська школа-біжниця, при головній дорозі й нова школа-хайдер при бічній вулиці. Точніше, на головному шляху, званим „цісарською дорогою“, в місці, де сходилися дві дороги від латинського костела і Вознесенської церкви. В тому місці, де головна дорога входила в долину в напрямі передмістя Балки і від неї йшло розгалуження до Вознесенської церкви а далі на схід до Старого цвинтаря. — Йдучи з Балок до міста, по правій стороні на підмурівку жидівської школи була мідяна таблиця, на якій був надпис, що входиться до „вільного міста Снятин“ і про наданий йому декрет Магдебурзького права.

Друга брама мала бути в околиці Вірменської вулиці над горбом, що провадив до села Микулинці. Де був дім Семена Зінкевича а по протилежній стороні садиба Ляшкевича. Правдоподібно, що була ще третя брама в околиці Вигоди, на перехресті шляхів до Потічка та Устя над Прутром. Де пізніше мала бути рогатка. Інші сторони міста мали стрімкі горби та яри і були доброю природною обороною міста.

ЗА БРОДОМ — це частина села Рожнів, де була 7-ми класова школа.

ЗАВАЛЄ(1) — існує парафія церкви св. Михайла Архистратига, патроном був Адальберт Голуховські. Пароха не було, адміністрував о. Андрій Кропивницький. Греко-католиків було 970 осіб. (За Шематизмом Львівської Архидієцезії з 1832-го року). В 1841-му патроном вже був Д. Д. Криштофович, а парохом о. Николай Назаревич, народжений 1806-го року, висвячений 1832-го року. Число греко-католиків було 1089 осіб. Школа парохіяльна, Деканат Снятинський. (Шематизм Львівської епархії з 1841-го року).

Завале над Черемошем, село, повіт Снятин, 8 кілометрів на південний схід від повітового суду в Снятині й поштового уряду. На заході лежить село Залуче, на півдні Кулачин, на схід Оршівці, на південному сході Плешниця, на південь Чортория, на південний захід Ващківці. Вздовж границі пливе Прут, а вздовж півдня Черемош. Більші забудування простягаються на південному сході. Власник дібр має орного поля 4 морги, лук і огородів 6 моргів, пасовиськ 61 морг, ліса 5 моргів. Селяни мали орної землі 1618 моргів, лук і огородів 71 морг, пасовиськ 337 моргів, ліса 16 моргів. В році 1890-му було 432 домів, 2019 мешканців. 5 домів і 19 осіб на дворі діди-ча. 1905 греко-католиків а 12 римо-католиків, жидів 121, з того 1905 русинів, 12 поляків, а 121 німців. Парафія римо-католицька в Снятині, греко-католицька на місці, деканат в Снятині. В селі є церква святого Михайла, школа 2-клясова. (Словник географічний, том 14, ст. 484).

Село Завале побудувалося на висоті 204 метри над рівнем моря. Після твердженъ Єлизавети Горнової село вже існувало до 1590-го року. Турки і Татари напали двічі на Снятин в часі ярмарків. Вони палили і грабили, знущалися над населенням і забирали з собою в ясир. Мешканці боронилися із-за валів між Прutом а Черемошем. Будували охоронні вали. Від назви тих валів пішла назва оселі. Завале над Черемошем, дехто звє Завале над Прutом, але ж бо воно і положене над берегами цих двох рік. Черемош впадає до Прута за селом Завале. До Снятинського староства належить вже 1570-го року, яке мало тоді осілих людей 15. (Словник географічний, том X., ст. 930). За ревізії міста Снятина в 1572-му році мало також мешканців 15. Документ ревізії стверджує, що було їх більше, але одні повтікали, другі вимерли в часі пошестей (епідемії). Вже вістник пошт і телеграфів, виданий у Львові 1910-го року подає, що в Завалю було 1,949 мешканців. Власницю посіlostі називає Євгенію Криштоfovіч.

Завале, село, парафія, церква св. Михайла, побудована 1856-го року, посвячена 1858-го року, відновлена 1926-го. Патрон: Генрік і Вітолд Криштоfovічі. Парох: о. Володимир Долгий, народжений 1890-го року, рукоположений 1919-го року, інстальований 1932-го року, безжений. Число греко-католиків 1512, латинників 48, жидів 38. Школа етатова, системи 8-клясової, було двох учителів, мова українська. Існує церковне братство без статутів і братство М.Б.Н.П., членів 325. Воєвідство Станиславів, староство, суд, каса скарбова в Снятині, від-

далі 15 кілометрів. Пошта і телеграф у Залучу над Черемошем, залізнична станція в Снятині-Залуче, віддалі 10 кілометрів. (Шематизм Станиславівської єпархії з 1938-го року.).

Урядовий вістник про міста і села, виданий у Варшаві 1933-го року, доведений до дня 1-го квітня 1932-го року подає, що поверхня села Завале мала 14,53 кілометрів квадратних, ужиткові землі становили 11,53 кілометрів квадратних, з того орного поля було тільки 11,00 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було в Завалю мешканевих будинків 435 а на 9.XII.1931-го року було їх 439. На 30.IX.1921-го року було мешканців 1,699 а на 9.XII.1931-го року зменшилося, було тільки 1,613 осіб проживало в тому часі в Завалю.

Одежа мешканців села Завале не дуже різнилася від народної ноші наших людей на Буковині. Чоловіки носили досить довгі сорочки з тонкого льняного полотна, з широкими рукавами, штани їхні в долині досить вузькі. На ноги одягали чоботи, черевики а також ходаки чи постоли, подібні, як в інших підгірських селах Снятинщини. На голові носили капелюхи, яких прикрашували стрічкою домашнього виробу. На верх накидали на себе киптар, кожух чи кожушок а також сердак. Дівчата в селі заплітали свої коси і звивали їх довкола голови, а найчастіше закидали їх на плечі. На голову накладали карабулю, що була подібною до вальця, виготовленого з твердшого палеру. Карабулю прикрашали різно-кольоровими стрічками й герданами та павиними перами. Сорочка в них з льняного полотна, з широкими рукавами, найчастіше оздоблена вишивками. Бедра опоясують білою фотою, а поверх неї накладають фоту іншої барви, закупленою в крамниці. Так вони ходять до церкви, на весілля чи празники. У звичайні дні носять горботки та киптари. Старші жінки носили вишивані сорочки з довгими рукавами, майже так само, як і дівчата тільки уживали менше кольорів та стрічок. До цього опису Завалівської ноші можна додати опис села і тоді читач може виробити собі погляд про красу цього закутка між двома осівними ріками в українській народній творчості. „А дуже воно інтересне те село Завале! Лежить воно саме у куті, при виливі Черемоша до Пруту, отже межі двома звіснimi і нераз поетами осівними гірськими ріками, котрі однак випливши з гір на доли, звільняють свій біг і не є такі рвучкі як у горах. Таким способом само положення Заваля нагадує Запорожжя, а навіть є таке передання, що це село є колонією ко-

лишніх Запорожців-емігрантів“ (Др Кирило Трильовський: „Дещо про вагу Січового руху“, 1929 р.)

До окремих забобонів в селі Завале над Прутом належить повір'я про таке місце, де сходяться два чи три плоти (тини) і служить за смітник, то хто стане на такому місці, мусить померти серед довгих і важких мук. (Мрочко, ст. 113). В селі називають таке місце, де виливають воду, якою вмивають покійника — сутич. Там повинні сходитися три тини. Звичайно воно служить також за смітник. В Завалю вкладають небіжчикові за пояс хустку до носа і шеренку (це також хустка до носа, але вишивана). На ноги вкладають шкарпетки домашньої роботи, т. зв. „калавги“, а щойно на них дають черевики. А дівчат, що померли вдягають в білу горботку, а поверх неї накладають червону фоту, куповану в місті хустку величини горботки, якою обвивають покійницю як у спідницю. На голову накладають карабулю (околан), на шию дають перли, звані по народньому цятки, на ноги панчохи і черевики.

Весільні обряди в Завалю подібні, як у Стецеві та частинно у Буковині. З пісень тільки записано одну пісню „Ой з Слобідки до Заваля“. Про село Завале згадано у Мрочка на ст. 8, 9, 19, 78, 113, 114, і 120. Згадано також про Завале у „Пропам'ятній книзі Українського Народного Дому“ у Вінніпезі 1949-го року, на ст. 783.

Село Завале стало найбільш відомим, як у 1900-му році, 5 травня др Кирило Трильовський зорганізував першу „Січ“, — українське руханково-пожарниче товариство, звідки воно поширилося на всю Галичину, на Буковину і за океанами. Др Трильовський був першим головою і генеральним отаманом. До його помічників-діячів „Січі“ зараховують Івана Чупрея, дра Андрія Чайковського, генерала Романа Дащенка, Сильвестра Яричевського, Дмитра Соляніча та багато інших. В 1914-му році було вже 916 „Січей“ Українського Січового Союзу та 305 „Січей“ Сокола—Батька. Останню „Січ“ Польща розв'язала в 1928-му році. Докладніше про це подає Книга „Січей“. До більш знаних постатей, що походять із Заваля, — це письменник в Канаді Ілля Киріяк (1888-1955), який написав трилогію „Сини Землі“. Він написав також спогади про першу „Січ“ в Завалю. Його життєпис, фотографія та деякі статті були опубліковані в журналах „Снятин“.

В Завалю була кооператива „Народний Дім“. Було також виробництво килимів, на жаль не досягнуло такої популярності в своїй продукції, як килимарство гуцульське. До цього

було багато причин. Були перешкоди місцевих адміністративних чинників, але і техніка не дорівнювала Гуцульщині.

Др Василь Одинський, що помер в Нью Йорку, надпоручник, командант за Української Держави в Снятині походив із села Завале. Директором школи в Завалю був В. Букачевський, його донька Дарія вийшла заміж за дра Породка, лікаря в Заболотові. Із Заваля походив гімназійний учитель Ілля Никифорук. Відомі ще такі прізвища: Іван Харина, Боднарук, Храпко, Василь Никифорук, Г. Никифоряк, Марія і Ганна Федюки, Дмитро Семака. В Канаді померли: Юрко Лазарук, Михайло Гунька, Марія Никифорук і Катерина Захарчук.

Тепер Завале називають Завалля.

Існують такі назви в усій Україні: Завалє, — частина Миколаєва, в повіті Жидачів, Завалля недалеко Кудринців на Поділлі, заховалися там вали з давніх часів. На Вінниччині і Харківщині є також такі назви місцевостей. Місце, де звали Українські Січові Стрільці бої з Москальми в 1915-му році над Золотою Липою зветься Завалів (Підгаєччина).

ЗАВАЛЕ(2) — місцевість в Канаді, лежить на північному сході від Лемонту, заснована нашими земляками, вихідцями із Снятинського Заваля, піонерами в 1904-му році, в Алберті. Називають прізвища Івана Гнідана та Теодора Лакусту, які були активними в тій місцевості, про що написано у книзі Піонерів. Школу в тому Завалю побудовано трохи пізніше, як саму оселю і також Народний Дім (1912). Першим учителем в Завалю був Савчук з Вінніпегу. Згадана книга подає такі прізвища крім Гнідана, рід якого походить не із Заваля Снятинського, але із Залуча Снятинського, що сусідує до Заваля, та Никифорука, Воробця і інших, які походили із села Завалє, Снятинського повіту.

ЗА ВІЛЬХІВЦЕМ — поля, сіножаті, на північ від залізничного шляху Львів — Чернівці, на півдні від села Кулачин. Прилягає до Буковини. Низина 197 метрів понад рівень моря.

ЗАГАТЕ ЛІС — великий простір ліса, що простягається від фільварку Загате, на північний захід від нього.

ЗАГАТЕ — пасовиська, ліси, луги і гора (316 метрів над рівнем моря), лежить на південному заході від Старого Ліса, а на півночі від села Тростянець.

ЗАДУБРІВЦІ — парафія Перенесення Мощей св. отця Миколая, в оригіналі Святого Николая, єпископа. Патрон Кастан Петрович. Парох: Яків Кнігиницький, народжений 1786-го року. Греко-католиків 829 осіб. (За Шематизмом Львівської Ар-

хидієцезії з 1832-го року.) Ця сама парафія, тієї самої епархії в 1841-му році належала до Заболотівського деканату. Зве свою церкву св. о. Миколая. Патроном той самий Каєтан Петрович. Парох також о. Яків Кнігиницький, але дата народження вже інша, бо не 1786-ий рік, але 1782-ий рік дати народження, висвячений 1804-го року. Греко-католиків в той час було вже 970 осіб.

Задубрівці, село, повіт Снятин, 16 кілометрів на північний захід від повітового суду і уряду поштового в Снятині. На сході є Красноставці, на південному сході село Белелуя, а на південному заході Волчківці, на заході Ганківці і Слобідка пільна в повіті Коломийському, на південь Торговиця, на північний схід Топорівці. Село лежить в допливі Прута, до якого йдуть пструги. Селянські забудування лежать на півдні. Власник маєтку має орної землі 724 морги, лук і огородів 122, пасовиськ 36 моргів, ліса 50 моргів. Селяни мали орної землі 1484 моргів, лук і огородів 185 моргів, пасовиськ 37 моргів, ліса 2 морги. В році 1890-му було 289 домів, 1465 мешканців в селі. На просторі двора 11 домів, 67 мешканців. В селі було 1479 греко-католиків, 10 римо-католиків, 36 жидів, 7 інших віровизнань, 14 поляків, 1511 русинів, 15 німців. Римо-католицька парафія в Заболотові, греко-католицька на місці. Деканат Снятинський. В селі церква і школа 1-клясова (Словник географічний, том 14, ст. 251). Вітнік пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому селі було 1,787 мешканців. Власником посіlostі був Дом. Болоз Антоневіч. Жандармерія була на місці для кількох навколишніх сіл. Задубрівці положене на висоті 222 метри понад рівень моря. Урядова статистика, видана у Варшаві 1933-го року, з дня 1-го квітня 1932-го року подає, що поверхня (простір) села досягає 16,20 кілометрів квадратних, ужитків рільних було 15,00 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 14,25 кілометрів квадратних. На 30. IX.1921-го року було будинків 360, а на 9.XII.1931-го року було вже 404. На 30.XII.1921-го року було 1,591 мешканців, а на 9.XII.1931-го вже зросло на 1,926 осіб.

Задубрівці, село, парафія має церкву Перенесення Мощей святого Отця Миколая, дерев'яна, побудована 1792-го року, посвячена 1880-го року. Коло церкви є вірменська Богослужебна Каплиця; в селі є три придорожні каплички. Патрон: наслідники Здіслава Чайковського. Завідателем церкви є о. Михайло Семчишин, народжений 1910-го року, рукоположений 1936-го року, безжений. Число вірних греко-католиків 1969,

латинників 22, жидів 13. Школа етатова, системи 3-клясової, утраквістичної. При церкві є братство звичайне. Воєвідство Станиславів, старство, суд і каса скарбова в Снятині. Пошта і телеграф на місці. Залізнична станція в Заболотові, 14 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

Ще деякі додаткові доповнення: о. Модест Лукашевський був священиком в селі Задубрівці в роках 1906-1909, був головою читальні „Просвіта“, за головування якого читальня мала 143 членів, бібліотека нараховувала 45 книжок. Якийсь час учителювали в селі Задубрівцях Ева і Павло Крупські. В 1920-му Павло Крупський був директором тієї школи. В 1936-му році в селі був священиком Крушельницький, який нерадо бачив українську мову в церкві, хоч як пише „Громадський голос“ (1936-ий рік), любив її в літературі. Коротко був парохом о. Степан Ніцович, уродженець Снятина, а потім в селах Видинів, Новоселиця. В Задубрівцях народилася наймолодша донька о. Степана Нізовича — Орися, Ореста, тепер заміжня Муж в Канаді. З Задубрівців походив Дмитро Ткачук, про якого життєпис написав Семен Фодчук. „Карлівську громаду наслідували сусідні села: Стецева, Белелуя, Задубрівці, Тучапи“ (Історія Українського кооперативного руху, Нью-Йорк, 1964-го року), і очевидно заложили у себе кооперативу та товариство тверезости. В 1935-му році заходом читальні „Просвіта“ в селі відбувся фестин, на якому було присутніх близько 700 осіб. В селі Задубрівці арештовано І. Гладкого зі Львова, який був інструктором „Каменярів“ і вправляв з ними по 10-ій годині вечора. В 1937-му році в селі Задубрівці протестували проти розв'язання львівською централею філій і читалень „Просвіта“.

З пісень тільки відома одна пісня, записана в Задубрівцях. Зиновій Лисько у своїх Мелодіях зарахував село Задубрівці до повіту Городенського. До вірувань і забобонів можна тільки додати, що народ в Задубрівцях уважає святого Івана патроном урожаїв і твердить, що коли в цей день падає дощ, то в цьому році буде великий урожай на мак і просо, тільки картоплі буде небагато. В цьому селі дівчата розплітають коси, миються в призбираному зіллі і співають: „Ой на Івана зілля рвала, на Петра варила, а в суботу до схід сонця голононьку мила.“ Ворожбу з тарахканням ложками, знають в селі, але на Щедрий Вечір. Мрочко згадує в своїй книжці про Задубрівці на сторінках: 7-123, 37-125, 40 і 67.

В 1934-му році міністер внутрішніх справ Польщі зарядив створення збірних громад і Задубрівці стали осідком такої громади для 6 інших сіл.

Прикрі часи прожило село за совєтської окупації. „Задубрівці. Голова Бойчук у 1944-му році забитий партизанами, другий голова — Бадів, утік у підпілля, тепер є Онуфрій. Директором школи Різун, учитель Микола Франчук з Ганківців. Скривалося з того села 48 людей. Вивезено Бойчука Михайла, Пшеничина, син якого зголосився до НКГБ. Арештовано Касяна, за те, що купував підпільникам порошки від болю голови — 15 років, та 6 родин; убитих 5 (між ними чотири підпільники). В кінці 1945-го року зроблено підпільниками акцію, і тоді забито 16 людей“ („За Самостійність“ Мюнхен 1947).

„Українські Щоденні Вісті“, Нью-Йорк з 21.X.1955-го року надрукували листа Івана Захарука з Задубрівців до свого діда Михайла Фуштора в Саскатуні. Захарук хвалить совєтський режим, але в одному місці, таки вийшло шило з мішка. „Залитуєте, діду, чи не хотів би я дістати від вас трохи грошей. Гроші мені, діду, не треба, бо гроші я маю. Але я мав би охоту отримати від вас на пам'ятку в branня про неділю і чевреки. Тоді б я гордився, що дід дав мені на пам'ятку такі речі.“

Відомі такі прізвища земляків із Задубрівців, що мають проживати в Канаді: Микола Олійник, Микола Кривуцьк, Василь Мицак, Андрій Николайчук, Михайло Гирмац, Іван Гавдик, Онуфрій Юрійчук і Василь Гнитка. В Алберті померла Марія Маланчук в 1974-му році на 84-му році життя, походила з села Задубрівці.

ЗАЛАЗЦІ — Словник географічний твердить, що така місцевість у 1770-му році належала до Староства Снятинського. Не устійнено нічого докладного про таку місцевість. Про селу Залізці згадується в Історії Українського Війська Івана Тиктора, де честина козаків, щасливо перейшла попри Львів і далі на Зборів, Залізці, до Чорного Острова — на краю коzaцької території“. (ст. 220).

ЗАЛІЗНИЦЯ — після докладно перевірених джерел залізничний шлях попри Снятин проведено у 1865-1866-их роках. Будувала його спілка буковинсько-галицьких підприємців. І в тому часі Снятинський повіт перетягла Львівсько-Чернівецька залізнична дорога, що з Коломиї переходить до Заболотова, Видинова, оминає Снятин-місто на 4 і пів кілометра і

зупиняється на станції, що звєтється Снятин-Залуче і входить у Буковину на першій станції, що звєтється Неполоківці. Звуть її Лвівсько-Чернівецька.

Взагалі першу залізницю побудовано 1825-го року, отже до наших сторін вона прийшла на 40 років пізніше і вона відіграла значну роль в господарському поступі, також пожвавила культурний процес відродження. На жаль для самого Снятина вона спричинила великий застій, бо пройшла дуже далеко від самого міста. При кінці 1898-го року Буковина мала залізничної сітки 476,1 кілометрів, з чого 113,7 кілометрів припадало на головну лінію Львів — Чернівці — Сучава, а 211 кілометрів на льокальні дороги і 151,4 кілометри, ауф ді Буковінер Ляндесбагнен ентфаллен. Ще в урядовому вістнику Буковини подається точна дата, що на 1 вересня 1866-го року була відчинена дорога Львів — Чернівці, а шлях Чернівці — Сучава щойно 28 жовтня 1869-го року. Як вже сказано залізниця Львівсько-Чернівецька не перейшла почерез місто Снятин, як передше було заплановано. Багато переказів пов'язаних з тою будовою з'явилося. Старі люди оповідали, що два чи три дідичі домовилися спільно не пропустити почерез їхні маєтності, щоб не розділили їхні городи, поля та ліси. Вислали своїх людей з косами і вилами, щоб задержати будову, яка мала в плані провести залізницю із Заболотова паралельно до головного шляху, який вже в той час був побудований. Інша версія, що інженери, які будували не могли подолати труднощів провести рейки залізниці почерез горб коло Устя над Прутом і потім пройти глибоку долину „На потоках“, та далі почерез потік Потічок. Генрік Сайдлер у своїй студії твердить, що причиною, чому так сталося, що залізниця не пройшла містом Снятином, бо Рада міста не дозволила. Це абсолютно не відповідає правді. Хто добре ознайомлений з тими часами то знає, що Ради міста в той час не було, а як була то це були манекени бурмистра. Бурмістр жив добре з дідичами і правдоподібно пішов їм на руку. Однаке може бути і правдоподібним, що тодішня техніка не могла перекинути залізницю на гору а потім впустити її в долину до Кулачина. І так станцію для Снятина побудовано, по найменших намаганнях на рівнині, недалеко села Залуче і названо її Снятин-Залуче, на віддалі 4 і пів кілометра від міста. Чогось помилково всі джерела подають 5 а то і 6 кілометрів. Можливо, що аж до самого центру міста є 5 кілометрів. Найважчим на цьому шляху від залізничної станції до міста, то є переїхати

почерез гору у Микулинцях. Для цього треба великих зусиль. Першою станцією в Снятинському повіті, як залізниця залишає Коломию є станція в місті Заболотові, близько повітового суду, а потім пробігає серединою села Видинів, а далі Снятин-Залуче, тут перевіряли документи, бо залізниця переїздить кордон з Галичини в Буковину. Першою станцією на Буковині є Неполоківці.

Всю залізничну мережу Галичини адмініструють залізничні округи, чи так звані Дирекції у Львові та Станиславові, де є менша частина південно-східних залізниць, куди належить і Снятин. Коломия має п'ять залізничних ліній. Косів не мав залізниці взагалі. З Буковою Галичина мала ще залізницю в Заліщиках. Загальна довжина галицьких ліній становила 3,003 кілометрів, цебто на 100 тисяч мешканців припадало 60 кілометрів залізничної лінії. А вже в 1910-му році було 4,117 кілометрів.

Найбільше національних прав за Австрії здобули українські залізничники після тривалої боротьби і досягли у професійній організації повної автономії і створили окрему національну групу. Видавали навіть свій часопис „Залізничник“, Відень-Чернівці, 1910-1918 роки. — Помимо того величезний брак урядовців у спеціальних ділянках адміністрації, як залізничні шляхи дуже давався прикро відчути в будові Української Держави в 1918-1919 роках. На залізницях, які підлягали Міністерству залізниць, українці не мали майже зовсім кваліфікованих службовців, а те що мали, то були службовці нижчих категорій. Були такі урядовці залізничних станцій, що в 1918-му році працювали по 18 годин без перерви, бо не було кому їх заступити. Польські залізничники в значній кількості не хотіли виконувати службу для України. Ще для характеристики солідного чи несолідного виконування обов'язків належить факт: „на залізничній станції в Снятині румунська машина в'їхала на бічний шлях, де направляли вагони. При зударі ушкодився румунський паровіз і розбився польський тягаровий вагон, при чому вбито 25тилітнього робітника Андрія Вегера і ранило робітників Бубака та Петра Сандуляка. Керманиця румунського паровоzu Левіціяна Жоржа і топника Ісидора Пара арештували.“ („Діло“ ч. 247, з 10.XI. 1937-го року). Вугілля до залізниці в Заболотові доставляли з кopalальні в Новоселиці, яка віддалена на 14 кілометрів.

Німецьке командування не одержало від своєї розвідки об'єктивних відомостей хоча б про приблизні можливості за-

лізничного транспорту західніх районів СРСР „чи пов'язані найбільші індустріальні центри Росії одноколійними чи двоколійними залізницями“ (за Климом Дмитруком). „На відбудову і реконструкцію Львівської залізниці радянський уряд у 1940-му році відступив понад 43 мільйони карбованців. Паровозний і вагонний парк поповнилися потужними локомотивами і сучасними вагонами. Вантажооборот Львівської залізничної магістралі зростав з кожним місяцем.“

Дещо з номенклатури залізничної:

Двірець — залізнична станція. Будинок, або комплекс споруд для обслуговування пасажирів залізниці. Вокзал — київські мовознавці запевняють, що це українське слово.

Дрезина — з німецького, невеликий залізничний візок, якого приводиться у рух руками чи також двигуном внутрішнього згорання. Від прізвища винахідника К. Ф. Дреза.

Залізниця — рейковий шлях з трохи піднятою металевою колією для пересування по ньому поїздів.

Колія, народне слово, назва на все: залізницю, рейки, вагони тощо.

Локомотива — паровіз, машина високого тиску, уживається на залізниці для ведення вагонів (возів) по рельсах (шинах). Винахід англійського інженера Джорджа Стефензона в 1824-му році.

Перон — з французької мови, буквально кам'яний ганок. Залізнична плятформа до якої підходять пасажирські поїзди. А також назва місця, де можуть стояти люди. Підвищення над рейками, тераса, де можна вийти пасажирам.

Перонівка — перонний квиток, який давав право перебувати на пероні.

Пульман — восьмиколісний особовий або також і вантажний залізничний вагон, що його сконструював американський інженер Пульман в 1863-му році. Дуже рідко переїздив у нас.

Рампа — властиво перше значення це авансцена в театрі. Потім щойно прийто в термінології залізниці. Залізобетонна споруда для переходу поїздів. Перегорода для поїздів.

Цуг — це властиво запряг кількох пар коней в давніших часах. З винаходом залізниці перенесено його на поїзд.

Швилі — з німецького також звали бальки, звичайно дубові злежні, яких ще намазують шміром чи іншими олійними мастями, щоб не гнили. Їх кладуть під залізничні рейки.

Шини колійові — або також тори колійові, назви на залізничні рейки чи рельси.

Штрека — на залізниці перегорода. Народний термін на залізничні рейки та всі перегороди, як рампа тощо.

Шуцбангоф — новіший термін для сторожі на двірці за німецької окупації.

До бібліографії про транспорт в Україні було багато видань українською і французькою мовами. Доброю працею є стаття А. Л.: „Значіння і сучасний стан транспорту на Україні“. „На переломі“, журнал ч. 4-5, квітень 1920-го року, Відень, що появляється за редакцією О. Олеся (ст. 65).

ЗАЛУЧЕ — існує парафія святого отця Миколая єпископа. Патрон Адальберт Голуховський. Парох о. Стефан Григорович, народжений 1788-го року. Число греко-католиків 1026 осіб. Школа парафіяльна. (Шематизм Львівської дієцезії 1832 р.). В 1841-му році римо-католиків було 176 осіб. Греко-католицька церква св. Миколая в 1880-му році мала греко-католиків 1851. Деканат Снятин. Інвентура з 1768-го року зараховує Залуче до Староства Снятин. В Залучу є польська каплиця св. Міколая, посвячена 1876-го року.

Залуче над Черемошем, село в повіті Снятин, 7 кілометрів на південний захід від повітового суду в Снятині, уряд поштовий і залізниця на місці. На заході лежить село Княже, на півночі село Карлів і Будилів, на північному сході Снятин, на сході Завале, на півдні Вашківці над Черемошем (в повіті Вижницькім на Буковині). Південною частиною села пливе Черемош. В його долині простягаються селянські забудування. Північною частиною проходить залізниця Львівсько-Чернівецька і має тут двірець. Власник дібр має орної землі 1150 моргів, сіножатей і огородів 197 моргів, пасовиськ 64 морги, а ліса 50 моргів. Селяни мали орної землі 1717 моргів, сіножатей і огородів 233 морги, а ліса тільки 27 моргів. В році 1890-му було тут і в присілку Серафінець 496 домів, 2534 мешканців. А 39 домів, 284 мешканців було на просторі двора. З того 2456 греко-католиків, 196 римо-католиків, 148 жидів, 18 інших віровизнань. 2392 русинів, 260 поляків, 16 німців. Римо-католицька парафія в Снятині. греко-католицька на місці, деканат Снятинський. В селі є церква, школа 1-клясова, млин, тартак і горілчана фабрика. (Словник географічний, том 14, ст. 357). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в Залучу над Черемошем в тому часі було 3,394. Влас-

ником посілості був др Микола Кршиштофович. На місці була жандармерія для кількох сіл.

Залуче над Черемошем, село, парафія. Церква зветься Переображення Мощів св. отця Миколая, дерев'яна, побудована 1830-го року, пошиrena і посвячена 1883-го року. В селі є одна придорожна капличка. Патрон Николай Криштофович, парох о. Евстахій Гордійчук, народжений 1880-го року, руко-положений 1908-го року, інстальований 1914-го року, жонатий. Число осіб з присілком за Черемошем „Серафінець“, греко-католиків 2591 осіб, латинників 421, жидів 92. Школи: 1 етатова, системи 2-клясової, 2-га етатова 1-клясова з двома учителями в Долішнім Куті, всі утраквістичні, 3-тя етатова системи 1-клясової з одною учительською силою, мова викладова польська, 4-та на станції 1-клясова польська школа. ТСЛ братства церковні звичайні. Воєвідство Станиславівське, староство, суд, каса скарбова в Снятині, пошта, телеграф і залізнична станція в місці, три кілометри віддалі. (Шематизм Станиславівської дієцезії з 1938-го року).

Вістник про міста і села виданий у Варшаві 1933-го року по день 1 квітня 1932-го року подає, що простір Залуче над Черемошем мав 25.10 кілометрів квадратних, ужитків з того було 21,35 кілометрів квадратних, орної землі було тільки 17,67 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 608 будинків, а вже на 9.XII.1931-го року було іх 754. На 30.IX.1921-го року було в Залучу над Черемошем 3,085 мешканців, а вже на 9.XII.1931-го року дійшло до 3,546 мешканців.

Інші джерела доповнюють прізвища і дані про священиків. Так у 1883-му році при парафії св. о. Миколая в Залучу парохом був о. Антін Сабат. „По смерті о. Й. Трильовського обняв парафію Будилів-Микулинці о. декан Дмитраш, бувший парох Залуча і він продовжив освітню працю на селі“ („Снятин“, ч. 8, ст. 19). В 1908-11 рр. О. Андрей Юрієвич, сотрудник в Залучу заложив громадську щадницу касу, кооперативу і читальню. (З книжки В. Гладика, Філядельфія 1943). На його місце в 1903-му році прийшов о. Ляльо Бачинський. Селяни не впустили його до церкви. О. Бачинський приклікав жандармерію і так дійшов до резиденції пароха. І тоді арештовано около 80 людей за непорядок, непослух тощо. У відповідь на те селяни почали ходити до сусідньої церкви православної у Вашківцях на Буковині, де був свідомий українець о. Купчанко. „Були також і священики, що самі вчили задля браку дяко-учителів, а світлими в тім напрямі були — парох в За-

лучу, коло Снятина, о. Степан Григорович" (Історія Товариства „Просвіта“, Степан Перський (С. Шах), Львів 1932-го року).

Делегація селян Залуча поїхала в Росію у Петроград і по церквах зібрали москалі 7 тисяч рублів на будову православної російської церкви Залуча. Але тодішня австрійська адміністрація в Снятині не дала дозволу на будову російської православної церкви в Залучу. По довгих турботах таки силою з'явилися москові філи створити для себе церкву і прикликали о. Ігнатія Гудиму на свого священика, який приїхав до Залуча в 1911-му році. Від того часу почалася трагедія для самого священика і його близьких москові філів — селян Залуча, описана у книжці „Мученик за православіє і рускі ідеали на Галицькій Русі о. Ігнатія Гудими“, написав В. П. Гладик, Фільдельфія 1943 року. Всіх його прихильників вивезено до Талергофу, коло Грацу у Стирії і був над ними суд, і знов тюрма, з якої він вийшов і в своєму рідному селі Дітковичі, опущеним — помер.

Було дві читальні „Просвіти“. Одна в Горішньому Куті (Франківка), де був головою І. Нагорняк, яка мала 60 членів і 320 книжок у бібліотеці за звітом „Просвіти“ з 1909-го року, а в Залучу над Черемошем так званому Долішньому Куті, був головою М. Чикалюк, де було членів 41, а книжок в бібліотеці 300. Ще була одна читальня в Залучу над Черемошем, але в тому році 1909-му звіту свого не прислала. Цей розподіл Залуча на три окремі частини, три окремі громади існував до першої світової війни. Пізніше Залуче об'єднується в одну громаду. В Залучу була досить сильна група УСРП-радикали, як їх популярно називали, були дуже активні. Але найсильнішою організацією була передвоєнна „Січ“, яка мала свою оркестру і єдина проявляла українську національну свідомість. Крім того, як вже сказано, була каса Стефчика, кооператива. Був досить добре устаткований тартак, млин та гуральня, відома ще із статистик з 1890-их років, яка продукувала досить багато алькоголю.

Забобонів, вірувань записано в селі небагато. В Залучу одягають ще живого, в приготовану ним самим одежду на смерть. В тому ж селі хоронять самогубців загорнутого в околіт. Печуть паліяницю, звану „вишкробок“ із тіста, що залишилося в нецьках і кладуть її на відворотній стороні лопати в піч. Це, щоб дух залишив домашніх в спокою, вкидають їм за комір землю із гробу покійного. В Залучу, як винесуть

тіло покійного з хати, відкривають вікна і двері, щоб душа вийшла. Якщоб під час виносу тіла вікна і двері були зчинені, душа залишилася і покутувала б так довго, доки знов хтось із родини не помер. Мрочко згадує про село Залуче на ст.: 12, 26, 35, 112, 115-128, 119, 120-129 і 122.

Міністер внутрішніх справ зарядив, щоб у Залучу в 1934-му році було створено збірну громаду, тому до села ще прилучено 4 оселі.

Українські Щоденні Вісті, Нью Йорк вмістили 18 липня 1956-го року лист від Петра Нагорняка із Залуча Долішнього до брата Миколи Нагорняка в Едмонтоні. Всі ці листи, які друкують комуністичні газети писані одними і тими самими авторами. Вони всі вихваляють совєтську владу.

В Канаді повмирали такі земляки із Залуча: Василь Семенюк, Іван Нагорняк, Василь Романюк, Катерина Томашевська, Василь Фодчук, Параскевія Вірстюк і Ю. Кобилка.

Прізвища із Залуча над Черемошем, які знайдено у метриках родин і близьких судді в Едмонтоні І. Дікура: Яків Дякур, Микола Чиборак, Марія Фербей, Никифор Чекалюк, Марія Чекалюк, Анна Фодчук. Прізвища, які згадуються у книжці про о. Гудиму: Дмитро Чиборак, Василь Оробець, його син Оробець (адвокат), Михайло Нагорняк, Микола Матвійчук, Дмитро Воєвідка, Василь Шкурган. Мистець Микола Анастасієвський згадує про учня в Снятині, що походив із села Залуче, а звався Павло Чиборок. До відомих прізвищ треба додати лікаря Анатоля Юревича, що народився 1. червня 1898-го року, в тому часі, як там його батько був священиком. Помер в 1946-го року в Ашафенбурзі. До найбільш відомих постатьї із Залуча належить Український Січовий Стрілець, мистець Василь Оробець-Залуцький. „Отець Є. Гордійчук вислав В. Оробцеві метрику з прізвищем Залуцький — це його врятувало“. (Іван Кейван „Снятин“, число 9, ст. 25).

Залуче, це досить поширене назва в Україні. Є Залуччя, там, де Українська Галицька Армія, перейшовши Збруч 17 липня 1919-го року розмістилась коло Кам'янця Подільського. Є Залуче в повіті Хотинь (Басарабія), є в повіті Борщів, а також є Залуче над Прутом, пошта Матіївці, яке належить до Коломиї. З цією місцевістю зв'язана дуже велика плутаниця для учнів в школах а найбільше на поштових урядах. Пошта призначена часто для Залуча над Прутом надходила помилково до Снятина — Залуче.

ЗАМОК — в Снятині за існування Української Княжої Дер-

жави був побудований замок, з тисового дерева, лісів в околицях теперішніх Кут. Був він забезпечений природнім горбом з півдня, де була стрімка недоступна гора, яку посьогодні звуть замчищем або під замком. В долині пропливала ріка Прут. З півночі, перед Галицьким передмістям була велика дolina, понад верхом якої проведено було оборонну фортецю. З південного заходу Микулинецька гора не дозволяла ворогові ввійти до замку, а на сході перед передмістям Балки були штучні насили-вали, що після джерел, тягнулися аж до села Заваля, від чого пішла і назва того села за валами — Завале.

Такий замок перейшов до рук поляків в 1430-му році, багато разів підпалюваний, ограблений, руйнований, спустошений а також великим занедбуванням окупантів, доживав свого віку, три століття служив, аж до поділу Польщі, яка за свого володіння де-кілька разів наказувала побирати окреме мито на своїх митницях з призначенням виключно на побудову мурованого замку (див. „Віки говорять“), якого ніколи не побудовано. І врешті і ті, що побирали мито мусіли попроща-тися із Снятином. Так до побудови мурованого замку і не дійшло. Гроші, побирали за мито кудись зникали, їх забрали орендарі й властителі податків, дідичі та їх служащи.

На тому місці, де стояв замок за Української Княжої Держави і протривав багато віків — Австрія побудувала величавий, гарного стилю, мурований будинок, якого по німецькому назвали Штаєрамт, податковий уряд. Його історія коротка, але досить затямилася в душі нашого населення. В часі першої світової війни російські війська спалили ту будівлю. Пізніше поверсайльська Польща відбудувала, майже в тому самому стилі його і назвала Староством. Це був політичний уряд, який не менше закарбувався прикрими справами у місті Снятині та його повіті. Площу, ще перед будовою Міська Рада, на чолі з посадником Немческим, на доручення сильніших, подарувала Польській Державі, окремим декретом (див. Сайдлер). Староство, це була ненависна інституція для українців, бо вона і була створена на те, щоб переслідувати непольський елемент.

Опис старого замку залишився в давніх літописах, але він нігде не є повним, бо завжди записаний літописцями по спустрошеннях, по нападах чужих військ, а то по нападах грабіжників. Замок був одноповерховий і досить просторий, приблизно займав ту саму площу, що сьогодні займає будинок староства. Мав багато підземних входів і виходів на кілька сторін, для потаємного перекидування сторожі а то і біль-

шого числа війська. Ті підземні тунелі знаходили в пізніших часах. Кажуть, що жиди, в часі свого перебування в гетто віднайшли їх і там хотіли зберегти своє життя.

Термін замок, значить укріплене місце, якого може бути власником також дідич, магнат і навіть воєвода. Будували його звичайно на недоступних місцях з соснових та дубових дерев, званих брусами. А пізніше з каменя та заліза. Наш замок мав три сторони недоступні, а з четвертої сторони були брами і вали, на яких була сторожа. Наш замок був дерев'яний, як каже літопис, але була з каменя його підбудова і всі тунелі були з каменя. Фортеця, це твердиня, укріплення для оборони від ворожого нападу, разом з відповідними оборонними спорудами в місті. Замок, це палата, палац, терем, в якому живе достойна особа, найчастіше князь, володар, керівник повіту, а також рицар чи навіть воєвода. Замок, це колодка для замикання дверей тощо. Замчище — залишки, властиво узбіччя гори, над якою був побудований замок.

ЗАМЧИЩЕ — простір під колишнім замком, якого також називали „під замком“. Це назва невеликої частини горба під містом Снятином, властиво під самим замком, руїни якого не заховалися до нових часів, бо Австрія, в початках свого володіння, на тих розвалинах побудувала Штаєрамт. На схилах цього замчища було де-кілька хат. На Підзамчу, в пізніших часах, вірменський потомок Леон Захарасієвич, зasadив на всюму узбіччю — виноград. В Снятині не було винограду. Пробували деякі власники культивувати його, які мали гористий ґрунт, до півдня, але мусіли на зиму вкривати виноградну лозу, бо морози нищили. Зима в Снятині довга і буває досить холодна. — В тих сторонах народився др Михайло Козак, що живе в Міннеаполісі.

ЗА ПРУТОМ — частина Снятина, на правому березі Прута, було там яких 30-40 хат. Простягалася з заходу на схід від горішньої чайки аж до Завалівської дороги. На півдні межувала із сіножаттями та залізничною дорогою Снятин — Неполоківці. Дуже мало орного поля, за те багато сіножатей, вікнин, ставів і де-кілька бджолярів, що мали свої пасіки. Прізвища господарів: Зінковські, Лукавецькі, Маслянки, Захарії, Підгірні, Чепиги. — В Англії нещодавно помер Євген Лукавецький, уродженець Запруття. В Шикаро помер в 1968-му році Іван Маслянка. В Каліфорнії проживає Михайло Підгірний уродженець також оселі За Прутом. — Велику посільство в тих околицях мала Грудчиха, понад 10 гектарів землі, садів та сі-

ножаті. Ще був там великий землевласник Деревецькі. — Тепер зветься Запруття.

ЗАРІКА — частина села в селі Рожнів. Була там каса по-зичкова і читальня „Просвіта“, яка мала 50 членів, а в бібліотеці було 140 книжок. Головою читальні був Микола Загринівський (Звіт Т-ва „Просвіта“ з діяльності за час від 1 січня 1906-го року до 31 грудня 1907-го року, Львів 1908-го року).

ЗАРІНКИ — такі місця творила собі природа сама на берегах рік, річок і потоків. Такі зарінки створені на березі ріки Прут. По кожній повені, або по кожній зимі поставали зміни. Так було і на теренах Черемоша, Чорняви та інших більших потоків і потічків у повіті. Крім Белелуйки, яка, після знавців не мала каміння а тільки мулистє дно. Зарінки створені виливом річкової долини. І поставало пісковате річкове узбережжя, де можна було по купанні, вигріватися на зарінку відпочивальникам. Отже, це побереже, на котрому ріка залишила рінь, різного рода пісок. Кожного року зарінки зміняли свою форму і свій простір, то зменшувалися, то збільшувалися в деяких місцях. Це залежало від повені й від напрямку, в якому струя гнада воду і несла з собою каміння, рінь, шутер і пісок та всяку жорстуву. — Чи нанесене каміння, рінь, шутер були не до ужитку? О, ні! Місто мало свої потреби і мало своїх сталих довозців такого цінного надпрутянського матеріялу, до будови доріг, доріжок, закривання калюж з болотом і до будови домів. Такими доставцями цього матеріялу в Снятині були родини Ганчариків і Камадів, що мешкали в околиці млина Филиповича а також на Приліпці. — Зарінки ще мали іншу прислугу для надпрутянського населення. В літні, гарячі дні, погідні дні, на зарінках розстеляли господині своє домоткане полотно, виткане на ткацьких варстатах. Звали його „зрібним“. Воно було виткане з конопляного прядива, мало воно трохи сірий відтінь кольору. Щоб його позбутися, цього сіруватого кольору, бляшаною коновкою, на якій на протилежному боці від ручки була осаджена сітка, через яку пропікала вода, і господиня поливала що час-до-часу своє полотно, аж доки воно не стало білим — дуже білим. Деякі, які не мали купованої коновки в місті, поливали звичайним горщиком або просто відром, що вживали в хаті. З того полотна шили собі одяги, які були „вічними“, служили до всякої важкої праці в господарстві. З льону полотно було трохи м'якше, біліше від конопляного, яке господині собі пошивали з нього сорочки. Ткачів Снятинщина мала досить багато.

Діти із шкіл із своїми учителями виходили на екскурсії по зарінках і відповідно до своїх лекцій, які розробляли в школах, училися на зарінках пізнавати природу. Найчастіше на зарінки виходили учителі мінералогії і показували учням роди лупаків, кременю та відламки зерен багатьох мінералів, яких нанесла вода. Це була гарна праця, бо ще студія над каменем не закінчена, це твердий мінерал, це уламок скелястої породи, на якому нічого не росте, але він може бути придатний до чого іншого. І таке питання часто давав своїм учням учитель. Нащо може бути придатний цей камінь? Тоді поступала лекція дальше, бо хтось з учнів знайшов кварц, такий мінерал, що походить з кремнезема, якого є і дорогі породи, як хрусталь (кришталь), аметист, а також звичайний пісок. І учитель показував значучо, як той кристальний пісок блиснути проти сонця своїми чудовими кристаликами. Було що вчитися. Знаходили на зарінку також кристалічного вапняка, але за ним треба було пошукати в намулі. Рідко попав в руки шматок кварцу. Тоді і почалася лекція. Оце є лювіт, іншим словом, це нанос. Відклади геологічні, нагромаджені в долинах водними потоками, як галька, гравіти, пісок, глина тощо. Хтось приніс ще знову незвичайно блискучий лупак. А учитель говорив далі: є лупак іловий, табличковий, або скрижляк, брусковий, галуновий та багато інших родів. Людина ніколи не повірить, що звичайний зарінок криє в собі стільки таємниць природи, і який є він потрібний для людини. Гальки, гірські уламки, заокруглені в дивовижні фігури, тертям об каміння, принесені на береги річок Прута, Черемоша, Чорняви та інших потоків, цікаві для студій мінералогічних.

Народна словесність пісок звеличала у своїх піснях, легендах і казках. Говориться про його чародійну силу, про його вівшування, чогось безнадійного, непередбаченого, сумного чекання, нездійснених мрій. „Коли пісок зійде“ — співають, то щось обов'язково станеться лихого, невимовно приkre, боляче.

Зарінки, шутер, пісок, як символ величі, боротьби звеличав також поет О. Ольжич у своїй збірці віршів „Рінь“.

Ще на кінець, про назву зарінки. Київські мовознавці перекладають так: „рівне місце біля берега річки, заросле травою“, що звичайно не відповідає правді. На Снятинських зарінках не росте трава.

ЗА ЯРОМ — околиця від села Микулинець аж до Приліпки.

ЗЕЛЕНІВ — село на Буковині, де ріка Черемош зливається з Прутом, недалеко села Заваля, що на Снятинщині.

ЗІБРАНІВКА — звали її з польського Жебранівка, а також Собранівка. Село у повіті Снятин, 18 кілометрів на північний захід від Снятина, 9 кілометрів на північний схід від повітового суду, залізничної станції і поштового уряду в Заболотові. На сході лежить село Ганківці і Албінівка, на південному сході й південні Волчківці, на заході Кубакі й Трофанивка, на півночі Кулачківці, що колись належали до повіту Коломийського, а тепер приналежні до Снятинського повіту. Вздовж границі західної села пливе потічок Лукач, приплів Чорняви, що впадає до Прута. А вздовж границі східної пливе потічок Орелець, доплив Прута. В році 1890-му було в селі 121 домів, 605 мешканців, 564 греко-католиків, 36 жидів, 554 русинів, 15 поляків і 36 німців. Парафія римо-католицька в Заболотові, греко-католицька в Тулукові. В селі є церква. (Словник географічний, том 14, ст. 753). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що Зібранівка мала в тому часі 803 особи жителів. Урядова статистика з 1933-го року у Варшаві, виготовлена по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір Зібранівки мав 6,20 кілометрів квадратних, ужитків рільничих було 6,03 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 5,84 квадратних кілометри. На 30.IX.1921-го року було 204 будинків, а на 9.XII.1931-го року було їх вже менше бо тільки 160 будинків! На 30.IX.1921-го року було в Зібранівці 961 мешканців, а на 9.XII.1931-го року зменшилося також, бо тільки 664-ох людей.

Зібранівка, село, експозитура церковна. Є церква св. Параскевії, дерев'яна, побудована 1861-го року. Експозитор о. Николай Волянський, народжений 1872-го, рукоположений 1898-го року. Число греко-католиків 718 осіб, латинників 3, жидів 11. Школа 1-класова, утраквістична. Воєвідство Станиславів, староство, каса скарбова в Снятині, пошта Задубрівці 9 кілометрів віддалі, телеграф і залізниця в Заболотові 6 кілометрів віддалі. Деканат коломийський. (Шематизм Станиславівської епархії з 1938-го року). В школі вчила перед першою світовою війною Ганна Хромовська, співала альтом в Учительському хорі. (С. Фодчук, „Снятин“ ч. 13). Із села Зібранівка походить Микола Ковалюк, що відав Видавництвом „Рекорд“ у Львові. Тепер в Німеччині. В Канаді помер в 1973-му році Іван Кабанюк із Зібранівки.

ІВАНКІВЦІ — село на Буковині, що належить до Кіцма-

нецького повіту. Положене напроти села Кулачин, що в Снятинщині, а поруч Іванківців є оселя „На готар“.

ІЛИНЦІ — парафія церкви св. Іллі Пророка. Патрон Лев Потоцький, парох о. Стефан Павловський, народжений 1750-го року. В метриках з філією св. Марії, греко-католиків 1573 осіб. (За Шематизмом Львівської Архидієцезії з 1832-го року.). Ілинці, парафія на місці, церква св. Іллі Пророка. Патрон вже є Йосиф де Ясінські. Парох о. Григорій Карачницький, народжений 1803-го року, висвячений 1827-го року. В метриках записано греко-католиків 2,117 осіб. Деканат Заболотівський, Львівська дієцезія. (За Шематизмом Львівської Архидієцезії з 1841-го року.).

Ілинці, село повіту Снятинського, 22 кілометри на захід від головного міста Снятина, 4 кілометри на південь від залізничного і поштового уряду в Заболотові. На півночі лежить село Демиче, Заболотів і Тулуків, на схід село Рудники, на південнь Джурів і Тростянець, на захід Трійця. Серединою перепливає від південного заходу на північний схід потік Дубовець, притока Прута, і забирає інші допливи. В долині, яка підноситься на південі до висоти 264 метри, яка потім спадає на півночі до 229 метрів, розташовані забудування села. Підгір'я частинно залісene оточує долину. З горбів найвищі Телячкі (346 м.) у Старому Лісі на границі Демича і Резіна гора 338 метрів, на границі Рудник. На південі підноситься Дільниця до 315 метрів а Обич до 301 метрів. Власник більшої посіlostі займає орної землі 221 моргів а лук та огородів 8 моргів, пасовиськ 2 морги, ліса 414 моргів. Селяни мали орної землі 1679 моргів, лук і огородів 714 моргів, пасовиськ 231 моргів, ліса 17 моргів. Число мешканців після спису населення з року 1869-го було в селі 2441 осіб, на просторі двора 4-ри особи. Після Шематизму з року 1881-го було 2280 мешканців обряду греко-католицького. Парафія греко-католицька на місці, належить до деканату Коломийського, архидієцезії Львівської. В селі є церква, школа етатова, одноклясова і каса позичкова, громадська з капіталом 3525 золотих ринських. (Словник географічний, том 3, ст. 259-260). Вістник пошт і телеграфів, виданий у Львові 1910-го року нараховує в селі Ілинці 3,507 мешканців. Власника посіlostі подає Розалію Пелецку, повіт Снятин, округа Коломия. Урядовий бюллетень про міста і села виданий у Варшаві 1933-го року, виготовлений по день 1-го квітня 1932-го року подає, що поверхня, цебто простір, що його займало село Ілинці становив 19,54 кіло-

метрів квадратних, рільних ужитків було 17,69 кілометрів квадратних, орного поля тільки 14,71 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 718 будинків, а вже на 9.XII.1931-го року дійшло до 805 будинків. На 30.IX.1921-го року в селі було 3,331 мешканців, а на 9.XII.1931-го року — 3,399 осіб.

Ілинці, село, парафія, церква св. Іллі, дерев'яна, побудована і посвячена 1854-го року. Патроном Ігнатій Пілецький. Завідатель о. Василій Бабинюк, народжений 1897-го року, руко положений 1931-го року, безжений. В матеріалах метрикальних з дочernoю церквою Благовіщення Пресвятої Діви Марії, дерев'яною, побудованою 1842-го року, посвяченою 1843-го року, число греко-католиків було 4021 осіб, латинників 47, жінок 63. Школа 7-миклясова, системи утраквістичної. Братство церковне звичайне і Апостольство Молитви. Воєвідство Станиславів, старство і каса скарбова в Снятині, суд, пошта і телеграф та залізнична станція в Заболотові, віддалі 4 кілометри, деканат коломийський. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

До культурного піднесення села у великій мірі причинилася школа, директором якої був довші роки Іван Федорак, письменник Садовий. Учителем був Іванчук якого одна донька вийшла заміж за режисера і диригента Олеся Левицького, відомого культурного діяча Снятинщини. Була там також читальня „Просвіта“, яка у виказі з 31-го грудня 1910-го року чогось не надіслала свого звідомлення і важко подати більших даних. Велику роля виконав театр. „Аматорський гурток читальні „Просвіта“ в Ілинцях заснувався в серпні 1920-го року, а ініціатором був директор народної школи І. Федорак. Почавши з того часу діяльність кружка завдяки енергії бувшого голови кружка Андрія Прокоп'юка і режисера Дмитра Мотрука розвинулась досить гарно. Кружок поставив чимало театральних п'єс, якими гості кожен раз були захоплені, а дохід в більшій частині призначувано на докінчення „Народного Дому“. Збудовано досить простору сцену та куплено декорації, дуже гарно вимальовані В. Кушерською з Заболотова. Перебуваючий в Ілинцях придніпрянець артист Олесь Левицький лишив по собі дуже добре вишколених аматорів, та збудив у них замілювання до театрального мистецтва. Ілінецький кружок донині був взірцем для кружків з околиць сіл, ставив самі найкращі п'єси, виконані на сцені без закиду. Між іншими грано слідуючі драми: „Дай серцю волю“, „Жидівка вихрестка“, „Борці за мрії“, „Ой не ходи Грицю“, „Безталан-

на“, „Наймичка“, „Верховинці“, „Невольник“, „Сорочинський Ярмарок“, „Хмара“, „Душогуби“ й інші. Особливу увагу на свій талант звертають слідуючі аматори: Дмитро Мотрук, Олена Семотюкова, Іван Семотюк, Гриць Іванчук, Василь Вакалюк, Ілля Лучак, Олена Федорак, Марійка Мойса і другі.“ (Театральне мистецтво, Львів, червень-липень 1923).

До найбільш активних громадських організацій перед першою світовою війною в селі Ілинці належала „Січ“. Було добре зорганізоване, мала багато членів. Кошовим „Січі“ був Іван Мойса, якого, за його завзяття і гарні виступи назвали „Гонтою“. „Січовики“ і Січовики з Ілінці готовляться до „Верховинця“. Повагом поступають трійками до середини, кланяються оркестрі, а потім пускаються в завзяту „Коломийку“ („Гей, там на горі „Січ“ іде“, ст. 47). По війні була досить активна молодіжна організація „Каменярі“. На виставі етнографічній в Коломії була перемітка із села Ілинці. (О. Кольберг, том I, ст. 46). „Недалеко Заболотова (айдеться тут про село Ілинці, прим. М.Б.), хлопи збираються ночами і вправляють сокирами“ (Газета Народова, 1902-ий рік).

В Ілинцях було найменше забобонів і повір'я. Та мимо того Мрочко записав такий звичай вірування: „коли хворому святаєть олій, а полум'я свічки, запаленої до того обряду, похиляється в сторону дверей, хворий помре, як же полум'я йде вгору, або в інший бік, він прийде до здоров'я. Мрочко згадує про село Ілинці на сторінках: 7-123, 9, 12, 37-125, 39, 98-128, 111-128 і 116. З народної медицини відомий звичай був у селі. Вживали відвару з листя ясена і його кори для лікування овець від різних хворів.

Ще кілька відомостей, які доповнюють або змінюють вгорі подані дані: Ілинці мають дуже малу частину чорнозему. Віддалъ до Заболотова дехто лодає 5 кілометрів, а не 4-ри, як подає Словник. Ілинці мали ліса разом 343 морги і 486 сажнів. Ще перед другою світовою війною Омелян Керницький одержав працю громадського секретаря, тоді, як створено (1934) збірну громаду в селі Ілинці. Про непорозуміння читальні „Просвіта“ в Ілинцях з централею у Львові може послужити такий факт: „На пресовий фонд Сель-Роб зложила читальня „Просвіта“ в селі Ілинці коло Снятина 11.50 золотих“ (Сель-Роб, ч. 132, Львів 18 серпня 1929 р.). Отже в той час читальне в Ілинцях вже заволоділи комуністи.

Заsovєтського першого приходу большевиків на начального суддю в Заболотові обрано анальфабета „Мішку“-цига-

на, що жив у землянці при кінці села Ілинці, бо не мав своєї власної хати. (Василь Зеленко).

За Надвірною, недалеко забудувань „Псярника“ знайдено три ями з убитими 86 в'язнями станиславівської тюрми. Між трупами дружина Дороша з Ілинців пізнала свого сина і зятя, а Михайло Вакалюк — свого брата. (В. Зеленко).

Після другого приходу більшевиків почалася акція вихваляння советських порядків і комуністичного ладу. Почали насильством примушувати громадян з Ілинців писати листи до земляків за океан. І так між багатьма листами характерний лист є братаниці Ірини Рошко з села Ілинці до Йосифа Рошко в Нью-Йорку, з 1955-го року. Вона дякує за 100 доларів, які пролежали довгий час у банку. Описує передовий колгосп в Ілинцях, трактори, комбайні тощо. Про дві церкви, про нову школу, яку закінчено 1954-го року. Є в селі середня школа 22-ох учителів. Електрики ще немає. Другий лист писала дочка і мати до Олени Лукашевич в Нью Йорку. Третій лист від Івана Вакалюка до брата Мафтея Вакалюка в Алберті. Описує, що багато молоді покінчили школи та про трактори, сівалки і комбайні, які є в селі-колгоспі. Обробляють землю і збирають врожай. „А хто не любить Радянської держави, то це ті, що повтікали за воду. Вони ненавиділи наших братів і сестер; вбивали їх. Для них нема тепер у нас місця. („Українські Щоденні Вісті“, 30 березня 1956 р.). До цього циклю можна ще додати книжку Миколи Кубика „У земляків Стефаніка“, яку видало В-во „Карпати“ 1969-го року, яка від першої сторінки до останньої вихваляє советську владу у Заболотівщині, а також у селі Ілинці їй діше ненавистю до української еміграції.

В селі Ілинці був ще якийсь час священиком о. Микола Сиротюк. Ще одна нотатка про відомого земляка з Ілинець. „25 літ пізніше, то є 1947-го року, цей самий професор української гімназії, через 35 літ, Никифор Даниш, родом з Ілинець, писав до мене з Відня, де він зі своїм сином доктором опинився як скитальці, що повтікали з-під більшевиків, і просив мене прислати йому велику пачку (около 1000 цигареток), і він хоч сам не курить, та продастъ їх німцям за добре гроши і буде мати на прожиток, або на в branня. Знаючи, що його син є лікарем, я був певний, що він годен утримувати родичів і відмовився дати 15 доларів за тисячу цигареток. Я послав більш потрібний пакунок“. (Петро Зварич у своїх споминах, ст. 43-44).

В Едмонтоні проживала родина Данишів. В Канаді жив Дмитро Матійчук. Повмірали вихідці з Ілинців, піонери в Канаді: Дмитро Дорош з дуже великою родиною, Доротея Фодчук, заміжня Спачинська, та Яків Будник. Крім того померли: Юрко Гродзік, маючи 47 років, „він переходив через рейки Сіліяра наїхав саме поїзд і переїхав покійного. Чия в тому вина годі сказати“. (Українські Робітничі Вісті з 27-го січня 1934-го року). Йосиф Рошко, Анна Демко, Марія Вакалюк, Іван Фліпчук, Андрій Прокоп'юк, Теодор Будник, Юрій Фліпчук, Тетяна Іванчук-Баран-Гудима, та Іван Бойчук.

З Ілинець походив священик Василь Ухач, син Гавриїла Ухача та Агафії доньки Івана Марчука і Анни Семотюк. Пізніше був парохом в селі Трійця, а перед тим був священиком у Борщівщині. Також у цьому селі народився великий патріот — Осадчук. (Степан Глушко, „Снятин“ ч. 13, ст. 6). Проживали у Дітройті а тепер на Флориді Іван Том'як і його сестра Павлина Вакалюк.

В Ошаві проживають: Василь Іванчук, Михайло Вакалюк, в Каліфорнії живе Осип Порайко, в Нью Йорку мгр Дмитро Косович, в Австралії Андрій Порохнюк. У Флінті Дмитро Костинюк та Йосиф Пантелюк, в Торонто Осип Семотюк, в Шикаго Іван Степанець. В 1974-му році в Едмонтоні відзначав 50-ліття свого подружнього життя Дмитро Прокопів, уродженець Ілинців.

Народ називав своє село Лінці, а тепер називається воно урядово Іллінці.

Іллінці є у Вінницькому повіті, Ілинці містечко є у Липовецькому повіті на Київщині, Ілинці, село є в повіті Радомиському.

ЩКАНИ — див. Яцкани.

КАЛАМУТКА — кітловина, видолина, недалеко села Потічка, 5 кілометрів від міста Снятина, з якої Снятие одержує джерельну свіжу воду. В осені 1913-го року побудовано водопроводи для Снятина-міста. Водотяги мають велике значення, бо хребет (гребінь) гір, на яких простягається місто, є зовсім позбавлений ґрунтової води. Видайність джерел з Каламутки виносить пересічно 5 літер на секунду, що дає на добу 432 тисячі літрів. Система водотягів ґравітаційна, бо ж терен джерел лежить на 20 метрів повище Ринку в місті. Доходить до міста з силою 16 атмосфер, тому задовільно водотяги працюють і в домах двоповерхових.

КАМ'ЯНИСТА — дуже урожайні поля, на півдні від села

Русова, а на схід від села Белелуя. На південний схід від гористого піднесення „За бердом“.(315 м.).

КАРІЯНКА — урожайні поля, як ідеться в напрямі Стетеви зі Снятином то направо від дороги між Августдорфом а Стетевою.

КАРЛІВ — парафія св. отця Миколая, єпископа. Патрон: наслідники Антонії Комар. Парох Симеон Подляшецький, народжений 1788-го року. Греко-католиків 850 осіб. (Шематизм Львівської дієцезії з 1832-го року). Карлів мав у 1841-му парафію, при церкві св. Миколая. Патронами були нащадки Антонії Комар. Парохом в той час був о. Симеон Подляшецький, народжений 1788-го року, висвячений 1814-го року, ут супра, інспектор шкіл повіту. Греко-католиків в той час було 1092 осіб. Деканат Снятинський, Львівська епархія.

Карлів, село, повіт Снятин, 7.5 кілометрів від залізничної станції в Залучу. Має церкву, греко-католиків 1840 осіб в селі, а 4-ох на панському дворі. Римо-католиків в той час було 3 особи, які належали до парафії в Снятині. (Словник географічний, том III, ст. 845 і Сл. геогр. том X, ст. 930). В 1880-му греко-католиків в Карлові було 2012 осіб.

Село Карлів за Івана Сандуляка в 1862-му році мало „триста бідних під солом'яною стріхою голих хаток, сторчало, як на сміх“. А в 1890-их роках, в часи, коли він писав свої спогади було понад 400 домів, дві тисячі осіб, які замешкували самі українці. Всього поля разом з огородами та левадами посідав вже Карлів дві тисячі триста сорок моргів, з котрих сорок і три морги займали городи, дві тисячі дев'ятдесять і сім в парцелях, з котрих над сто моргів лежить пусткою, або в толоках. (Іван Сандуляк, „Село Карлів“, Дітройт, 1974 р.). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що Карлів мав в тому часі 2,418 мешканців, власником посіlostі був Мойжеш Векслер і спілка. Урядова статистика, міст і сіл, видана у Варшаві 1933-го року, дані по день 1-го квітня 1932-го року стверджує, що простір, який займав в той час Карлів становив 9,78 кілометрів квадратних, взагалі ужиткової землі було 8,25 кілометрів квадратних, а орного поля тільки — 6,87 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було будинків 453, а на 9.XII.1931-го року було їх 531. На 30.XII.1921-го року було мешканців в селі 2,121 осіб, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 2,225.

Карлів, село, парафія церкви Перенесення мощів святого отця Миколая, мурована, побудована 1909-го року, посвячена

1910-го року. Патрон вільного надання. Парох о. Леонтій Симеон Білинський, народжений 1888-го року, рукоположений 1911-го року, жонатий. Число греко-католиків 2134, латинників 15, жидів 32. Школа етатова, системи 4-клясової, утраквістична. Є товариство Апостольської Молитви в злуці з Найсвятішим Серцем Ісуса і Братства свічкові звичайні. Воєвідство Станиславівське, старство, суд і каса Скарбова в Снятині, 8 кілометрів віддалі, пошта і телеграф в Залучу, двірець залізничний в Залучу 4 кілометри або у Видинові 3 кілометри віддалі. (Шематизм Станиславівської єпархії з 1938-го року). „Стара церква в Карлові, це типова церква Покуття. Нова — мурівана, це вартісний твір архітектури, Василя Нагірного, збудована в 1907-09 рр“ (З листа Івана Кейвана з 14.VI.1976). В Карлові найвище гірське піднесення має 213 метрів понад рівень моря.

На підставі достовірних джерел пощастило установити порядок парохів і священиків в Карлові. О. Симеон Петро Підляшецький був душпастир у Карлові і помер 1862-го року. В 1863-го року приходить до Карлова о. Андрей Воєвідка. О. Андрей Воєвідка упокоївся 23 червня 1883-го року в 50-му році свого життя, а 26-му році священства. Ще кілька літ перед його смертю дано йому до помочи на сотрудника о. Амвросія Січинського, а після нього приходить о. Іларіон Курп'як, який помер 1921-го року. Він заложив 1880-го року хор і був великим працівником на громадському полі. По його смерті доїжджав до Карлова о. Омелян Завицький. А потім парохом в Карлові став о. Леонтій Білинський, який був колись давно катехитом у Чернівцях. Він пізніше був також заінвестором церкви у Видинові, залишився аж до приходу большевиків.

Над культурним піднесенням села працювала в першій мірі школа. Карлів мав двоклясову школу етатову хлоп'ячу. До учителів, які заслужилися для села Карлова належить не-втомний учитель Василь Макаревич та Іван Голубович, який ще крім учителювання і директури, яку провадив багато роців належав до учительського хору і співав у тенорах. В повіті він був в Управі Українського Педагогічного Товариства та інших установах. Було ще більше працьовитих учителів.

До найбільших досягів в минулому столітті належить заснування Товариства святої тверезости та імпозантно переведеної присяги „20 руського грудня 1874-го року“, яку прекрасно передано щирими словами в журналі „Народна школа“,

Коломия з 1 січня 1875-го року. Було 12 тисяч народу із Заліщик, Яворова, Москалівки, Косова та інших місцевостей. Присяга тверезости це була не тільки маніфестація, але глибока постанова жити іншим життям, як дотепер і працювати для піднесення національної свідомості Карлова. Що і сталося від того часу.

Другою читальню в повіті Снятин стала читальня в селі Карлів. Оснували її селяни Іван Сандуляк, радикальний діяч, посол соймовий і пізніше посол до Західно-Української Національної Ради в 1918-му році, матурист Кирило Трильовський, пізніший др — посол до парляменту у Відні, учень гімназійний Микола Кейван, пізніше став священиком. На перших зборах був головним референтом К. Трильовський. 21 вересня 1934-го року читальня відзначала гідно свій 50-літній ювілей існування. Перші загальні збори читальні відбулися в стодолі Василя Кейвана. Зборами тоді проводив о. Йосиф Трильовський. Прикладом для карлівської громади була міщанська читальня в Снятині, яку заложив там на 6 років скорше о. Т. Кобринський. В 1908-му році читальня мала 70 членів і 150 книжок у своїй бібліотеці, головою тоді був Дмитро Калитчук. Петро Зварич пише: „До того часу (1888-го року) відкрито першу читальню „Просвіти“ в Стецеві, а другу в Карлові, а це буде третя в нашім селі.“ (Тулова).

„Шоста мандрівка української молоді навідалася в село Карлів то застала там читальню з 80 членів, багату бібліотеку й много часописів, 14 тисяч золотих ринських готівки у церковнім братстві“ (Історія Українського Кооперативного руху, 1964-го року). Оригінал надруковано у „Правді“ 1876-го року, а потім у „Ділі“, число 178 з 1888-го року. Але коли писав вже свої спогади Іван Сандуляк каса позичкова вже мала 15 тисяч золотих ринських. Вона була заснована в 1863-му році, як також в тому часі зорганізовано в селі шпихлір, до якого організації приклали рук о. Андрій Воєвідка разом з Іваном Сандуляком. Карлів мав також Кооперативу, в якій в новіших часах працювала Ядвига Онищук. Вона звалася „Господарсько-споживча Кооператива“. 4-го серпня 1935-го року засновано „Жіночу Громаду“, яка також проявила інтенсивну працю над освідомленням селянської жінки. В тому часі також зорганізовано „Каменярі“. Прикрасою села була оркестра під проводом Дмитра Кейvana, яка грава у 50-ліття читальні, на похороні Василя Тарантяка в Устю над Прутом та на різних фестивалях. Радикальна група була досить сильною

в Карлові, як також УСРП, представники якої, чи делегати часто їздили на конференції тощо. Таким делегатом бував В. Іvasюк. В Карлові пишався також досить імпозантний пам'ятник знесення панщини.

„Деякі з цих повітів, як Снятин, вибилися згодом (1890-их роках) на перше місце в Галичині. Повіт Снятин, висунений найдальше на південний схід, став дуже свідомим повітом саме завдяки праці цих селянських провідників“. (Автор розуміє в першій мірі Івана Сандуляка-Лукини, якого фотографію уміщує у своїй книзі, прим. М.Б.). Др Іван Макух, „На народній службі“, 1958-го року, ст. 70. Дальше др Макух пише — „Перше віче у цій справі (організації сіл, прим. М.Б.) відбулося у Львові 14 грудня 1890-го року. Відтак у цій справі йшли збори і віча в цілім краю. Таке перше сільське віче відбулося в Карлові, в Снятинському повіті, 16 грудня 1891-го року. Скликав його свідомий селянин — радикал І. Кейван, а реферували також самі селяни — Іван Сандуляк-Лукини, Лютик, Семотюк та інші. За прикладом карлівських радикалів пішли й інші громади“.

Щодо звичаїв і вірувань та всяких забобонів Карлів був на першому місці. „Про Карлів (у книжці Мрочка, прим. М.Б.) ні слова, хоч він під боком Снятина, коли автор знає повіт від Рожнова, Ганківців аж до Заваля. А саме в Карлові засновано перше Братство Тверезості, що промінювало на всю Галичину. Вартість книжки на цьому ніяк не потерпіла, Карлів це наймолодше село повіту й найбільше поступове. Було вбоге на всяку демонологію, забобони, ворожіння та пересуди. Ізза браку цього, замало, на жаль було в Карлові поезії (Іван Кейван, з листа 15.III.1978-го року). Так воно насправді не є. В Етнографічних Збірниках, за редакцією Володимира Гнатюка записано в Карлові чи не найбільше демонологічного матеріялу, оповідань, казок тощо. Понижче приведені будуть докази. „Одна жінка завмерла і як відтак прийшла до себе, то розказувала, що ни вільно чисатися у ногілю, бо на кім съвіті „щесби“ чєши та тай дуже сіпає. Ти мой у нас чешутси лиш у суботу“ (Записано в Карлові від Калини Іvasюк, 1911 р.). Довгє оповідання про „Льва і осла, що удавав царя“ записано від Миколи Семотюка. Байка, запис А. Онищук в 1913-му році (надрукована у книжці Я. Рудницького: Нарис української діялектології, Авгсбург 1946 р.). А в Збірниках НТШ можна знайти цілий ряд різних вірувань і забобонів. “У нас, натомість, помічається деяке вагання, чи визнава-

ти число два за щасливе, чи нещасливе. При похороні в Зелениці, на Надвірнянщині, нпр.: уважали щоб „хрестарів“, цебто людей, що несуть хрести, було „не до пари“ а то інакше небіжчик міг би за собою ще когось покликати“ (Етн. Зб. НТШ XXXI, ст. 244). Натомість в селі Карлові казали, що хрестарів, навпаки, має бути парне число, і то також „щоб мерлець ще кого не покликав“ (За Етн. Зб. НТШ Є. Онацький, ст. 307). У селі Карлові казали: „часом буває, вмираючий дуже мучиться, не може сконати, тоді вибирають йому з-під голови подушку, а підкладають кожух, бо пір'я не дає сконати. Як хто мучиться то має скусу (злого духа). Від скуси кладуть під паху свячену солонину та й свячену тої — то скорше сконає.“ (Етн. Зб., том XXXII, ст. 320-22, Є. Онацький, ст. 700). Інший приклад звичаю в церкві домовину на Снятинщині ставлять по середині, а на неї ставили хліб, овочі й коливо. По Службі Божій, прощалися з покійним. Хліб, скатерть і овочі залишалися священикові, коливо (варену пшеницю) забирали до дому. (Етн. Зб. НТШ XXX, ст. 315). У селі Карлові на домовину в церкві ставили миску з дорою і горнятко з свячену водою та кропилом-галузкою васильку. Тією водою кропили труну. Відправивши паастас, підносить священик із дяком хліби вгору і, коливаючи ними, співають також і це: купна молитва. З церкви відпроваджує тіло на цвинтар тільки хрест, хоругви залишаються вже в церкві. (За Етн. Зб. XXXII, ст. 333 — Євген Онацький, ст. 1457).

Про УСС-ів і членів Української Галицької Армії згадано у книжці „Відновлення Української Держави“, Дітройт 1979-го року. Др Кирило Трильовський у статті „Шануймо нареченню ношу“ (Календар „Просвіта“, Львів 1926-ий рік) згадує про гарну ношу в Карлові.

До дуже болючих новин про карлівських земляків подає у своїх споминах Тома Кобзей: „І так в 1914-му році трапився такий вибух газів в копальні вугілля в Гількрест, від якого загинуло 238 вуглекопів, а між ними багато українців. Між тими, що загинули був і Дмитро Сандуляк, син українського посла до Галицького сейму Івана Сандуляка (з Карлова, вставка М.Б.). З цього приводу була складена в краю сумна пісня, яку приписують батькові загинувшого Дмитра Сандуляка. Ця пісня, наскільки пригадується виглядає так:

„Понад гори посиніло, хмари ся підносять,
А в Карлові сумну вістку всі дзвони голосять.
Ой зза моря із Канади, чорний лист прислали,

Що в Гількresti у копальні нещастя ся стало.
Це нещастя не малеє, експлозія газова,
Гей від грому в хмарі блиско i вже смерть готова.
Ой, з Канади в Галичину телеграми слали,
Що дві сотні робітників в копальні пропало.
Це нещастя i наш Карлів смутком навістило
Де i наших шістьох людей, газом іспалило.
Ой в Канаді у Гількresti виросла могила
I там наших Карлов'янів сира земля вкрила".

(За Календарем „Українського Голосу на 1967-ий рік, ст. 114).

Карлів жив своїм культурним життям i дивним, що не тільки Мрочко не згадав про Карлів нічого, але також i Словник географічний збуває гасло Карлів тільки трьома рядками! Це правдоподібно тому, що Карлів був в ті часи популярним, носієм нових ідей, нового життя i чужинці не хотіли це стверджувати. Якась причина в тому мусіла бути, але яка вже i Кейван стверджувала, причина невідома.

Ще кілька характерних актів, які були продовженням завзятих боїв за знищення не тільки плянства, але також тих, які служили окупантам i використовували селян. Нарід хотів по-зbutися чужих людей, купців, шахраїв, надісланих у село. „В Карлові коло Снятині невідомі злочинці пробували вломитися до крамниці купця Гершона Тавбера. Купець почувши стуки вийшов i наробив крику. За ним вибігла його жінка. Злодії розпочали стрілянину з револьверів, від якої погиб Тавбер разом з жінкою. До Карлова приїхала поліція i розпочала слідство. Арештували 6-ох селян.“ (Громадський Голос, з 10-го квітня 1937-го року.) „Напад на жидівську родину в Карлові, повіт Снятин. В ночі 28 ц. м. напали невідомі справники на дім торговця збіжжям Мойша Куглера. Напасники нічого не забрали, бо втікали сполошені криком домашніх. Втікаючи застрілили Куглера i його жінку Єву.“ („Діло“ ч. 70 з 31-го березня 1937-го року.)

Найкраще характеризує відносини переслідувань в Карлові наступний факт: „У зимі пізно в ночі iшов поліцай Ковальські з двома границарами в селі Карлові i стрінув господаря Юрія Сандуляка. Поліцай запитав його в непристойний спосіб, що він має за пазухою. Коли Сандуляк застерігся проти такої ображуючої поведінки, поліцай ударив його в лиці. Сандуляк заскаржив поліцая до суду за обиду. Городський суд у Снятині поліцая увільнив, бо свідки границарі його боронили. На відклик Сандуляка Коломийський суд засудив по-

ліцая на 30 золотих кари. Але справа пішла до найвищого суду і він уневажнив цілий процес, стверджуючи, що вчинок поліцая є злочином урядничим, за який повинен скаржити прокуратор сам з уряду, а не на приватну скаргу. Таким чином ціла справа піде наново перед судом. Мова і правопис за „Громадським Голосом“ з 9 липня 1938-го року).

Дуже цікаві спогади подає про своє життя і вихідців з Карлова В. Семотюк в Календарі „Канадійський Фармер“ на рік 1967-ий, ст. 68-70).

Відійшли у вічність карлов'яни в різних місцевостях: Ілько Семотюк, о. Василь Фроляк, колишній парох села Потічок, помер у селі Карлів, Василь Федорук Семена, працював у „Січі“ і УСРП, Іван Федорук, Василь Семотюк, Петро Семотюк, Катерина Нагайська, кандидат Святослав Фроляк, Ілля Семотюк (похоронні відправи очолив місцевий настоятель у місцевості „Січ-Коломия“ о. Юрій Туржанський а сослужив йому внук покійного о. Стефан Семотюк з Шіго, Саскачеван“, „Український Голос“ з 19. січня 1972-го року), Юрій Калитчук, інж. Василь Костинюк (Лінц, Австрія), Дмитро Сокульський, Іван Волощук, учитель Ілля Семотюк в Снятині.

Проживають земляки з Карлова в різних місцевостях, менш і більш активні і стоять у зв'язку з Видавництвом „Снятин“. До найбільш активних громадян належать Ганна Кейван тепер Закревська у Венесуелі. Вона, від самих початків стала передплатником журналу „Снятин“, добром жертвовавцем, прибула на Другий З'їзд земляків Снятинщини в 1976-му році. Відгукується на всі заклики Видавництва. У контакті з дією організованого життя Снятинців, поза межами рідних земель належить графік-мистець Іван Кейван, народжений 1909-го року, студіював в Академії Мистецтв у Krakovі, Варшаві, виставляв свої картини, портрети, книжну графіку, вже в Європі, а також за океаном з 1949-го року в Канаді. Писав про публікації Видавництва „Снятин“ у всіх майже газетах і пропагував їх, як тільки його добра душа дозволяла. Проживає з дружиною в Едмонтоні. В Торонто живе Ольга Фроляк — тепер Еліяшевська, на Третьому З'їзді земляків Снятинщини, обрана на секретаря Управи Товариства Снятинщина. В Нью Йорку є Ярослав Савка а в Англії Микола Івасюк.

Тепер село Карлів переіменовано на Прутівку.

В повіті Броди є село Карлівці, Карлівка є між Полтавою а Константиноградом, де група, тоді полковника Петрова в 1918-му році була в боротьбі з большевиками. В Карлівці був кіш УССів.

КАРЛІВСЬКИЙ ЛІС — положений на схід від хаці в селі Рудники, на північний схід від села Рожнів.

КАРПАТИ — старинного укладу гори, що простягаються майже на 400 кілометрів українськими землями. Довжина Карпат взагалі 1,300 кілометрів. Верхи гір покриті альпійською рослинністю, а Підкарпаття, та середні їх схили прекрасними, переважно чатинними лісами. Це найкращі гори Європи. Українська їх частина давно відома, про неї вже згадує Арістотель в IV столітті до народження Христа. Під цією назвою вперше появляються у Птоломея в II-му столітті, що в'яжеться з назвою Карпів, тракійського походження, які поселилися були між Дністром а Прутом. Вони воювали з Римом а пізніше асимілювалися. Клімат тут суворий, помітними сліди льодовикового періоду, кари, вали, моренні відкладення, озера льодовикового походження. Вони де-не-де глибокі й дуже прозорі. З цих гір випливають води нашого Прута і Черемоша. Різноманітний тваринний світ: олень, козуля, дик, борсук, вовк, ведмідь, лис, дикий кіт, видра, куниця і очевидно наш маленький заєць. З птахів: сойка, орел-беркут, дятель, рябчик, пугач.

,Яке ж це слово приязне: Карпати!

Його з дитинства серцем я злюбив,

У нім і грому майського розкати,

I сиза далечінь гірських шпилів,

I співанка русявого дівчата,

I голосні трембіти пастухів,

I сум утрат і мідний поклик слави ...

На цім дозвольте закінчить октави. (М. Рильський)

КЕЛИХІВ — лежить на північ від села Олешкова. Окремого гасла Келихів у Словнику географічному немає. Село Келихів згадується тільки при гаслі Олешків, в якому після Словника було 349 греко-католиків. (Сл. геогр. том 7, ст. 476). Була церква в Келихові, в 1841-му році належала до парафії в Олешкові, де адміністрував тоді парафію о. Михайло Сов'яковський. В Келихові, в той час було тільки 281 осіб греко-католиків. Деканат Заболотівський, Львівської дієцезії. Церква зветься Воздвиження Чесного Хреста.

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в Келихові в тому часі було 470 мешканців. Власники посілоків, спадкоємці А. Богданович. Урядова статистика міст і сіл, видана у Варшаві 1933-го року, виготовлена до дня 1-го квітня 1932-го року подає, що село Келихів займало простору 2,12 кілометрів квадратних, взагалі ужиткових ґрунтів мало 1,98

кілометрів квадратних, а орного поля тільки 1,81 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було хат (будинків) 96, а на 9.XII.1931-го року 102. На 30.IX.1921-го року було мешканців 454, а на 9.XII.1931-го року — 422. Зменшилося. В прилученому селі до парафії в Олешкові є церква Воздвиження Чесного Хреста, дерев'яна. Число греко-католиків 541 осіб. В Келихові 1-класова школа, мова викладова українська. Є церковні братства свічкові. Доходячим священиком був отець Василь Новицький, народжений 1863-го року, тоді парох в Олешкові, прилучене село також Любківці. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

Про культурно-освітню діяльність в тому селі немає ніяких даних. Є тільки записані слова (41), при кінці 19-го століття, які виготовив проф. І. Свенціцький, а які подано в журналі „Снятин“.

КЕПТІЧ — фільварок, положений на заході від Дзвінячки, на північ від села Демиче і Хлібичина Пільного.

КЕРНИЧКИ — поля, що простягаються від Турецького потока, близько хутора Гайки і підносяться в гору все вище аж під Августдорф. Багато джерельної води.

КЛАДОВИЩА — місця де ховають спочилих. Звичайно їх будували коло церков і звали могильною землею. В Снятинщині принявся цей звичай хоронити коло церкви від непам'ятних часів, властиво від того часу, як почали будувати церкви. Перед тим, правдоподібно, як було звичаєм поганським тіла померлих палили, але кажуть історики, це було рідкістю. Називали цю частину різно — кладовищем, кладбищем а пізніше цвинтарем. Кожне село мало свій цвинтар. Є також дані думати про те, що кожен насип землі, над місцем поховання звали могилою, на горі ставили плиту, чи дошку і хрест. До найстарших цвинтарів в Снятині належить цвинтар, який був на тому місці, де побудовано церкву св. Михайла Архистратига, де перед тим була також церковця-каплиця. Родини померлих перенесли останки тих, що там були похоронені на „Новий Цвинтар“, коло Вигоди, бо Старий Цвинтар був вже в той час заповнений і не було місця на розбудову. Дорога від Вознесенської церкви входила у браму того цвинтаря, по лівому боці його був гострий схил до цісарської дороги, по правому стрімка гора, що межувала з городом Матуша, а в напрямі передмістя Балки вже були також забудування Михайла Крикливця із ставом.

На цвинтарях відбувалися поминки-тризни за померших.

Родини виносили багато іжі, застеляли скатертю могили, запрошували людей і припрошували „за поману“. Давали багаті обіди на пам'ять своїх предків. На Великдень відбувалися також забави, особливо у Великий Понеділок і Вівторок. Рівнож і на Зелені Свята — відправлялися Богослуження, а пізніше Першого Листопада, що перетворилося у національну маніфестацію.

На Новому Цвінтарі, як теж і на Старому в Снятині були трупарні. На Новому була ще каплиця святого Івана (про яку згадує у своїх споминах Михайло Плещкан), в якій відбувалися відправи для латинників. Її вживають ще й тепер поляки, які не хотіли повернутися до Польщі й залишилися в Снятині під претекстом, що вони споріднені з українцями і почувавуться вже українцями, але до церкви православної не ходять, а використали нагоду, що є каплиця і не замкнута, бо костелі нечинні.

Похорон померлого був так, як в усіх селах, але з деякими своїми відмінами, які заховалися від давніх часів. „Труну, як не дуже далеко несли на плечах. В Снятинщині казали: як везуть, то душа має ще рік пасти ту худобу, що везла її тіло“ (Етнографічний Збірник НТШ XXXII, ст. 332). Цвінтар, це прах померлих, пишався великою увагою живучих нащадків, тому і надгробні написи говорять своєю голосною мовою. А найбільше колоритними були гробниці багатих земляків. Тому стало звичаєм ще давнішим, який передався і до Снятиня: „ет реквіскат ін паце“ — хай спочиває у мірі, у спокої — прикрасити як найкраще. Новий цвінтар мав високої вартості скульптурні статуй і пам'ятники, з твердого каменя, бронзи, заліза і навіть спроваджуваного з далеких країн — мармуру. Відвідувачі подивлялися оригінальні твори архітектів, мистців долота постumentи з різного матеріалу, різноманітних мистецьких течій, з особливою, оригінальною розв'язкою проблем простору, плястики, вимріяних авторами творчих форм. Як людина проходила алеями то з подивом сприймала творчий вислів на тих пам'ятниках скульптурної вишуканості, дивовижних статуй, мініятурних статуеток, бюстів, часто невідомих, скульпторів, архітектів, архітекторів. Ім неважно виставити автора твору, ім важко було увіковічнити пам'ятку такого — чи іншого померлого, який за життя був гуманістом, меценатом, взагалі доброю людиною. На надгробниках були вилісані всі похвали на адресу покійників, характерні фрагменти з їхнього трудолюбивого довшого чи коротшого життя, що

гордо несли на своїх кам'яних, мовчазних надгробках епіграфи (епітафії). Старі гробниці притягали увагу відвідувачів, малюрів до своїх прекрасно захованих різьб, плоскорізьб, високої архітектурної вартості. Цікаві хрести були також стилізовані. „На цвинтарі (в 1920-их роках, прим. М.Б.) знайшов я кілька дуже цікавих нагробників із дуже цікавими плоскорізьбами. Побувалець хотів робити відливи з тих різьб, а що не позволяли, то він намовляв, щоб зробити в місячній ночі. Я не позволив, бо сліди з гіпсу будуть і ми можемо мати великі неприємності. Снятин на границі, а ми чужинці — не громадяни Польщі“. (З листа мистця Петра Мегика 22 травня 1970-го року.)

На Новому цвинтарі похоронено письменника Марка Чемершину — дра Івана Семанюка, Костя Проця, сина о. Йосифа Проця, дир. Михайла Керницького, сотника УГА і професора Реальної Школи в Снятині — Івана Гдулю, диригента хорів Івана Гойва, Семена Зінкевича та його сина, дружину довголітнього пароха в Снятині Филимона Огоновського і його самого тіло спочиває теж на тому цвинтарі в окремому гробівці. Тут похоронено всіх бурмistrів від початку діяння Міського управління і всіх урядників. Деяких дідичів повіту. Спочив тут також по довгих життєвих трудах емеритований директор шкіл, Ілля Федорчук, син якого видавав у Франції пропагандивну літературу французькою мовою. Тут похоронено також довголітнього касієра Магістрату Дмитра Столлярського і багато інших.

При одній з алей оздоблено стіну оригінальним златаючим янголом, якого названо „Зютую“ („у пам'ять коханої Зути“), що приклала увагу глядача своїм мистецьким виконанням. А над усе користувався увагою відвідувачів пам'ятник над могилою його пробоєвого священика о. Теофіла Кобринського. Кожного року учні шкіл відвідували його і співали кілька релігійних пісень, а часто дехто і виголошував надгробне слово, на згадку культурно-освітнього діяча, який заклав перший хор, заложив Українську Міщанську Читальню, побудував Михайлівську Церкву, який попрощався з цим світом в 1882-му році. Прохожі на цвинтарній алеї читали слова, що правдоподібно він за свого життя дуже любив і казав собі їх викарбувати на могилі:

„Прощай світе, прощай земле,
Неприязний краю,
Мої муки — мої люті,
В хмарі заховаю.

Прощай і Ти моя мила,
Безталанна вдово.
Я до Тебе літать буду
З хмари на розмову.“

В Заболотові на цвінтарі, крім трупарні була ще каплиця. Село Кулачин коло Снятині мало свій цвінтар. Августдорф мав також свій окремий цвінтар.

Дещо з термінології похоронних звичаїв:

Алея — доріжка висипана піском, по обох боках якої росли дерева і були могили померлих.

Гробар — той хто займався похованням померших.

Гробниця або гробовець — крита могила, до якої дроблялися входові двері, з кам'яної плити.

Деревище — інша назва домовини, труни чи трумви.

Домовина — труна, деревище.

„За поману“, „най Бог прийме“ — вислів тих, які угощали гостей на поминках, чи тризні.

Катафалк — вимовляли катафальок, похоронні мари, а також сам похорон.

Наколісниця, яку звуть по літературному караван.

Крепа — чорна стрічка, яку накладають члени родини померлого, на рукав, а члени похорону діставали маленьку стрічечку на кляпу верхнього одягу.

Корста — в старій українській мові означало домовина, труна, у якої обов'язково віко мусіло бути дубовим.

Крипта — з грецького, підземний вхід, тайник. У нас звали крипту — гробівці, до яких входилося малим отвором, який потім закладали, зглядно замуровували плитою, цементованою стінкою, дверцятами.

Лубки — дуже популярна забава, при сидінні коло тіла спочилого. Вдаряли того, хто мав зав'язані очі, а він мав угадати, хто його вдарив. Дуже примітивна гра і жорстока.

Мари — це катафальк, ноші для померлих.

Погріб — властиво цей термін уживався на означення всього похорону, а також похоронний похід.

Поменник — це книжка, в яку вписувано ім'я (порекло) померлого і в час роковий мало бути відправлене Богослужіння за його душу. Такі поменники в початках зберігала церква, пізніше вони були в домах родин.

Праздник, властиво празник, це свято, храмове свято, яке найчастіше відбувалося по домах, а також на цвінтарях.

Раква, рак (по чеськи ракве) — домовина, труна, деревище, корста.

Теметів — в старій українській мові це кладбище, кладовище, цвінтар.

Трумна — цю назву вживали в Снятинщині на труну.

Трупарня — це будинок, в якому часто лежав мертвий, а поруч нього було помешкання завідателя трупарні, якого звали гробарем, це погребовий. Свого рода похоронне заведення, якого утримувало місто. По селах його майже не було, тільки в Заболотові. В Снятині на Старому цвинтарі був колоніст — мазур. На Новому цвинтарі був поляк.

КЛІШІВ — Словник географічний стверджує, що такої назви оселя належала в 1770-му році до Снятинського Староства (може це бути Келихів? прим. М.Б.). Але також інвентура з 1768-го року називає село Клішів і зараховує його до Снятинщини.

КНЯЖЕ — село лежить над Черемошем, на північ від Княжа є гориста частина, яка досягає 302 метри понад рівень моря. Село мало парафію церкви Вознесення Христового. Патроном був Адальберт Голухоскі. Пароха тоді не було. Адміністрував парафію парох Залуча о. Стефан Грекорович. Греко-католиків тоді було 690 осіб (Шематизм Львівської епархії з 1832-го року). В Княжу і в 1841-му році була також парафія Христа Пана (переклад з латинської мови, прим. М.Б.), цебто Вознесення Христового. Патроном був Криштофович. Парохом о. Дмитрій Залозецький, народжений 1798-го року, висвячений 1829-го року. Греко-католиків в той час було 780 осіб. Деканат Снятинський. (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року). Римо-католиків в тому ж самому часі було 18 осіб. (Словник географічний, том X., ст. 930). Княже, село над рікою Черемош, повіт Снятин. Парафія римо-католицька в Снятині, 3,7 кілометрів від залізничної станції в Залучу, має 1563 мешканців, в тому 51 осіб на дворі дідича. (Словник географічний, том 4, ст. 195). В 1880-му було 1681 греко-католиків. Інвентура вже в 1768-му році зараховує село Княже до Снятинського Староства. Вістник пошти і телеграфу, Львів 1910-го року подає, що в селі Княже було 2,010 мешканців. Власником дібр др Микола Кржиштофович. Статистика урядова міст і сіл, Варшава 1933-го року, на день 1-го квітня 1932-го року стверджує, що село Княже займало простір 15,81 кілометрів квадратних, ужитків рільничих було 13,56 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 12,28 кілометрів квадратних. На день 30.IX.1921-го року Княже мало мешканців 1,710 осіб, а в дні 9.XII.1931-го року 1,840 мешканців.

Княже, село, парафія, церква Вознесення Христового, дерев'яна, побудована 1847-го року, посвячена 1850-го року. Є дві придорожні каплички, а мурована капличка на цвинтарі.

Патроном — Йосиф Ярузельські. Парохом о. Михаїл Баб'як, народжений 1853-го року, рукоположений 1880-го року, інсталльований 1925-го року, ювілят, вдівець. Сотрудник прив. о. Володимир Романовський, народжений 1901-го року, рукоположений 1934-го року, безжений. В метриках з присілком „Серафінець“ число греко-католиків 1572, латинників 15, жидів 84. Школа етатова системи 3-клясової і з трьома учительськими силами, утраквістична. Існує церковне братство звичайне і запроваджується Апостольство Молитви. Воєвідство Станиславів, старство, суд і каса скарбова в Снятині, пошта і телеграф і залізнична станція в Залучу, 6 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року). Додатки до цих відомостей: „Мій дід о. Михайло Баб'як, був парохом в Княжу від 1923-го року до 1938-го. Помер у Княжу 1938-го року і там же похований. Народжений 1853-го року в Бучачі. Теологію покінчив у Львові. Перед тим був парохом у Тумірі і Яворові (Косівському). В часі відпусту в Снятині все відправляв Службу Божу, на запрошення о. Йосипа Проця та інших тодішніх отців у Снятині. Перед моїм дідом парохом Княжа (довголітнім, бо 50 років!) був о. Драгомирецький. По моїм дідові прийшов до Княжа о. Кисілевський, якого вивезли большевики на Сибір, де загинув“. (З листа інж. Романа Яримовича). Доповнення до цих даних є ствердження, що Адея Руденська була заміжня за отцем Михаїлом Баб'яком, який помер у Княжу. „Марія з Яримовичів Стеткевич, що померла 17 січня 1976-го року, перебувала перед війною у свого діда отця М. Баб'яка у селі Княже“. („Снятин“ ч. 14, ст. 10). Анна з Соневицьких Кисілевська, народжена у Волчківцях над Дністром 22.IX.1865-го року, померла 17. березня 1946-го року в селі Княже, повіт Снятин 4 година 30 хвилин рано і там похована“ (Записки Йосифа Величковського).

Про школу у селі Княже маємо небагато у споминах Томи Кобзя. Першою „учителькою моєю була нервова полька Кропівніцка“. А після того багато навчав дітей добрий учитель, пізніше письменник Михайло Ломацький. В селі була читальня „Просвіта“, на жаль даних немає, бо звіт з 1910-го року, який тільки є доступний, подає, що в тому звітному часі Княже не присяло звідомлення про свою діяльність. Бували часи, що вона була активною. Був там добрий хор, якого провадив М. Гнідан. „Союз працюючих жінок Жіноча Громада“ основано 5 травня 1935-го року. Помогли „Жіночу Громаду“ заснувати товариші П. Ляшкевич і Стефаник зі Снятини, які вияс-

нили нам, чому нам потрібна така організація. З одушевленням вступило тоді до Жіночої Громади 40 жінок, самі найсвідоміші.“ (За Громадським Голосом з 9.XI.1935-го року). Була досить сильною група членів УСРП, на чолі, якої стояв М. Гнідан, і який брав участь в усіх радикальних зборах, конференціях тощо. Господарсько село Княже також не відставало від інших сіл. Вже в 1890-му році мало добре зорганізовану по-зичкову касу із капіталом 1969 золотих ринських. Після джерел, які подає Оскар Кольберг в роках 1868 і 9 вже відома в Княжу гуральня, яка до першої світової війни продукувала велику скількість горілки, де очевидно могло знайти працю безробітне селянство, але рівночасно цей горілчаний завод став причиною також великого піянства в селі.

До вірувань належить: В селі Княже, як господар вийде на поле сіяти то каже: Боже благослови, від всього злого хорони, даю тобі хліб мати, щоб ти нам дала, дай пташкам, комашкам і нам, твоїм людоњкам“. (Мрочко, ст. 86). В селі Княже говорять, що братки це мачуха з власними двома дітьми і двома сирітками. Мачуха розсілася на двох стільцях, її діти кожне окремо, а двоє сиріток на одному“. (Мрочко). В селі Княже уживали тертий хрін проти кольок. До забобонів у Княжу належить повір'я, що хто перший помре по довгій посушливій погоді стається упиром і має нарости на голові і руках. Mrочко згадує у своїй праці Княже на таких сторінках: 8, 12, 37-125, 86-127, 95-128, 96-128 і 121.

До цікавих епізодів села Княже належить такий факт: Степана Софонюка селяни підозрівали, що він їх постійно обкрадає. В 1935-му році дістався він за злодійство до місцевого арешту, з якого його по кількох днях випустили. Перед тим солтис Іван Данилюк мав намовити хлопців, щоб напали на виходячого з арешту Софонюка та вибили його, щоб відучити його красти. І дійсно хлопці вечором притримали Софонюка і так побили, що він зараз помер. Окружний суд в Коломиї засудив за це хлопців Степана Курилюка, Олексу і Василя Винничуків на кару по півтора року в'язниці. В березні цього року відбулася апеляційна розправа, на якій звільнили від вини і кари всіх засуджених“. (За Громадським Голосом, ч. 14, 1936-го року).

Вихідці із Княжа: це в першій мірі велика родина Фербейв. Вона поселилася в Едмонтоні. Мала там свою друкарню і книгарню. Дехто з них проживав в інших місцевостях. Жив Михайло Фербей у Дітройті. Тома Кобзей народився в Кня-

жу, про що він згадує у своїх споминах. Іван Серафим також із Княжа. В 1958-го року святкували свій 25-літній ювілей по-дружнього життя Комарницькі. Варвара Комарницька з села Княже. Григорій Винничук передплатник журналу „Снятин“ з Княжа. Василь Винничук, дивізійник, був у Ріміні, тепер живе в Мондейр. Батько Катерини Мигалчан в Мусідора також походив з Княжа і врешті реєстр закінчиться Миколою Данилюком, співробітником і великим приятелем Видавництва „Снятин“ і зацитуємо його одного з листів: „Тома Кобзей сказав нам у своїй статті дуже багато. Земляки з Княжа будуть за нього горді. Я вірю, що він скаже нам ще більше. А на його скаргу „де ж вони поділися?“, ви можете дозволити і мене прилучити до князівських, бо я в Княжу народився“ („Снятин“, ч. 6, ст. 30).

Ще про теперішні часи. „Великої шкоди завдала вода мешканцям Снятинського району. Голова Снятинського Райвиконкому Лев Миколаєвич Зінковський розповідав: (про допомогу совєтського уряду потерпілим). В селі Княже я зустрівся з Іваном Григоровичем Данилюком. Іван Григорович саме порався на будівництві свого нового будинку. — Моя хата стояла над самим Черемошем. Вода знесла її геть начисто, — розповідав він“... (Зновже ж автор хвалить совєтську владу, що подбала про потерпілих) (Ю. Валуєв, „Вісті з України“, ч. 626 з 13 серпня 1970-го року).

Княже, це чисто українська назва. Існує де-кілька місцевостей в Галичині тієї назви, одна відома коло Золочева.

КОБАКИ — велике село в Косівському повіті, з яким Снятин мав близькі зв'язки. Між іншим визначний гуцульський письменник Марко Черемшина ці зв'язки значно поглибив, від часу, як він прийшов до Снятина, як адвокат Іван Семанюк і тут одружився і жив продовж 16-ти років. Іздив з родиною до Кобак, з Кобак приїздили люди до нього. Тут він і похоронений в гробниці. В Снятині жив і провадив лікарську практику уродженець Кобак Іван Подюк. З Кобак походить приятель Видавництва „Снятин“ і передплатник його видань — Петро Марфей. — Село Кобаки положене недалеко шляху, що веде із Снятина до Косова, на схід від нього, а на південь від села Рожнова.

КОБАКІ — мале поселення, пасовиська, поля, горби (232 метрів понад рівень моря), лежить на південному заході від села Зібранівка, а на північному сході від села Келихова. Словник географічний зве цю оселю Кубакі, а де-коли Кубацке.

КОГУТОВА — поля, дуже урожайні, чорнозем, простягаються на границі між селом Потічок а селом Хлівище, що на Буковині.

КОЗАКОВА — поля, на долині й на горі, недалеко шляху, що йшов із Снятином до Стецеви, на північ від колишньої німецької оселі Августдорф. Існує багато переказів, що тут таборували козацькі відділи і зводили бої.

КОЛО БРОВАРА — це досить велика околиця при кінці міста Снятина, на північний схід від потока на Балках. Границю провести між Снятином а околицею Бровара важко, бо офіційно такої частини не було. Це народна назва. Цю околицю ніхто інакше і не називав, тільки „коло бровара“. В Снятині побудовано бровар в роках 1860-их. Продукував він приблизно десять тисяч гектолітрів пива на рік. Він згорів в часі першої світової війни і ніколи після того не був відбудований. Близько коло бровара мав свій дім священик Москалик, одначе він не виконував свого звання і його звали „дикий піп“. Див. Бровар.

КОЛО ГАЙКИ — маленький хутір, в якому проживала родина Гайків. Правдоподібно, що в давніх часах, мешканці цього хутора були пограничними урядниками або дідичівськими економами. Даних немає. Хутір положений над самим Турецким Потоком, де вже кінчиться дорога, що веде із Августдорфу до границі, яка ділила Галичину від Буковини, що простягалася на лівому березі згаданого потока. З цією маленькою околицею пов'язано також багато героїчних переказів з минулих століть. Тут ще жив Захаркевич а дальше на схід Микола Ляшкевич і млин Филиповича, що ізза граничних обмежень, часто не працював.

КОЛО ГИЦЛЯ — частина, яку займав „котолуп“, ловець собак, гробар коней і всякої хворої тварини. Розмістив свої забудування при завалівській дорозі між селом Кулачином а Балками. Люди оминали його хутір, вірили, що там ходять в ночі упірі. Як іхав по місті своїм дивовижним возом обладнаним всякими знаряддями — діти за ним вигукували неприєстні слова. Дехто звав це місце „Коло Псярника“, від слова „пес“.

КОЛО ЖОЛОБА — так звано частину посіlostей на Балках, де пропливав штучно проведений потік до млина Филиповича. Там була різня, недалеко від неї гарбарня, а на схід читальня і Товариство „Січ“. Цю місцевість звали „коло жолоба“.

КОЛО ЗАХАРІЯ — поля, які не мали своєї власної дороги і чим самим доступу до них. Переходили незаконно власники тих левад через сусідні поля. Ця частина лежить на захід від села Завале, на схід від сіножатей і Запруття. На півдні пропливає в досить великий відстані ріка Прут.

КОЛОМИЯ — місто новіше за Снятин, постало пізніше. Мало щасливіше і додініше географічне положення, дальнє від границі й тому розвивалося далеко швидше за Снятин. До того дуже сприяли земні багатства. Залізниця досить близько, не мала такого прикрого, непроходимого горба, як дорога з Микулинцем до Снятину. Були тут військові касарні, та розбудовано багато потрібних шкіл, що також сприяло скорший розвій культурної розбудови міста і навколоїшніх сіл. Коломия стала окружним містом ще за Австрії та й залишилася ним за інших окупантів. Снятинщина сусідує з Коломийщиною на заході. По німецькому назовництві тут був Крайсгавтманшафт — уряд округи. Тут був деканат греко-католицької церкви, для частини Снятинщини, яку також називають Заболотівщина. Тут був також окружний суд і карний та уряд для пошт і телеграфів. В Коломії був за Австрії 24-ий піший полк і 36-ий піший стрілецький. Про 24-ий піший полк оповідають, що він 31.X.1918-го року відмовився йти воювати на італійський фронт і віддався в руки місцевого Українського Військового Комітету, який тоді створився в Коломії. За Української Держави в 1918-му році 24-ий піший полк перейменовано на Кіш ім. гетьмана Дорошенка, в якому служили земляки із Снятинщини також. А 36-ий полк стрільців ім. гетьмана Івана Mazepy, пізніше перетвореного в сотню Першу Коломийську і Ш-тю Коломийську, якийсь час називано її Гуцульською.

КОЛО ПЕРЕЛАЗУ — Дуже маленька околиця, властиво тільки стежка, де був „перелаз“, що вів від дороги Вознесенської попід стару цегельню в долину до підміських поселень. При самій дорозі була також ледівня. В давніх часах, це був таємний перехід гінців між поселенням в долині Прута і міською залогою. Тільки для пішоходів. В крайньому випадку можна було пройти із конем.

КОЛО РОГАТКИ — рогатка, чи як називали також рогачка, по німецьки шлягбавм, це дрюк, яким перегороджувало дорогу при в'їзді до міста, щоб побирати мито, та інші податки від тих, які приїздили на ярмарки. Рівно ж так звано і всю околицю, в недалекій віддалі від рогатки, все, поля, дороги, доріжки, багна, мочари, сіножаті тощо. Була така одна

перед мостом на ріці Прут, друга була в сивій давнині за Устям над Прутом, перед Вигодою. Коло рогатки на шляху Ко-сів — Снятин дослідники віднайшли старий шлях і маленький простір його розкопали і було відкрито для оглядання. Був брукований балками, дерев'яними ковбками, тісно прилягаючими один до одного. Не знищений і за кілька століть його існування. Тим шляхом йшли каравани далекої віддалі — Львів — Ясси.

КОЛО ХРЕСТА — височина, неврожайні поля, на північ від села Красноставці. Найвищий горб 281 метер понад рівень моря.

КОЛО ЧАЙКИ — це не забудована частина, по обох берегах ріки Прут, в місці якому вода ріки була дуже глибока, по якій курсував пором з перевізником. На лівому березі зарінки і толока, а на правому, лугами зарослий берег з маленькою будкою, в якій стежив перевізник за рухом людей. Він і там жив. Поромом переїздили люди, переважно ті, що мешкали за Прутом до Снятини і снятинські люди, які мали справи за Прутом. Ішли діти до шкіл, до церкви, на ярмарок тощо. Ця чайка звалася горішньою. Була коло гицля і чайка долішня. Були чайки-пороми і в інших селах, над Прутом, Черемошем, Чорнявою, Рибницєю, як також над більшими потоками.

КОНОПЛИЩЕ — висота 301 метрів понад рівень моря, гора, пасовисько і поля, що простягаються на півдні від села Стецеви, на захід від Теребежа.

КОРБАСИНКА — потік, лівий притік Прута.

КОРНІВ — місцевість, яка в 1879-му році належала до шкільнного інспекторату в Снятині. Існує ще інший документ, який вказує, що ця місцевість Корнів належала до Снятинського повіту, а це, що о. Пантелеймон Шпилька, народжений 20.X.1883-го року в селі Дмитровичі (Мостищина), в році 1909-му одружився з Анною Софією Соловківною (Соловка), сиротою по священикові в Корнові, Снятинського повіту.

КОРОБІН — а також деякі джерела називають Корабін. Частина поля, неужитків, та лугів. Лежить на південний схід від села Рудники. Висота деяких верхів досягала 347 і 350 метрів понад рівень моря. На півночі спадають ці верхи в долину до річки Рибниці.

КОРОТИ — оселя, так звана гуцульська колонія, присілок села Трійця. Віддалі до села Трійця 5 кілометрів. Є тут Богослужебна каплиця Трьох Святителів, дерев'яна, побудо-

вана і посвячена в 1933-му році, належить до парафії у Трійці.

КОРОТИНЧИ — простір піль, лугів на схід від села Белелуя, на північ від Залізничної дороги і від піль Галицьке, а на захід від села Будилів.

КОРШІВ — на північ від села Дебеславці, на захід від села Демиче.

КОСІВ — Косівський повіт межує із Снятинчиною на південному заході. Там теж і переходить границя розмежувань між Покуттям а Гуцульчиною. Хоч деякі географи твердять, що Покуття врізується в Гуцульщину аж по Косів. З Косовом в'яже Снятинчину дуже добрий шлях, яким йде між цими двома повітами обмін продуктами та іншими товарами. Косів не мав давно ніякої залізниці (Словник географічний). Між Снятином а Косовом був зв'язок Пласту, який засновано у Снятині вже в 1922-23 роках. Скавтмастер Михайло Горбовий приїздив два рази на відвідини а також на перевірку снятинського Пласту. Раз приїхав з старшими пластунками Левицькою і Библюківною на офіційний перегляд Снятинського полку ім. Григорія Сковороди.

КРАСНОСТАВЦІ — село, лежить на висоті 222 метрів понад рівень моря. В 1841-му році належало до парафії в Белелуї, де парохом тоді був о. Данило Окуньовський, народжений 1803-го року, висвячений 1830-го року. Церква в Красноставцях звалася святого Михайла і мала тоді 1100 осіб. Деканат Снятинський. В тому часі римо-католиків було 3 особи (Словник географічний, том X. ст. 930), а Словник геогр. том I. ст. 128 подає, що церква в Красноставцях мала 1314 осіб. В 1879-му тут була одноклясова етатова школа.

Село Красноставці, церква св. Михайла Архистратига, побудована 1866-го року, посвячена 1867-го року, греко-католиків 1458 осіб. Вже подається, що школа двоклясова, належить до парафії в Белелуї. Красноставці, село, повіт Снятин, парафія греко-католицька в Белелуї, римо-католицька в Снятині. Віддалі до Снятина 9.4 кілометри. Має філіяльну церкву, школу 1-клясову, 1220 мешканців в селі, а на панському дворі М. Вржковскої 21 осіб. (Словник географічний, том 4, ст. 639). Вістник пошти і телеграфу, Львів 1910-го року подає, що в селі Красноставці в тому часі було 1,600 мешканців. Власником посіlostі була вже Марія Коляса. В урядовій статистиці, Варшава 1933-го року, по день 1 -го квітня 1932-го року, подано, що простір Красноставців становив 11,81 кілометрів квадратних, рільних ужитків було в той час 11,12 кілометрів

квадратних, а орного поля тільки 10,20 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було будинків 313, а на 9.XII.1931-го року було 329. На 30.IX.1921-го року мешканців в оселі було 1,392 осіб, а на 9.XII.1931-го року було їх 1,432.

Село Красноставці прилучене до парафії в Белелуї. Мало три придорожні каплиці і церкву св. Михайла, дерев'яну, побудовану 1866-го року, посвячену в 1867-му році, число греко-католиків було 1456, латинників 13, а жидів 30. Школа двоклясова, утраквістична. Було церковне братство. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

До найдіяльніших громадських організацій в селі належала „Січ“. На свому прапорі, вона мала портрет гетьмана Дорошенка (є фотографія у календарі „Запорожець“, Відень 1921-ий рік, ст. 75). Добре зорганізована була також група УСРП. В тому селі 9. лютого 1936-го року „відбулася районова нарада делегатів місцевих громад УСРП, в котрій взяло участь около 200 осіб з сусідніх сіл (Белелуя, Ганківці, Задубрівці, Красноставці). Нарадою проводив Турик. Реферати ви-голосили Ю. Стефанік (політичний), В. Зеленко (організаційний), Н. Шлемко (завдання молоді), А. Муринюк (про комуністичну кириню Голуба і його „Голосу Покуття“). Нарада осудила киринну роботу комунізуючих елементів, що організуються при „Голосі Покуття“, вдаючи опозицію УСРП. Нарада рішила посилити працю в поширюванні преси. Нараду покінчено національним і соціальним гімнами“. („Громадський Голос“, з 21.III.1936-го року). Делегати з Красноставця брали участь в усіх нарадах, які тільки партія скликала по інших осередках. Місцеву громаду УСРП презентував дуже часто діяльний громадянин села Красноставці Михайло Кантимир. Він виголошував промови, читав доповіді на теми виборів тощо. А найбільш він був активний у кооперативному ділі. Провадив місцеву кооперативу „Злука“, яка належала до найкращих в повіті, про що згадується в Історії Українського кооперативного руху. Але в тій книзі є також і про ще один дуже знамений факт, який треба тут навести. „На Загальних Зборах об'єднаної РСУК західно-української кооперації в січні 1934-го року, селянин Михайло Кантимир, делегат кооперації „Злука“ в Красноставцях, Снятинського повіту, подав внесок, щоб для РСУК купити або збудувати у Львові коштами об'єднаних кооператив „Дім Української Кооперації“: „бо ж сором, казав він, щоби верховна українська кооперативна установа сиділа в чужому будинку, тоді коли кожна майже

сільська кооператива має власну хату". (Історія Українського Кооперативного руху, ст. 345).

Записаних забобонів в селі Красноставці не багато. „В селі Красноставці вірять, що коли вмерлого везуть волами, які від того худнуть, то покійний на тому світі буде їх пасти, а якщо везуть кіньми, то примушений буде пасти коні.“ (Мрочко, ст. 119). Вірять там також, що упирі мають на плечах якийсь знак і жмуток волосся на ньому.

Ще занотовано багато дрібних відомостей із села Красноставці: Лука Клевчук передплачував „Вістник“ — Донцова, але не платив і на ст. 927 журналу у книзі 12 за грудень 1937-го року називає його „гробокопателем“. В книзі „Начерк історії Ліги Українських католицьких жінок Канади Торонтської епархії з 1975-го року, на ст. 117 під числом 6 є ілюстрація жіночого одягу села Красноставці. З нагоди весілля Никифора Парашки з Устя Зеленого і Олени Процик з Красноставців зложенено 20 золотих. Ті гроші молодь рішила відіслати на Українських Інвалідів („Громадський Голос“ з 17 червня 1939-го року). „Василь Проданюк з Красноставців „оповідав усячину про панів і жидів“. (Михайло Вахнюк—Анекdoti). Мрочко згадує у своїй книжці про село Красноставці на таких сторінках: 7, 37-125, 119, 121-129. „Бувший війт у Красноставцях Петро Мондяк дістав 8 місяців в'язниці в 1935-му році, що хотів доробитися на перепродажі кукурудзи“. („Громадський Голос“ з 14.XII.1935-го року). „В загороді Василя Юрійчука вибух пожар. Скоро збіглися селяни і зачали гасити вогонь. В тім часі на стрижу хати постав сильний вибух. Перелякані селяни повтікали, але коли вибух не повторився, повернулися назад і вогонь загасили. Виявилося, що кулі на стрижу залишило військо ще під час війни. Дотепер магазинових куль ніхто не знайшов і їх викрив щойно вогонь“. („Громадський Голос“, з 3.XII.1938-го року).

На кінець жалюгідна картина в часі другого приходу большевиків до села Красноставці. „Підпільників з цього села було 38, родини, яких большевики хотіли вивезти в грудні 1944-го року. Відділ підпільників при вивозі напав на большевиків, і люди повтікали: господарства всіх, що повтікали спалено, а декого впіймали, напр., Є. Миронюка, помістя спалено.“ („За Самостійність“, Мюнхен 1947 рік).

До вихідців із села Красноставці належав Іван Проданюк, піонер в Канаді, а також до перших піонерів належить Ірина

Чіхловська. (З книги Українські піонери в Алберті, 1970-го року, ст. 208).

29 січня 1939-го року в селі Красноставці помер 86-тилітній Василь Проданюк. Покійний в 1888-му заснував у селі читальню „Просвіти“, а в 1902-му році товариство „Січ“. Працював під впливом Василя Стефаника і Леся Мартовича. Виголошував реферати не тільки у своєму селі, але також у сусідніх. Зокрема боровся він проти піянства.

Проживали в різних місцях вихідці із села Красноставці: Михайло Антонюк, Федір Юрійчук, Микола Клевчук, Михайло Грищук, Григорій Грищук і Проданюк. Померла в Канаді Марія Сливчук. До визначних постатей з села Красноставці, крім вже згаданих належать др Михайло Муринюк, довголітній лікар у Снятині та УСС Андрій Пішак, рідно-шкільний працівник.

Село Красноставці є ще над рікою Жванець, у повіті Кам'янець.

КРЕВОБРИДКИЙ — а також деякі мали генеральних штабів звуть Кревобріткій. Це потік, що вливається з півдня до потока Горозна, забирає води з південної частини села Трійця і разом із Стефанівкою творить потік Цуцулин, правий приплів Прута.

КРИВЕ — поля, горби, на схід від Очеред, на півночі проходить залізничний шлях Львів — Чернівці.

КРИВИЙ ГОРБ — лежить на південному сході від села Задубрівці і тягнеться аж до потока Гнилий на сході, який вливається до потока Млинівка перед селом Белелуя.

КРИВІ ГОНИ — поля і луки на півдні від гори „Погибла“, на захід від потока Орелець.

КУБАЦКІ, або Кубацкє, мала оселя на схід від Заболотова, також звали Кобакі, (див.).

КУЛАЧИН (1) — Церква в селі Кулачин належала до парафії в Снятині. Було там в 1841-му році 144 греко-католиків. Деканат також Снятинський, Львівської дієцезії. Римо-католиків в той час приблизно було 10 осіб. Інвентура в 1768-му році зараховує Кулачин до Снятинського староства і в 1770-му так само. В той час село мало свою власну касу позичкову, в якій було капіталу в 1890-их роках 220 золотих ринських. Найвища висота в Кулачині доходить до 238 метрів понад рівень моря. Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910- року подає, що в Кулачині було 480 мешканців. Власником посілостей були: Р. Бірнбавм і Й. Розенкранц та ще деякі інші, яких віст-

ник не згадує. Урядова статистика, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що село Кулачин займало простору 1,66 кілометрів квадратних, ужиткової землі було 1,35 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 1,18 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 105 будинків, а на 9.XII.1931-го року було 120. На 30.IX.1921-го року було 487 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 514.

Церква в Кулачині, віддаленому 4 кілометри від Снятиня зветься св. Йоана Богослова, число вірних греко-католиків 490. Має школу на місці одноклясової. Належить до парафії в Снятині. Має читальню „Скала“, засновану 1937-го року. (Шематизм Станиславівської епархії з 1938-го року). Деякі джерела церкву в Кулачині звуть св. Петра і Павла. Словник географічний немає окремого гасла „Кулачин“. Про це село згадується де-кілька разів під гаслом „Снятин“. Стверджено, що Кулачин творив в давніх часах снятинську парафію разом з селом Потічок.

Село Кулачин не проявляло більшої громадської активності, хоч мало багато інтелігенції і свідомих міщан-ремісників. Тут проходила границя в давнині. По другому боці були молдавани, а потім Турки. Полекша прийшла за Австрії, коли Буковина звільнилася від турецького утиску. І тоді фактично Кулачин з сусідним селом на Буковині Оршівці становив майже одне село. А потім, за Польщі знову тут була стійка. Пропровірювано тут документи тих, які переходили чи переїздили за границю. За Української Держави в 1918-му році тут, при головному шляху стаціонувала частина сотні поручника М. Бурнадза для пограничного порядку, під командою хорунжого Майданського. Було 40 багнетів і 2 скоростріли. Пропровірювано тут паспорти, бо властиво тут була легальна комунікація з Румунами.

На виставі етнографії в Коломії Оскар Кольберг записав експонати з Кулачина: пояс, крайка, білий на голову завій, гердані, позшивані один на другому в шість рядів, на взір колпака, одяг, зроблений на переді з квітів, павине перо, підшите шовком.

В Кулачині проживали: кушнір Куравський. Проживав також Іван Білоус з дружиною. В 1921-му році був головою „Окружного Відділу Взаємної Помочі Українського Вчительства“ в Снятині. Він бувший член УГА. В 1925-му згинув від скритовбивчого пострілу польського пограничника (границя), серед міста, з особистих мотивів. Його дружина, арештована

на, сиділа де-кілька років у коломийській в'язниці.

Кулачин село мало свій великий цвинтар, що був на горі близько Широкого шляху. В гарній, спокійній околиці. Завжди чисто управлюваний, з лямпадками у святкові, поминальні дні.

З Кулачина походив старшина Галицької Армії, член УВО, помер у Празі, інж. Василь Виноградник. В Англії живе Теодор Виноградник, дивізійник. Ще один Виноградник з Кулачина проживає в Австралії. У Мілвокі помер у 1974-му році Михайло Адамчук, що походив також з Кулачина.

КУЛАЧИН (2) — так в давнині звався потічок, який тепер зветься Турецьким і є природною границею між Снятинщиною а Буковиною. Цікаві історичні та мовні докази подають румунські джерела. Колачин(ор), це ліва притока Пруту. Згадується в текстах від XV століття. По ньому проходила межа між Польщею а Молдавією: „межи нашим городом Снятином а межи Шепинци... межи тих ръка Колочин ділить, и от ръки Колочина... до великои ръки Дњистра — 1433 (Кост. 11.66), на Колочини 1445 (Кост. II.729). Пізніше назва сходить з голосним „а“ в другому складі, очевидно в наслідок асоціації з „колач“, „калач“ колачин — ряд текстів початку XVI століття (Богдан II.458-496), колачін (Кантемір, 81, з румунським артиклем Колачінул — 1642 (Богдан, I.233). Вимова не-наголошеного „о“ в першому складі як „у“ зробила можливою ще одну асоціацію гідроніма — з „кулак“. Можна порівнати відгідронімну назву села на цьому, потоці вже у снятинському повіті Кулачин. Слово твір давньої форми „колочин“ підказує нам, що вона утворена від лексики „колока“ або ж від „колоча“. Жодна з цих лексем в українській мові не за свідчується. Проте одну з цих форм термін „колоча“ можна з певноімовірністю реконструювати на основі українського колот і колотнеча, що означає, сварка, бійка, непорозуміння (Б. Грінченко, Словник II.272-273). Такий етимологічний зміст цього гідроніма дуже точно відповідає давньому стану на польсько-молдавському кордоні, де ця місцевість була. Тепер ця річка, як сказано вгорі, зветься Турецький потік.

КУЛАЧКІВЦІ — велике село. Словник географічний називає його містечком, що належить до коломийського повіту, 1,8 кілометрів віддалі від поштового уряду і римо-католицької парафії у Гвіздці. Має церкву греко-католицьку і 2303 мешканців в селі, а 90 осіб на дворі у дідича. Численні торги (Словник географічний, том 4, ст. 869). Хом'яківка, село, після Слов-

ника географічного в 1880-му році належало до парафії в Кулачківцях. Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року подає число мешканців — 3,010 осіб. Оскар Кольберг записав де-кілька пісень у селі Кулачківці. Одна з них звуться „Радилися два війти, а кого би віддати, а кого би віддати?“ („Покуття“, том II, ст. 203). Цю пісню записує також Зиновій Лисько у своїх Мелодіях, за Кольбергом.

Тепер село Кулачківці належить до Снятинського повіту.

КУЛЬТУРНІ РОСЛИНИ — зернова культура дуже залежна від урожайності землі. Збіжеве господарство, як виказує карта ґрунтів в Снятинщині має багато чорнозему, (малогумусових) дуже мало опідзолених. Має 33.2 тисячі гектарів орної землі. Отже, це досить великий простір, що дає можливість для кращого розвитку зерновому господарству. Надпрутянський рельєф хитається між 200-300 метрів понад рівнем моря, а болот дуже мало. Професор Шимонович зараховує Снятинщину і її землю, до степової смуги, в якій є лісо-степовий чорнозем чорнобриватного кольору, що містить у собі тільки від 3 до 6% гумусу. Підгрунтя складається з сірого глею, покритого суглинками та лесом, а на поверхні простилившіся чорнозем. Тому тут засівають пшеницю, жито, ячмінь і овес та племкають картоплю, цих п'ять найголовніших продуктів, які мають велике значення для життя населення. Очевидно є також інші продукти: кукурудза, буряки, льон, коноплі, гарбузи та дуже великий вибір городини. Пшеницю засівають яру і озиму. Найбільш поширені червоноколоса, є також інші роди. Пшениця в Снятині, це щось гарне, виплекане, так як і в піснях можна почути: „чи я в полі не пшениця була?“. Це символ приязні, дружби, багатства, достатку. Вона набожно згадується в обжинкових піснях і як символ щастя, радості для всіх господарів і женців, що її пожали. Вживается до куті на Різдво, на коровай, на пшеничний хліб, до колачів, а також до паски на Великдень. Чому ж мала б людина не любити пшеницю, як вона цілий Божий Рік годує її? Жито засівали переважно озиме, ячмінь був двогранний і з грубим колосом, овес ранній сорт, виключно білий. Картоплю садять синю, почасти і жовту, є також і біла картопля.

КУТИ — оселя вже від 1565-го року була в системі Снятинського староства. Мала тоді 93 забудування, з кожного з них платили три куни, або за кожну куну по 20 грошів, підсадків 2 по одній куні, отаман був звільнений від плачення податку. Вівчарів в той час було 11. (Словник географічний, том

15-2, ст. 204). Кути над Черемошем в 1716-му році одержують декрет Йосифа Потоцького, яким дано дозвіл на розбудову і певного рода автономію. Статистика з 1765-го року виказує, що власником двора була Людвіка з Мнішків Потоцька. Було тоді 166 господарств українців і поляків, 70 вірмен, 124 жидів а 136 жидівських комірників. Разом вже тоді було 360 мешканців. На місці була церква і вірменський костел. Ще далі в тому часі Кути належали до Снятина.

З села Кут походив Микола Секретар, який вчився в Реальній Школі в Снятині й написав спогади, які друкувалися в журналі „Снятин“. Визначна постать за Української Держави, знавець філятелії, помер в Празі.

Назва Кути в Україні досить поширена. Деято нараховує оконо 20 назв. Є в Золочівському повіті, є на Засянні і багато більше їх.

КУХНЯ — поля, луги, ліси, пасовиська на півдні від села Підвисока, на схід „Коло Хреста“ і села Красноставці.

ЛАТИННИКИ — це ренегати, перевертні, перекинчики, хруні, що виреклися своєї прадідівської віри, своїх звичаїв і свого народу. Це найшкідливіший ворог. Ренегат, щоб заспокоїти своє власне сумління, щоб очистити себе перед собою самим, старається довести собі самому, що це він зробив правильно, після наказу своїх переконань. І через те він змагається свою зраду перед самим собою і перед іншими очистити і оправдати. Не може людина, а він, ренегат таким себе ще уважає, не може з тим тягарем обвинувачень — жити і з огидою до самого себе. І тому вони всі разом прагнуть навколо себе задушити те, що самі в собі задушили за 30 срібняків. Історія здавна зве їх яничарами чужих ідей. „А тим часом перевертні нехай підростають, та поможуть ворогові господарювати“ (Т. Шевченко). Номенклатура української мови дуже багата на цей злочин: відступник, одступник, зрадник, перекинець. Мрочко, пише у своїй праці „Треба завважити, що більша частина мешканців латинського обряду вживає в щоденному житті руської мови. Винятком є міщанська молодь латинського віровизнання в Снятині, котра вживає польської мови — натомість старші міщани говорять тільки по руськові“). Справа латинізації українців не нова. Ірачек Йозеф (1825-1888) чеський науковець був австрійським міністром освіти в 1871-му році і послом до празького сойму. З дорученням австрійського уряду склав у 1859-му році перший систематичний проект латинки для українців, що дав почин до нових про-

ектів і самособою до оборонної позиції. Він видавав ще інші шкільні підручники, читанки для народів Австрії, в тому ж для українців, бо знов добре українську мову. В „Червоному Шляху“ за вересень 1923-го року С. Пилипенко запропонував перейти на латинку. Посередині, на конференції українського правопису в Харкові 25-го травня 1927-го року „латинники“, обстоювали введення латинського альфабету, між ними були: Ліщина, — Мартиненко, Ярошенко, Чепіга, Йогансен, Ганцов, Висоцький, Наконечний, Сулима, Булаховський, Дем'янчук, Волошин. Вже далеко раніше були проекти, щоб запровадити для української мови латинську абетку. Такі проекти висловували поляки, яким йшлося про те, щоб знищити одну з різниць, яка ділить поляків і українців. З українців підтримував цю думку з інших причин і мотивів о. Йосип Лозинський. Отець Маркіян Шашкевич рішуче відкидав проект запровадження латинської абетки. Тимто в проклямації Головної Руської Ради є покладений натиск на те, що має затриматися „руське письмо“, тобто так звана кирилиця. Але в Снятинщині наступала латинізація далеко грізніша, а це перехід на римо-католицтво, примушувана дідичами. І тут прийшла завзята боротьба. Приклад до цього послужив факт перехід селян у селі Потічку на римо-католицтво. Застрашаюче число латинників було також в селі Трійця, бо вже в 1938-му році воно доходило до 590 осіб. В 1880-му році було їх тільки 391. (Словник географічний, якого статистика є завжди в користь латинників). Це праця наполеглива дідичів і загродової шляхти.

ЛИСА ГОРА — на захід від села Трійця, на південь від села Борщів. Досягає 355 метрів висоти. На північ від села Цуцулин.

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ — дари лугів і лісів, як також незораних піль дарували людині багату рослинність, яку вона старалася примінити для своєї користі. В першій мірі для народної медицини. Кожну рослину вона випробувала до всяких лікарств, при всіх хворобах, які навістили людину. Народне лікування зосереджувалося переважно біля не дуже важких недуг, як болі голови, шлунка, простуди, шкірних недуг, всяких боляків, опухлин, ран від ножа, коси, плуга, від укусень собаки, гадини, коня тощо. А також від прищів, поранень та прикрих тифозних хворів. Все це лікування відбувалося в дуже професійний спосіб знавців того діла, які в кожній місцевості були. В кожній хаті зберігалося засушене зілля, коріння з нього, чи також насіння, як хвороба траплялася в

зимі, або з весною, чи в літі, або восени. Для цього були грядки, окрім в господарстві, визначені для такого зілля. Коли такого зілля не було в городі, господиня знала, де воно росте і йшла за ним на луки, по багнах, мочарах чи на сухих піскових місцях, де дана рослина найкраще знаходила собі місце для життя. Але в тих грядках завжди була чернушка, проти жовчних каменів, ялівцеві бібки і цикорія від болів шлунка і так без ліку знали знавці того діла всі назви зілля, які тільки були придатними до лікування. Тут тільки буде описаний один городець, в якому було яких 40-50 рослин, що мали своє лікарське примінення. Були вони досить подібні до себе. Але сусіди знали, що в кожному городі є і позичали у потребі один одному в різних випадках нещасти.

Аїр-гав'яр, татарське зілля, лепеха, татарак, виварюють на різні болі (див шувар).

Бабка — подорожник, зелиста рослина, з широкими круглими листками і дрібним квітом. Прикладали до ран, стягає кров і гоїть.

Дзигіль — дягиль, дзенгель, дудошник. Намочений в горілці велике лікарство.

Дев'ятсильник — чортополох, його заносять до Снятинщини гуцули з гір і продають на ринку, як кожний інший крам. Дев'ятисил, одкасник, подібний до соняшника, на багато хворіб.

Дивина — діванна, мохнатая рослина, любить сухі місця, пагорби. Відвар квітів дивини пили від кашлю, пропасниці і кольоць.

Залізняк — вербена, остудник, порплишник. Лікувальна рослина, яку вживали до деяких лікувань. Найголовнішим ліком була для чищення голови від порплиць, різних струпів на голові, від чого і приняла назву. Лікували цією рослиною також червінку. А також приготовляли різні відвари при породах.

Канупер — буковиця, буковник, польовий канупер, чистить рані.

Козелець — дрібноцвіт, жовтобрюшник. Зілля од трясці, звали його також чистник.

Мальва — калачик. Лікували жінки деякі свої хвороби.

Медунка — яснота. Відвар пили жінки при своїх хворобах. Багато примінень.

Окладник — листками подібний до кави. Є два роди тієї рослини. Один з них стелиться по землі й має дрібні зернят-

ка, як люцерна. А другий не стелиться по землі, росте рівно вгору. Той, що стелиться жінки вживали при своїх хворобах. Окладник, який не стелиться вживали до інших хворіб.

Проліски — первоцвіт, медяник, котики, годинниця. Підкурюють від укусу гадюки.

Потегач — подібний до глухої кропиви, має чотиригранне било. Корінь його служить до лікування. Намочений в горілці служить від „порушення“. А також проти болів шлунку.

Стосильник — має дрібне подовгувате листя, порізаний і намочений в горілці або навіть воді помагає при болях шлунка та інших болях.

Татарак — те саме, що шувар, (див.) аїр, татарське зілля, гав'яр.

Татарник — є у книзі Шухевича, як окрема рослина, що росте в частині Снятинщини і вживається в домашній медицині.

Центурія — золототисячник, лік проти болю в шлунку, а у Мрочка, як лік „коло серця“.

Чебрець — зелиста рослина, з дуже дрібненьким круглявим листям та чубастим квітом. Дуже залашна. Служить, як символ дівочої принади, також і краси, більш чепурності. Чебрець також святили на Маковія. Служив, як багаторідне лікарство. Чебрик настоювали в кип'ячій воді і давали пiti дітям при різних хворобах, найчастіше при кашлю.

Чемериця — або черкес, є три роди — біла, жовтава і чорна. Зелиста рослина дуже трійлива. Крім лікарства, вона служила для труєння дробу, тарганів, комах а також дехто і пробував труїти рибу, але тільки маленька попадала в ту отрую: Великій рибі чемериця не шкодила.

Шалвія, або шавлія — Рослинним ліком, це її листя. Росте у виді півкуща з синьо-фіолетовим квітом. Корінь у неї досить грубий, дерев'янистий. Уживають при бігунках, при шлункових розладах, для полоскання горла, при ангіні та інших недугах. Широко вживана рослина.

Шувар — татарське зілля, татарак, лепеха. З грубих, товстих його коренів виварюють запашний олій, якого вживають до шлункових болів та інших недомагань, а також до лікерів і пахощів, у парфюмерії. Лікують також хворобу, яку звуть „татаркою“. Ніхто з дослідників не подав, що це за хвороба татарка. Намочений в горілці служить як лік проти болів голови. Росте тільки на вологих місцях, на болотах і багнах.

Шириця, ширець — волохач, щир, щирей. Існує дуже ба-

гато відмін. Червоний щир — амарант, садова щириця, пле-кана в городі, червона щириця або бужор натягає, як визи-каторія. Звуть її також шарлатом.

Цих понад дві десятки лікарських рослин, це тільки мала частина безлічі рослин, яких знає народна медицина. Це тільки приклад одного городу, в одному господарстві. В іншому може бути ще стільки або і більше. Сусіди між собою міня-лися. З певністю можна ствердити, що в кожному селі було багато таких загospодарених господинь, знавців народної ме-дицини, які мали свої власні квітники, городи та сади, в яких було безліч лікарських рослин.

Крім тих лікарських рослин поруч був ще інший квітник в городі, який передавав символіку квітів. Відзначався багат-ством барв, а також практично збагачував цілий рік — різні святкування, як Зелені Свята, Купала, обжинки тощо. Заручи-ни, весілля, хрестини та служив для різних оказій, яких у році не бракувало. Чарівні атрибути краси завжди мали свою сим-волічну силу і таємну мову для виявлення глибоких людських почувань. Вони ті атрибути краси плекалися в городі для ви-словоу радості, суму, горя, що дуже часто мінялися із щоден-ними обов'язками та турботами. Кожна квітка мала своє при-мінення, крім того, що вже сам квітник приваблював око гля-дача. Треба було подивляти, що нераз в такому важкому і трудному житті, вони знаходили час і настрій для плекання ознак краси і радости.

ЛІСИ — простори на землі, покриті деревами, або куща-ми, так звані хащі, чагарники мають велике значення в еко-номіці кожної країни, а також кліматичне значення. Поділяють ліси по родах дерев. Бувають ліси: березовий, сосновий, ду-бовий, грабовий тощо. Ліс у житті людини представляє не-оцінену вартість. Відіграє велику роль у багатьох моментах, які конечно потрібні до прожиття, вигоди, удержання атмос-феричних опадів і краси та здоров'я. Некультурна поведінка в наших лісах, безпотрібне нищення їх колоністами-окупанта-ми а то і своїми громадянами, які не поширяли їх, не укра-шували а нищили, використовували, вирубували, не піклувала-лися ними взагалі. Дошкульна недостача лісів відчувається найбільше в літі, в гарячі дні, коли то часто падає град або триває довша посуха то доводить людей до голоду. Найбіль-ший неврожай навістив Снятинський повіт у 1886-му році. Про це нещастя передавалися оповідання, як неодин позбувся сво-го поля, худоби і хати, бо мусів продати за низьку ціну, тіль-

ки щоб не згинути від голодової смерти. В Україні взагалі безумовно замало лісів.

Немає у Снятинщині точної статистики лісів. Дехто нараховує їх на 3.2 тисячів гектарів всіх лісів, як листястих, шпилькових чи хвойних, разом з чагарниками, чи як у Снятинщині звали хащами, але без лугів. Понижче є спроба підрахувати скількість лісів на підставі доступних джерел, як у колишніх дідичів так і у селянських руках. Ця таблиця представляється так:

Белелуя, власник більшої посілості мав 5 моргів ліса, а селяни 12 моргів.

Борщів, власник дібр мав 17 моргів, а селяни мали 3 морги.

Будилів, власник-пан мав 16 моргів, а селяни не мали ліса. Видинів, мали тільки селяни 6 моргів ліса.

Волчківці, стражник Васюта мав тільки 4 морги ліса.

Демиче, власник Валерій Задурович мав 78 моргів ліса.

Джурів, дідич мав 705 моргів, а селяни 83 морги ліса.

Драгасимів, дідич мав 68 моргів, а селяни тільки 10 моргів.

Заболотів, дідич мав 10 моргів ліса, а селяни 7 моргів.

Завале, дідич мав 5 моргів, а селяни 16 моргів.

Задубрівці, пан мав 50 моргів, а селяни 2 морги. Словник географічний подає, що в Задубрівцях було тільки 33 морги ліса і 974 квадратних сажнів. І не має інших джерел, щоб провірити точність.

Залуче, дідич мав 50 моргів, а селяни 27 моргів ліса.

Ілинці, дідич мав 414 моргів ліса, а селяни 17 м. Словник географічний подає, зовсім іншу цифру: дідич мав 343 морги і 486 квадратних сажнів.

Микулинці, дідич мав 106 моргів, а селяни тільки 7 моргів.

Новоселиця, дідич мав 51 морг. Зновже ж інші джерела твердять, що в Новоселиці було тільки 35 моргів і 838 сажнів ліса.

Потічок, дідич мав 64 морги і 856 квадратних сажнів, разом з хащею.

Рожнів мав 195 моргів і 309 квадратних сажнів ліса взагалі.

Рудники, дідич мав 428 моргів і 423 квадратних сажнів. Інші джерела (Словник) нараховують 700 моргів панського ліса.

Русів, дідич мав 100 моргів і 579 квадратних сажнів ліса. Словник географічний подає тільки 104 морги, а селяни 8 моргів.

Стецева, дідич мав 9 моргів ліса, а селяни тільки 5 моргів.

Трійця, дідич мав 1531 моргів і 320 квадратних сажнів. В деяких джерелах нараховують тільки 974 квадратних сажнів. Словник географічний подає зовсім іншу величину ліса у дідича, доходить до 2115 моргів!, а селяни мали тільки 2 морги.

Тростянець, дідич мав 390 моргів, а селяни 21 моргів ліса.

Тулова, селяни були власниками 14 моргів ліса. Не згадує про дідичівський ліс, видно, що його не було.

Тучапи, дідич мав 5 моргів, а селяни 74 морги.

Устє над Прутом, селяни мали 12 моргів ліса.

Про інші села немає джерельних відомостей, було кілька сіл, які не мали зовсім ліса. По найбільшій часті це були листяні ліси, були і хвойні, чи як у Снятинщині їх звали шпилькові, або чатинні, дехто звав також шишкові. В листястих лісах понайбільшого було букове дерево, дуб, рідше береза. А в шпилькових: сосна, смерека, а понайбільше покутська ялинка, з якої бували гарні вироби. Про ліси є також мова у книжці „Віки говорять“ з 1981-го року.

ЛУГИ — понад Прутом, на всьому просторі Снятинщини були луги. Вони займали деколи більший, а деколи менший простір. В Снятині вони тягнулися від толоки, йшли попри Снятин на півдні аж до присілку Балки і аж до Заваля. Між снятинськими забудуваннями ділила їх Стара Млинівка, а на півдні ріка Прут. Ці луги, це власність мешканців міста, міщан. Були також луги і на правому березі Прута. Так теж понад Прут йдуши на захід, було аж до коломийського повіту. Були також і луги над потоками, але не багато, їх в новіших часах вирубували, для поширення орного поля. Вони були прикрасою Снятинщини. „Луги Прута і Черемоша ляшать співом слов'їв, яких багато тут гніздиться“ (Мрочко, ст. 10). Так гарно описує наші луги чужинець. В Снятинських лугах багато різного птаства, малесенької звірини, грибів, ожин і всякого іншого добра для життя жителів. Росте також прикраса лугів калина, цвидина, бузина. Є вільха, верба, тополя. Розкіш для всіх працівників, прогульковців, дітей і старших.

Для любителів-смакошів грибів належав опеньок, чи опеньки, а то і підпеньки, юстивний гриб, з яким пов'язані приповідки. Були також печериці, білий гриб, з вишнево-рожевими

цятками під сподом головки. Один із найсмачніших грибів, рідше появляється рижок, їстивний гриб, але в дубовому лісі.

Можна було, на відпочинку, в лугах і наїтися суниць, це самосівні полуники, в городах були плекані, та ожин, трояндуватих, чорна маленька, як подекуди звали „чорна малина“. Виступає в народніх піснях. Вживали її також як лікарство, як косметичний засіб до малювання. Мала і дуже практичне значення, служила до всього печива та варення (конфітур).

В лугах і левадах, що розлягалися поруч лугів, було багато барвінку, м'яти, васильків, братків диких і звичайних, фіялок різного кольору, незабудьків, що виступають в народній творчості, та служать вірно народній медицині також. Були і реп'яхи, що чіплялися непотрібно до одежі людини. На вологощих місцях була також омріяна, оспівана, шанована папороть, рослина з пірнатим листям і критноцвітна, хоч кожна ботаніка і кожен учитель природознавства твердять, що папороть немає квіток, що це просто видумка народу. Існує вірування в Снятинщині, що раз за рік в опівночі під ніч Івана Купала папороть таки цвіте.

Були в лугах і звірята. Появлялася куна, найбільший шкідник господарів. Хижак, що душив кури. Шкірка її мала свою вартість. В давніших часах, це був гріш. 20 кун — вартості — однієї гривни. Кунаами сплачували довги. В нас було їх вже небагато. Люди нищили їх в жорсткий спосіб. Закладали капкани, або будували дерев'яні коробки з дощок і так ловили їх. Лапка на куні мала чотири дощинки, вигляд простокутника, а з одного боку відкриті дверцята, які западали тоді, як куна ввійшла до середини за куском м'яса чи іншою принадою у пастці. Було менш хиже звірятко ласиця, тваринка з родини кунуватих. Вірили, що не вільно її вбивати. Часто появлявся гризун з довгими вухами — заець. Любив об'їдати кору молоденьких дерев, чим завдавав великої шкоди для власників господарств. Його також ловили і нищили. Був також тхір, звірятко з родини кунуватих. Господарі безжалісно його вбивали. Тхір душив кури. Полювали на нього ізза його дорогої шкури. Залишав по собі дуже неприємний сморід, якого чути було на далеку віддалі. Нарід звав полохливих людей — тхорами. Найцінніше хутро мав лис, лисиця. Вони заходили до нас дуже рідко із Заваля, в часи довгої зими, як не було що істи. Їх було багато в лісах Рудники, Новоселиця та Рожнів. З ними дуже пов'язана устна словесність. Хитрий, як лис.

З лугів залітали також гарні птахи. Нарід любив їх із

кожним пов'язані були повір'я, приповідки, приказки та різ-ні залишилися прислів'я. Надлітав з лугів з ранньою весною бузьок (бузько, лелека, черногуз, бусел). А як сідав на димар (комин) хати і робив собі гніздо то ознака, що народиться там нове дитя і прийде до хати щастя. Він також разом з ластівкою віщували скорий прихід весни. Вірили, що зруйнувати його гніздо, це гріх, і треба очікувати від нього якоєсь помсті. Його ще любили ізза того, що він поїдав жаб, а нарід не дуже любив це створіння. В лугах перебувала сова. Це звичайно нічний птах, очевидно хижак свого рода. Нарідуважав її негарною птицею. Мала великі очі й круглу нефоремну голову та дуже колючий дзьоб. „Надувся, як сова“, звали похмуру людину. Вона також визначне місце займає у приповідках. Сова полює також на кури, через те господарі також недолюблювали її. Рідко приходила папуга, птах з дуже грубим закривленим дзьобом, вміє повторяти деякі слова, наслідуючи людський голос. До дуже немиліх птахів-хижаків належав половик. Це рід шуліки, кані, коршака. Це хижий птах, що залітав до нас з лугів, хащ та лісів до господарств і полював на кури та домашню птицю взагалі, як курята, що тільки вивела їх квочка на двір. Нарід звав його „проклята Богом птиця“. Несимпатичними були круки, ворони і ввесь іхній рід. Однаке це не відносилося до сороки, яка належала до родини воронуватих. Вона прикрашувала ворота господарського обійстя, біло-чорна. З нею пов'язано чимало різних забобонів. Її властиво хотіли бачити на своєму плоті. Деколи звали її злодієм. В дуплах дерев проживав поковтач, з дивним чубком на головці, з гарним пір'ям, але мав прикрий запах. До найміліших птахів нарід зараховував жайворонка. Він прилітав до нас ранньою весною, як її вістун. Про нього в народі склалося багато пісень і приповідок. Він так як і ластівка користувалися увагою і шаною. До дійсно найлюбіших птиць, як на самому початку сказано був наш дорогий соловій, також і мила синичка, яка перебувала також і в холодні зими з нами, не відлітала у вирій. Рівнож і горобець та посмітюх залишалися в нас на зиму і разом з голубами викрадали від курей зерно.

До найбільш популярних у народній символіці належала зозуля. Попеляста або жовтувата з білими, сірими пасмами із споду. Поїдала комашки різного рода, гнізд своїх не будувала. Вона кувала і люди вірили в її віщування. Часто рахують свої роки, життя своє та своїх рідних і дорогих. Багато забобонів, багато оповідань склалося в народі про її силу віщування.

вання. Про її довгу історію життя. Її голос чутно уносився по-над лугами, стелився долиною Прута, і часто видно було, як сапальники, забобонно стануть, перервуть свою важку працю і надслухають дуже уважно. Кожен з них має свою потаємну думку, яка живе в них і саме тепер оживає: скільки ще терпіння, скільки ще очідання та багато іншого вкладено у віщування цього окутаного романтикою птаха. Цікавою пташкою було волове очко, така манюсенька пташка, яку неможна було помітити, розпізнати на листочку дерева. З нею також пов'язано багато вірувань: любови до батька в першій мірі.

Простір в лугах був зарослий травою, вкритий кущами і деревами. Був свого рода мішаний лісок. А де-не-де простягалася луговина, галявина, де було колись залиснене місце, а тепер гей-би пасовисько. Найпоширенішим деревом була верба, різних видів. Пруття її вживали до плетення кошів, а базьки з ранньою весною, на квітну неділю вживали, як шутку і її святили набожно у церкві. Верба також служила для плетення плотів, які часто господарі поновляли для відгородження своєї садиби від сусіда. Берест, ріс колоожної хати. Високим деревом була тополя з родини вербуватих, одно з найстаріших дерев у світі. Були різні роди, срібляста, біла та інші. У нас плекалася добра біла тополя. За нею йшла вільха, з якою пов'язано вірування. Оригінальний кущ був поширений в лугах, якого нарід звав „попове мудьо“, з чотирикутними твердими галузками, цвидина, свидина або свидове дерево. Були чудернацькі овочі на цьому кущі, які годі описати, випуклої форми, як зрослі з собою два зернятка. Рідко появлявся клен, його більше плекали при дорогах і при хатах. Дерево з великими лапчастими і крилатими овочами. Воно в нас часто згадується в старинних піснях, колядках та оповіданнях. Наш земляк Василь Стефаник це дерево увічнив у своїй збірці новель „Кленові листки“. Дерева лиши користувалися особливою увагою. Там, де були пасіки, то плекали його, бо липовий мед належав до найздоровіших. Довголітнє дерево, з великим листом і квіттям. Липовий цвіт сушили і був він лікувальним засобом від перестуди, болів шлунка тощо. В народних піснях згадується гарно. Від назви цього дерева походить і назва місяця в році — липень. Поширеній був кущ, неприємного запаху кущ — бузина. З цим кущем пов'язано також чимало вірувань, що його буцімто створив той — щез-би і що в бузині перебуває чорт. Діти виробляли з її овочів чор-

нило а також з галуззя сопілку, чи як називали „пукавку“ та інші іграшки. З верби — телинку.

До найбільш мілих кущів належала калина. Вона була символом чарівної краси, здоров'я, радості і сповняла високої якості декоративну роль. „Ой, у лузі калина весь луг прікрасила“. Але пісня каже, що „луг“ це також символ смутку. Ніякий народ у світі не присвятив так багато уваги і набожності святості до калини, як український. Культ червоної калини перебрали Українські Січові Стрільці й він до сьогодні не втратив своєї сили.

В Снятині самому не було берези, тільки в де-котрих лісах на Снятинщині. Тисового дерева вже давно не було, його винищили. Рідкою була крушина, ліщина. Тільки в південній Снятинщині. — Поширений був жук. Держався дубового дерева. Звали його „майовим“. Гудів до безтями.

Оце так виглядав луг на Снятинщині.

ЛУКАЧ (1) — потічок, що пропливає вздовж західньої границі села Зібранівка, і вздовж границі села Любківці. Доплив річки Чорняви і владає до Прута. Дехто зве його також Лучка, пливе від півночі на південь.

ЛУКАЧ (2) — назва яру і потока, де було джерело, коло Зубрицького і Дмитра Дутчака, між Микулинцями а Снятином. Воду регульовано трубами.

ЛУЧКА, див. Лукач.

ЛЮБКІВЦІ — село в повіті Снятин, 15 кілометрів на захід від повітового суду в Снятині, 7 кілометрів на схід від поштового уряду і залізничної станції в Заболотові. На південному сході лежить село Волчківці, на півдні Рудники, на заході Олешків. Південним кінцем простору перепливає ріка Прут, від заходу на схід. На північ від нього пливе доплив Чорнява, на малому просторі вздовж границі Олешкова від півночі на південь, а потім серединою поселення від заходу на схід до села Волчківці. Вздовж границі на сході пливе потік Лучка, доплив Чорняви від півночі на південь. Селянські забудування простягаються по обох боках Чорняви. Почерез село веде шлях коломийсько-снятинський на північ від забудувань, а на південь від них залізниця Львівсько-Чернівецька в тому самому напрямі. Власник дібр мав орної землі 122 моргів, лук і огорodів 6 моргів, пасовиськ 23 морги. Селяни мали орної землі 391 морг, лук і огородів 91 морг, пасовиськ 34 моргів. В році 1880-му було 601 мешканців, в селі, на панськуму дворі 21 осіб, греко-католиків. Парафія греко-католицька

в селі Олешків. В Любківцях є церква св. Михайла, школа незорганізованна, млин і фільварок. (Словник географічний, том 5, ст. 419-420). Любківці, село мало млин, 619 замешкалих осіб, греко-католиків, що належали до парафії в Олешкові. (Словник географічний, том 7, ст. 476).

Любківці, церква св. Михайла, мала 511 осіб греко-католиків в 1814-му році належала до парафії в Олешкові, де парафію адміністрував о. Михайло Сов'яковський, народжений 1814-го року, висвячений 1837-го року, Заболотівський деканат, Львівська дієцезія. (За Шематизом Львівської дієцезії з 1841-го року). В селі Любківці був священиком в рр. 1907-8-9 о. Василій Новицький, народжений 1863-го року, також і в прилученому Келихові, а парохом в Олешкові.

Вітник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в селі Любківці в тому часі було 793-ох мешканців. Власником посіlostі був Валеріян Прункул. Урядовий список, виданий у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що Любківці займали простір 4,29 кілометрів квадратних, ужитків було 3,67 кілометрів квадратних, а орного поля 3,23 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 154 будинків. На 9.XII.1931-го року — 170 будинків. На 30.IX.1921-го року було 763 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було іх 787. В прилученому до парафії Олешків, село Любківці мало церкву св. Михайла, дерев'яну, в якій було вірних греко-католиків 881 осіб. Школа в Любківцях двоклясова, мова викладова українська. Існували церковні братства і свічкові. (За Шематизом Станиславівської епархії з 1938-го року).

В селі існувала вже в 1906-му році читальня „Просвіта“, яка мала вже в тому часі 66 членів і 193 книжок в бібліотеці. Головою був о. Василь Новицький (Звіт т-ва „Просвіта“ від січня 1906-го року до 31-го грудня 1907-го року, Львів 1908-го року). Ця сама читальня в 1908-му році мала 30 членів і 200 книжок в бібліотеці. Головою дальнє був о. В. Ноницький.

До перших учителів у Любківцях належить Олекса Гавдунік, який співав також в учительському хорі в 1911-их роках. (Семен Фодчук). Пізніше є загадки, що в 1922 і 1923 роках прийшли до села Любківці Павло і Ева Крупські. Директором школи в Любківцях став Павло Крупський, де перебував аж до своєї пенсії, що прийшла в 1938-му році. (Його життєпис і посмертна загадка вміщена в журналі „Снятин“.)

Мрочко згадує про село Любківці на сторінках: 8, 37-125.

В книзі Євангельсько-реформаторського руху, Нью Йорк, 1979-го року, опубліковано фотографію з села Любківці, на якій є громада того визнання з 1938-го року, між ними студент Богословія Теодор Бурко. (Олександер Домбровський, ст. 581).

До визначних громадян і приятелів нашого Видавництва належить монсіньор Петро Мельничук, передплатник журналу „Снятин“ і його співробітник, капелян на Другому З'їзді земляків Снятинщини, тепер на відпочинку у Філадельфії. До співробітників видань Снятина зараховується також др Марія Кейван, що проживає в Едмонтоні, народжена в селі Любківці. Була предсідником Першого З'їзду земляків Снятинщини в Торонто в 1970-му році. Авторка багатьох нотаток а також більшої праці про дружину Василя Равлюка. В Дітройті проживає громадянин села Любківці Адріян Крупський.

ЛЯХІВ ХРЕСТ — на схід від снятинських піль, на другому березі Турецького Потока, на північ від села Оршівці, на Буковині є маленька оселя Ляхів Хрест. Дивовижна назва. З тими околицями в'яжеться багато легенд. Перекази говорять, що там полякам поставили хреста, які загинули в сутичках воєнних.

МАДЯРИ — плем'я фінської раси, яка є головним складником угорського народу. В давніх часах розійшлися з братами фінами і жили своїм життям. Переїшли гори Карпати і поселилися в Панонії, колишній римській провінції, її звідтіля стались де-кілька разів займати під своє володіння українські землі. Доходили аж до Снятина. В 1099-му році угорців розбило цілковито. Коломан, король Угорщини заповів помсту за цю нанесену неславу. Стефан в 1123-му знову пішов на Русь. Бояри Галича прикликали Угрів в 1211-му році до Галича. Король Коломан по договорі у Спижі одержав Снятин. 1214-го Коломан, син угорського короля Андрія був коронований королем Галичини і засів в Галичі 1215-го приключив церкву до папи. Мстислав Удатний князь 1221-го року відібрав Галич і полонив Коломана, якого пізніше відіслав до Угорщини. Нарід наш звав їх Уграми. В 1914-му році вони зайшли до Снятина, як співласники Австро-угорської монархії і тут повісили на деревах в селі Залучу трьох наших відомих громадян: Притулу, Лісковацького і Виноградника, щоб нанести страху для населення. Вони також, як спільніки Гітлера ввійшли в 1941-му році до Снятинщини, в села Орелець, Волчківці та декілька інших сіл, для утримування можливих непредбачених розрухів. І першим своїм завданням, нищили жидів (див. Енциклопедія

Юдаїка і спогади В. Зеленка). Мучили їх і знущалися над ними. Це знову для того, щоб нанести страх українському населенню. Почали вони також і своє знущання і грабування українського населення, але з приходом німців, вони цей уряд передали німцям. За ввесь час історії жорстоко поводилися з людьми. І тому не диво, що по уступленні їхніх військ, ніхто з Мадяр не залишався в Снятинщині. Боялися пізніших переслідувань і помсти нашого населення, як відплату за їхню неславну поведінку. Дещо залишилося з номенклатури:

Гонведи — угорська давня назва піхоти. До 1848-го року. Пізніше назва всієї мадярської армії, аж до 1949-го року. Також гонведи почали помагати австрійській армії займати Снятинщину.

Пенги, пенге — мадярська грошова одиниця в Угорщині до 1846-го року і замінена на флорінт. Вони принесли до Снятиня свою валюту, якою частинно платили за добро забране від наших земляків. Пізніше цю валюту ніхто не хотів приймати. Пенге рівнялося 100 філерам. Курсували за наказом німців разом з польськими золотими, виданими Губернією і німецькою райхсмаркою.

МАЛІ МИКУЛИНЦІ — невеличке поселення, що розсілося недалеко Нового цвінтаря в напрямі до села Потічок. Адміністративно, це нова назва, яка в офіційних документах не записувалася. Не пропригала довго. Був там водяний млин, власником якого був Юзик, Гриб і Дроздовський. Була і читальня, якої секретарем був Стефан Зінкевич, син Йосифа, що жив „коло перелазу“. Тут народився Осип Зінкевич. Проживали там: Козак, Костинюк і Романюк. Секретаря читальні С. Зінкевича застрелили мадяри, як іхав своїм возом з дружиною в околицях Тюдів-Жаб'є в місяці березні 1944-го року. Дружина-вдова за допомогою Лисняків похоронила там свого чоловіка.

МАЛЬТИНЦІ — село на Буковині, належить до Кіцманського повіту. Лежить напроти Снятинського села Стецева. Також звуть Малтинці.

МИКИТИНЦІ — село в Косівському повіті, лежить на захід від села Трійця, що в Снятинському повіті.

МИКУЛИНЦІ — село повіту Снятин, над Прутом, віддалений від нього на 3.7 кілометрів. Граничить на сході і півночі із Снятином, на заході з селом Будилів, на півдні з рікою Прут. Положення села Микулинці дуже мальовниче. Землі цього села перетинає залізниця Львівсько-Чернівецька в напрямі від заходу на схід. Панські добра мали орного поля 810 моргів, сіножа-

тей 226 моргів, пасовиськ 37 моргів, ліса 106 моргів. Селяни мали орного поля 668 моргів, сіножатей 112 моргів, пасовиськ 20 моргів, ліса 7 моргів. Населення римо-католицьке 105 осіб, належить до парафії в Снятині, греко-католиків 650, парафія в Будилові, деканат в Снятині, дієцезія Львівська, церква св. отця Миколая, всі уряди в Снятині. Власник дібр Ігнаци Шнірх (Словник географічний, том 6, ст. 414).

Висота села Микулинець над мостом на Пруті, перед Микулинцями 209 метрів понад рівень моря. Микулинці в 1770-му році належали вже до Снятинського староства. В 1841-му році в Микулинцях було тільки греко-католиків 351 осіб. Деканат Снятин, Дієцезія Львівська. Микулинці належать до парафії в Будилові й мають греко-католиків 551 осіб (Словник географічний, том I, ст. 444). В Микулинцях церква мала 50 моргів поля. До дідичів (Богусевіча) ще треба додати другу родину Хевулів, дідичів. Там був великий паровий млин, єдиний того типу в повіті, якого власниками були жиди, брати Розенберги. Була одна тільки німка з Берліна, заміжня за перекінчика-українця, колишнього австрійського, а пізніше польського жандарма з Вашківців (Буковина) Степана Пазікевича.

В прилученому до Будилова селі Микулинці є церква св. о. Миколая, дерев'яна, побудована і посвячена 1906-го року. Число вірних греко-католицького обряду було 921 осіб, латинників 62 особи, жидів 51 особа. Школа двоклясова, викладова мова українська, утраквістична. Є церковне братство і тверезості. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в селі Микулинцях було — 1,223. Власником посілостей в той час були Іван і Марія Хеул. Урядова статистика, Варшава з 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір села становив 12.44 кілометри квадратні, ужитків рільних 11,51 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 9.97 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 192 будинків, на 9.XII.1931-го року було їх вже 237. На 30.IX.1921-го року мешканців було 969, а на 9.XII.1931-го року було 1,181 осіб.

Учителями в Микулинцях були: Аркусевіч, Лупковський, Наталя Карп'юк-Семанюк, Мислік, Галевський, Палятинський і Будз. За цього останнього в Микулинцях засновано польську загродову шляхту, яка діяла на шкоду Україні. Вона намовляла переходити на польське тих, яких прізвища кінчалося на -ий. До діяльних організацій в селі Микулинці належала „Січ“, коштовим якої був Михайло Касян, писарем Іван Олексійчук Тео-

дора. Докладніші відомості про цю гарну організацію у книзі „Січей“. Був „Сокіл“ в Микулинцях, в пізніших часах. УСРП мала невелику вітку своєї партії. В. Стригун бував делегатом від неї на різних конференціях („Громадський Голос“ з 12.XI.1938-го року). Діяльним був також кружок „Союзу Українок“. Дуже гарно згадує працьовитість друзів з Микулинець, які помогли при будові Української Міщанської Читальні: „що глини нам дали, до цементу в середині, ще й допомогли“ (Семен Зінкевич: Українська Міщанська Читальня, 1970-го року). На святі „Союзу Українок“ виставлено „два фрагменти весільного обряду села Микулинець виведені свободно природно селянками“ („Снятин“ ч. 8, ст. 32). В селі була кооператива „Будучність“. Кушнірством займалося кілька родин. В 1934-му році міністер внутрішніх справ зарядив, що в Микулинцях має бути осідок збірної громади, до якої включено 6 громад: Карлів, Видинів, Устє над Прutom, Будилів і Кулачин. Дуже характерне повідомлення прийшло до села про нищення шурів, яких в селі ніколи не було. Це тільки один приклад із шиканування населення, щоб його турбувати, переслідувати, а головно щоб була причина входити в село і, накладати кари.

За советів дідича села Богусєвіча арештовано і вивезено. Його сестра Тратерова проживала в Снятині. Фільварок розділено а з частини створено колгосп.

Дуже докладний опис села його життя, про кооперативу, „Січ“, „Союз Українок“, „Відродження“, аматорські гуртки, тощо подав у своїй праці Степан Касіян, друкованій в журналі „Снятин“. Багато дещо про Микулинці сказав Микола Терентяк у статті „Як нас „визволяли“ з-під Польщі“, спомин очевидця, про життя в Снятині 1939-го року („Новий Шлях“ з 22 серпня 1955-го року).

Тепер Микулинці належать до міста Снятину, як його шоста частина, з року 1975-го.

Місто Микулинці є в Тернопільщині. Колись в дуже давніх часах воно звалося Микулин. Микулинці є також у Вінниччині.

До найславніших імен, що походять з села Микулинці належить мистець — графік Василь Касіян. Про нього багато написано, що годі повторяти. Школу Реальну кінчав у Снятині, багато помогав снятинським землякам, як вони цього потребували. Померли земляки з Микулинець в різних часах і різних місцевостях: Михайло Кіцул, в хорватській Усташі, Катерина Косташук, Ілля Липка, Микола Олексійчук. Проживають: Степан Касіян — Шикаго, Степан Касіян — Англія, Іван Липка, Теодора

в Аргентіні, Іван Мартин — Едмонтон, Роман Венгльовський Петра і Стефан Венгльовський, оба на Флориді, Микола Терентяк у Вінніпезі та Володимир Стригун у Клівланді.

МІСТ — перехідна споруда між одним берегом а другим, на ріках, потоках, долинах, видолинах, ярах, проваллях. В давніх часах на головних мостах побирали мита, всякого рода податки, які звалися „мостовим“. Міст, дерев'яна споруда, в пізніших роках залізна, кам'яна а то і залізо-бетонна, що об'єднує два береги річки, долини, провалля для уможливлення вигіднішого переходу для людей чи перевозу речей і для всякого іншого транспорту. Мости будовано від непам'ятних часів. Один з кращих мостів у Снятинщині, це залізо-бетонний міст на ріці Прут, якого побудовано в 1909-му році, на шляху, що веде з Снятином через село Микулинці й далі прямує до залізничної станції Снятин — Залуче, а потім веде через села Залуче, Княже, Тучапи аж до Косова. Перед тим на тому місці стояв дерев'яний, а ще раніше мосту не було взагалі. Був пором на тому місці, або люди йшли в брід. — Другий міст, досить тривкий, добрий для перевозу важкого транспорту був на Черемоші між Вашківцями, що на Буковині а Залучем в Снятинщині. Тут за часів Української Держави була сторожа. — Імпозантним мостом є також будова у Заболотові на ріці Прут, залізний, високий, доброї конструкції.

Є ще відомі мости на головному шляху, що веде зі Снятином до Кулачина, на Балках, на Потоці, є міст коло бровара, міст коло Макаревича і цілий ряд маленьких мостів та кладок на Потоці, Млинівці аж до Стецеви. Понад 30 мостів побудовано на головному шляху від Коломийського повіту, аж до Снятину. Це низькі споруди, попід які пливуть потоки, потічки. По селах популярними бували кладки, якими населення переходило з одного берега потоку на другий.

Для термінології треба додати назву „понтон“, що походить з латинської мови. Це назва тимчасового моста, на човнах або на мотузяних чи дротяних лінвах. Понтонер, це вояк технічної частини, що будував понтонні мости. Такий понтонний міст побудовано в першу світову війну австрійськими саперами для переходу війська через Прут.

МЛИНИ — млинарство належить до найважливішої галузі харчової продукції. Тому почали будувати млини, будівлю і пристладження для мелення зерна на муку, тертям каменів млинових коліс, яких порушується лотоками, по яких спадає вода і їх обертає. У 1880-их роках нараховано в Снятинському повіті 55 мли-

нів і 127 коліс, які перемололи 70 тисяч корців збіжжя, 80 тисяч центнерів борошна, вартости 460 тисяч золотих ринських. (Словник географічний). Перекази оповідають, що над Прутом у Снятині було кілька млинів, до яких вода доходила з ріки Прут Млинівкою, але тих млинів вже давно немає, від 1700-их років. Вода замулила ті місця. Де-не-де віднайдено млинський камінь у пісках. Пам'яткою тільки залишилася Млинівка. Млини перенесено на північний бік Снятинна на потік, що також ззвався Млинівкою, але на території Снятинна він зветься „Потоки“ або „на потоках“. Від села Потічка почавши, над тим потоком є 6 млинів. Сайдлер твердить, що у 1930-му році в Снятині було тільки 4 млини. Всі вони розвивалися дуже добре, витрутили з хат стару ступу, на якій мучилися люди перетираючи зернову культуру на крупи або на кашу. Мало того, млинарство витрутило також з хат і жорна, які властиво були попередником млина. При кожному селі згадується в гаслах про млини, так що тут не приходиться повторяти. Вартість млинів найкраще зрозуміли німці й вони в 1941-му році спеціальним обіжником повідомили, що млини мають бути закритими. Солтиси мають повідбрати жорна і привезти їх до волости. Звичайно такий жорстокий закон не мав очевидно успіху, бо як можна відібрati від людини можливість їсти?

Дещо з млинського назовництва:

Верхняк — верхній камінь у млині.

Воротило — довгий дрючик, бревно, яке порушує млин.

Дертъ, подертъ — висівки, те, що млинський вітряк відділив від муки.

Жорна — на нижньому ярмі корба, для обороту колеса, з пальками, які обертаються на валі. Над колесом жорніва, спіднім і верхнім знаходиться, в середині поверхника залізний веретінчик, який переходить через спідник, під яким є залізне веретено. Над жорнами верхнє ярмо, менше, зване кошевим, в якому уверху прикріплений кіш для зерна, під ним коритце з вухом, що крутиться при помочі ручки — корби. Це попередник, т. зв. ручний млин, справжнього млина.

Жорнівка — паличка, котрою крутять ручний жорен.

Кіш — дерев'яна коробка у млині над млинськими колесами-жорнами, де всипається зерно, а також де-не-де звуть гrot.

Корець — кожна пара з'єднана під кутом в довжині попечничих дощинок на обводі колеса водяного млина, на них б'є

вода і обертає колесо. Коречний, корчак, наливне колесо.
(Шухевич, І, 113)

Лаби — піддержують колоду.

Лотоки — велике колесо, яке порушується водою і жене млин. Канал, по якому тече вода у млинові лотоки.

Маджир, маж chir — дерев'яний прилад для товчення у ступі проса. (Верхратський. Зн. 34).

Мельник — або мірошник. Звичайно бував він властителем млина, а також орендар. Поширене вірування в народі, що він втасманичений у різні чари і знайомий з нечистою силою. Ці забобонні вірування виникли тому, що млини будували над млинівками, потоками а то і річками, де поблизу жили водяники, упирі й різні птахи, звірі, дерева і луги і ця атмосфера навіала людську фантазію видумувати таємні забобонні казки. Так, бо ж і казок у млинарів було багато. Наслухатися можна було багато дечого. Про відьму, ворожбита, чорта і всяких демонів.

Мірка — заплата мельникові за мелення: десята мірка, де-хто брав менше.

Млин — уладження для розтирання твердих зерен на борошно. Першим таким приладом були ручні жорна, де-н-де були і такі, що їх порушували кіньми. Млин може молоти борошно на кілька родів муки, з якої печуть паляниці, хліб — разову та питльовану. Були млини, що мали одне колесо, але були і такі, що мали 4 колеса. Водяні млини. Були також парові, а де-н-де бензинові.

Мучник — жолобок, яким йде мука (борошно) із під жорнова (коліс). (Шухевич, том І. ст. 184, 146).

Мучница — отвір через який проходить мука з-під млинського колеса в коробку.

Нечай — круглий отвір в центрі млинського колеса.

Обичайка — дерев'яна, частіше з матерії коробка, яка накриває у млині верхній камінь і придержує борошно. (Шухевич)

Осад — наприклад млин на 12 осад, великий млин.

Оскард — молоток, мотика, кирка, якою насікають жорна, колеса у млині.

Основа у водяному млині: дерев'яні бруси, положені на стовпах, вбитих збоку або знизу млина. Основа піддержує ринву і теж вал із спіднім наріжним колесом.

Паровий млин — великий млин, механічний.

Пас — шкіряна або де-коли ткана стрічка, чи шнур, що

охоплює шківи на валах, передаючи обертовий рух у млині.

Питель — млин, що виробляє питльовану муку, з якої печеться тільки питльований хліб. Відбувається в той спосіб, що вживається відповідне сито, для пересівання борошна, а також млинські жорна (камені, чи як звуть колеса) тоді дуже дрібно розмелюють зерно.

Питлювати — з німецького, бойтельн, молоти на питлі.

Питльоване борошно — змелене на питлях, дрібнозмелене.

Півкоречник — водяний млин, в якому вода падає на колеса на половині його висоти, від чого воно крутиться назад проти течії.

Підсубійне колесо — у млині підсубійному. Підливне (Оскар Кольберг, том I. ст. 61).

Победрина — у млинському колесі, те саме, що перехрестя (Шухевич).

Поверхник — верхній жорнов (камінь) в ручному млині (Шухевич, том I. 103)

Погоняч — частина ручного млина (Шухевич).

Помольне — збір хліба з млина — податок.

Поколесне — поколещина, звався податок від млинового колеса.

Порплаця — залізна планка у верхньому млинському камені, в ней входить верхній кінець веретена, що повертає (крутить) жорном (О. Кольберг, том I. ст. 61).

Разовий хліб — хліб з муки просіяної тільки один раз через решето а не через сито.

Спідняк — спідній камінь.

Ступа — в давнині, як ще не було млинів і жорен існував такий прилад, в якому товкли збіжжя, просо, сочевицю тощо. А також від непам'ятних часів ще до Христа заіснували жорна, як ручний млин.

Шлюз — опуст у млині, заставка, заставки у лотоках у млині.

МЛИНІВКА(1) — проведена була від броду на ріці Прут, на півдні поселення Підзамче, йшла паралельно до течії Прута, попри Приліпку і входила в Снятинські луги і губилася в потоці „на потоках“. В XX-му столітті вже занедбана. В багатьох місцях висохла, де-не-де залишенні були досить глибокі калюжі і її береги ще не знені природою. Оповідали, що вздовж її берегів існували колись млини, вода до яких доходила з ріки Прут. Однаке за нападів ще татарських, млини

були понищені. В одному місці знайдено млинське колесо, але в більшій частині була засипана, зглядно замулена виливами весняних вод. Тільки в лугах, стояли води, калабані, в яких ховалися жаби, п'явки і ящірки. Млинівка на сході входила до вулиці Завалівської і коло гицля була доведена до Прута.

МЛИНІВКА(2) — первісна назва (Ор-ів) потока Турецького, або Колочина (П), а прилегла місцевість називається „На Потоках“.

МЛИНІВКА(3) — потічок, що випливає з верховини Кухні і пливе попри село Белелую. Від околиць села Красноставці вливається до неї потік Гнилий та потік Балкі і пливуть разом почерез село Белелую, де творять більший потік, чи навіть дехто зве рікою, — Белелую або Белелуйка, яка пливе до Устя над Прутом і тут вливається до ріки Прут.

МЛИНІВКА(4) — потічок, на правому березі Черемоша, коло Слобідського Банилова.

МОГИЛИ — на захід від височини Коротинчи, а на схід від села Потічок, і на правому березі потічка Потічок, на північ від села Будилова і від „ціарської дороги“. Поля, хаща тощо.

МОЛДАВАНИ — румунське плем'я, що поселилося частинно в Басарабії. Від 1350-го до 1511-го мали свою самостійну державу, на чолі якої стояли господарі. Населення було українське. Воювали з Польщею і де-коли заходили в Снятинщину, як приятелі, а де-коли їхні люди нападали на Снятин для грабежі. В 1359-му році воєвода Мармарошини, що тоді підлягала Угорщині, Богдан I-ий збунтувався проти угорського короля, вигнав з Буковини угорських урядників і заснував нову державу — Молдавію, до якої ввійшла і Буковина. Молдавська держава простягалася між ріками Серетом, Сучавою та Молдавою. Молдавське або волоське князівство, оформилося в XIV столітті і досягло значної сили за господаря Стефана Великого (1457-1504). Він намагався захопити також і Покуття та Снятин. Піддержував повстання Мухи 1490-го року. Залишилося багато переказів і пісень. Ще можна було недавно почути із старих часів:

Ой почім тая Молдав слава.

Що жовтій піски . . . “

Це доказує, що наші люди мали близькі зв'язки з Молдавією. В роках 1373-4 та 1400-1 кордони Молдавського князівства поширилися і на Шипинську землю, Хотинь, Цецину, Хмелів та і на частину Галицького Покуття, і на південь до

Чорного моря. Столицею Молдавської Держави спочатку був Серет, а від 1391-го року, як сказано, стала Сучава, а від 1565-го року — Ясси. Від 1387-го року до 1497-го Молдавія визнавала над собою протекторат Польщі, а від 1514-го — Туреччини, і цю зверхність визнавала до 1774-го року, хоч час-від-часу вела війни зі своїми зверхниками. Були весь час досить близькі стосунки з Снятинчиною. Навіть дуже дружні. Турки разом з молдавським господарем вдерлися в Галичину 1498-го року і дійшли до її західних кордонів, сплюндурували все і вивели великий „ясир“. Мир з Молдавією в 1499-му узалежнлив її від Польщі і Молдавія стала васалем Туреччини. Року 1502-го Стефан рушив походом на Покуття і анектував його аж по Галич. (за С. Томашівським — Н. Полонська, ст. 339).

Сучава була столицею Молдавії. Серед урядовців зросло число румунів. В 1564-му році столицю з української Сучави перенесено до румунських Ясси, і це сприяло румунізації Молдавії, яку закінчив Василь Лупул, запроваджуючи румунську мову замість української.

Ще одна назва, яка згадується в історії, а це фанаріоти. Це урядовці, що займали місце драгоманів у господарів Молдавії та Валахії. В давнині, в польських джерелах їхню державу звуть Мультани.

В початкахsovєтського урядування було створено Молдавську республіку.

МОСКВОФІЛИ — суспільно-політична течія, що виникла в Снятині в середині XIX-го століття, переважно серед інтелігенції, а також серед селянства, хоч вона серед цієї останньої дуже слабо проявляла свою активність, але під впливом російської пропаганди та ідей проф. М. Погодіна вона чимало наростила клопотів. Галицька інтелігенція почала хилитися до панрусизму. Це стало початком так званого московофільства, що корінилося у бракові віри у власні сили так теж і в захопленні російською культурою, перед втечею від польськості. Москвофіли або старорусини, або ще як їх звали „кацапами“ вживали дивовижної мішанини старослов'янської, церковної та мішали з народними діялектами малознаними і малозрозумілими. На ґрунті такого „язичія“ легко могло розвиватися і родилося московофільство, яке в основі заперечувало існування української нації взагалі. Про величезну шкоду, яку заподіяв цей зрадницький рух, та про джерела, з яких він виріс найкраще звернутися до праці Корнила Устяновича, який широко виклав його походження і дію. Отець Іван Наумович був ос-

новником в рр 1876 московофільського „Общества ім. М. Качковського“ і закінчив свої дні православним священиком у Києві, від 1886-го року. Народжений 1826, помер 1891-го року. Був послом до Галицького сейму в 1861-му році. Видавав і редактував московофільську часопись для селян „Наука“, що появлялася в Коломиї і Львові в рр 1871-1886. Фундатором „Слова“ був судовий радник в Самборі (1802-1872) Михайло Качковський. Але напрям цьому часописові надавали Яків Головацький і Богдан Дідицький, московофіли, що опутали цього мецената. Качковський спершу противився московофільським поглядам Головацького. Коли той робив йому докори з приводу його винагороди Антонові Могильницькому за „Скит Манявський“ у народній мові. У відповідь Головацькому Качковський писав, що треба бути ворогом власного народу, щоб орієнтуватись на Росію, де селяни є кріпаками, а наш народ є переважно селянський. „Завдяки меценатові Михайліві Качковському, що зложив три тисячі гульденів запоруки за часопис і своїми жертвами забезпечив його існування, почало виходити у Львові з 25-го січня 1861-го року двічі в тиждень „Слово“, довідуємося, що з Росії прийшли підмоги для „руських“ у Галичині, а саме, що 3-6 тисяч рублів дістав Дідицький на видавання „Слова“, що Головацькому прислано тисячу рублів на виїзд до Росії, та що Наумовича вдоволено 336 рублями“. (Кирило Студинський, Україна, Київ, кн. 2, 1928-ий рік).·

Московофіли писали незрозумілою мовою. Тому в дійсності не мали широкого попертя. Але ж бо говорили ще гірше. Про що свідчить прекрасний знавець російської мови: „Коломийське громадянство дуже радо ходило до театру, навіть московофіли, такі от, Дудикевич та й інші, частенько в театрі бували. Дудикевич познайомившись зі мною, страшенно хотів побалакати по-московському, але я уперто вдавав, що по-російському говорити не вмію. А самі московофіли говорили по московському таким язичем, що задля мене, який знат добре російську мову, було і смішно і ніякovo чути наприклад такий вираз: „Бросилися на себ'я і почали тягати себ'я за волоси“. А їм байдуже, вони були впевнені, що говорять чудесно по московському“. (М.К. Садовський, „Мої театральні згадки“, ДВУ, Харків-Київ, 1930-го року, ст. 82).

„Українська народна стихія ліквідувала московофільство, як політичний чиряк, а перші загальні парламентарні вибори в Австрії зломили його так, що до австрійського парламенту

ввійшло на всіх 27 послів від нашого народу тільки 5 московофілів. З поміж них три були легші „старорусини“, а лише два залі „новокурсники“, що признавали себе просто за москалів. Цими останніми були др Димитрій Марков і Николай Глібовицький“. (Іван Макух, „На народній службі“).

Мрочко у своїй книжці пише: „Грамотні, які мають календарі „Просвіти“ або Товариства Качковського заглядають до них лиш на те, щоб провірити, чи сповняються віщування столітнього календаря чи ні“. Найактивніше загніздилося московофільство було на Балках, в домі „Січей“. Дуже дивно це звучить, але так було на короткий час. Щойно по кількох роках його русофільської діяльності, воно зникло раз на все. На горі, в сусідстві Августдорфу, в домі Сінгалевича знайдено багато русофільських книжок, але видно, що воно не мало ширшого розголосу, бо не багато знато людей, про його діяльність. Ще перед першою світовою війною, оповідають, що було двох студентів, здається по прізвищу Григоровичі, які ширили московофільство у Снятинщині, але воно не приймалося. Їх не дуже любили і на одному весіллі, таки і побили, так що вони зникли раз на завжди із Снятина, хоч мали тут близьку родину. Були дуже сильні й кроваві спроби організувати московофільську православну церкву в Залучу, організувати т-во ім. Качковського, але по невдалому рухові священика Гудими, залуцькі громадяни зрозуміли свою нерозважність. Арешт кількох громадян на донос снятинських жідів за австрійської влади, що буцімто вони є московофіли, в місті Снятині, був помилковий. Це була спроба австрійсько-мадярських військ застрашити населення перед можливою в майбутньому зрадою в користь Росії й не роздумуючи, без ніякого суду, не розсуджуючи справ — їх повісили. Не відомо, щоб із Снятинщини був дехто вивезений до Талергофу. Хоч маємо докази ще яскравіші про організування такого руху. „Старша від Української Міщанської Читальні в Снятині була Читальня ім. Качковського, що її заложив о. Стефан Коблянський, колись сотрудник в Снятині, а пізніше парох в Драганівці коло Тернополя. Та ся читальня скоро заснітилася, як посвідчає о. Северин Матковський, тепер парох в Босирах, в своїм спомині про ті часи в Снятині“. (о. Йосиф Проць, у передмові до Української Міщанської Читальні в Снятині“, Дітройт 1970-го року).

МУЛЬТАНИ — польські джерела так називали в давнині Молдавську державу.

НА ВАЛУ — назва частини в місті Снятин.

НА ГОТАР — властиво, це границя, кордон, а також межа між селами. Ширший пас землі, що відділяє одну оселю від другої, один повіт від другого або також країну від іншої країни. Тут кінчається одне володіння а починається друге. Колись існував звичай, що відьмаків і самогубців хоронили на граници між двома селами. Також і тих, які потопилися або повісилися. В Снятинщині — це досить часто вживаний термін „на готар“, звалася маленька оселя, хутір між селом Гаврилівці а селом Ошихліби на Буковині, недалеко снятинських піль.

НАД ЛЕВАДАМИ — поля, на півдні від головного шляху Коломия — Снятин, на півночі від села Будилів.

НА ПОТОКАХ (1) — це властиво продовження потока Потічок, який покидаючи село Потічок входить до Снятина і тут йому народ надав назву „на потоках“. Над тим потоком, чи як дехто ще і далі зве Млинівкою, побудовано на території Снятина 6 млинів: перший це Дутчака, при кінці села Потічок, другий перед Стецівською дорогою, перед стрімким горбом млин, власником якого були Гарбуз, Сідлярчук і Сіткевич. Третій коло Вагіля, власником якого був жид. Четвертий коло олійні Садового, недалеко школи Афтарчука. П'ятий, це Филиповича-Грищука, а шостий, на потоках — Зінковського і Лукавецького. На цьому потоці на Йордан святили воду. Тут був коваль Ісидор Сімуляк. Жили Ткачукі, Садові, Грибовські, Уляшкевичі та інші. Потік в українській літературній мові — це ручай, струмок.

НА ПОТОКАХ (2) — прилегла місцевість до Турецького потока або Колачина, звуться по буковинському „на потоках“.

НЕЗВИСЬКА — тепер у городенському повіті село. В 1879-му році належало до Снятинського шкільного інспекторату. Відома ще із того ця оселя, що археологічні розкопки виявили тут речі трипільської культури, які експонувалися в музеї Снятина, разом з подібними знахідками з села Олешкова.

НЕПОЛОКІВЦІ — перша залізнична станція лінії Львів — Чернівці, на Буковині, як залишає поїзд станцію Снятин — Залуче. Лежить над Прутом.

НОВОСЕЛИЦЯ — існувала вже в 1832-му році парафія церкви св. Марії. Патроном був Адальберт Козловецький. Парох о. Микола Терлецький, народжений 1770-го року. В метриках в Новоселиці з філією записано було 856 греко-католи-

ків. (Шематизм Львівської єпархії з 1832-го року).

Новоселиця, село над рікою Рибницею, в повіті Снятин, лежить на самій граници Галичини від Буковини в устю ріки Прут. Граници південно-західною творить село Рожнів, північно-західною село Тростянець, на півночі лежить село Джурів, північно-східною село Попельники із рештою Буковини. Простір двора має орної землі 119 моргів, пасовиськ 204 моргів, ліса 51 морг. Село мало орного поля 1168 моргів, сіножатей і огородів 55 моргів, пасовиськ 56 моргів. Є тут копальня бурнатного вугілля, що його доставляє залізничній станції в Заболотові, віддаленій на 14 кілометрів. Римо-католиків 120, парафія в Косові, 15 кілометрів, греко-католиків 1328 осіб, парафія на місці, деканат Снятинський, дієцезії Станиславів, школа етатова, один учитель, каса позичкова з капіталом 45 золотих ринських валюти австрійської. Уряд поштовий в Рожнові, віддалений 2 кілометри. Власник дібр Каєтан Задурівіч. (Словник географічний, том 7, ст. 275). А вже в році 1880-му було греко-католиків 1345 осіб. А 1889-му каса позичкова мала вже 291 золотих ринських. Звідомлення пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в селі Новоселиця в тому часі було 1,973 особи. Власником посілостей був уже Леон Теодорович. Вістник уряду державного у Варшаві з 1933-го року, на день 1-го квітня 1932-го року подає, що Новоселиця село займало простір 10,09 кілометрів квадратних, ужитків рільничих було 9,27 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 8,60 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року будинків у селі було 373, а на 9.XII.1931-го року 408. На 30.IX.1921-го року мешканців 1,866, а на 9.XII.1931-го року зменшилося, бо тільки 1,813 осіб.

Новоселиця, село, парафія заснована 1870-го року. Церква Воведення Пресвятої Діви Марії в Храм, побудована і посвячена 1884-го року. Є одна придорожна каплиця. Патрон вільного надання. Завідатель доїжджаючий: о. Антоній Швець, завідатель також і села Тростянець. В метриках з дочерною церквою св. о. Миколая, побудованою і посвяченою 1854-го року, розшиrenoю в 1902-му році, помальованою в 1907-му році, число осіб греко-католицького обряду 1937, латинників — 169, жидів 27. Школа етатова, Воєвідство Станиславів, староство, каса скарбова в Снятині. Суд і залізнична станція в Заболотові 14 кілометрів віддалі. Пошта в Джуріві, телеграф у Рожнові 4 кілометри віддалі. (За Шематизмом Станиславівської єпархії з 1938-го року). Тут треба додати, що єпископ

Хомишин призначив в році 1921-му до Новоселиці священика о. Степана Ніцовича.

Села Джурів і Новоселиця багаті на камінне вугілля. „Буре вугілля, галицько-підкарпатська група, б. Мушина, Джурів та Новоселиці“. (Енциклопедія Українознавства, ст. 1076). „Існує також мала копальня кам'яного вугілля в Новоселиці (коло Заболотова), власність колишньої цукроварні акційної в Товмачі. В 1870-му році працювало тут 17 робітників і 5-ро дітей 200 днів в році“ (О. Кольберг, „Покуття“). Новоселиця багата на кам'яне вугілля. Простір 11.317 метричних центнерів вугілля, вартости 6.790 золотих ринських. (Після статистичних даних Снятинського староства). Цю копальню названо „Антін“.

В 1894-му році в копальні Новоселиця-Джурів, простір якої разом становив 234 гектарів, з неї видобуто 71,824 метричних центнерів брунатного вугілля, вартости 53.185 золотих ринських і 60 центів. З цієї продукції зужито в самій копальні до огрівання кілів і на винагороду робітникам, яких всіх разом було 300, — 27.983 метричних центнерів, вартости 18.189 золотих ринських. При кінці 19-го століття кількість робітників в шахті було 450. На жаль вона потім занепадає з різних причин. Старе устаткування, зайшла вода тощо. Цю копальню, по війні, здається в 1925-му році закупив інж. Сербинський (див. Джурів і Антін).

На культурно-громадському полі Новоселиця не проявляла більшої діяльності. На етнографічній виставі в Коломії виставлено з Новоселиці плуги, борони, вози і сани, лопати, граблі а також моделі фолюша і самотоки (О. Кольберг, том I, ст. 64) а також комірці, гердані, і вставки (плечики) (там же, ст. 46). Один з найкультурніших діячів, уродженець Новоселиці др Михайло Гуцуляк залишив спогади про Перший Листопад, в яких згадує дещо про своє рідне село: „Мій старший брат був війтом, хоч його дуже добре міг заступити перший-ліпший старший господар, других два були помічниками, а наймолодший був у рекрутськім вишколі в сусіднім містечку Заболотові, повіт Снятин, але він оповідає, що там погано давали їсти, обходилися погано, і тому покинув і повернувся в село“, а далі пише „коли я в січні 1921-го року вернувся з Тухолі до свого села, то аж тоді довідався, що чотирьох студентів, яких село тоді мало, пересиділи всю нашу боротьбу в селі.“ (Перший Листопад, ст. 132). Автор довго проживав у Венкувер Бр. К. Там залишилась його родина. До

вихідців з цього села належить також Микола Гузар, що живе в Едмонтоні, святкував 50-тиліття свого подружнього життя. Його дружина Ганна з Джурова. В Шикаґо мав проживати Танасій Максимик. В Торонто брати Халамандро. В Дітройті живе Дмитро Стройч.

Новоселиця, це чисто українська назва, поширенна в Україні. Новоселиця є над рікою Самарою, знана із своєї церкви, запорізького дерев'яного Собору, з п'ятьма банями, де була славна Кatedra св. Трійці 1773-го року до 1781-го, яку німці в 1943-му спалили. Новоселиця є в повіті Долина. Є також на Буковині, новоселицький повіт, де належить село Тополівка. Є також у Басарабії. Новоселиця є на Закарпатті 17 кілометрів від Мукачева. Згадується вже в історичних джерелах XV століття, на території того села виявлено поселення часів неоліту чотири тисячі років до нашого часу. У повіті Яворів є місцевість Новосілки. Мрочко згадує у своїй книжці про Снятинську Новоселицю на таких сторінках: 7-123, 10, 11 і 12.

Дещо з назовництва гірничого:

Брунатне вугілля — буре вугілля, так зве Енциклопедія Українознавства.

Камінне вугілля, те саме, що буре або брунатне.

Кіль — це копальняні печі.

Шахта — з німецького. Сторчовий або скісний хід під землею в кopalальні, який має вихід на поверхню для підймання нагору видобутку та для зв'язку підземних робітників з поверхневими.

Шахтар або шахтяр, робітник в кopalальні.

Шихмайстер — наглядач у шахті, що записує відроблені години і є посередником між адміністрацією кopalальні а робітниками.

Штолня — заглибина в кopalальні, поземий або скісний хід від поверхні землі до місця видобування копалин.

ОБЕРТИН — місцевість відома з історії. Тут тaborував і мав головну кватиру ватажок Височан, в рядах якого служило регулярне військо з Покуття, між якими були і Снятинці. Тут були бої з чужими ордами. Тут новозаснований хор Української Міщанської Читальні в Снятині мав свій концерт. В давніші часи з Обертином зв'язки були близькі і дружні.

ОБИЧ — гора і пасовиська тієї назви в околицях села Ілинці, лежить на півдні від села, доходить до найвищої висоти 301 метрів понад рівень моря.

ОДАЄ — лежить недалеко присілку Серафінець, на південному сході від села Княже.

ОКОПИСЬКО — найчастіше вживалася назва окопище. Це жидівський цвинтар, який датується від XIV століття. Чогось не попав спустошенні при нападах орд зі сходу. До нього можна було в'їхати з головного шляху, в тому місці, де кінчалася вулиця Шпитальна, повернути на захід і в недалекій віддалі було розташоване на узбіччю горба. Пішком можна було ввійти на його кінець, на північному сході від цвинтаря Християн так званого Нового цвинтаря. У 20-их роках 20-го століття воно одержало назву старого окописька, бо вже на ньому не було місця для похоронів. Нове окописько започато при шляху, що також починається недалеко Устя над Прутом і вів до села Потічок. Старий жидівський цвинтар був незвичайно оригінальною атракцією самих мешканців, притягав око туристів а в першій мірі малярів, скульпторів. Було кілька сотень незвичайно давніх рисунків, орнаментів та оригінальних дивовижних надгробних пам'ятників, що цікавили глядача. Учителі рисунків Снятинських шкіл часто виводили учнів на лекції, щоб відрисовували ці чудернацькі фігури, таке ж саме дивне письмо та надписи. Стара секта хазидів, яка придержувалася старого свого обряду, свого одіння, так теж вона придержувалася старого ритуалу похоронів і в них був інший звичай будування надгробних ознак.

За німців, це старе окописько було зрівнано із землею. Є докази, що могили відвезено на поблизу цвинтар і поховано у спільній могилі. Таке окописько було ще в Снятинському повіті у місті Заболотові. Правдоподібно, що такої величини і такої форми не мали села Снятинщини.

ОЛЕСЬ — невеличкий простір сіножатей, на захід від Смольника, а на південь від Сорочанки.

ОЛЕШКІВ — має парафію і церкву св. Михайла Архистратига. Патроном був Франціск Айхгорн, парохом о. Олексій Лукашевич, народжений 1755-го року. В метриках записано 428 греко-католиків, філія в Любківцях в церкві св. Михайла мала 413 греко-католиків, в Келихові в церкві Чесного Хреста було 310 осіб греко-католиків. Разом парафія нараховувала 1151 особу. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1832-го року).

В Олешкові є парафія церкви св. Михайла. Патрон Франціск Айхгорн. Пароха в 1841-му році не було, деканат в Заболотові, Львівської дієцезії. Адміністрував в тому часі о. Ми-

хайло Сов'яковський, народжений 1814-го року, висвячений 1837-го року. В метриках записано греко-католиків 484 осіб. Філія в Келихові св. Хреста, церква мала греко-католиків — 281 вірних а філія в Любківцях, де була церква св. Михайла — 511 осіб.

Олешків, село повіту Снятин на лівому березі Прута, 16 кілометрів на захід від Снятина а 5.6 кілометрів на схід від Заболотова. Границя: на сході Любківці, на північній стороні 125.8 метрів понад рівнем моря. Поперек поля Олешкова переходить залізниця Львівсько-Чернівецька. Простір двора 341 моргів, місцевих селян 937 моргів; населення римо-католицьке — 6 осіб, парафія в Заболотові. Греко-католиків 718 осіб, парафія на місці з філією в Келихові 349 осіб і в Любківцях 619 осіб, разом греко-католиків 1686 осіб, деканат в Снятині, дієцезія Станиславів. Одноклясова школа, з одним учителем. Власник дібр Дедат Кршиштофович (Словник географічний, том 7, ст. 476). Олешків мав вже у 1880-му греко-католиків 1783 особи, разом з філією. Деканат Снятин. Вістник пошт і телеграфу, Львів 1910-го року, подає, що сам тільки Олешків в тому часі мав 867 мешканців. А власника посіlostей називає спадкоємців А. Богдановича. Урядова статистика про міста і села, видана у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що територія Олешкова в тому часі становила 8,41 кілометрів квадратних, ужиткової землі було 7,17 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 6,11 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було в Олешкові будинків 184, а на 9.XII.1931-го року було їх 191, а на 30.IX.1921-го року мешканців було 928, а на 9.XII.1931-го року зменшилося до 870 осіб.

Олешків, село, парафія, церква св. Михайла, дерев'яна, побудована 1863-го року. Патрон вільного надання. Парохом був о. Василь Новицький, комісар ординований в справах шкільних, з відзначенням крилошанина, народжений 1863-го року, рукоположений 1892-го року, інстальований 1904-го року. В метриках записано греко-католиків 1155 осіб, в прилученому Келихові, церква Воздвиження Чесного Хреста, дерев'яна, число вірних 541 осіб, в прилученому селі Любківці, церква св. Михайла, дерев'яна, число греко-католиків 881, разом 2577 осіб, латинників — 10, протестантів 7, жидів 26. Школа в Олешкові двоклясова, утраквістична, в Любківцях двоклясова і в Келихові одноклясова. Мова викладова українська.

Братства церковні свічкові. Воєвідство Станиславів, старство, каса скарбова в Снятині, суд, телеграф і залізнична станція в Заболотові, пошта Волчківці. (За Шематизмом Станиславівської епархії 1938-го року).

До найдіяльніших організацій громадського типу в Олешкові належала „Січ“, кошовим якої був Микола Корж, помер в силі віку в Нюарку в 1954-му році. Крім кількох фестинів, що відбулися в селі Олешкові, по першій світовій війні, не було активного громадського життя. Існувала кооператива „Єдність“. З відомих ще постатей, що жили в Олешкові був Юрій Кобринський. В Олешкові знайдено речі трипільської культури, які експонувалися в музею в Снятині, як також із села Незвіська, де також знайдено сліди трипільської культури. Тут родився др Юліан Новицький, адвокат, син пароха, швагер о. Дольного пароха в Русові, який був жонатим з сестрою Новицького. Померли вихідці з Олешкова: Василь Тимощук та Олекса Гнатюк.

На лівому березі Дніпра, де поселилися в 1711-му році козаки під Туреччиною була оселя Олешки, Олеша є в повіті Товмач, а також коло Монастириськ.

ОНИЛА — поля, на захід від Стецеви, на південь від Баньки, на схід від Кухня.

ОРЕЛЕЦЬ(1) — в 1841-му році належав до Заболотівського деканату, Львівської дієцезії, а до парафії у Волчківцях, де парохом в той час був о. Андрій Шурровський. В тому часі Орелець мав 444 осіб греко-католицького обряду у церкві св. Миколая. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1841-го року). В тому часі римо-католиків в селі Орелець було 56 осіб. (Словник географічний, том X. ст. 930).

Орелець, село повіту Снятин, віддалений від нього на заході 11.3 кілометрів, лежить на північному березі Прута. По-через село переходить державний шлях з Коломиї до Снятини. Границі: на сході Тулова, на півдні Прут, а за Прутом Видинів, на заході Волчківці, на півночі Ганківці і Задубрівці. Простір двора мав орного поля 439 моргів, сіножатей і огородів 10 моргів, пасовиськ 43 морги. Селяни мали орної землі 996 моргів, сіножатей і огородів 85 моргів, пасовиськ 134 морги. Населення римо-католицького 56 осіб, парафія для них була в Снятині. Греко-католиків було 674 осіб, парафія була в селі Волчківці, школа філіяльна на місці. Власник дібр Богдан Задуровіч. В документі з 15.XII.1373-го року „в котрому Владислав князь Опольські надав Ярослав’ю; Ходкові Лойові-

чові, як ленне право різні добра, між якими згадується село Орелець, яке граничить із селом Видинів, що рівною надається тому Ходкові". Акти городські і земські, том V. ст. 38 до 40. Словник географічний, том 7. ст. 578). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому часі в селі Орелець було 1,088 мешканців. Власника посілостей вже немає, а є Краєве Товариство Кредитове. Вістник урядовий міст і сіл, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року, подає, що площа, яку займав Орелець становила 10.72 кілометрів квадратних, ужитків було тоді 9.68 кілометрів квадратних, а орного поля 8.90 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 231 будинків. На 9.XII.1931-го року було їх 248. На 30.IX.1921-го року мешканців в селі Орелець було 991 осіб. На 9.XII.1931-го року було їх 1,014. В прилученому селі Орелець до парафії у селі Волчківці є церква святого Миколая, дерев'яна, побудована і посвячена 1864-го року, число греко-католиків 1253, жидів 109, латинників 262. Школа в Орельці двокласова, українська. Є Апостольство Молитви.

До культурних установ в Орельці треба зарахувати в першу чергу школу, яка багато причинила до поглиблення знання, як також заслужилася в напрямі піднесення рівня культурного і поширення та поглиблення національної свідомості. До перших учителів належить Наталка Кропельницька-Лотоцька, яка не тільки була доброю учителькою, свідомою свого покликання, але і на громадській ниві не відставала. Співала в учительському хорі, який мав добру славу кузні характерів між учителями. Вчив там також Михайло Керницький, перед тим, як прийшов до школи на Балки — Снятин, а врешті славетний педагог, директор тієї школи — Семен Фодчук, який дуже прислужився для села. Очевидно, товариство „Січ“ було тим рупором, яке пробудило село і навчило селян громадської роботи. Павлусевич з Орельця поробив для своєї „Січі“ і „Січі“ у селі Волчківці топірці. Існувала в селі Орелець читальня „Просвіта“, яка на жаль у звітну каденцію 1910-го року не прислава свого звіту, а іншої статистики не можна було одержати і є важко подати про неї дещо із діяльності. Найбільш діяльним в селі Орелець був театральний рух, якого підсилив театр Степняка, а якого продовжав Курилик. Вистави втішалися великим успіхом.

Молодь в Орельці грава в шахи. Були досить добре грачі, які грали навіть з професійними і вигравали часто. „В літніх місяцях „Союз Українок“ улаштовував вечерниці в Снятинсь-

кій читальні або в селах Белелуї чи Орельці, де були пригожі старі двори з великою залею до танцю, яку перед тим комітетові мусіли почистити і посыпали тонкими стружками воску” (З. Левицька, „Снятин“ ч. 3. ст. 4). До цього треба додати, що дійсно в Орельці було таке культурне пристановище у дворі Мацілинських, який мав свій двір і орендував ще трохи поля і був заможним, що міг бути напомічним для таких зустрічей студентської молоді. Атмосфера взагалі в тих двох селах, що жили спільним життям Орелець — Волчківці була гарна, над якою патронував сеніор-педагог — Василь Равлюк. — І партія радикальна також вкладала свою працю в селі. Виходувала для себе добрих членів. З Орельця найбільш активним бував В. Григорович, який заступав групу УСРП в Орельці досить гідно.

В Орельці записано дуже багато пісенного матеріялу. Зиновій Лисько подає 9 пісень покладених на ноти, з того Станислав Людкевич записав такі:

„То напивси кум до куми“,
„Бреди, діду, бреди, діду“,
„Тай далас ні, моя неньть“,
„Покотивси горішок по полю“.

Є записана стародавня колядка „Ой в полі, біла береза“ від М. Лукенчука 1890-го року, яку за Етнографічним Збірником Володимира Гнатюка надрукував журнал „Снятин“, ч. 9. Існує ще одна щедрівка записана в Орельці „Гой садом, садом, за виноградом“.

Село Орелець багате на різні вірування, що „коли намочити три зернятка васильку і покласти на сонце, то виведуться ящірки“. (Етн. Збірник, V. 251). В Орельці вірили, що коли перед святом, або перед неділею, вліз жаба до хати, то це хтось наслав її на злі чари. (Етн. Зб. V. 249). Казали також „як у снопі із збіжжям везе хто додому жабу, то віз із накладеними снопами буде дуже важкий і може легко перекинутися“ (тамже, ст. 172, 248 і Є. Онацький, ст. 436). Так само і в Орельці коли надходила градова хмара, клали під окап перед порогом кочергу й лопату, що нею саджають хліб і надіялися, що вони їх порятують від грому. (Етн. Зб. 244, Чуб. I. 23:29 і Є. Онацький, ст. 277). В Орельці казали, „коли кіт умивається правою лапкою, то буде вітер, а лівою — буде дощ“. (Етн. Зб. НТШ V. ст. 249 і Є. Онацький, ст. 647). На Галицькому Підгір’ї казали: „котрий хлопець з малку любить дуже облизувати макогін, як мак трутъ, той швидко полісіє“.

В Орельці кажуть, що „такий матиме лису жінку“ (Етн. Зб. НТШ V. 193 і Є. Онацький, ст. 896). Пояс, виріб із тканини чи з шкури, на підперізування. Ходити не підперезаним, цебто без пояса, вважалося дуже непристойним. В Орельці говорили, що „розперезаному гріх молитви говорити“ (Етн. Зб. НТШ 257), гріх також ставати перед Богом непідперезаним — надто непристойно. (Є. Онацький, ст. 1463). В Орельці казали, що коли б жінка дев'ять серед підряд чесалася, то її чоловік померби. (Етн. Зб. НТШ V. 209 і Є. Онацький, ст. 1721). В Орельці казали: „Озимий часник не можна садити в суботу, бо хтось із родини помре.“ (Етн. Зб. НТШ V. 247), „котра жінка садить часник по святому Дмитрі, та умре (тамже, Є. Онацький, ст. 2043). — Це тільки де-кілька маркантих прикладів дуже багатої символіки вірувань, звичаїв, забобонного порядку в цьому селі, яке є може найбагатшим в народні оповідання, приказки тощо. Не дивно, воно належить і до найстарших сіл Снятинщини.

Дуже багато про це село згадав у своїх спогадах Василь Зеленко. — Загинув в Україні, на Східніх її землях, в час війни Роман Фодчук. Загинув з рук НКВД, член ОУН, орнітолог Остап Мацілинський — уродженці села Орелець.

В комуністичних Щоденних Вістях надруковано лист від Гафії Кузнюк з села Орелець до братової Анни Тимчук в Алберті, і як звичайно, хвалить советську владу, але дивно, робить це досить обережно, не так як інші дотепер робили (3.8. 1956).

Померли земляки, що народилися або жили тільки в Орельці: Іван Федорук, Тимофій Воробець, Анна Хлібецька, Карапницька-Фодчук, Марія Семотюк, Омелян Мацілинський, Семен Фодчук, Степан Лев Фодчук, Тарас Фодчук, Ірина Фодчук-Безхлібник. Проживають в різних місцевостях: Микола Данилюк, який тільки жив у Орельці, Іван Петрук, Дмитро Григорович та Кость Мацілинський, живе в Лорейні, передплатник всіх видань „Снятин“.

Орелець, є на Бойківщині, має церкву з 1759-го року.

ОРЕЛЕЦЬ(2) — потік, що пливє вздовж границі східньої села Зібранівка, попри село Орелець, доллив ріки Прут.

ОРШІВЦІ — село на Буковині, що належить до повіту Кіцманецького. Лежить над Прутом, напроти села Кулачин, при головній дорозі (цісарській) Львів — Чернівці. Оршівці, або по румунськи Орошени, лежить на сході від села Завале. В Оршівцях жив великий приятель Снятинщини Миндрошо-

ра, до якого члени читальняного хору заходили колядувати і він складав свої велики пожертви на народні цілі в Снятині. Оршівці на Буковині з Кулачином в Снятинщині становлять майже одно село, яке жило спільним життям.

ОСЛАНКА — поля, на північному заході від Августдорфу.

ОЧЕРЕД — поля, фільварок, на півночі від Долини, на захід від Криве, близько залізничного шляху Львів — Чернівці, який проходить на півночі від Очеред.

ОШИХЛІБИ — село на Буковині, належить до повіту Кіцмань. Цікавим є те, що Петро Трильовський, який проживає в Едмонтоні народився в Ошихлібах, але виростав на парафії свого діда, отця Йосифа Трильовського в Будилові.

ПЕРЕРВА — маленька окolina на границі Заваля Снятинського повіту і Чарториї в Буковині, де ріка Прут входить на територію Буковини.

ПЄЧИНА ГОРА — висота її досягає 338 метрів понад рівень моря, лежить на північ від хащі, на південнь від фільварку Абрагамович, на північний захід від Карлівського ліса, на схід від Обич, на південний схід від села Ілинці.

ПИЛИПОВАНИ — люди, які копали в Снятинщині рови, направляли дороги. Не тільки своїм виглядом були схожі на циган, але і своїм кочовим життям відповідали зовсім іншому способові життя. Ходили обдертими, завжди голодними, не дбали про себе. Походили з Московщини, вихідці із за якихсь непорозумінь, правдоподібно релігійних або соціальних. Асимілювалися на Буковині, властиво у Басарабщині, звідкіля і прийшли до Снятинщини. Інше життя не стояло на висоті моральній і тому не поселилися у Снятинщині на стало.

ПІД БІЛИМ ХРЕСТОМ — частина в селі Русові, де поховано письменника Василя Стефаника.

ПІДВИСОКА — село повіту Снятин, віддалене від нього на 15 кілометрів, лежить на північ від свого повітового міста, вже на границі буковинсько-галицькій. Границі: на сході Буковина, на півдні Стецева, на заході Красноставці і Топорівці, на півночі Ясенів Пільний. Простір панського двора 1283 моргів, селяни 2199 моргів. В 1870-му році було 1507 мешканців, в 1880-му в селі було 1654 мешканців, а на панському дворі 35 мешканців, римо-католиків 50 осіб, парафія у Снятині, греко-католиків 1501, парафія тоді була в Топорівцях; школа етатова, один учитель, каса позичкова з капіталом 830 золотих ринських. Власник двора Давід Абрагамович. У 17-му ст-

літті Підвисока належала до ключа Комарно. (Словник географічний, том 8, ст. 486). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в селі Підвисока разом з Демнею було 2,114 осіб. Власника посіlostі подає Давида Абрагамовіча.

Справоздання про міста і села, видав уряд у Варшаві в 1933-му році по день 1-го квітня 1932-го року, в якому подано, що простір села Підвисока становив 20.78 кілометрів квадратних, ужитків було 19.50 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 17.68 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 424 будинків, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 489. На 30.IX.1921-го року було 1,809 мешканців, а на 9.XII.1931-го року вже зросло до 2,116 осіб.

В селі була досить сильна громада радикалів, а пізніше зорганізовано „Каменярів“. Була читальня „Просвіта“. У виказах датків на матірне Т-во „Просвіта“ є кілька позицій, що читальня в селі Підвисока склала свої пожертви, але немає звіту із її діяльності.

Висота села де-не-де підноситься аж до 318 метрів понад рівень моря.

Михайло Павлик записав у селі Підвисока де-кілька пісень, які опубліковано у Збірниках. Отець Порфірій Бажанський невтомний збирач народних пісень записав у селі Підвисока пісню „Зажурилася бідна вдовойка, що не кошена, що не зроблена зелена дубровойка“. Зиновій Лисько у своїх Мелодіях заряджує село Підвисока до Городенського повіту і називає 5 різних пісень, записаних різними дослідниками в селі. Оскар Кольберг записав у селі Підвисока забаву „Вербовая дощечка“ і зладив ноти до неї. Те саме зробив і з „Жуком“, і тексти тих пісень оголосив в „Покуття“, Краків 1882, том I, ст. 165. Має два варіянти „Жука“. Кольберг заразовує село Підвисока до Городенського повіту також. Крім того у Кольберга знаходимо запевнення, що А . Г. Кіркор досліджував кургани і могили в Живачові, Хотимири, Обертині та Підвисокій. (тамже, том I, ст. 13). Це ще раз дає нам ствердження, що околиці села Підвисока належали до історичних, а зглядно до передісторичних поселень. Мрочко згадує у своїй книжці село Підвисока на ст.: 7, 37-125 і 56. Перед другою світовою війною розвинувся тут євангелицький рух, чи як його звали баптистський. Він охоплював також і село Стецеву, Августдорф та Залуче. Тут працював Лютий-Лютенко, який разом із кількома знайомими хрестив людей і проповідував Біб-

лію. Дуже багато про це пише Г. Домашовець: „Вірний слуга“, Гартфорд — Вінніпег 1956 р.

Ще на додаток засигуємо огляд звірств у селі Підвисока, за другого приходу большевиків, як вони знущалися над населенням. „Голова сільради, большевицький емігрант — забитий у 1944-му році. Із села 6 підпільників. Тут була станиця стрибків на 38 людей, між ними 4 москалі, решта місцеві. Пізніше ці стрибки повтікали. Чотири родини вивезено. Швагри Вакарика заарештовано, сільраду спалено. Отець, який був до того часу, втік, другий виселенець із під фронту. Станиця стрибків (хата Вакарика) спалена. (За Самостійність, Мюнхен 1947 р.)

До найбільш відомих прізвищ з села Підвисока належить старшина УГА а потім Дивізійник Андрій Тофан. В Снятині був у Команді ЗУНР у 1918-му році. Пізніше організатор студентства. Померли в різних місцевостях земляки з Підвисокої: Тома Василинюк. Проживають: Петро Піжак, Олена Струс, Михайло Василинюк, Іван Вакарик, Іван Мартинович. В Англії живе колишній представник В-ва „Снятин“ на Англію, співпрацівник Видавництва — Іван Тофан.

Місцевість Підвисока є в Бережанському повіті. Поширення назва в Галичині.

ПІДГІРІ — простір, що лежить на захід від Високий Обіч, на південь від села Драгасимів, досягає висоти 308 метрів понад рівень моря. Поле, пасовиська і чагарник.

ПІД ЗАМКОМ — див. Замок, Замчище і Підзамче.

ПІДЗАМЧЕ — невеличке поселення, на півдні від старого замку в Снятині, тепер будівлі староства. Хоч століття проминали, але в устах народа назва, що належить давній Українській Княжій Державі — передалася з уст-до-уст. Див. замок, замчище, під замком. Там в останніх кількох десятиліттях постала плянтація винограду.

ПЛЕШНИЦЯ — місцевість на Буковині, лежить на південному сході від села Завалє в Снятинському повіті.

ПЛОСКА — верховина, лежить в околиці села Трійця і досягає 450 метрів понад рівень моря.

ПЛОЩА ЛІС — заліснений простір, чагарники, пасовиська, що простягаються на захід від гори Обич, на півдні від Хаці і від потока Гоянівка, та на захід від Карлівського ліса.

ПОВІТ СНЯТИН — повіт, це територіальна одиниця, якою відала повітова адміністрація, знана з давніх часів. Крім того був створений судовий повіт, який не покривався із адміні-

стративним. Церковні повіти звалися деканатами, які творилися, по найбільшій часті, відповідно до числа вірних. Шкільні округи, де-коли відповідали адміністративному поділі, але не завжди. Був і лікарський повіт. Заболотів мав свій судовий повіт, а також деканат, до якого належала частина парафії Снятинщини, не мав шкільного інспектора, він був у Снятині.

Снятинський повіт граничив з Буковиною, приблизно на 37 кілометрів. Природну границю творить ріка Черемош, частинно Прут, а решту це отвертий простір, а далі на північному сході Турецький потік. На півночі граничить з Городенським повітом, на заході з Коломийським, а на півдні з Косівським. Ця границя була і за Австрії, за України і вона залишилася такою, з дуже малими змінами і за Польщі. Снятинський повіт за Словником географічним і Мрочком та Кольбергом мав у 1880-му році 45 місцевостей. За Польщі, по відході села Рожнова до Косова залишилося при Снятинському повіті тільки 39 місцевостей, в яких жило 81 тисяч населення, вже без Августдорфу і Рудольфсдорфу, двох німецьких колоній. Отже з ними було б 42 місцевості. Залишається отверте питання, котрі це були ще три оселі, що в давніх часах належали до Снятину? Дирекція пошт і телеграфів з 1910-го року подала, що в той час було в Снятинському повіті 43 місцевості, з населенням 89.065 осіб. Отже знову питання, які це були чотири місцевості? Після статистики в 1800-му році в Снятинщині було 5534 коней, 22893 рогатої худоби, 5 муло-ослів, 2 ослів, 11 мулів, 17 кіз, 10785 овець, та 9644 свиней, англійської раси. В той час простір Снятинщини становив 603.98 кілометрів квадратних. Мешканців було 76.065, з того чоловіків 37.915 а жінок 38.150. Повіт був густо заселений, бо на 1 кілометер квадратний припадало 125 мешканців.

Снятин мав повітовий суд, повітовий шпиталь і повітову касу ощадності, та повітову касу для хворих. Населення повіту Снятин з 9.XII.1931-го року було 78.200 тисяч, на просторі 567 кілометрів квадратних. На 1 кілометер квадратний було 138 жителів. В 1934-му році заряджено збирні громади, для улегчення праці в старостві.

Снятинський повіт за совєтською статистикою має 60.200 простору в тисячах гектарів, він має тепер 51 оселю.

ПОГИБЛА — поля, пасовиська, гірське піднесення, лежить на південний схід від села Альбінівка. Властиво тільки самий верх гори має назву на тих фільварках. Згадується у спогадах

Семена Фодчука, як пам'ятка по боях і нападах кочових народів.

ПОГИБЛІЦЯ — назва хутора і піль на Буковині, непроти села Кулачин, що в Снятинщині. Лежить над берегами Турецького потока, напроти Сухої Долини, що у Снятинщині також. Її верх досягає 279 метрів понад рівень моря.

ПОКУТТЯ — на північному сході від Гуцульщини, аж по Дністер на півночі, на Буковині й в Галичині лежить Покуття. Населення цього краю визначається гарними прикметами з мистецькими нахилами до ганчарства, вишивкарства, килимарства та інших виробів з дерева, з великим багатством народної духовної творчості, пісенності, народної символіки вірувань, звичаїв та інших обрядів. Підгрунтя тут складається з сірого глею, покритого суглинками та лесом, а поверхня вкрита де-не-де чорноземом. Найбільше ця частина багата на підземні скарби, земляного воску і солі, які високо підносять економічне значення. Хрестате підвищення, горбовини, що ступнево підносяться в напрямі до гір, додає цій країні розвивати всі зернові культури та плекати всі види домашньої тварини та птахів. Степова смуга займає повіти: Гвоздець, Городенка, Коломия, Обертин, Снятин, Заболотів і Товмач. Ця частина має орної землі 189.124 тисячі гектарів. Найкращий чорнозем має Поділля, Покуття, що з ним межує. Покуття представляє зовсім окремий характер фізичний. На східно-південному боці Чорногора, що простягається дві до три милі і творить свого рода передмур'я до великої твердині. Над тим гірським пасмом підносяться гори Піп Івана від сходу, а від заходу Говерля. Білий Черемош відмежовує Покуття від Валахії, в давнині. Родюча земля на рівнинах, а на підгір'ю ряд гут (копалень), добування солі, пасовиська і полонини та ліси. Насправді географи не дали дотепер точного означення границь Покуття. Найчастіше цю назву прикладають частині над Прutом, від джерел Товмачика аж по Устю Черемоша в околицях села Завале. Геродот твердив, що Дністер, при Устю якого були тоді грецькі колонії, випливає з великого озера, що відділяє скитів чи від неурів чи агатарсів... Польська історія твердить, що Покуття разом з Валахією було довго садибою кочовиків Печенігів, які випасали тут свої стада. Болеслав Хоробрый вмів їх собі з'єднувати. Казимир I ввійшов у близькі зв'язки з Ярославом Великим а нащадків їх були у зв'язках з руськими князями. Власне до тих нащадків посуваються від сторін городів червенських щораз ближче до Кар-

пат. На підгір'ю, свіжо від лісів очищених постають села, найчастіше заселені воєнними бранцями. Василько Ростиславич, князь Теребовлі зібрав свої війська Торків, Берендеїв, Печенігів і мав сказати: „зимою виступлю, літом завоюю Польщу і помощуся за Русь. Не багата є в людей наша земля, піду на дунайських Болгар, і полоненими заселю пустиню“. Але йому викололи очі. Печеніги були останніми з кочовиків, що перебували поміж Семигородом, Покуттям і Валахією. Такі після польських джерел були початки історії покутської землі. Вони, не дуже то вірні. Найкраще це передав проф. Михайло Грушевський, якому треба завдячувати вірне, об'єктивне нарислення тих часів.

Покуття, маленька поселість лежить коло Берегова, має 360 мешканців, в 1870-му році. По мадярськи звали її Кутка-фульва. Покуття є ще місцевості в Польщі і на Білорусі.

ПОКУТСЬКО-БАСАРАБСЬКА ВИСОЧИНА — простягається між Дністром і Прутом. Починається недалеко джерел ріки Прута і тягнеться аж по Хотинь. Найвищі верхи сягають до 300 метрів понад рівень моря. Сам Снятин положений на високих узгір'ях тієї височини. Опис геологічний у Сайдлера „Віки говорять“, на ст. 25-39. На заході Покутсько-басарабська височина доходить до ріки Бистриці й Верони. Характер майже такий самий як має Поділля, тільки Покуття трохи нижче. Висота Поділля доходить до 400 метрів над рівень моря, а Покуття тільки до 370-380 метрів, а чим далі на схід висота Покуття знижується. Більше про це в Енциклопедії Україно-звінства, Словникова частина 6, Мюнхен 1970-го року, ст. 2153.

ПОЛЕ ПОШТОВЕ — дуже урожайні поля, недалеко Турецького потока, на північ від Широкої дороги і села Кулачина.

ПОЛЯКИ — поверсайльська Польща зaimала площеу 386 тисяч кілометрів квадратних із 31 мільйонами мешканців, це було 70.9 мешканців на 1 кілометр. Польська колонізація українських земель від 14 вересня 1919-го року до 30-го вересня 1921-го року — забрала 160 тисяч гектарів. Приблизно майже 470 фільварків із земельного запасу Галичини перейшло до рук польського елементу. За час від 1919-го року до 1924-го року Польща стягнула з українського населення Галичини 837.560 золотих різних податків і данин. Денний робітник в 1924-му році в Польщі заробляв 3 золотих. А працівник на панських фільварках за 14 годин праці одержував від дідичів 50-60 грошей. Тобто навіть не цілих 4 чеських корони і то на

власному харчуванні. В 1924-му році Польща для врівноваження своєї валюти позичила в американських банках 35.000.000 доларів! За сім перших років володіння свого Польща змінила 12 урядів, 190 міністрів і 44 головноуповноважених до всяких колонізаційних справ. Польща в 1926-му році, в часі перевороту Пілсудського, мала 88 мільярдів золотих, тобто 35,250 золотих на одну особу населення. Життєва площа на „кressах“ в 1921-му році була така: пшениці — 50.8 гектарів, ячменю — 67.8 га, жита — 448.1 га, вівса — 129.4 га, картоплі — 148.9 га. Зібрано з 1 га в сотнарах метричних: пшениці — 10.0 сотн. метр., ячменю — 7.7 с.м., жита — 9.1 с.м., вівса — 12.1 с. м., картоплі — 91.6 с.м.

Після люстрації з року 1765-го вже по двох перших спробах колонізувати поляками Снятинщину, було в місті Снятині 459 поляків! А вже одно століття пізніше римо-католиків в році 1880-му було 1924 осіб! (Словник географічний, том X, ст. 930). А разом, в тому самому часі, всіх римо-католиків у повіті Снятинському було 2758 осіб. (тамже). За шахрованої статистики, яку подає у своїй праці Сайдлер в 1930-му році було Поляків 3,497 осіб. А Шематизм Станиславівської епархії з року 1938-го нараховує поляків у Снятинському повіті 5,574. Помимо строгої колонізації, помимо намагань дідичів насильно латинізувати, помимо поліційного терору, застрашувань, підкуплювань, то все таки це замало і для кожного видно, що подавляючи більшістю завжди було українське населення. Ніщо не помогли арештування, побиття, українська стихія була так сильною, що дала відпір денационалізації.

Дещо з назовництва, яке залишилося від польської адміністрації:

Безпартійний блок — співробітництво з урядом. В скороченні Б.Б., або інакше хруні. При виборах листа число 1 (одинка). Одержані 22 мандати до сойму. Підкупством.

Век нови, нова доба, брукова польська газета, наклепницька.

Воєвода — стояв на чолі Воєвідства, яке мало осідок в Станиславові. Його іменував президент держави, на внесення Ради Міністрів. Польща мала 17 адміністративних округів покрою Воєвідств, з них тільки 15 мали назву „Воєвідств“. Українська Галичина мала трьох.

Вишехпольська партія — народно-демократична, одна з найбільш впливових партій Польщі, україножерна.

Гусари — військо старої Польщі, було також в Мадярщині та Австрії.

Данина — дань, податок.

Депреціяція — те саме, що інфляція у валютній системі, знецінення польського гроша. Дуже дошкулила в 1920-му році, а найбільше в 1924-му році, що спричинило повну девальвацію.

Злотий — золотий польський — 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 в банкнотах. Від початку 1924-го року. Проіснував аж до упадку Польщі в 1939-му році. Злотий мав 100 грошів. В старовинних часах ділився злотий на 30 грошів. В 1930-му році за 100 злотих давали 11.21 американських доларів.

Екзекуція — незаконне вивласнення майна у селян, які не були за урядом.

Експедиція — цей термін ставав відомим тоді, як наслане польське військо, поліція, жандармерія і польське шумовиння нападало на українські кооперативи, домівки українських товариств, читальні й грабило, руйнувало громадське добро, під замітом протидержавної зради.

Ілюстрований Кур'єр Цодзенни — газета, що виходила в Krakowі, найбільш україножерна з всієї польської преси.

Кабан — свиня, польська лайка, звернена до покореного селянина. „Пся креф, кабане!“

Кварцяне військо — польське військо в давній Польщі, яке перебувало де-кілька разів в історії на теренах Снятинщини. Воно утримувалося на четвертій частині з доходів королів, від того і назва.

Колоністи — народ наш звав від віків поляків колоністами. Дуже часто появлялися надписи на вікнах польських прихідців „геть з колоністами“. Це були силою вивезені мазури для поселення на українських землях. І до сьогодні залишилася приповідка: „Горобці — то так, як мазури, що в чуже гніздо лізуть“.

Конкордат або умова, підписана у Римі 10 лютого 1925-го року між польською державою а римською курією, що управляла відносини церковні, які нормували теж і відносини греко-католицької церкви. На основі конкордату вибір архиєпископів та епископів належав до папи, але за згодою польського президента держави. Вибрані епископи мусіли складати присягу вірності польській державі. Епископ обов'язаний дбати, щоб підлегле йому духовенство зберігало вірність польській державі!

Конскрипція — це властиво спис населення. З цією акцією пов'язувано терор, яким примушувано наших селян подавати себе за латинників і змінити обряд. Списувано в той час військовоповинних осіб. В давніших часах, це комплектування військ, оснований на загальній військовій повинності з правом відкупитися або замінити себе кимсь іншим. У Польщі це був примусовий спосіб реєстрування свого майна, всіх приходів і перемін прізвищ на польське, а головно обряду, це їм вистарчало, для першого кроку до спольщенння.

Конституція — її уневажнив у Польщі Пілсудський, заувівши автократію. Жменя польських монархістів захотіла на вітві його обрати королем.

Контрибуція — данина, яку влада накладала на населення, звичайно як відплату за переведені протидержавні дії, саботажі тощо. Це також одна з жахливих акцій, при якій терпіли невинні люди.

Конфедерати — властиво, це назва того, хто входить до спілки. У старій Польщі учасники Конфедерацій. Їх розбито недалеко Снятина. З тих часів походить назва шапки, яку поляки залюбки носять і дотепер. В 16-18 століттях тимчасово військові та політичні союзи польської шляхти, яка створилася для повалення короля.

Конфідент — термін з латинської мови — довірена особа. Таємний агент. У нас, за деякі обіцянки і полекші у податках, добрий поступ у школах або за гроші служили окупантам деякі одиниці. Були також професійні, державні, чужинці для підслухувань розмов. Займалися донощицтвом. Найбільше їх було наслано на українські землі.

Конфіската — майна покривджених, запідозрених у бунтах, у протидержавній діяльності, а також конфіската статей в українських газетах. Часами приходили до Снятина газети, в яких замість змісту були тільки білі шпалти. Польське старство сконфіскувало 13 і 14 сторінки книжки про Укарінську Міщанську Читальню, в якій Семен Зінкевич написав віршом історію читальні, за дуже невинний вислів про Україну. Тільки для того, щоб нанести матеріальну шкоду та внести хаос в громадське життя. Книжка була призначена на ювілей, отже ізза конфіскати, вона не зробить того самого враження, як появиться пізніше.

КОП — корпус Охорони Пограниччя, який мав свій відділ у Кулачині, Залучу та інших пограничних селах Снятинщини. Займався виловлюванням і переслідуванням українських дія-

чів, вислідом чого було виселювання їх із пограничної смуги, або взагалі арештування.

Костел — з латинської мови, кастеллюм — укріплення. Католицький храм, церква, яку латинники побудували на наших землях. Це була також національна, шовіністична установа, яка займалася асимілюванням непольського елементу.

Креси — це назва українських земель, приграницій полоси, де обов'язувало інше право, як в середині краю. Поліція там мала необмежене право арештувати, забирати маєтності й віддавати їх колоністам. Поляки провели спочатку частину парцеляцію на тих землях, їх очевидно могли одержати польські жовніри, офіцери, і польський селянин — мазур. До 1923-го року розпарцельовано 438.595 гектарів землі.

Лапуфка — щоденний термін польського життя. Можна було окупитися від всяких прикростей, хто мав гроші. Кожен урядовець брав гроші, його можна було підплатити і це звалося лапуфкою — хабарем.

Латинник — у нас звали кожного українця, який перехрестився на польське, цебто змінив обряд, змінив метрику з греко-католицького віровизнання, на римо-католицьке. Але звався „русін“. Такий приклад був у селі Потічок, де дідич привозив до польського костела десятки селян в кожухах на польське Богослуження. Було їх також де-кілька і по інших селах. Слуги та інші працівники по дворах були приневолені визнавати римо-католицизм.

Людовці — назва одної з польських партій.

Мазур — це громадянин польського краю з племени мазурів. В снятинщині вони були колоністами, куди їх наслали окупаційні уряди для підсилення польського елементу. Це були переважно селяни, яким віддано даром землю або на довгоречинцеві сплати, яких вони ніколи не заплатили. У нас так звали всіх колоністів, чи він походив із мазурів чи інших польських земель. Один був колодкар, дожив високого віку, а жінка і чоловік адміністрували на Старому цвинтарі трупарню — похоронне заведення, бо ніхто з українців не хотів тим ділом займатися. Був листонош Гріздзецькі з мазурів та ще де-кількох.

Марка, властиво звалася польська марка, яка з'явилася ще 15 січня 1919-го року і курсувала до 1-го лютого 1924-го року. Мала майже 40 випусків валютних. З причини страшної інфляції цю валютну систему замінено польським золотим. Польська марка мала 100 феників. За куртину в Українській

Міщанській Читальні в Снятині заплачено маляреві Чернякові вісім тисяч марок польських! (1921-ті роки). Змальований чудово бандурист, що грає, понад ним юнак держить знак тризуба, біля нього дівчатко читає книжку а даліше ще один хлопчик з книжкою в руках. Ця сума виглядає на поважну, але бідний маляр не міг прожити і одного місяця за ту суму, яку одержав за ту працю. Смішна сума. Але тоді був жахливий упадок польської марки. Див. польська марка.

Маршалок — керманич сойму у поверсайльській Польщі. Були і маршалки земські (крайові) та повітові.

Народно-демократична партія, див. Вшехполяки.

Органістий — той, що займається грою на органах. З грецької мови: органон — знаряддя, інструмент. Також майстер від духових труб органів. У наших церквах не було органів, тільки в костелах.

Пацифікація — з латинської мови — утихомирювання, придушування повстань, незадоволених національних рухів. Найбільшого розголосу набула жорстока польська акція в 1930-му році, яка відбилась сильним відгомоном у світовій пресі і дуже пошкодила Польщі в її опінії закордоном. Снятинщина, порівнюючи з іншими повітами не так потерпіла. Були погрози, переслідування, настрашування, але до великих розбоїв не дійшло. Зате частина Снятинщини, а саме Заболотівщина дуже була ушкоджена. Польська бойківка понищила читальні, кооперативи, народні Доми. Розв'язано всі товариства, навіть де-не-де вломлювалися польські шовіністи до церков і не пошанували святих місць.

ПЕПЕС — П.П.С. — Польська соціалістична партія. Революційна в давніх часах, створилася ще під російським зaborом, належала до ІІ-го інтернаціоналу. Були поширені видання про її членів експропріяції, та їхню політичну роботу. До неї належав польський маршал Йосиф Пілсудський.

Плебанія — це польська назва на парафію. Деякі люди присвоювали цю назву і до української парафії. Дуже рідко уживали приходство, хіба у виданнях Качковського.

Польська марка — в 1923-му році падала так що членська вкладка до Т-ва „Прогресії“ виносила 10 тисяч марок! Ціни книжок подвоїлися. Передплата на дитячий журнал „Молода Україна“ з 80 тисяч марок піднесено на 140 тисяч. У 1923-му році одно число дитячого журналу „Молода Україна“ коштувало 40 тисяч марок! а два місяці пізніше 100 тисяч марок. Зміна валюти в 1924-му році 1,800.000 мк виміняли за 1 зл.

тий! Одна книжка Літературно-Наукового Вістника коштувала 1922-го року 1,500 марок польських, з пересилкою 1,700 марок польських. В 1923-му році вже коштувала 5.000 марок. При кінці 1923-го року число ЛНВістника коштувало 40 тисяч марок польських!! В Чехословаччині одна книжка Літ. Наукового Вістника в 1922-23 роках коштувала 10 корон чеських.

Попелець — звичайно вже в лютому де-коли 2(17) у поляків починається піст перед Великоднем.

Пшиспособене військове — приготування до війська, воно мало парамілітарну організацію „Стшелец“, до якої набирали також несвідомих українських міщанських хлопців, так денационалізували українське населення.

Г'яст — польська партія заможніших селян, або польське стронніцтво людове. Досить впливова партія, яку коротко звали людова.

Ревізія — цей термін мав багато значень. Найглибше і то дуже дошкульно затяминувся в українській суспільності в значенні трусу, перешукування помешкань свідоміших громадян. При тому відбувалися різного рода свавільні потягнення тих, які переводили таку ревізію. Вони підкидали в хаті запідозреного літературу, чи навіть револьвер тощо і під тим замітом арештували часто багато невинних людей.

Реквізиція — з латинської мови, вишукування. Примусове вивласнення майна, речей на користь приватної особи або держави. В широкому засягу проводили це мадярські війська, російські та найбільш інтенсивно провадила такі реквізиції Польща серед українського населення. Це був просто грабунок. Забирали збіжжя, готового напеченого хліба для дітей, коней і всього іншого господарського реманенту. По війні люди почали вносити до урядів зажалення і списували довгі сторінки забраних речей, але ніхто їм не повернув загарбаного майна.

Теребилулька — митна поліція, частіше інспектори від тютюну, горілки чи контрабанди заборонених речей. Щоправда цей термін залишився ще із історії давніших часів в Австрії, але він був уживаний і дальше в Польщі, радше чим новий видуманий новими урядами — фінанси, який не дуже приймався.

Фінанси — це інспекція тютюну, горілки тощо, всіх монопольних речей. Дивна назва, але така була для доглядачів-інспекторів монополій в польській державі, яких звали тільки фінансами, правдоподібно, що ця назва мала відповідати

значенні бюджетників, тих, які бережуть державні фінанси.

Форшпан — повинність, відроблювана підводами й кіньми. Кожен господар, власник хати і поля (рільник) на вимогу громадського уряду возом з кіньми, відповідно до свого майна, відробляв свою повинність. (У творах Леся Мартовича і Василя Стефаника про це згадується дуже часто). Слово походить з німецької мови „форшпанне“, що значить віз, підвода, хури.

Хлібоїди — люди, з партії державного блоку. Так звали їх у нас, на відміну від ренегатів, перевертнів, хрунів, які за продувалися за деякі вигоди. Хрунь, слово походить від назви свині. Так називали виборця, який запродувався при виборах, зрадник. Пізніше, ця назва перейшла на всіх тих, які пішли на співпрацю з поляками. Про це також писав багато Лесь Мартович. Хрунь, свиня, що продає свій голос за гнилу ковбасу.

Шарварок — крім інших обтяжень наш громадянин мусів відробляти ще свого рода панцирний день-два на так званому шарваркові. Слово взяте з німецького лексикону, що означає гуртову роботу при ремонтах шляхів, мостів тощо. Взагалі громадська фізична робота. Це слово також означає метушню в гурті, в натовпі, гармидер. Повинно відповідати українському стародавньому доброму звичаєві толока, яке відбувалося з радістю, з піснею, з оповіданням всяких казок старших людей. „Спільно, для добра добрих сусідів“. Шарварок у Польщі це була примусова робота. Хто мав маленьке господарство і хоч одного коня мусів працювати один день для міста. Хто мав пару коней і більше господарство мусів платити податок і відробляти де-кілька днів, що звичайно при тому відбувалися шахрайства. Дідич, поляк, що мав тисячу моргів поля відробляв той самий термін, що багатший селянин 10 морговий. Справедливості не було.

ПОПЕЛЬНИКИ — церква на місці Воскресення Христового, патрон Григорій Ромашкан. Пароха тоді не було. Адміністрував парафію о. Микола Колянківський. Греко-католиків було 709 осіб. (За Шематизмом Львівської епархії з 1832-го року.) Попельники, церковця Воскресення Христового. Патрон — нащадки Грегорій Ромашкан. Капеляна не було в 1841-му році також. Адміністрував о. Василь Березовський, народжений 1808-го року, висвячений 1840-го року. Греко-католиків було 1001 осіб. Деканат Снятинський (За Шематизмом Львівської епархії з 1841-го року).

Попельники, село, повіт Снятин, лежить над рікою Черемош, відділяє Галичину від Буковини. Границі: на сході Черемош, а за ним Буковина, на північній ріці і село Рибно, на заході Новоселиця і Джурів, на півночі Рудники і Тучапи. Простір двора 407 моргів, селяни мали 1370 моргів. 5 мешканців римо-католиків, належать до парафії в Заболотові, греко-католиків 1218 осіб, парафія на місці, деканат снятинський. В 1857-му році було 1317 мешканців, в 1880-му році в селі було 1174 особи. На просторі двора було 35 мешканців. Повітовий суд в Заболотові, пошта і школа етатова в місці. Власник дібр Емілія Кршиштофовича. (Словник географічний, том 8, ст. 787-8). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в Попельниках в той час було 1,951 осіб. Власником посіlostі були Олена графиня Потоцька і М. Гр. Лосьова. Урядовий вістник, опублікований у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що село Попельники займало простір 11,51 кілометрів квадратних, ужитків земельних було 11,16 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 9,03 кілометри квадратних. На 30.IX.1921-го року було 334 будинків, а на 9.XII.1931-го року 350. На 30.IX.1921-го року було 1,479 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було їх 1,569 осіб.

Попельники, село, парафія, основана 1784-го року, церква Воскресення Христового, дерев'яна, побудована і посвячена в 1842-му році. Дві придорожні каплички. Патрон: Єлена з Кршиштофовичів-Потоцька. Завідатель, доїждаючий о. Юліян Гранківський, парох в селі Тучапи, від 15.IX.1929-го року. Число греко-католиків 1584-и особи, латинників 25 осіб, жидів 61 особа. Школа триклясова, етатова, мова викладова українська. Існує братство звичайне без статутів, членів 109. Воєвідство Станиславів, староство і каса скарбова Снятин 20 кілометрів віддалі. Суд в Заболотові 15 кілометрів віддалі. Пошта і телеграф на місці, залізниця у Видинові 8 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

Доповнення до тих відомостей і даних: „о. Щмігельський був парохом в селі Попельники перед першою світовою війною, син Осип Полікарп, донька Ірина брали активну участь в усіх походах УГА в бойовій лінії. Син хорунжий УГА загинув в Україні, в боротьбі з большевиками“ („Краківські Вісті“, ч. 109, (1112) з 21 травня 1944-го року). Отець Омелян Завицький, як о. Чиж перенісся на Поділля доїздив до Попельник з Видинова, відправляти Служби Божі. Якийсь час управителем школи в Попельниках був М. Найдан і організатор та ді-

ригент хору (1925-ий рік). „Мій муж теж уродився в Снятинському повіті, в Попельниках. Там його мамця була управителькою школи. Ще маленъкою дитиною він виїхав, тому собі нічого не пригадує.“ (З листа Анни Кейван-Закревської). До культурного піднесення села причинилася також дуже читальня „Просвіта“, яка вже в 1908-му році мала 50 членів і 114 книжок у бібліотеці. Головою її був П. Захарія. І ще одна мила згадка: „Дня 28 січня 1938-го року село Попельники віддало поклін українській молоді, яка в обороні народної волі лягла у нерівному бою під Крутами. В залі зібралися усі свідомі селяни. По відслоненні гарно прибраної на жалібно сцени, Роман Ватаманюк відкрив кількома словами академію. Опісля відбулося приречення 4-ох молодих хлопців, що вони йтимуть вірно слідами упавшої під Крутами молоді. Дальше Іван Зазуляк зворушливими словами змалював крутиянську подію. По двохвилинній мовчанці, якою присутні вшанували молодь, що впала під Крутами співав хор під проводом Романа Михальчука. В. Ватаманюк віддеклямував гарно вірш Олеся „Крути“. Академію закінчено відспіванням національного гімну“ („Громадський Голос“ з 18. лютого 1938-го року).

Село Попельники немає дуже урожайної землі, взагалі не має чорнозему, тому і господарське життя не дуже інтенсивне, але зате випасання худоби відбувалося краще, як в інших селах, бо пасовиськ бувало тут досить. Мало село аж дві кооперативи. Одну назвали „Черемош“, дуже близька назва для села, а другу „Поміч“. Обидві кооперативи завжди уділяли свої пожертви на „Рідну Школу“, „Просвіту“ та Інвалідів. До прикрих справ належить відомість, яку дуже широко сповістила преса в 1935-му році, а це, що „кількох хлопців заколядовани грощі занесли до Гершона і пропили“.

В селі Попельники досить багато символіки, вірувань і різних звичаїв. Господар перед тим, як має засівати землю бере під ящик кілька зерен насіння, прижмурюючи і тричі кидає насіння на ріллю, а в думці додає: „екем не видів, де того зерно впало, аби так не виділи горобці ані інші шкідники шкоду робити на моїм полі.“ Потім відкриває очі і сіє, як належить, однак не повинен до нікого говорити. (Мрочко, ст. 86). В тому ж селі відбувається на Великдень ігра в писанки „чоканє“. Мрочко згадує про Попельники на таких сторінках: 9, 12, 32, 37-124, 59 і 86.

Повінь дуже часто навіщала село Попельники.

Померли земляки з Попельник: Микола Кузик, та Іван Да-рійчук.

Попельники є в повіті холмському і парафії Павлів. Попельники місцевості є також в Польщі.

ПОСТОЛЕННИКИ — іронічна назва Румунів, яку їм надали снятинські міщани, в часі їхньої окупації Снятину в 1919-му році. Згірдливу цю назву дали тому, бо румунське військо замість доброго обув'я носило постоли, пов'язані звичайним мотуззям.

ПОТІЧОК(1) — село має церкву Воздвиження Чесного Хреста, дерев'яна, греко-католиків 784 особи. (Словник географічний). А Шематизм із 1832-го року подавав греко-католиків 480 осіб, а пізніше з років 1880-их вже дійшло до 516 осіб. Деканат Снятин, ще Львівська дієцезія тоді. Римо-католиків було в тому часі 112 осіб. Це власне і є спірний пункт всіх статистик. Дідич уважав тих 112 осіб за латинників і возвив їх до польського костела, але вони говорили по українськи і називали себе „русинами“.

Потічок, село, повіту Снятин, над потоком Млинівка, до-плів Прута, віддалений на північ від Снятина 5 кілометрів. Границі: на сході Буковина а заграницею село Хлівище, на півдні Снятин, на заході Белелуя, на півночі Русів і Стецева. Простір двора 516 моргів. Селяни мали 1168 моргів; римо-католиків 112 осіб, греко-католиків 754 осіб, обі парафії в Снятині. В 1857-му році 850 мешканців, в 1880-му році в селі жило 917 осіб, а на дворі дідича 24 особи. Власник панського двора Валерій Теодорович. (Словник географічний, том 8, ст. 863-4). Потічок мав 64 морги і 856 квадратних сажнів ліса. Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому часі в селі було 1,248 мешканців. Властитель дібр був в той час Роман Теодорович. Урядовий вістник про міста і села, виданий у Варшаві в 1933-му році, по день 1-го квітня 1932-го року стверджує, що простір села Потічок становив на той час 10.04 кілометри квадратних, ужитків рільних було 9,42 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 8.51 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 268 хат, а на 9.XII.1931-го року вже було їх 279. На 30.IX.1921-го року було мешканців в селі 1,330, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 1,156 осіб.

Церква в Потічку, 5 кілометрів від Снятини, Воздвиження Чесного Хреста, дерев'яна, число греко-католиків 1105. Школа двоклясова в Потічку, належить до парафії в Снятині. Має читальню „Скала“, засновану 1937-го року. (За Шематиз-

мом Станиславівської єпархії з 1938-го року). Парохом в Потічку був якийсь час о. Василь Фроляк, що помер в Карлові 1955-го року.

В селі Потічок не було дуже активного громадського життя із за дивних відносин. Там мали вбити в давніх часах священика і становище парафії в Снятині було досить холодне до того села. Тому і довгий час туди доїздили священики із Снятина. А потім перехід 112 людей на латинський обряд таки змусив до певної реакції. Чи це була розумна реакція, важко сказати, але був холод до Потічка. Була там досить сильна група радикалів, яка під проводом І. Шумка працювала задовільно. Є докази, що навіть свідомі селяни хотіли закласти кооперативу, що в тих часах належало до національної гордості мати свою рідну кооперативу, але чогось до того також не дійшло. Видно вив'язалася на ту тему полеміка, бо читаємо таке вияснення: „у зв'язку з дописом у числі 23-ому Виділ читальні „Просвіти“ в Потічку подає, що все поміщене в тім дописі негодиться з правдою. Виділ читальні подає, що праця в селі є досить оживлена, справа будови дому посувається також вперед, бо вже навіть закуплено площу. В справі заснування кооперативи Виділ звертався до П.С.К. в Заболотові, щоби звідтам вислано делегата з пропагандивним рефератом. У Виділі читальні немає ніякої кліки, бо щороку на зборах вибирають майже нових людей, які в читальні працюють і другим в праці ніколи не перешкаджають“. („Громадський Голос“ з 13. серпня 1935-го року). В Потічку був водний млин, власником якого був Дутчак, жонатий з Бажанською. В пізніших часах в Потічку побудовано моторовий млин, власником якого був дідич Теодорович, що помер на сифіліс.

Було багато забобонів у цьому селі. Не можна було виносити сміття з хати від Святого Вечера аж до Нового Року, тільки підмітати під постіль аж щойно вдосвіта на Новий Рік виносять його і спалюють перед хатою. Сушених коров'ячих відходів вживали у селі проти болю зубів. Клали його на жар і обкурювали ним хворого. В Потічку вірили, що братки (полуцвіток) бережуть рідню перед сваркою. Був у Потічку ще й такий звичай, що як священик скінчить похоронну відправу по небіжчикові то рідні й знайомі прощаються і цілують його в обличчя і в руки. Опісля виносять труну, вдаряють нею тричі на порозі хати і сіней. Так прощається господар чи господиня із своїм господарством. А по небіжчикові справляють тризну в хаті без людей. Розставляють на лаві хустину

і посипують її борошном. На одному кінці ставлять горнятко з водою, а на ньому калачик, а побіч ставлять свічку, яка горить цілу ніч. Рано придивляються, чи є який слід на борошні. Як знайдуть його, кажуть: „Ай, приходив, приходив налитись води“, коли ж немає сліду, кажуть: „Ай, не був, не йшов туди“.

В селі Потічок під час свячення води кожний запалює вербове порохно, приносить до дому і кладе на землю, а всі, що разом живуть, стають над ним і обкаджують себе, щоб не боятися вогню, ні бійки, ні небіжчика. По цьому викопчують хрест на сволоках, солять свячену воду, вливають її до пляшки і переховують до наступного року, а решту дають пити худобі. Розказують ще таку розповідь про св. Іллю: На Вознесіння священик закриває царські врата, а св. Ілля чомусь так довго забарився на землі, що теж і св. Петро закрив небесні брами. Стукав св. Ілля, щоб йому відчинили, але ніхто його не почув, бо все небо раділо з приводу приходу Христа. Ілля не хотів вже повернутися на землю, тому пішов на місяць, де й до сьогодні перебуває, не маючи змоги дістатися назад до неба. Отож і нераз гнівається з того приводу, сідає на хмари і їздить на них — з цього постають громи: вимахує своїм мечем і перетинає небо — з того постають блискавки, які не є нічим іншим, як лише тією ясністю, яка постає по відкритті неба.

Зовсім інакше танцюють гайдука в селі Потічок: танцюристи стають в коло, кладуть собі руки на плечі, поступають правою ногою, а лівою гупотять до такту. Як кожний з них прийде на своє місце, присідають гайдука: за першим разом присідають один раз, за другим два рази і т. д., аж до двадцяти разів. Хто не має сили видержати стільки присюдів, з того сміються. Є пісня, яку при тому співають. Мрочко згадує село Потічок на ст.: 7-123, 12, 26, 37-125, 46-125, 48-125, 51, 55, 58-126, 68-126, 80, 101-128, 116, 117 і 118.

В хатах у кількох селян у Потічку були заховані прилади, якими тортурували ще перед знесенням панщини, за старої Польщі. Це кулі, які прив'язували людям до ніг, ланцюги, якими зв'язували, гаки, якими пекли людей, та багато інших дрібних тортурних приладів, як калкани, якими стискали голову, руки і якими карали за непослух, що не вийшов у поле на роботу, за бунт проти пана, за розмови недозволені тощо. Ці залізні приряди скуповував Гедайло на старе заліззя. Але були і арешти з приводу того, що дехто розголосував і покаж-

зував іншим, як карала Польща нещасних невільників своїх.

Ще один прикий випадок: В Потічку Іван Семерда вдаврив в час праці при садженні картоплі мотикою Федора Степанника так сильно по голові, що той загинув на місці. („Діло“ ч. 92 з 27 квітня 1937-го року). Один селянин в Потічку повідомив поліцію, що правдоподібно його односельчанин Жубрин вкрав у нього дорогоцінні речі. З того почалися різні непорозуміння, горіли хати і були суди. В Мюнхені 8 березня 1979-го року помер уродженець Потічка — Онуфрій Шумко. В Канаді живе Іван Місюра, а в Нью Йорку Михайло Осташійчук — уродженці села Потічок.

Назви місцевостей Потічок є в Польщі: село у повіті Замойсьце, громади Суховолі, є також фільварок того імені у Люблінщині.

ПОТИЧОК(2) — потічок або Млинівка, маленька річечка, що випливає із села Стецева, на заході від села, пливе у напрямі південному почерез обшари села Потічка, перепливає почерез місто Снятин і вливається до річки Прut, з лівого берега, перепливши 12 кілометрів. Цей потік до села Потічок звуться Млинівкою, щойно в селі Потічок дістав назву села, в Снятині вже від горба, на Стецівській вулиці цей потік Потічок дістає назву „На потоках“, яка держиться його аж до гицля на Балках, Кулачині, коло Заваля, де він вливається до Прута.

ПРИЛІПКА — має яких 20 до 25 хаток, з півночі прилягає до Замчища, а на півдні до громадської толоки, а на заході до села Микулинці. Почерез Приліпку ведуть дві дороги з міста до чайки, порому, що перевозить людей на ріці Прut. Були там прізвища Тодошуки, Чепиги, Столлярські та інші.

ПРІРВА — давня назва лугів і толоки та частинно піль на правому березі Прута, від микулинецьких земель аж до Грудчих, більшого землевласника.

ПРУТ — стародавня назва Піретус, ріка, лівий доплив Дунаю, випливає з Карпатських гір, з Черногори, з-під Говерлі (2058 м.) і Туркула (1935 м.), з джерел, одно з-під Говерлі, а друге з-під Туркула оба рамена джерел злучуються і Прut тече почерез гори і бере з собою багато потічків і потоків. Минає Микуличин, Ямну, Дору-водоспад, Яремче, Делятин, Ланчин і входить в Коломийський повіт. Від Дятковець до Коломиї вже в давніх часах проведена була регуляція. З Коломиї Прut пливе почерез село Любківці, його південною частиною, і південною стороною села Волчківці, так теж і Орель-

ця, північною стороною села Видинів, південною стороною Тулови, на північ від села Карлова, на півдні від Устя над Прутом, по південній стороні Будилова і Микулинець на півдні попід Снятин, на південь від передмістя Балки та села Кулачина, де приймає з лівого берега Турецький потік і на півночі від Заваля входить у Буковину, коло села Перерва, творить природну границю між Галичиною і Буковиною, аж по устє ріки Черемоша. Звідтіля перетинає простір Буковини в південно-східному напрямі, минає Чернівці, а від оселі Лужани, частини села Бояну аж по Новоселицю (Буковина!), творив колись границю між Буковиною а Молдавією. Під Новоселицею Прут залишає границю Буковини і пливе границею давньої Молдавії і Басарабії, з початку на схід, а потім південний схід і врешті молдавськими рівнинами і степами в південному напрямі до Дунаю, недалеко Рені на схід від Галацу. Перша течія Прута кінчиться під Делятином, середня, коло міста Ясси, а долішня сягає Дунаю, коло Рені. Перша течія має 65 кілометрів, друга 345 а третя 282. В Галичині Прут довгий на 151 кілометр, в Буковині 75 кілометрів. Взагалі довгота Прута має 692 кілометри або 85 географічних миль. В Снятинському повіті до Прута допливають з лівого берега потоки: Турка, Чорнява, Орелець, Корбасинка, Белелуя, Потічок, Турецький потік. З правого берега допливають до Прута: Лучка або Лучак чи Лукач, Цуцулин, Горочна чи Горозна, Дубовець, Рибниця і Черемош.

Час сплав (дараби) буває на Прutі досить короткий, вода прибуває нагло, але і нагло спадає. Вже від Делятина сплави йдуть в кожній порі, а нижче устя Черемоша русло Прута має багато води. В загальному сплави йшли денно 8 до 10 миль. З Делятина можуть дараби досягнути Дунай протягом 10-11 днів, в час погоди. Сплав на Прutі складався з 8 до 10 пнів округлого дерева на 6 до 8 метрів довготи. Такі два сплави (дараби) в'яжуть разом і спускали їх один по одному. Над Прутом в Снятинщині положені такі місцевості: Борщів, Хлібичин Пільний, Трійця, Демиче, Ілинці, Заболотів, Тулуків, Олешків, Любківці, Волчківці, Орелець, Видинів, Турова, Карлів, Усте, Будилів, Снятин-місто — Запруття, Балки, Кулачин і Завале.

Черемош впадає потужними своїми водами на долину Прута, з приводу чого Прут приирає напрям Черемоша. Зустріч Прута з Черемошем під кутом простим творить тим самим долину і в тому місці аж по устє Рибниці завжди підмо-

кало на просторі двох миль. Спади води, під мостом в Коломиї 285 метрів, під Заболотовом 230 метрів а 197 метрів під мостом в Чернівцях.

В давніх часах про регуляцію Прута ніхто не дбав. Він плів собі, як його несла течія. Доказом того великий простір толоки і зарінків під Снятином, де Прут декілька разів зміняв своє русло. Помимо того окупанти вирубували дерева в лісах і продавали його до багатьох країн, як будівельний матеріал і перевозили його сплавами ріки Прута.

Прут багатий на рибу. У час, коли працювали млини, або при господарських роботах багато появлялося риби в Пруті. Борошняний пилок йшов у воду і риба мала поживу. Крім прутської риби і морська риба голодна допливала шукаючи доброї поживи. Вона і для розплодження запливала далеко, далеко горою Прута. Рибу в Пруті виловлювали для споживання. Не було в давніх часах фабрик, для перероблювання чи для продажу. Продавали її в місті свіжу у водах посудин, для домашньої кухні. В Пруті ловили її по різному, руками, сітями, труїли, били остями, найпрimitivнішого виробу місцевих ковалів, при місячному свіtlі, всяко, як тільки їхня культура і можливості на те дозволяли. Були вже і заборони дикунського ловлення риби, але їх майже ніхто не слухався. Ловили її вже з ранньою весною, після спаду води вудкою. Ловили її в зимі, пробивали в льоду полонки. В Пруті була майже вся риба, що є в Дністрі і Дунаю: бичок (бички, головач), в'юн (пискір), головатиця, глюч (бичок, головач, бабець), дверці, клен, кленець, ковбель (коблик), мерена (марена) ікра отруйна, але м'ясо незвичайно смачне, мнюх, підуст (підуства), плітка (плотиця, плотниця або краснопірка), пструг, рак річний, свинка (скоблик), слиж, судак і щука (щупак), короп, якого плекали тільки в саджавках (ставах) на Різдвяні свята, т. зв. шаран. У водах Прута в мулистих берегах жила видра, майже винищена в пізніших часах. Були і вужі, але не отруйні, слімаки, черепашки, ракушки, чи як їх в Снятині звали мушлями. Над водами Прута літала мева, яку звали рибаком а також чайкою.

В Снятині існувала Каса „Прут“, уbezпеченеве Товариство, філія в Снятині, яку провадили емеритований учитель Ілля Федорчук та диригент Іван Гоїв. В Снятинщині де-кілька кооператив мали назву „Прут“. На Чорному морі був крейсер „Прут“, корабель Чорноморської флоти 1903-1916 і мав 3,200 тон, 22 вузлів. Існують назви двох допливів ріки Прут — Прут-

тець, Прутчик — Гнилиця або Прутець Західний і Прутець Східній, в околицях Надвірної. В околицях Кімполюнгу є по-тік, що зветься Прут. Є також Прут або Могильниця, річка, правий приплив Обри, Підляшша — Холмщина.

Дешо з риболовського та річного назовництва:

Бульбона — найглибші місця, звичайно також вир. Є у Л. Мартовича та М. Черемшини творах. Пропасть, глибока во-да взагалі є також у творах В. Стефаника.

Верша — прилад з вербового (лози) пруття, ківш, у вигляді конуса, в якому в ширшому місці була шийка, в яку вхо-дила риба, але вийти вже не могла.

Гатка — або тама, гать, мала гребля, яку будували рибо-лови, для вигіднішого лову риби. Тамою також звали різного рода споруду для тимчасового задержання води.

Гирло — устя.

Дараба — сплав, плоти. Пов'язані, зрубані дерева, сплав-лювані на Прutі та Черемоші.

Кав'яр або ікра з виза (рід осятра), та всіх інших родів осетра, понайбільше в Черемоші.

Кімля, кімляч — сітка до ловлення риби, вигляду верші.
(Верхратський і Желехівський)

Корито — дно ріки, річище, а також русло, дно.

Котіль — зовнішня, плетена лійка (воронка) верші (Шу-хевич, т. I. 226)

Кукільван — насіння рослини (Кольквінтус, лат. назва), отрута для риби.

Локатка — сіть, для ловлення риби на довгому дрючку.

Лучница — смолисте соснове дерево. Рід факеля (поход-ні, політ, смолоскип), якого уживали при ловлі риби в ночі.

Матня, середня долішня частина невода, сіті.

Ості — острога для ловлі риби з кількома зубами. (Коль-берг I. ст 73). Частини: Остивно — дерев'яна рукоятка, лійка —залізна трубка, в яку входить рукоятка, за допомогою вуха, з'єднана лійка із зубами (тризубцем) із зазубцями (зубра-ми) (Шухевич, I. 222 і 223).

Півкошик — рибалський прилад, сплетений з лозини з невеликим отвором щось в роді верші.

Підгорниця, частина верші (стіра з пруття), місце кудою пропливала риба, як пройшла вже через горло. (Шухевич I. 226)

Підсака — прилад до ловлення риби. Довгий держак з ко-сим мішком (торбою) і саком чи сіткою.

Попруга, частина риболовської сіті (сака).

Приволока — риболовська сіть.

Рот — отвір у верші чи ятіра, в який входить риба.

Саджавка — живорибний садок, сажалка, рибник, став.

Сак — сіть до ловлення риби, сажка. Конусоподібний мішок, із сіткою. Гострий кінець його зветься гоговник.

Сточище — спад води.

Терло, місце, де плодиться риба. Час народження риби і час складування ікри. Риба третється — кладе ікру. (Шухевич I. 225).

Трін, трону — риб'ячий товщ.

Чикало — сіть, яку надпрутянські жінки держали в руках і ногою, в каламутній воді гнали рибу до середини сіті.

Ятір — риболовська сіть, невід.

ПРУТИВКА — див. Карлів.

РЕЗІНА — околиця села Ілинці, ліс і гора, що досягає 338 метрів понад рівень моря. Лежить на границі села Рудники.

РИБНИЦЯ — починається в околиці Ясенова Горішнього, в Косівському повіті, злучується з потоками гірськими, що випливають з-під Копиляса (1161 м.) повище оселі Черетьова, із лісів Буківця (883 м.), як також із Сліпанки (882 м.), що в північній частині Ясенова Горішнього. Злучивши в західному підніжжю Максимця (988 м.) впадають ці води одним руслом (коритом) під назвою вже Рибниці на простір Яворова і тут прибирають назву Яворівки, аж до того місця, де вона злучується з Річкою від лівого берега Рибниці. Перепливає почерез гори і як прийшла в долину тоді поширюється і звідси вона пливе границею Косова і Косова Старого, з однієї сторони а Москалівки і Кобак з другої. Потім вона входить в Снятинський повіт і пливе почерез Рожнів, Новоселицю, частинно селом Джурів, на сході села Рудники а у Волчківцях впадає до Прута, з його правого берега, в тому місці, де перетинає залізниця ріку Прут, далеко на схід від села Олешків. Від Рожнова долина Рибниці злучується з долиною Черемоша, приблизно у віддалі 3-ох до 4-ри кілометри. На заході від Рибниці є гори. Рибниця в Джуріві зміняє свій напрям з північного сходу на північний горами Гарабурою, тут перепливає почерез вузьку долину на північ і понижче села Рудники випливає на рівнину надпрутянську і пливе до села Волчківці, де як вже вгорі сказано, вливается до вод ріки Прута у віддалі 7 кілометрів від долини Черемоша, який повернув свій напрям на схід. Рибниця має досить бистрі води, глиби-

на досягає 6 метрів, дно піщано-шутрове і також скелясте. В околицях Соколівки творить водопади на 3 метри високі. У водах Рибниці є риба: баба (головач), клин (клен, кленчук), коблик (ковбель), моресница, плотиця, пструг, пискір (веретильниця), слизь і сикавка (сикавиця).

Спад води досягає 572 метрів, в Яворові понижче Устя Безульки 354 метрів — Соколівка, 412 метрів — Город, 278 м. повище Рожнова, 246 м. коло Джурова, 219 м. в Устю. Рибниця довга на 50 кілометрів. З лівого берега приймає допливи: Безульку, Тарнашорим, Річку з Шендрюком і Кам'янець, Корнічну і Лопушну, потім Гордокію, Тарновець, Мельницю з Чернятином, Хомчин з Царинним і Гоянівку. З правого берега: Червоний з Лисицею, Острій, Кривець і Голицю. Всі ці допливи такі малі, що в літі де-коли висихають. На річці Рибниці в Рожнові є млин на чотири колеса (Словник географічний том 15, ст. 554). Напевно ніхто не буде сумніватися, що це справді українська назва, що походить від слова риба, якої тут водиться багато.

Рибниця є також ріка, що вливається до Оки. Рибниця є місто на Поділлі, на лівому березі Дністра. Рибниця також звуться лівий доплив Дністра, при устю тієї ріки є містечко Рибниця, як вгорі.

РИБНО(1) — село на південь від села Попельники. Місцевість положена на буковинсько-галицькій границі, недалеко Кобак, над Черемошем.

РИБНО(2) — річка, що пливе на півдні від села Попельники.

РОГАТКИ — звали також рогачка, тут побирали мито від кожного воза, який їхав на ярмарок, в користь міста або стаєсти. В давнині в користь власника місцевости або того, хто виарендовував посілість. Були різні мита-податки, від хутер, худоби, свиней, збіжжя, сира, масла, бринзі та всякої навіть городини. Рогатка Кулачин — 26 кілометрів до Чернівців. Рогатка на мості Залуче — Вашківці, рогатка від залізничної станції їдучи шляхом Снятин — Косів, перед мостом на Пруті в Микулинцях, нечинна в новіших часах. Взагалі рогатки скасовано на державних шляхах, а пізніше й на крайових та повітових дорогах. Скасування рогаток підірвало фінанси міст і містечок, що жили з ярмарків, але вони придумали собі побирати за постій на ярмарках, ринках, торговицях. Див. На рогатці.

РОЖНЕВІ ПОЛЯ, див. Альбінівка і Рожнівські поля.

РОЖНІВСЬКІ ПОЛЯ — вперше це поселення згадує Шематизм Станиславівської епархії, де при парафії села Ганківці є прилучений присілок Рожнівські поля, що разом з селом Ганківці мають 2250 греко-католиків, 20 латинників і 71 жидів (див. Ганківці), а в списку повіту Снятинського розподілу, є подана оселя Рожневі поля, чи це не буде давнє село Альбінівка?

РОЖНІВ — існує церква Рождества Пресвятої Діви Марії, патроном був Адальберт Козловецький. Парох о. Василій Стеблецький, народжений 1764-го року, помічник тоді бракував. В метриках записано греко-католиків 920 осіб, у філії церкви Преображення Господнього 1212 осіб, у церкві св. Василія Великого 567 осіб, у церкві св. Михайла Архистратига — 953 особи, разом греко-католиків в 1832-му році було 3652 особи. (За Шематизмом Львівської епархії з 1832-го року).

Рожнів, село, повіт Снятин. Після люстрації з року 1565-го по смерті Тенчинського обняв те село Язловецькі. „На котре Його Милости Панові Воєводі Пруському декларовано на соймі Варшавському бути ленно надобре і до кінця життя без нічого присуджено“. А що воно зараховане до Снятинського Староства підлягає контролі, після якої було тут 35 дворів, що давали по грошів 48, два по золотих 3, три по 1 і пів гривни, 31 і пів дворищ по грошів 24. Коршма з броваром, млин на Рибниці, який мав 4 колеса. Побирання, що 7 років від волів — припадало 73 волі по золотих 9, двадцятини від овець, баранів 20, від вепрів штук 20 по гривні. Разом на суму золотих 446 грошів 19, ден. 9. (Словник географічний, том 15, ст. 554). Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що населення в той час було 7,390, власником посілості Фріме Егерман. Жандармерія на місці для кількох сіл. Рахується до міст.

Рожнів, село, парафія, церква Рождества Пресвятої Діви Марії, побудована 1868-го року, посвячена 1900-го року. Наділена відпустом в дні св. Священомученика Йосафата. П'ять придорожніх капличок. Патрон: вільного надання. Парох о. Апольон Сімович, декан і комісар, ординований в справах шкільних, народжений 1873-го року, рукоположений 1897-го року, інстальований 1924-го року, жонатий. Помічника не було. В метриках з дочерними: Преображення Господнього, побудована і посвячена 1843-го року, св. Михайла Архистратига, дерев'яна, побудована і посвячена 1852-го року. Число греко-католиків 7000, латинників 124, жидів 419, школа Семиклясо-

ва, За бродом. Апостольство Молитви і братство Пресвятої Діви Марії Неуступаючої Помочі, канонно основане у 1932-му році. Воєвідство Станиславів, старство, суд, Косів, пошта, телеграф і телефон в місці, залізниця Заболотів 14 кілометрів, або Снятин 23 кілометри. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року).

Про Рожнів є вже перші письмові згадки в 1452-му році. В цьому селі знайдено бурий камінь, і тут була копальня вугілля. Бурий чи брунатний камінь, це щось посереднє між кам'яним вугіллям а торфом, його хемічний склад 70% вуглеводня, 20% водню, а процент попелу хитається між 4% і вище. Тепловий ефект його значно менший від кам'яного вугілля, а більший від торфу. Бурий-кам'яний вугіль це лініт. Рожнів мав 195 моргів і 309 квадратних сажнів ліса. Була там кооператива „Єдність“ і великий ринок збуту продуктів. Що четверга відбувалися торги — ярмарки. Вже в 1880-му році Рожнів мав бровар і корчму.

У Рожнові-Заріка була читальня „Просвіта“, яка мала в 1908-му році 50 членів і 140 книжок в бібліотеці, головою був Никола Загринівський. Див. Заріка. В звідомленні Товариства „Просвіта“, Львів 1910-ий рік подано, що в Рожнові було в читальні 85 членів, а 200 книжок в бібліотеці, голова той же самий М. Загринівський. Ще де-кілька відомостей для доповнення. „За дуже короткий час перебування о. А. Сімовича в Снятині, бо вже в 1922-му році перенесено його до села Рожнова. Правда, ніби з підвищенням на декана, але це було наглядно видним, чому це зроблено.“ („Снятин“, ч. 12. ст. 13). Отець Заревич був парохом в Рожнові а його помічником о. Омелян Завицький, на жаль немає уточнень.

В Рожнові о. Порфірій Бажанський записав тільки одну колядку „А в Ністрі, Ністрі перевіз держит, Гой Дай-Боже!“. Оскар Кольберг записав одну пісню в Рожнові „Ta як пана не любити“, опубліковану в томі III-му „Покуття“, на сторінці 60. Рожнів досить багатий на вірування і забобони. Вірять, що дятель, це чоловік, який хотів бути Богом. Вірили, що як мурашки загніздяться під призьбою хати, то хтось в тій хаті скоро помре. В Рожнові кажуть, як жінка має сім синів, то сьомий є упирем, а як має сім дівчат, то сьома доњка буде відъмою. А по небіжчикові ставлять калач і горнятко з водою „за простибіг“. Вірять, що покійний прийде в північ до них. В Рожнові, перед тим, як всадять паску в піч, кладуть на неї два колоски навхрест, як колоски спаляться або паска „роз-

падесі", то хтось із родини мусить померти. До свячення приносять окрім паски й ковбас також хрін, плесканки сира, закрашеного жовтком з яйця, яйця і часто гарно писані писанки. Нарід вірить, що існує сім небес, п'ять із них під землею, шосте на землі, в сьому му насправді перебуває Бог. Один старий чоловік в Рожнові твердить, що бачив на Різдво Христове відкрите небо й розказує таке: коли мені було 20 років, пішов я з хлопцями колядувати. Поколядувавши в одній хаті, пішли до наступної. В дорозі нагло бачу ясність, дивлюся, в в цій ясності великий червоний хрест. Те все тривало дуже коротко, а мої товариші цієї з'яви не бачили. В книзі Мрочка згадано про Рожнів на ст. 7-123, 8, 11, 12, 31-124, 37-124, 53, 93-127, 111-128, 112-128, 119 і 121.

В Нью Йорку помер 25 лютого 1973-го року проф. Сава Никифоряк, Український Січовий Стрілець. В Дітройті помер Петро Радиш, господар на оселі „Діброва“. В Едмонтоні проживає земляк з Рожнова Володимир Бажанський.

Рожнів правдоподібно в 1930-их роках прилучено до по віту Косів.

РОЗСІЧНИЙ ЛІС — лежить на півдні від фільварку Волошинюк, на північ від села Джурів, на схід від фільварку Буковина(2).

РУДНИКИ — парафія, церква Покров Пресвятої Діви Марії. Патрон Стефан Богданович. Парохом в 1841-му році був о. Николай Павлусевич, народжений 1802-го року, висвячений 1831-го року, греко-католиків 949, Заболотівський деканат, Львівська дієцезія. (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року).

Рудники, село, повіт Снятинський, 7 кілометрів на південний схід від Заболотова, де є повітовий суд, парафія римо-католицька, залізнична станція і уряд поштовий. Лежить над рікою Рибницею, яка впадає на просторі Рудник до Прута. Границі: на сході ріка Рибниця, а за нею: Драгасимів і Княже над Черемошем, на границі Буковини і Галичини, на півдні Джурів, на заході Ілинці, на півночі ріка Прут, а за рікою Прут Олешків. Простір двора, орного поля, сіножатей, огородів і пасовиськ 452 моргів, ліса 700 моргів. Селяни мали 1783 морги. В 1857-му році було 1376 мешканців. В 1880-му році було в селі 1354, а на просторі двора 47 мешканців. Римо-католиків 62, греко-католицька філія на місці, деканат Снятин. Церква Покров Пресвятої Діви Марії, дерев'яна з 1815-го року. Метрики має від 1784-го року, вірних греко-католиків 1200

осіб. Школа етатова, систематизована 1875-го року, каса по-зичкова з капіталом 2295 золотих ринських. Власник двора Ян Мойса Росохацкі. „Дня 5 жовтня 1475-го року, Прокопович з Гвіздця, підчаший галицький, фундує і вивіновує костел парафії в Остапківцях в пошану Сповіщення Найсвятішої Панни Marii. Між селами зарахованими до нової парафії є також село Рудники.“ (Акти городські і земські 182, 184. За Словником географічним, том 9, ст. 938). В 1890-му році каса по-зичкова зросла до капіталу 2684 золотих ринських. В Рудниках було в той час двох вірмен. В селі є великий млин машинний, паровий. В 1908-го року біднота навколошніх сіл а Рудник спеціально вчинила замах на дідича С. Мойсу Росохацького. Міністерство внутрішніх справ Австрії у Відні доручило галицькому Намісникові і Снятинському старості провести слідство і покарати виновників. Та не відомо, як та справа закінчилася. Деякі виїхали за океан, інші знову не свідчили і так здається справа покінчилася нічим. Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в той час було в селі 1,796 мешканців. Власником посіlostі Ст. Мойса барон Росохацкі. Це той самий, на якого два роки раніше був зроблений замах. Жандармерія на місці для кількох навколошніх сіл. Урядова статистика, видана у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року, подає, що село Рудники займали простору 17,92 кілометрів квадратних, ужитків в той час було 13,13 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 11,68 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 376 будинків. На 9.XII.1931-го року було їх вже 435. На 30.IX.1921-го року було в селі мешканців 1,766, а на 9XII.1931-го року було їх 1,812.

Рудники, село, парафія, церква Покров Пресвятої Діви Marii, мурована, побудована і посвячена 1902-го року. Придорожніх каплиць 4. Патрон др Михаїл де Росохацкі Мойса. Парох о. Іван Сенчук, народжений 1879-го року, рукоположений 1905-го року, інсталюваний 1914-го року, вдовець. Число греко-католиків 1600 осіб, латинників 94, вірмен 2, жидів 22. Школа трикляєвська, утраквістична. Братство звичайне і тверезости канонно установлене 1905-го року. Парафіяльна читальня „Скала“. Воєвідство Станиславів, староство, каса скарбова в Снятині 19 кілометрів віддалі. Суд в Заболотові, пошта і телеграф в місці, залізниця в Заболотові 7 кілометрів віддалі або у Видинові, волость у селі Джурів. (За Шематизмом Станиславівської єпархії з 1938-го року).

В селі Рудники вірять, що собака казиться від болю зубів. Коли його вже нападе скаженина, треба дати йому шматок хліба, то відійде геть з обійстя і ніколи вже не повернеться. Про село Рудники у книжці Мрочка згадано на таких сторінках: 7-123, 8, 37-124, 91-127. В Рудниках був Микола Швірко, культурний діяч. Отець Валеріян Луговий, що помер в Канаді походив з села Рудники. В Ошаві живе земляк з Рудник Степан Винничук.

Назва Рудники, це дуже цікава студія для дослідів над походженням цієї назви. Дотепер не знайдено нічого конкретного, щоб послужило матеріалом джерельним. Здогад, що там в давніх часах були копальні руди. Цей самий здогад висловлюють історики і мовознавці, досліджуючи назви містечок і сіл, річок і садіб інших, такої назви на Волині, в Галичині. Словник географічний нараховує їх около 20. Є Рудники на Бойківщині, де був монастир Василіян по 1748-ий рік. Є село в Підгаєччині тієї ж назви. „Ці мости над рікою Січною, що перепливає місто Мостиська, ведуть до сусідніх сіл як Завада і Рудники“ (о. П. Чавс: „У вирі життя“, 1976).

РУДОЛЬФСДОРФ — німецька оселя коло Стецеви, див. Стецівка.

РУМУНИ — Румунія, це придунайська та причорноморська держава. Потомки давніх даків і тракійців. Деято називає їх квіритами. Вони дуже змішані з ілірійцями та словянями. Держава їхня постала в 1861-му році, об'єднавшись із вже існуючою Молдавією та Волощиною, але була в той час під зверхністю Турецькою. По Версальському договорі 1919-му році Румунія одержала і Буковину, яка межує із повітом Снятинським. Її повіти Вижницький та Кіцманецький дотикаються границь снятинських поселень. За три дні 24 і 27 травня 1919-го року румуни зайняли всі південно-східні повіти і спилилися на лінії Незвиська — Хриплин — Надвірна, погрожуючи, що ввійдуть і до Станиславова. (див. „Відновлення Української Держави“ 1979-го року).

Дещо із назовництва:

Бані — розмінна монета, 1 на 100 лея.

Дуо-дзечу чінч — двадцять буків давали на сігуранці румунські сторожі кожному, хто провинився, але наперед зняли з нього добре чоботи, годинник та одяг і так визволяли його, не зважаючи на його провину, навіть нелегальний перехід граніці, за контрабанду тощо. А потім нагого пускали до дому.

Квірити — це римська каста, з якої дехто виводить румунів.

Контрабанда, з італійського. Незаконне перевезення товарів або інших цінностей через державний кордон. Така контрабанда існувала в Снятинщині на румунському пограниччю. Переношено горілку, яка в Румунії була дуже дешева. Тих людей, які займалися тим ділом звали також пачкарами.

Лей — властиво лея, румунська валюта. Грошова одиниця, що за час окупації румунів в Снятині курсувала. Мала сто бані.

Пачкарі — люди, що нелегально переходили кордон і переносили заборонені речі.

Постолєнник — насмішлива назва румунських вояків.

Румунка — горілка, яку переносили незаконно через границю з Румунії.

Сігуранца або сигуранца — по румунськи сігуранта. Політична поліція в Румунії за короля. А також і будинок, в якому та поліція урядувала, де били невинних людей без всякої провини і давали двадцять п'ять буків (дво дзече чінч). Охранка, жорстока поліція, грабила людину.

РУПА — гора в околиці села Трійця, яка досягає 374-ри метри висоти.

РУСІВ — село, парафія на місці. Церква Рождества Пресвятої Діви Марії. Патрон Вікентій Копестинський. Пароха в той час не було. Адміністрував парафію о. Данило Огоновський, народжений 1798-го року. Греко-католиків в той час було 815 осіб. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1832-го року.) Русів, церква Пресвятої Діви Марії, патрон Йозеф Абрагамович. Пароха в той час не було. Адміністрував парафію о. Порфірій Лукашевич, народжений 1813-го року, висвячений 1837-го року. Греко-католиків в той час було 786 осіб. Деканат Снятинський. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1841-го року).

Русів, село, повіт Снятин, 8.50 кілометрів на північ від Снятина. Є тут римо-католицька парафія, лежить у найурожайнішій частині Покуття. Границі: на сході Стецева, на півдні Потічок і Белелуя, на заході Красноставці, на півночі Підвисока. Простір дідича 620 моргів, селянський 2271 морг. В 1857-му році 1018 мешканців, в 1880-му році в селі було 1155 осіб, на панському дворі 90 осіб, римо-католиків 9 осіб, греко-католицька парафія на місці, деканат снятинський, парафія основана 1730-го року. Церква дерев'яна Рождества Пресвятої

Діви Марії, побудована 1885-го року. Метрики має від 1730-го року, 1248 осіб. Школа етатова, систематизована 1884-го року. Власитель двірської посілості Юзеф Теодорович (Словник географічний, том X. ст. 34, Варшава 1889-го року).

Деякі додаткові відомості до того, що подано вгорі. У 1622-му році по нападі татар у селі Русові осталося в живих тільки вісім мешканців. Інвентура урядова в 1768-му році зараховує Русів до Снятина. Йосиф Теодорович мав лан 480 моргів поля, а село Русів тільки 208. У дідича було 104 моргів ліса, а селяни мали тільки 8 моргів ліса, відома русівська хата. Інші статистики нараховують, що Русів мав тільки 100 моргів ліса і 579 квадратних сажнів.

На терені Русова є простір, що зветься „За бердом“, на захід від Русова, а на південь від Русова гора і пасовиська „Кам'яниста“. Ще деякі історичні відомості: „що після 1444-го року Кордейович продав Микулинці славному Якову, громадянинові Тисъменици за суму 30 марок дрібної монети. Вірніше два села — Микулинці та Русів, яких був власником“. („Снятин“ ч. 10. ст. 10). „Русів, як кожне старе село України, має свою, нераз і дуже сумну історію. Наїзд татар 1622-го року знищив ціле Покуття (Акти городські, том 374. ст. 89), з русівської оселі залишилося в живих ледве вісім мешканців. Та це давнина, якої тепер ніхто з русівчан не пам'ятає. Що відоме тепер ще, то це історія двох найбільших і найбагатших родів, Стефаників і Дідухів, що завжди боролися за владу і вищість в селі. Ця боротьба й породила родові гордощі і деякий аристократизм, що збереглися досі. Семен Стефаник одержав від свого батька Луки родову садибу і 18 моргів доброго поля. Вісімнадцятилітнім хлопцем, у 1864-му році він одружується з Оксаною Кейван, з сусіднього села Карлова. Мати Оксани була русівчанкою з роду Дідухів“ (Ю. Гаморак, Василь Стефаник, 1948 р.).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в Русові було в той час 1,534 мешканців. Власник посілості тоді був Йосиф Теодорович. Урядова статистика, видана у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір села Русова становив 17,19 кілометрів квадратних, ужитків рільних було 15,94 кілометрів квадратних, а орного поля 15,17 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 239 будинків, а на 9.XII.1931-го року було вже їх 353, а на 30.IX.1921-го року було мешканців 1,446, а на 9.XII.1931-го року було мешканців 1,476.

Русів, село, парафія заснована 1730-го року. Церква Рождества Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, побудована і посвячена 1885-го року. Існує одна придорожна капличка. Патрон Бронислав Теодорович. Завідатель парафії о. Михайло Дольний, народжений в 1888-му році, рукоположений 1929-го року, жонатий. Число греко-католиків 1228, латинників 6 осіб, жидів 3. Школа етатова, систематизована триклясова, з 6-ти клясовим пляном навчання, двох учителів, мова викладова польська. Братства церковні звичайні і Апостольство Молитви. Вовідство Станиславів, старство, суд, каса скарбова, пошта і телеграф Снятин, віддалі 7 кілометрів, залізниця Снятин — Залуче 12 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року). Тут треба додати, що отець Дольний одружився з донькою пароха в Олешкові Новицькою. Школа завжди мала добрих учителів. Деякий час управителем її був Іван Федорак, що писав під псевдонімом Садовий, та короткий час учителював уродженець села Русова Михайло Вахнюк, пізніше посол до варшавського парляменту, помер кілька років тому у Варшаві. (див. „Снятин“). Існувала тут читальня „Просвіта“, яка в 1909-му році мала 71 членів і 166 книжок в бібліотеці. Головою був Т. Дідух. Ця ж сама „Просвіта“ гостро протестувала проти безправного розв’язання львівською централею філій читалень „Просвіти“. („Громадський Голос“ з 11.XII.1937). Дуже сильною була тут громада УСРП, делегатами на різні конференції, віча, наради їздили Н. Дідух, Гуменюк та інші. „Дня 6 липня 1935-го року місцева громада УСРП в Русові відбула академію в честь М. Драгоманова. Академію отворив Гуменюк Юрко та відчитав статтю „Життя і діла Михайла Драгоманова“. В дальшій програмі тов. Стефаник Юрко виголосив обширний і змістовний реферат про значення Драгоманова для українців. Тов. Стефаник Іван виголосив реферат про Українську Соціялістично-Радикальну Партию. На закінчення присутні відспівали національний і соціялістичний гимн“. („Громадський Голос“, 20.7.1935). Була тут також молодіжна організація „Каменярів“. В Русові був також діяльний кружок „Рідної Школи“, головою якого був Володимир Дідух, містоголова — Петро Тофан, секретар — Михайло Дідух, скарбником — Михайло Лазаренко, бібліотекар — Василь Мельничук. („За краще завтра“, діяльність „Рідної Школи“, за рік 1926-1927). В 1910-му році (13 березня) Василь Стефаник покидає село Стецеву і переїздить знову до свого рідного села Русова, разом з дружиною і трьома си-

нами. „В селі Русові невідомий осібняк стрелив у вікно до Івана Лазаренка. Під замітом виконання цього замаху поліція арештувала Михайла Хоменка“. („Громадський Голос“, 29.7.1939-го року). „Коли я при кінці травня 1940-го року повернувся з Русова, де оформлював Музей Василя Стефаника“... (З листа мистця Івана Кейвана „Снятин“ ч. 12. ст. 29).

Дуже багато записано пісенного матеріалу в селі Русові. В 1889-му Михайло Павлик записав такі пісні, від Івана Корчака: „Покотився горішок по полю“, та „Ой дівчина по гриби ходила“, „Ой напився, Василечко, напився, напився“, „В долину, в долину і у гай по калину“, та від Михайла Ахтемійчука: „По зеленім гаю Василь сіно косит“, від Василя Стефаника: „Віськова“ або „Червона калина чо на горі стоїш?“ та ще одну від Михайла Ахтемійчука: „Ой чия ж то пшениченька?“. Мрочко згадує про село Русів на сторінках: 7-123 і 26.

„Село Русів. Нема ані одного підпільника. Брат Стефаника Кирило завідує Музеєм Стефаника в селі. Дочка Федорчука Дарка (надрайонова УЧХ — підпілля), заарештована через провокацію „Кудлатої“ (районова УЧХ) і засуджена на 20 років. Заарештований Дідух Микола, Аксентійчук. Лікар Стефанік (отруївся). В акції підпілля забито 4 особи за зрадництво“ („За Самостійність“, Мюнхен, 1947 р.).

До піонерів в Канаді належать такі вихідці з села Русова: Василь Кнігініцький, Микола Гавінчук, Йосиф Лазаренко, Іван Дідух, Катерина Кобилянська-Смолик, Ахтемійчуки, Іван Семенюк, Олекса Ленько, який з нагоди 25-тилітнього ювілею Колегії св. Андрея у Вінніпезі подарував 500 доларів. Померли в різних місцевостях уродженці села Русова: Никола Стефанік, Іван Стефанік, др Лука Стефанік, Ілля Прокурняк, Наталка Дідух-Гонтар, разом із своїм сином, Никола Прокурняк, Агафія Никифорук, Василь Тимій, посол Михайло Ванюк, проф. Микола Тофан, Михайло Стефанік — Канада, мгр Семен Стефанік, суддя Ярослав Петровський. Проживають земляки русівчани: Василь Габрович, др Тимофій Дідух, Микола Плав'юк, Михайло Стефанік та Юрій Стефанік.

Короткі новини з-під нової окупації: У селі Русові поставлено пам'ятник Василеві Стефаникові, виконали його Йосип Николишин та Аркадій Мацієвський. „Ще про листи з Русова“ („Народна Воля“ 22.IX.1955). „Сповнилися очікувані мрії“, стаття Михайла Ахтемійчука з Торонто, в якій описано життя-буття в селі Русові, по відвідинах („Життя і Слово“, 26.I.1966). „Учора і сьогодні в Русові“, автор О. Огієнко „Вісті з Украї-

ни" з 12.II.1970-го року і врешті сповідь яничара Тараса Мигаля, який цитує слова великого каменяра про Русів: „Русів і ціле Покуття — один з найкращих закутків на широких просторах і не лише нашого краю", а далі Мигаль пише: „Русів... не шукатиму в історії і пам'яті людській дня твого народження. Він у далеких віках, і можна помилитися. А мені не хоті-лобся цього, бо ти для мене єдиний, світлий і неповторний. Я люблю тебе, Русове, насамперед за те, що ти одне з небагатьох рідних для мене місць під сонцем".

САДЖАВКА — наводнене місце, де плекається риба. Вона також служить і для інших господарських потреб. Див. Став.

САДИ — садівництво дуже давнє в Україні. Овочі й овочеві дерева плекали наши предки від непам'ятних часів. Тому і назовництво є дуже багате. Сад, це було місце, в якому господар працював у всіх порах року. З весною пересаджував деревинку, чистив кору, щепив новий рід овочу, в літі й восени збирав і віддавав овочі близьким, або і продавав, те, що йому залишалося. Навіть і в зимі виходив часто в сад об'язував перевеслом з сіна чи з соломи з Різдвяного дідуха дорогі дерева, які родили гарні, здорові овочі. Хоч це був і забобон, але і тоді він хоронив свої дерева перед морозами тощо. В саді кожного середнього господаря були такі овочеві дерева, чи кущі:

Агрест — так звали біло-жовтаві овочі, як вони вже дозріли. Були величини винограду. Кущ-агрус, інші називали: космачки, верпина, веприна.

Вишня — найкращий рід, сочиста і дуже червона, як дозріє. ЇЇ їли з дерева, робили конфітури (варення), та горілкувишняк.

Волоський горіх — це один рід найбільш поширеній. Уживали до різного печива. На Різдвяні Свята дарували колядникам. Було де-кілька родів. Де-хто звав його грецьким горіхом. Ліскові горіхи були тільки на півдні Снятинщини, у підгірській смузі, де були ліси.

Груші — грушки були такі: цукрівка, за Верхратським її звали медункою, соротянка, осіння і зимова. Була також варшавка, нанесена окупантами. Осінню і зимою берегли у потайніках на цілу зиму, для себе і гостей.

Малина — кущ, має смачні червоні ягоди, символ солодощів і чогось, що приваблює. Багато пісень створено, де згадується про малину. Називають дівчину малиною і її ма-

линові уста, а також прapor малиновий у козаків. Це доказ, що вона має своє визначне місце у народній символіці. З неї робили конфітури.

Порічки — з польського, Шухевич зве єврениця, яврениця. Дрібні, як дозріють червоні овочі, мініятюра аресту.

Слива — може найбільш корисний овоч. В Снятинщині найбільш поширені були „довгі“ сливи. Дехто звав „з панська“ венгерками або угорками. Потім йшли пруні, видно, що були спроваджувані з Англії, бо слідно по назві, далі колодзрі, дивного вигляду сливи, в долині поширялися, так якби були зрослі дві сливи, а горішній кінець вузький. Часами мали дві кісточки в середині. Був ще гатунок слив, яких звали з французька — ренкльоди. Округлі, зеленого кольору, навіть тоді, як вже зовсім дозріли. Сливки довгі у великій пошані були. В осени багатші садівники, вкопували в землю мідяний котел, під ним палили вогонь і смажили довгі сливи на киселицю — повила (повидла). Як киселиця згусне, вкладали до діжі й це була їжа в зимі для всієї родини і сусідів також. Крім того робили із слив горілку сливовицю.

Суниці — їх плекали поруч садовини. Їли сирими, з цукром та сметаною. Робили з них також конфітури. Багато відмін і багато назв: найкращі, великі звалися трускавками, полуниці, полунички. А дехто прямо звав — ягоди.

Черешня — дехто звав біла вишня, бо вона навіть як дозріє буває білявою. Звуть також черемшиною і біляком. Дуже здоровий овоч.

Яблуня — відома у Снятинщині від давніх часів. Про неї багато легенд складено. Господь Бог дав дозвіл Адамові істи овочі із всіх дерев, тільки заказав істи овоч з яблуні. Тому яблуневий сад часто в літературі звуть садом любові. Яблуко, це символ краси, фізичної сили, про що часто лікарі говорять, аж до переборщення. В Снятинщині були такі роди ябунь: папірівки, овочі яких дозрівають дуже рано, вже у липні, або і скорше. Дурняки — тверді, великі, білі, що як устояться — м'якнуть. Солодкі — червоного кольору, що дозрівають вже в місяці серпні або вересні. Ренети, з французького, гатунок яблук з червоними та жовтими пасмами на шкірці. Є кілька родів, осінні й зимові. Яблуко в домашній кухні дуже вживалося. Часто був пиріг з яблук на капустяному листку, на якого нетерпеливо ждала вся родина і сусіди, як знали у кого у піч йде сьогодні пиріг з яблук.

Оце описаний сад одного власника. В де-кого були інші

дуже рідкісні овочі, як мореля, абрикос, персик, бросквіня, виноград (дуже рідко, в Снятині була дуже холодна зима) і ці овочі тільки в затишному кутку могли дозрівати, як не померзли в зимі. Однак на цьому опис саду не може бути закінченим. В саді цілу зиму жила синичка, щиглик та де-кілька інших птахів. Синичка дуже пожиточна пташка в господарстві, дуже люблена. Живиться комахами. Багато приповідок на її адресу створив нарід. Діти ловили щиглика, бо він гарно співав. Робили лапку з гарбуза, доробляли дверцята і поміст, яким щиглик чи синичка входили до гарбуза, наступали на маленьку скіпочку і дверцята замикалися за ними. Ніколи не вбивали пташат, брали до хати, вкладали до клітки, нагодували зернятками з конопель, натішилися і випускали знову на волю. В літі було багато хрушців та інших комах, а мільйони різних метеликів. Царем над всіми був колючий їжак. Спокійно виходив в ночі ловити для себе поживу. З ним пов'язано багато забобонів. Його не вільно було вбивати і господар, до саду якого їжак загостив,чувся щасливим.

Для прикраси саду і аромату — була рожа, різних кольорів, звичайна і щеплена, з якої також робили різні варива — конфітури. Це українська троянда. Крім того чарівного запаху додавали ще свого окремішнього: бузок і жасмин або ясмін.

Сад засівали найчастіше люцерною, це рід трав'янистої рослини з бобових. Назва з німецької мови. Це дуже корисна паша для коней. ЇЇ перше скошували перед дозріванням овочів. Деято засівав свій сад конюшиною або навіть звичайною травою.

Дещо із назовництва:

Дичка — овочеве дерево, не щеплене, родить тільки дрібні, несмачні овочі, деколи нічого не родить.

Киселиця — рід варення, робили із сливи і гаряче іли, як страву.

Конфітури — дуже поширенна назва на різні вареня, крім мармеляди, та повидел. Назва з французької мови. Різновид джему з плодів ягід уварених з цукром і желетиною.

Ліса — плетена з вербового пруття сітка, як пліт. На ній сушили сливи, або на дрібно покраяні на довгі пластинки яблука. А також нав'язували на шнурок і заховували на зиму. Найчастіше уживали на Свят-Вечір, як узвар.

Потайник — це назва пивниці, льоху, в якому переховували на зиму овочі.

Самотраска — прилад, яким ловили пташенят. Виготовлювали її з гарбуза (дині), з якого вибириали м'якуш, дороблювали дверцята, клали маленьку дощинку, величина сірника, на яку ступала пташка, а за нею зачинялися дверцята.

Сушня — у багатьох господарів, а частіше у професійних садівників, окрім приміщення для сушення слив, країних яблук. Звали їх сушениці, які варили в зимі.

Церазина — з латинської мови, що значить віск, глей, який витікає з-під кори деяких овочевих дерев, як вишня, сливи, терну тощо. Смола зовсім не та, що у шпилькових (хвойних). Церазина — це штучний віск.

Щепи — ублагороднені овочеві дерева. Зрізували дичку у висоті півметра або й вище, розтинали у діаметрі й там вкладали галузку шляхетного дерева.

СЕРАФІНЕЦЬ (1) — Немає точних даних про цю оселю. В Шематизмах один тільки раз згадано про Серафінець, як присілок села Княже, яке має разом з цим присілком греко-католиків 1572, латинників 15, а жидів 84. А другий раз подається, що при селі Залуче над Черемошем, і що число в Залучу разом з присілком за Черемошем „Серафінець“ має 2591 греко-католиків, латинників 421, а жидів 92. Видно, що той присілок переходитив раз під одну парафію, а другий раз під другу, або існували два присілки такої назви.

СЕРАФІНЕЦЬ (2) — права притока Дністра. Цим потоком, як і Колачином довгий час проходив кордон між Молдавією а Польщею, тому він має добре джерела для дослідників. Порівнати можна потік Серафинескул, що впадає в Дністер, цей потік, від якого і зветься місцевість, творив границю між Молдавією а Польщею 1642-го року (Б. I. 233) також Серафінец (Б. IV.210). На потоці вже в Городенському повіті розташовано село Серафинці. Молдавська мова має лексику зараф — міняйло, лихвар, скарбник, яка відома і в формі „сараф“. Слово запозичене з турецької мови. Воно й утворило розглядувану назву. Можна думати, що загальне серафінець колись означало поселення, де був валютний обмінний пункт. Термін Серафінец стояв в одному роді із старим Сторожинець. Такі пункти знаходились переважно біля кордону, що і відбилося у топонімії. Утворення Серафінець, як свідчить його будова, виконане на ґрунті української мови. (за Ю. О. Карпенко: Топонімія Буковини, Київ 1973 р.).

СЕРАФІНЦІ — село положене на північ від Стецеви, в Городенському повіті. Були близькі контакти з Снятином. Ба-

гато учнів було в Снятинських школах. Один з них Василь Гуцуляк. „Можливим є також і таке — пише др Кирило Трильовський, описуючи село Завале, — що це будуть потомки надворних козаків старости Каньовського — Миколи Потоцького, що має там недалеко, бо в Городенщині, свої добра, і держав у себе значний почет надворних козаків, котрих потомками є між іншими людністю села Серафинці” (Др. К. Трильовський: „Дещо про вагу Січового руху”).

СЕРЕДНИЙ ГОРБ — положений на півночі від головного шляху, на захід від Стецівської дороги, на схід від будилівських піль. До Середнього Горба провадить дорога від головного шляху. Висота найвища 287 метрів понад рівень моря.

СЕРЕДНІ ЛАНИЩА — на північ від Устя над Прутом, на схід від річки Белелуйка, на захід від будилівських піль.

СІДАЧІВ — поля, що тягнуться від польової дороги за Августдорфом до кузні, на півночі, на сході веде дорога до Стецеви із Снятина. Віддаль до Стецеви 5 кілометрів.

СІНОЖАТИ — сіножати, як їх звали у Снятинщині, це господарське корисне угіддя, яке використовується тільки на сіно, в літі, а другий раз під осінь на отаву. Ростуть тут різні трави, часто дуже запашні, яких квіття люблять бджоли. Не треба засівати, воно виростає само кожен рік. Росте тільки на низинних рівнинах, а також і на дуже мокрих місцях, щоб скосити господарі нераз ждуть посушливого часу. Сіно є доброю пашою, яку переховують в оборогах, на зиму для худоби. Як людина лягла відпочити на свіже сіно, присохле, то попадала в якийсь дурман, охоплювала її страшно сильно ароматна задуха, що навіть запаморочила її. Сіно, завжди було символом добробуту, багатства. Сіножат, лука — були в кожного багатшого господаря. Розкішні сіножаті простягалися понад потоками, річками, та ріками. Багато місцевостей в Снятинщині мають подібну назву. Понижче реєструється сіножаті, які позначені на мапах військових генеральних штабів. Тут не можна розпізнати, кому вони належали, чи були власністю дідичів чи селян.

СІНОЖАТИ(1) — найбільш відомі коло села Залуче. Висота їхня досягає тільки 197 метрів понад рівень моря, тягнуться від села Залуче, по обох боках залізничного шляху Львів-Чернівці. Є на всіх мапах коло хутора Сорочанка.

СІНОЖАТИ(2) — вони є, так якби продовженнями перших, але вже при оселі За Прутом. Вони тягнуться по обох боках залізничного шляху аж до села Завале.

СІНОЖАТИ(3) — положені на схід від потока Млинівка, а на північ від За Бердом, і на південь від поля Кухня. Є на мапах.

СІНОЖАТИ(4) — простягаються на північ від села Рудники, на захід від ріки Рибниця. Є на мапах.

СІНОЖАТИ(5) — положені на північ від села Русова, на захід від Млинівки.

СІНОЖАТИ(6) — є коло села Стецева.

СІНОЖАТИ(7) — розкидані на території села Орелець. Дідич мав 10 моргів, а селяни мали 85 моргів, але разом з огородами.

СІНОЖАТИ(8) — є на території села Новоселиця. Словник географічний подає, що їх тут разом з огородами є 55 моргів. (том 7. ст. 275).

Із сіножатями пов'язане назовництво:

Бабка — або брусоқ, яким гостриться коса, мантака.

Брусок — кам'яний прилад, яким гострили косу.

Бузьок — великий птах, що жив на сіножатах: бусел, бочян, чорногуз і лелека.

Граблі — прилад до громадження сіна, його частини: грабліська або держак, також грабельне держівно, валок чи осада. В осаді зубці, зубки чи також кілочки.

Жало або жело — кінець вістря коси.

Кісьба — кошення сіна і отави.

Кісся — держак, косовище, держално.

Клевец — молоток, яким клепали косу.

Клепало — правити косу, мантака, лопатка, брусоқ, бабка.

Клепати косу — нагострити, набивати косу.

Копиця — сіно складають, як посожне у копиці.

Коса — прилад до кошення.

Косовиця — те саме, що кошення, час на кошення.

Кушка — приряд, що його прикріплювали до пояса, в якому містився брусоқ і трохи води.

Мантака — брусоқ до гострення коси.

Млака — болотяна сіноежать, чи волога лука.

Мусак — кусник виточеної криці, яким рівняється вигострену вже косу.

Отава — трава, що виросла вдруге того ж самого року, на скошенному місці, що звалося сіном.

Осока — рослина, що росте на болотяних, вологих місцях.

Осот — осетій (звали у Снятинщині), він бував на сіножатах.

Пасклін — клин, клинець, яким коса прикріплюється до косовища (Шухевич).

Полотенце — клинок коси (Желехівський).

Г'ятка — задня частина самої коси, коло держака.

Троща — тростина, очерет (літ.), а також комиш. Нераз доростає трьох метрів висоти, поширеній на сіножатах.

Чемериця, чемерица — зелиста рослина, в своєму корені має пекучі отруйні складники. Дехто робив з неї горілку. Мала погані, чорні овочі, які були дуже трійливі, росла на сіножатах.

Шувар — поширеній дуже у болотяних місцях, місцева назва на лепеху, чи татарське зілля. Грубі його корені виварювали і вживали до всяких ліків. Його запашний олієць (сік) вживали до шлункових болів, а також агенти купували для різних лікерів.

СКОВ'ЯТИНКА — простір землі, пасовиськ, що простягається від потока Лукач на схід до потока Орелець. На півночі від села Волчківці та головного шляху Снятин — Коломия, а на сході потік Белелуя.

СЛОБІДКА — така оселя в 1770-го року належала до староства Снятинського. Інвентура з 1768-го року також зараховує її до Снятина. Є здогади, що це правдоподібно Банилівська Слобідка, яка лежить у Буковині, напроти села Тучапи, що зветься тепер Банілів над Черемошем. Однака є ще в недалеких околицях, на північ від Залуча над Черемошем, Слобідка, що на захід від Тулови. І є Слобідка недалеко Гвіздця, на захід від села Задубрівці, її називають Слобідкою пільною. Існує пісня „Ой із Слобідки до Заваля“, то свідчилоб, що найближчою до Заваля є Слобідка, яка подається на мапах, а позначена тільки як Слобідка, недалеко сіножатей Залуча над Черемошем.

Слобідка, це дуже поширені назва місцевостей в Україні. Слобода, так звали в Україні різні місцевості, є Слобода Рунгурська, є Слобода в повіті Турка над Стриєм, є Слобода Болехівська та інші.

СНЄТИН — так гуцули називали Снятин.

СНИТИН — місто над рікою Сулою.

СНЯТИН — повітове місто. За старих часів мало замок, а потім старство, лежить на лівому березі ріки Прут, на високому піднесенні. Згадується в старих документах, вперше

1148-го року, як місто Галицького князівства. В 13 столітті й в першій половині 14-го століття входило до складу Галицько-Волинського князівства. Вже Мацей з Махова згадує в своїх хроніках місто Снятин і його багатства. В 1440-их роках здобула його Польща. Був осередком різних повстань, до яких належить також одно з більших, а це повстання Мухи в 1490-му році. Від 1772-го року до 1918-го перебуває під Австрією, а в 1919-му, по заіснуванні Української Держави ЗУНР, по відході Румунів, загарбала його Польща. В 1939-му перший прихід большевиків, а в 1941-му ввійшли німці, а потім в 1944-му знову прийшли совєтські війська. В 1958-му Снятин відзначав свій 800-літній ювілей від свого оснування.

В Снятині найвища висота досягає 273 метри понад рівень моря, а Снятин — Залуче має тільки 212 метрів. Магдебурзьке право, яке одержав Снятин за короля Станіслава Августа в 1790-му давало великі можливості росту, але це також притягало до себе різних вандалів, які нападали на нього, жадні снятинських багатств. Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року, подає, що в Снятині в той час було вже 12,342 мешканців. Була жандармерія на місці і для кількох навколошніх сіл. Урядова статистика, видана у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року нараховує простору самого міста на 40.63 кілометрів квадратних, на 30.IX.1921-го року було будинків 1976, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 2,144. На 30.IX.1921-го року було 10.597 мешканців, отже майже на дві тисячі осіб менше, як в 1910-му році! А на 9.XII.1931-го року було вже мешканців 10.915. Це кілька даних, ширше про це у книзі „Віки говорять“ виданій видавництвом „Снятин“ в 1981-му році.

В році 1765-му було в Снятині шість церков, після джерел. Вже в 1930-му було тільки три церкви. Було три церкви старіших, які не задержалися до новіших часів. Найстаріша з них церква св. Вознесення, побудована дуже давно, ще в 1780-их роках, але посвячена щойно в 1876-го року. Метрики в ній від року 1775-го. Михайлівська церква мала метрики від 1785-го року, мурована, побудована на тому місці, де був найстаріший цвинтар і мала церковцю-каплицю. Площу під нею посвятив в 1880-му році Митрополит Йосиф Сембратович, співав хор богословів з Львова. Третя церква, дерев'яна св. Трійці була вже в 1880-их роках також. Але міщани снятинські перед першою світовою війною почали будувати велику, гарну муровану і закінчили її щойно по війні. Від початку існування церков, аж до 1939-го року були такі священики і парохи в Сня-

тині: о. Андрій Кропивницький, Николай Гриньовський, Степан Коблянський, Северин Матковський, Теофіл Кобринський, Січинський, Йосиф Левицький, Ігнатій Попович, Григорій Сінгалевич, Николай Косій, Омелян Ганкевич, Филимон Огоновський, Юліян Наконечний, Йосиф Проць, Іван Продан, Апольон Сімович, Ілля Оренчук і Михайло Фелицький.

Культурне життя розвивалося також досить скоро. Заіснували школи в яких було багато гарних учительських сил, свідомих свого послання і вони виховали цілий ряд свідомих, культурних громадян. Тому і почалося організувати громадське життя. (С. Василів: Праця вчительства в Снятинщині, „Новий Шлях“, 29.8.1955 р.). Першою інституцією треба назвати, була Українська Міщанска Читальня, яку заклав о. Теофіл Кобринський. Вона згуртувала у себе свідоміших міщан, що стали прикладом для всіх міщан і селян в повіті. Мала понад 1900 книжок у своїй бібліотеці. Пізніше побудовано великий муріваний будинок в середині міста. Про це докладніше у „Історія Української Міщанської Читальні“, 1970 р.

У 1864-му році гостював у Снятині Львівський театр Товариства „Руська Бесіда“, на чолі з О. В. Бачинським. У липні 1875-го року до Снятина, в складі західно-українського театру „Руська Бесіда“ майже на місяць приїхав М. Л. Кропивницький. Жителі мали нагоду бачити „батька українського театру“ в п'єсах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, Т. Г. Шевченка та інших українських письменників. В 1880-му році група Т. Романович зі Львова ставила — „Грозу“ М. Островського, в перекладі М. Павлика. „В Тернополі і в Чернівцях були путяці театральні зали; що ж до таких міст як Кицмань, Дрогобуж, Снятин, Заліщики і інші, то там робили вистави в станях...“ (З слів Кропивницького 1870-го року за час перебування в Галичині. Дмитро Антонович: Триста років українського театру, ст. 105, Прага 1925-го року).

Існувала також в Снятині читальня „Просвіта“, яка в 1909-му році мала 47 членів і 200 книжок у своїй бібліотеці, головою її був Н. Ляшкевич. Централя філія „Просвіта“ була також у Снятині, мала 15 бібліотек в повіті, в яких було 2151 книжок. Докладніше про це див. гасло повіт Снятин.

До найбільш пробоєвих організацій належала „Січ“. Завершенням її корисної праці було Шосте Січове Свято в Снятині, що відбулося 12 липня 1912-го року. Діячі тодішньої „Січі“ це Михайло Крикливець, Янцьо Дутчак, Михась Якимець та інші, про що згадується у книжці „Січей“ 1965-го ро-

ку. Був активним і „Боян“, співоче товариство, а потім перейшло в касинове. Прикраса Снятина, це активний „Союз Українок“ із дуже широкою своєю діяльністю. Була каса „Прут“, а потім Українбанк. Снятин мав філію „Сільського Господаря“, який ще 1912-го року влаштував для всього повіту ветеринарний курс та багато добра вініс у застаріле господарювання своїх земляків. Було дві кооперативи. Перша, найдавніша звалася „Народний Дім“, а новіша „Злука“. Була також і „Народна Торговля“ яка мала при самому мігастраті прекрасний, великий стилевий Дім. Ярмарки в Снятині відбувалися на греко-католицьке середопістя, у вівторок по греко-католицьких Зелених Святах, на греко-католицького св. Іллі, на греко-католицьке Рождество Пресвятої Діви Марії, 14/10, 5/11, і 7/12. Що понеділка, середи і п'ятниці торг. (За календарем „Простів“ на рік 1930-ий).

Пісень в Снятині й під Снятином записано багато. Сорочинський записав: „Ходить Іван по риночку та й люльку курить“ і другу „Вітер віє, трава шумить, вітер віє, трава шумить“ (З. Лисько). Найбільше зібраав, записав і поклав на музику Оскар Кольберг: він зве їх „ладканя або весільні пісні з околиць Коломиї і Снятин“ (т. I. ст. 326). Подає цілу пісню від Снятини і Городенки: „Ta займу я воли пасти“ (т. II. ст. 69), двірська з Городенки, Снятин: „По що я ходив, на тою мураву“ (т. II. ст. 128), і друга двірська Городенка, Снятин: „Ах я нещаслива, що буду діяти“ (т. II. ст. 133-4), і від Снятини: „Сиві очі маю“ (т. II. ст. 135), від Снятини: „Надуласі дівчиночка, як жидівський індик“ (т. II. ст. 168), з-під Снятини — Заліщик: „Ні мамко не можна нелюба любити“ (т. II. ст. 179), від Снятини: „Зажуриласі бідная вдовочка“ (т. II. ст. 191-2), побір, від Снятини: „Ой зашуміли темні луги“ (т. II. ст. 202-3), від Городенки — Снятини: „Що ж ти пишнеш арендарю“ (т. II. ст. 239-40), з гори Снятин: „Ой на горі монастирі“ (т. III. ст. 21), коломийка від Снятини: „А звідки ти дівчино“ (т. III. ст. 29) і коломийка волоська, від Снятини: „А Парасі — приддаласі“ (т. III. ст. 57). Це багатство пісень вказує на велику співучість снятинських людей.

Щодо вірувань, забобонів і взагалі культу звичаєвої символіки, то Снятинщина належала до одних з найактивніших. Тому що в цих прикладах немає точної місцевости походження, а тільки Снятинщина, не знати до якого села чи снятинського передмістя вони належать, тому ці приклади згадуються під гаслом Снятин. На Снятинщині дівчата садили жоржи-

ну (далію) на могилках. Це була улюблена квітка, яка прийшла вже сюди у XVIII столітті. Садили також маруну, разом з любистком, м'ятою та тоєю на могилках. (Етн. Зб. НТШ XXXII. 315 і Є. Онацький, ст. 925). На Снятинщині після похорону ставили на могилку черепок і з запаленим ладаном „щоб разом із ладановим димом душа унеслась на небеса до Бога“ (Етн. Зб. НТШ XXXII, 313 і Є. Онацький, ст. 806). „Люди мають біля себе тінь — казали на Снятинщині, — вона значить, що той чоловік має ласку Божу, і Бог може його молитву вислухати. Але той, що спалив хату або стодолу, то він не буде мати коло себе тіні: його тінь із вогнем згоріла. Як хтось чоловіка убив, то він також не має тінь, бо він свою тінь убив. Ті два не мають ласки у Бога та й не мають тіні“ (Етн. Зб. XXXII. 308 і Є. Онацький, ст. 1903). На Снятинщині „в свято Юрія ломиться до схід сонця терня під піччю, наливають води до миски і кидають терня: як терня потає, то поможе від уроків, а як спліне, то не поможе“. (Етн. Зб. НТШ XXXII, ст 307 і Є. Онацький, ст. 1890). Говорили, що „коли людина умирає, душа виходить з голови, з тімени“ (Етн. Зб. XXXI. 325 і Є. Онацький, ст. 1903). Коли хворий починає конати, йому клали звичайно під плече свячене зілля — маруну або тою. При підкладуванні казали: „Єсть у мене тоя, тепер я уже не твоя“. (Васильєв в Київській Старині, 1889-го року, V.635-36). Цей обряд зовсім ясно служив оберегом проти чорта, що хотівби заволодіти душою. На Снятинщині цей засіб прибрав був більш рішучої форми: „як хто не може сконати, то варять йоту тою і дають кушати, та й умре зараз“. (Етн. Зб. НТШ XXXII, 321 і Є. Онацький, ст. 1920).

Згідно з пляном полк. Василя Вишиваного (Вільгельма Габсбурга) і його адютанта Едварда Рубеш-Ларішенка з кінцем січня 1919-го року в Снятині, який займав найдовший гранічний простір, знесено повітову Команду і створено „Команду Відтинка Снятин“, під проводом сот. Небилівця. Команда мала до своєї розпорядимості три сотні піхоти. На місяць травень 1919-го року була розписана військова бранка, з якої можна було посилювати і скріпляти цей загрожений відтинок. До Снятину потаємо почали привозити зброю та весь потрібний виряд. В тому часі складалася погранична сторожа Снятинського повіту офіційно з двох сотень, якого бойова готовість становила по 80 стрільців та по чотири скоростріли. Сотню під командою пор. М. Бурнадза поділено на дві частини: одна, під командою хор. Майданського, обіймала село Стецеву, Ав-

густдорф і Кулачин, а друга, під командою хор. Сенютовича, займала простір над Прутом і вздовж Черемоша. На цьому просторі був досить замітний, по стороні Буковини рух румунського війська. (Про це докладніше у „Відновлення Української Держави“).

Померли вихідці із Снятина, в різних часах і в різних місцевостях: Зінковська-Юрасик в Бостоні, спалилася, Йосиф Гренер, Олекса Садовський, Стефан Дутчак, Андрій і Петронеля Виноградники, Михайло Ковердович, інж. Євген Гойв, Сень Александрук, Михайло Козулькевич, Микола Камад, Ярослав Жеховський, Василь Бордун, Гриць Виноградник, інж. Василь Виноградник, Антін Павловський, Іван Зінковський, Дмитро Зінковський, Іван Григорашук, др Юліян Михайло Карп'юк, Орися і Микола Костинюки, Теофіл Виноградник, Катря Радомська-Дутківська, на Буковині, а також в дорозі на еміграцію, на Словаччині, улюблений і всіми поважаний посадник міста Снятина — Олекса Бордун.

Проживають: Марія Павловська з доньками, Василь Радевич, Розалія Онищук-Несторовська, Розалія Барабаш, Володимир Ляшкевич, Марія Негрич, Микола Дутчак, Олена Новоженюк-Печенюк, всі в Торонто. В Саскатуні Петронеля Радомська-Чепига. Наталка Ісаюк в Монреалі. Марійка Тодосійчук в Едмонтоні. Др Антін Задурович в Дітройті, як також і Зенон Гойв та Омелян Ляшкевич. Марія Холевчук в Рочестері, Степан Новоженюк у Філadelphi, Богданна Виноградник-Осадца в Трентоні, а в Бостоні: Микола Крикливець, Степан Сідлярчук, Андрій Чепига та Іван і Регіна Дзюбанюки. В Англії Степан Бурляк та Микола Слободян, мгр. Оксана Сілецька-Старосольська у Вашингтоні, Д. К.

Залишилася з окупації деяка термінологія:

Грейцар — так звав народ австрійський розмінний гріш крейцар.

Гульден — грошова одиниця, що поділялася на сто центів. Золота, а потім срібна монета в деяких країнах Європи.

Дукат — з італійського. Старовинна срібна, а потім і золота монета, поширенна в західніх країнах Європи, занепадав, але в Австрії затримався найдовше.

Квартники — це найстаріші срібні гроші на території Снятинщини, які карбувалися у Львові, з галицьким гербом і написом „монета русціє“. Крім того в давнині курсували і інші гроші.

Копійка, мідний гріш царської Росії, який курсував у Сня-

тині за час російської інвазії в 1914-му році.

Крейцар — крецер і країцар — розмінна монета, одна п'ятдесятка частки корони, вартістю близько копійки. Звали по-різному: грейцар, крейцар тощо.

Лев — австрійська грошова одиниця, рівнялася двом коронам, вартості около російського карбованця, зглядно рубля.

П'ятка — десять австрійських корон, приблизно 5 карбованців, або п'ять ринських, нарід звав п'єтка.

Феник — дрібна монета, шеляг. Австрійський мідний гріш, вартості пів копійки.

Шустка — дрібна австрійська монета рівналася десятьом крейцарам або десятьом копійкам.

Термінологія за польської окупації подана у назовництві під гаслом Поляки.

СНЯТИН(2) ЗА НІМЦІВ — 1 липня 1941-го року зайняли Снятин і його повіт німецькі війська. Не допущено за Генерального Губернаторства в Галичині до відкриття будьяких українських товариств. В Снятині заіснувала тільки Торговельна школа. Комітети за німців не мали ніякого впливу на культурно-освітнє життя. Німці закрили всі існуючі товариства та організації, до яких наші люди були вже трохи привикли і старалися належати, як тільки дозволяла їм на те їхня свідомість. Непослушних карали жорстоко, недалеко ліса в Потічку у так званій хаці кінчалося їхнє життя або висилка до концентраційного табору.

З тих часів залишилося багато різного назовництва:

Арабайтсamt — уряд, що записував робітників на працю до Німеччини.

Вермахт — нім. вегр — зброя і маht — сила. Збройні сили Німеччини.

Герренфольк — пруська теорія, яку відродив Гітлер з його націонал-соціалізмом і пропагував, що всяке право родиться з сили, а силу проводиться насильством над слабшим.

. Гестапо — Гегайме Штаатсполіцай, таємна державна поліція, від 1933 — 1945 років. Здійснювала потаємну службу вдома і в окупованих землях.

Злотий — грошова валюта, яку видала також Генеральна Губернія 1-го березня 1940-го року. З номіналами: 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 і 500, а в 1941-му додрукувала додаткових 5 грошових знаків. На всіх була тільки польська мова, хоч гроші ці курсували на українських землях, як створено п'ятий дистрикт Генерального Губернаторства у Львові. Цими грішми

користувалася Галичина і нею Снятинщина до зайняття її со- ветами. Вартість цього золотого рівнялася половині німецької марки. Злотий у Ген. Губернії 1939-44 мав 100 грошів, або пів райхсмарки.

Квіслінг — зрадник своєї батьківщини.

Коляборант — новий термін, постав у час другої світової війни. Так звали людей, що співчували а то і співпрацювали з німцями. Походить з французької мови, що означає зрадник своєї батьківщини. Приклад Петена.

Контингент — від лат., той що трапляється. Певна норма, встановлена урядом. За німецької окупації, це норма, яку мешканці примушенні були здавати державі. За невиконання таких норм потягало за собою арешт і висилку до концентраційного табору.

Концтабори — до яких висилали непослушний елемент, а також і жидів та циган.

Крайсгаутман — начальник округи, якою була Коломия.

Кріміналполіцай — крімінальна поліція, яка займалась тільки уголовними злочинцями, до яких належали також і ті, що не здали свій контингент, не явилися на працю тощо.

Ляндрат — радник землі, повітовий староста.

Ляндкомісар — повітовий адміністративний урядник.

Ляндвіршафт — повітовий господарський урядовець.

Майн Кампф — „якщо ми хочемо створити Велику Німеччину, Велику Імперію ми повинні насамперед, витіснити і знищити слов'янські народи — росіян, поляків, чехів, словаків, болгар, українців, білорусинів; немає ніяких підстав цього не зробити“. (А. Гітлер: Майн Кампф.)

Якщо весь світ буде лежати в руїнах —

До черта, нам це наплювати.

Ми все одно будемо маршувати далі,

Бо сьогодні нам належить Німеччина,

Завтра — увесь світ! (З партійного гимну гітлерівців.)

Нацизм — скорочена назва від німецького націоналсоціялізмус, що значить націонал-соціалізм. Назва партії в Німеччині, що володіла державними справами і поширила їх на українські землі. Вони були фанатиками свого діла, жорстокими в поведінці з людьми.

Націоналсоціялізм — рух створений Гітлером, який своїм вченням досягнув побудови нової Європи, за німецькою гегемонією.

Н.С.Д.А.П. — націоналсоціялістична німецька робітнича партія.

Райхсдойче — люди, що були принадлежні до німецького народу, або навіть такі, що не були німцями, але з різних причин одержали німецьке повне громадянство, яке давало їм велиki матеріальнi вигоди.

Райхсмарка — рівнялася двом злотим у Генеральній Губернії.

Свастика — санскритський термін — хрест із загнутими під прямим кутом кінцями. Вживали в давній Індії, Китаю, Японії. Була використана і стилізована німецькою націонал-соціалістичною партією, як емблема, яку давали на державний прапор і вживали до всіх відзначень.

СД — німецька служба.

СС — сіхергайтсполіцай, Служба безпеки.

Унтерменш — нижча раса людей, яка мала бути поневоленою, після теорії націонал-соціалістичної партії Третього Райху. Гітлерівський термін стосований до меншевартних людей. Слово, яке покутувало довгий час і в українській журналістиці, при коментуванні теоретичних расистських понять.

Фольксдойче — люди, які знаходили якунебудь найменшу пов'язаність з німцями і голосилися для одержання привілеїв та інших полекш у плаченні податків чи одержання харчових придлів.

СНЯТИН(3) тепер — площа снятинського району становить 60.2 тисячі гектарів. Населення тепер має 74.277 осіб, в тому числі сільського 63.477 осіб. У районі 51 населений пункт. Підпорядкований одній міській раді, одній селищній та 24-ом сільським радам, 17 колгоспів. Район має 41.1 тисячу гектарів сільсько-господарських угідь, у тому числі 33.2 тисячі гектарів орної землі, 6.8 тисяч гектарів лук і пасовищ, 1870 гектарів садів, і 3.2 тисяч гектарів лісів і чагарників, 10 промислових підприємств, 45 шкіл, 2 технікуми, 2 будинки піонерів, 51 клубів і будинок культури, два кінотеатри, 47 стаціонарних кіноустановок, 50 бібліотек, два літературно-меморіальні музеї, 5 лікарень, три діспенсери, дві поліклініки, дві дитячі консультації, три амбуляторії, 27 колгоспних родильних будинків, 46 фельдшерсько-акушерських пунктів, 6 аптек.

СНЯТИН(4) — назва місцевості в Канаді, в провінції Альберта, що лежить на північному сході від Лямонту. В 1902-му році заснований. Назва походить від Снятина в Галичині, звідкіля прибули сюди перші переселенці. Щойно в 1907-му році назву перемінено з Гунька на Снятин, яка уживалася від 1902-го року. Там же відкрито також і школу, яку також названо

Снятин, де учителював два роки Левко Фарина. („Український Голос“ з 13.8.1958-го року). Тепер ця місцевість зветься Ендрю, не удержали наші земляки довго своєї назви. При описі історії українського поселення в Канаді згадано про цю назву Снятин. (Енциклопедія Українознавства, Словникова частина 3.) Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Вінніпезі 1949-го року згадує про цей Снятин на ст. 783. „Піонерка Анна Костюк, вона приїхала до Канади з чоловіком Федором з міста Городенка. Взяли гомстед в Снятин дистрикті і там пережили піонерські свої тяжкі часи“. („Український Голос“ з 5.8.1942-го року). Там також народився визначний канадський, український діяч, суддя Іван Дікур, якого предки походять також із Снятинщини: Залуче і Устє над Прутом.

СНЯТИН(5) — недалеко Едмонтону засновано оселю Української спадщини, в якій побудовано „Каварню Снятин“. Заснував її Френк Лакуста 1974-го року („Українські Вісті“ з 30 січня 1975-го року).

СНЯТИН(6) — так названо школу в Саскачевані.

СНЯТИНКА — місцевість коло Стрия.

СОВИЦЯ — потік, лівий притік ріки Прута. Пливе коло села Стецеви в устю Дунайця. Див. Млинівка, Потічок.

СОЛОМИН — поля, пасовиська і височина (259 м.), на сході від Високого Обича, на північному сході від села Княже, на півночі від ріки Черемоша.

СОРОЧАНКА — мала поселість, забудування між селом Кулачин а Снятин — Залуче та залізничною дорогою, на сході лежить Перерів.

СТАВ — штучно наводнене місце або часами з джерельними допливами, які доходять до збірника. Часто розводилася в них риба. Деколи мили в ньому худобу, напоювали коні. Були також упорядковані стави, в яких кількох сусідів держали коропи, призначенні тільки на Різдвяні Свята. В Снятинщині їх було багато. Найбільше в околицях, де не було близько потоків чи річок. Дивним, що і на Запруттю їх було де-кілька, хоч там за воду не було попиту. Плекали в них гарну рибу, але і кидали часто бочілку з огірками до квашення. Вода із ставів часто служила в посушливе літо для зрошування грядок, для гігієнічного життя власників, для водоплавної птиці, гусей, качок та всіх інших господарських потреб. Стави були За Прутом у Лукавецьких, коло Старого Цвінтая у Крикливця, була також саджавка на подвір'ю у Василя Сте-

фаника, два стави у селі Новоселиця, та багато інших менш і більш відомих.

Став, ставок, рибник, а найчастіше звали у Снятинщині — саджавка.

СТАНІСЛАВІВ — станиславівська епархія виділена від Львівської декретом цісаря Франца Йосифа від 29 січня 1884-го року і булою папи Льва XIII від 25 березня 1885-го року. Епископ Хомишин від 1904-го року до 1945-го. Мала 20 деканатів, 419 парафій матерніх і 393 дочерніх (філій) церков, 541 священиків у тому 22-ох ченців. Мала 7 чоловічих, 6 Василіянських і один Редемптористів і 2 жіночих, сестер Василіянок — монастирів. 28 домів Сестер Служебниць і 4 інших domi. В тому 1,035.000 вірних. Перед епископом Хомишином правила епархією 2-ох епископів: Юліян Куїловський (1891-1899) і Андрій Шептицький (1899-1900). По епископові Хомишинові призначено Лятишевського. (о. Л. Бурнадз: „Добрий Пастир“, за рік 1935, ч. 1. ст. 1-10).

Станиславів, дехто зве Станислав, це нове місто, побудоване на колишній фортеці, власником якої був Потоцький, а яку звали Заболоття або Заболотів. Немає однозгідності в номенклатурі. Воно мало великі рівні простори, далеко від границь і розрухів, воєн, межиусобиць і від рухів опришків. Вже за Австрії тут скучувалися шляхтичі для нарад, саме в той час, коли в горах і на границях діяли опришки. Від того часу воно ставало середовищем адміністративних урядів. За Польщі тут поселяється воєвода із своїм урядом і Станиславів стає столицею Воєвідства, яке мало 29 міст, повітів. В 1910-му Станиславів мав тільки 30 тисяч населення, а в 1921-му вже 28.200 мешканців. За Української Держави, короткий час Станиславів був осідком диктатора ЗУНР, де появлялися „Розпорядки і обіжники Державного Секретаріату Освіти і Віроісповідань“. В станиславівській округі в часі першої світової війни знищено 129.230 господарських забудувань різними інвазіями. Снятин є один із повітів, які належали до Воєвідства. Указом з 9.XI.1962-го року Верховна Рада УСРР перейменувала на Івано-Франківськ.

СТАНІСЛАВ — так звалася шахта в копальні брунатного вугілля в Джуріві. Копальню в Джуріві відкрито в 1892-му році. Мала великі труднощі при використовуванні. Треба було боротися з водою, яка де-кілька разів заливалася. Підприємець Станіслав Щепанські урухомив її і за його заслуги в тому, місцеве населення назвало ту копальню Станіслав, бо воно мало

вже місце, де можна було заробити на життя.

СТАРИЙ ЛІС — назва ліса в околиці села Ілинці. Лежить між селом Демиче а селом Ілинці, найвищий верх гора Резіна (338 метрів), близько села Рудники.

СТАРЕ ПОЛЕ — лежить на півні від Долини, на півночі від Високого Обича, на схід від поля Гони.

СТЕФАНІВКА — потік, який разом з потоком Горозна творить потік Цуцулин, притоку Прута.

СТЕЦЕВА — парафія, церква Вознесення Господа Нашого Ісуса Христа. Патрон: Вінкентій Копестинський, парох о. Михайло Воєвідка, народжений 1791-го року, помічника немає. Число греко-католиків 1190 осіб. Школа парафіяльна (Шематизм Львівської епархії з 1832-го року).

Стецева, повіту Снятин, 12 кілометрів на північ від повітового суду, залізничної станції і уряду поштового і телефонного в Снятині. На півні лежить Снятин і Потічок, на заході Русів і Підвисока, на півночі Ясенів Пільний, повіту Городечського, на сході села повіту Кіцманецького на Буковині: Шишківці і Хлівище. Стецева лежить в доріччю Дунайця за посередництвом потоків, між якими є потік Млинівка, що пливуть до Совиці. Сільські забудування лежать на півні. Найвищі піднесення на півні досягають 338 метрів. Більша посіданість Миколи Айваса, має орного поля 2310 моргів, сіножатей і огородів 163 морги, пасовиськ 68 моргів, ліса 8 моргів. Селяни мали орного поля 2595 моргів, сіножатей і огородів 396 моргів, пасовиськ 59 моргів, ліса 5 моргів. В році 1880-му було 561 домів, 2686 мешканців в селі, 22 домів і 184 мешканців на двірському просторі. 2678 греко-католиків, 59 римо-католиків, 119 жидів, 14 інших віровизнань: 2526 русинів, 125 поляків, 119 німців. Парафія римо-католицька в Снятині, греко-католицька на місці, деканат Снятинський. В селі є церква, школа етатова одноклясова, фільварок і гуральня. (За Словником географічним, том 11, ст. 314). В Стецеві в 1841-го року було 56 римо-католиків. В 1572-го року було тільки 40 домів. В 1770-му належало вже до Снятинського староства (Балінські). Стецева село вже існувало до 1590-го року, після Єлизавети Горнової. Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року подає, що у селі Стецева було 3,811 мешканців. Власником посіданості був Микола Айвас. Була жандармерія, для кількох сіл. Статистика міст і сіл, видана у Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір села на той час становив 33.48 кілометрів квадратних, ужитків було 31.95

кілометрів квадратних а орного поля було 30.23 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було будинків 822, а на 9.XII.1931-го року було їх 890. На 30.IX.1921-го року було мешканців 3,436, а на 9.XII.1931-го року — 3,935.

Стецева, село, парафія церква Вознесення Господа Нашого Ісуса Христа, будувалася в той час нова. Богослуження відправляється в тимчасовій каплиці, на присілку Стецівка каплиця св. Дмитра. Патрон: Марія Пасакасів Кршиштофович. Парох: о. Антін Лушпинський, народжений 1882-го року, рукоположений 1908-го року, інстальований 1921-го року, жонатий. Помічника не було. Число греко-католиків 4029 осіб, латинників 112, жидів 200, акатоликів 9. Школа шестиклясова, утраквістична, братства церковні, звичайні і Серця Христового. Воєвідство Станиславів, старство, суд і каса Скарбова Снятин 11 кілометрів віддалі, пошта, телеграф на місці, залізнична станція Снятин — Залуче, 15 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської дієцезії з 1938-го року).

Довгі роки парохом села Стецева був о. Кирило Гаморак, він же і був послом до віденського парламенту. В 1904-му році Василь Стефаник, як тільки одружився, в січні того ж року, поселюється в Стецеві у свого тестя отця Кирила Гаморака і живе там аж до березня 1910-го року. Там родилися всі три його сини: Семен, Кирило і Юрко. Там учителювала Ольга Гаморак. Це було дуже поступове село. Воно негайно по великому досягненні в Карлові, пішло його прикладом. Перша читальня „Просвіти“ заіснувала в селі Стецева в 1882-го року. Була там також досить сильна громада радикалів, завдяки праці провідних членів Сухомлинського та П. Вериги.

Село Стецева багате на пісенний матеріал. В Етнографічному Збірнику вміщена пісня „А в цого газди сад назад хати“, записана від Олекси Войциха. Михайло Павлик записав цілий ряд пісень від Олени Волошин „Діброва зелена в три ряди саджена“, а від Олекси Войциха „Та чим tota йа ся хвалит богацькая дівка“ і „Гей, слаба ж я, слаба, відай же я умру“. Мрочко записав текст щедрівки, яку співали тільки господарі, що перестали пити горілку. С. Людкевич записав і поставив на музику понад 20 пісень записаних у Стецеві.

Дуже багате село також і на вірування, звичаї та забобони. Осика завжди неспокійна, а цей неспокій об'являється третмінням її листків за найслабшим подувом вітру. Це тому, що як каже народне повір'я, хрест, на якому був розіп'ятий Христос Господь, був із осикового дерева. З цього теж дере-

ва були тріски, вбивані Спасителеві за нігти, тому це дерево прокляте. В Стецеві, так як і Завалю молодий посилає молодій окрім хустки також „фіс“ (фез), яким заміжні жінки накривають голову вдома. Цей звичай, перенесений із сусідньої Буковини, прийнявся тільки у цих двох місцевостях Снятинського повіту в Завалю і Стецеві. В день перед святим Юрієм відбуваються традиційні ворожіння. В Стецеві, окрім того, що намазують дьогтем хрести, одягають теж сорочку на виворіть, а морогу, якого звуть „кецками“ вживають як лікарство. А також оргівують та кладуть хворому на груди, це має дуже помагати. В селі прощаються так з покійним: найближча родина залишається в хаті, найстарший бере в руки хліб і сіль і передає другому і каже: „тато (мама чи хто інший) лишають в хаті хліб і сіль“. Той хліб і сіль переходить з рук до рук, а коли вже всі члени родини мали його в руках, тоді кладуть на стіл і виходять із хати. В селі Стецева вірять, що свиня народилася з жидівки. Раз жидівка сковалася під корито. Жиди захотіли переконатися про всевідчість Христа, приводять його до корита і питаютися, хто є під ним. „Жидівка — відповідає Христос“. Тоді жиди почали кричати: „Неправду говориш! там є свиня“. — „Як що так хочете, нехай буде свиня“. Піднесли корито, а з-під нього вийшла нехлюйна тваринка. Тому то жиди свинини не їдять. В селі також кажуть, що не годиться плакати по небіжчикові, бо померлі тонуть у тих слізах. Оповідають, що одна донька довший час плакала за матір'ю. Раз приснилося їй, що бачить свою маму, як вона тягне велику бочку, повну сліз і нарікає на слізи своєї доньки. Вірять, також, що коли хто перейде через таке нечисте місце, де викидають сміття, буде мати на тілі болюки і рани, яких позбудеться тільки тоді, як перед сходом сонця кілька разів обмиветься свячену водою. Про такого хворого кажуть, що він „ступив у брід“. В цьому ж селі померлу встромляють в сорочку голку з ниткою, а за пазуху вкладають завиненого в полотно цента, щоб покійний мав чим викупитися на другому світі. Мрочко згадує про село Стецеву на таких сторінках: 7, 37-124, 48-125, 51, 64, 78, 91-127, 95-128, 118; 119-128. В селі Стецева за Української Держави стаціонувала одна чота, біля 40 багнетів і два скоростріли під командою булавного. У Стецеві, по війні був також баптиський рух, але не закріпився дуже сильно, там працював евангельський проповідник Лютий-Лютенко.

Польща надсилала різні експедиції на це село: „Таких са-

міх грабунків і побиття населення допускалися військові карні експедиції, які висилала польська влада для „вилапування добровольців“ до польського війська у Стецеві, повіт Снятин.“ („Український Скиталець“, ч. 5(25) з 1 березня 1923-го року). Василь Стефаник присвятив оповідання „Дурні баби“, мамі Дмитра Печенюка у Стецеві. А це була дійсно правдива подія, що заіснувала в осені 1928-го року, яку мама арештованого Дмитра Печенюка мала з польською поліцією. Стецева стала також осідком збірної громади для чотирьох сіл, на зарядження міністра внутрішніх справ в 1934-му році. На чолі громади довгі роки був Віктор Лисняк.

Ще деякі відомості про село Стецеву: „Лісковацький молодший, в 1915-му році, будучи на відпустці, був у Стецеві. (Але подумайте, як Австрія платила „Тирольцям сходу“, так звали Українців в Галичині). Рідний батько його, Лісковацького, старший, був урядником в Снятині. Отже Лісковацького старшого, Притулу і Виноградника мадярські вояки на донесення жидів повісили на телеграфних стовпах“ (З листа Є. Лисняка). Олег Матвіїв, УСС, якого звали Міньо, народжений в Стецеві, загинув під Могилевом (там же, лист з 15.9.1975-го року). Багато про Стецеву писав Роман Лисняк: нарис „Стецева“ в журналі „Наш Вік“ з 8 грудня 1951-го року. Там же вміщена також світлина аматорського гуртка в Стецеві, його ж гумореска „Піддержка штуки“ („Новий Шлях“ з 2 листопада 1953-го року), та про сільраду в Стецеві й багато інших. А з часу приходу другого большевиків у село є така згадка: „Село Стецева. Голова большевицький емігрант, депутат до верховної Ради ССР Басалига. Тут є станиця стрибків з 28 людей. Фільварок не спалений. Родини СС-в здебільшого вивезено. В підпіллі загинули: „Стоян“ і „Когут“. Вивезено родину Федорчука Дмитра, господарство спалено.“ (За Самостійність, Мюнхен 1947).

Багато в пресі присвячено статей, заміток, нотаток про теперішнє життя в Стецеві. Опубліковується фотографії із будови нових туристичних домів, бо Стецева має стати центром відвідувачів. При тому славиться прізвище Юстина Личука. „Коли в столиці Батьківщини збирається на свої засідання парламент країни, Верховна Рада СРСР, буває, зустріне Личука голова Львівської Обласної ради, син відомого письменника Василя Стефаника Семен Стефаник і запитає: „Ну, як, герое, славні твої справи? — Славні, бо люди славні і життя славне, — відповість Юстин Личук. І це правда. Славні люди в артілі

„Перше травня“ на Снятинщині, де головує Юстин Тодорович. Це ж тут працює ланковою Марія Василівна Заринчук. Ще в перші роки існування сільгоспартілі збирала на 600 центнерів буряків з гектара, а зараз вона відомий на всю область кукурудзовор. Прославлена трудівниця й Марія Касіянівна Мойсек, і колгоспний садівник Андрій Михайлович Римар. Та хіба тільки вони?“ („Українське життя“ з 2 січня 1963-го року). „Цілую тебе, земле українська“ такий заголовок статті Івана Унгуріяна, канадського туриста подали „Вісті з України“ (27 вересня 1968). Згадується тут, як автор гостював у Юстіна Личука, голови колгоспу в Стецеві. І, якийсь час про нього замовкли були. Вже навіть поголоски були, що Личук попав в неласку, що арештований та інші наспівали відомості. Аж при кінці 1970-их років почали знову появлятися в советських виданнях такі ж хвалення Стецеві і його першого голови колгоспних досягів Юстіна Личука.

До найбільш відомих вихідців із села Стецеви, треба згадати Тому Томашевського. В Канаді він організував культурне життя, видавав багато газет і був добрым журналістом. Про нього з'явилось дуже багато згадок. З більших є праця М. Г. Марунчака: Тома Томашевський і початки „Канадійського Фармера“, Календар Українського Фармера, на рік 1965-ий та велика праця у книжці М. Г. Марунчака: „В зустрічі з українськими піонерами Алберти, Вінніпег 1965 рік. Він помер 4 лютого 1969-го року, що було згадано в журналі „Снятин“. А 28-го грудня 1980-го року сотник Омелян Тарновецький відзначав 88-ий рік свого життя у Вінніпезі. До уродженців Стецеви належить багато відомих постатей, родини Лисняків, Омеляна, Віктора і Євгена. Померли в різних місцях і в різних часах уродженці Стецеви: Василь Чашик, Дмитро Печенюк, Степан Никільчук, Анна Барабан, Анна Яремійчук, з роду Параскова, Роман Войцех, Ганна Никільчик, Микола Верига, Євген Лисняк. Проживають в різних місцях поселення: Степан Шологон, Гриць Верига і його дружина з Турянських, Йосип Личук, Василь Твердохліб, Нестор Печенюк, Ярослав Басалига, Святослав Василько, Іван Печенюк, Іван Сандуляк, Марія Лисняк, Ірина Комар.

СТЕЦІВКА — в урядових документах це село більше відоме, як Рудольфсдорф. Поселення почало розбудовуватися приблизно в тих самих часах, що і Августдорф під Снятином, але його не закінчено. З того скористали і українські селяни і там поселилися разом з німцями. Так, що на відміну від од-

нонаціонального Августдорфу, Рудольфсдорф мав багато українських родин і тому також, що це близько села Стецеві, нарід почав називати це село Стецівкою, що і підхопила урядова номенклатура і на деяких документах вже записувано „Стецівка“. На жаль немає багато джерельних даних. У Словнику географічному зовсім немає цього гасла. Єдиним джерелом з давніших часів то є статистика у книжці Мрочка який подає, що до мешканців на оселі Рудольфсдорф зголосилося 115 осіб без віровизнання і Мрочко називає в роках 1890-их цю оселю німецькою. (ст. 13-123). Пізнішої дати є звідомлення пошт і телеграфів з 1910-го року, виданого у Львові, в якому взагалі Рудольфсдорф, чи Стецівка не згадуються. В Шематизмі Станиславівської епархії з 1938-го року при Стецеві, подається, що „у присілку Стецівка є каплиця св. Дмитрія, належала до парафії в Стецеві, де отець А. Лушпинський був парохом“. Зате у різних звідомленнях з діяльності УСРП подається, що там була місцева громада радикалів, яку представував П. Семотюк. У повітовому святі „Каменярів“ згадується про „Каменярів“ з села Стецівки. А в „Жіночій Долі“ з 1927-го року написано, що Гаврилюк в Рудольфсдорфі придбав двох передплатниць. Іван Харук, поет Галайда, походив із Стецівки. „Петро Семотюк Данила, народжений 1899-го року жив до другої світової війни в Стецівці. В 1938-му виємігрував до Канади, до Едмонтону, там же і помер. Залишилася по ньому вдова Катерина. (З листа Є. Лисняка, з 5 березня 1975-го року). Про Стецівку згадується з нагоди деяких подій, до яких належить і такий куріоз: „Тесля Станислав Зюлкоскі з Гвіздця пізнав у Стецеві гарну дівчину і хотів з нею женитися. Родичі дівчини спротивилися тому не хотіли дати свого дозволу. Їм не подобалось те, що Зюлкоскі був бідний. Але той силою наперся бути їх зятем. Одного разу він викрав дівчину і хотів потаємно взяти з нею шлюб. Родичі довідалися завчасу, повідомили поліцію, а та Зюлкоского арештувала. Тепер відбулася розправа і його засудили на вісім місяців тюрми. Дівчина росте вгору, як на дріжджах, говорить: дивіть, яка я гарна, коли мене аж хлопці викрадають“. („Громадський Голос“ з 12 лютого 1938-го року). За першого приходу большевиків, село Стецівка. Голова села, жінка Басалига, большевицька емігрантка, забита підпільниками. Вивезено чотири родини, ті, що мали синів в СС-ах. Заарештовані дві особи, дочка Скорейко, Оленка на 20 років, в підпіллі троє.“ (За Самостійність, Мюнхен 1947). До мешканців Стецівки-Рудольфс-

дорф належать: Юлія Печенюк, Стефанія Казієвич-Бабій, Лев Казієвич.

Назви Стецівка знає Словник Географічний, в повіті Звенигородському і Херсонщині, де є церква, яку побудували ко-заки. Стецівка є також коло Чигирина.

СТЕЦІВСЬКЕ — урожайне поле на захід від Августдорфу, а на схід від Середнього Горба, висота досягає 261 метер по-над рівень моря.

СТРАТИН — містечко в повіті Рогатин, в якому єпископ Гедеон Балабан заснував в 1602-му році друкарню, керував нею Павло Беринда. Друкувалися тут книги, що відзначалися високою технічною досконалістю. В 1616-му (дехто подає 1618-ий рік) придбав її Єлисей Плетенецький і вивіз до Києва, де вона стала основовою друкарні в Києво-Печерській Лаврі. В старших виданнях цю місцевість звуть Стрятин. А Рузанов і багато інших авторів помилково пов'язують Стрятин із Снятином. (Порівнати працю на цю тему у вступному слові до книжки „Віки говорять“, 1981-ий рік).

СТРУЖ — оселя, поля на півдні від села Тростянець, на захід від села Новоселиця, на півночі від Рожнова, а на схід від Хомчини.

СТЯТИН або Стетин — легенди подають, що так звалася оселя в давнині, яка постала на місці Городище, де тепер лежить місто Снятин.

СУХА ДОЛИНА — простягається на сході від поселення Августдорф і сходить повільно вниз до Турецького потока, в тому місці, де є село Кулачин, а на другому боці кордону, на Буковині лежить Погиблиця. В тому місці понад Турецьким потоком на його берегах, висота досягає 267 а даліше спадає до 204 метрів понад рівень моря. Дехто зве цю частину землі суходолами.

СУЧАВА — повітове місто Буковини над рікою Серетом. Колись, в давніх часах, в XIV-XVI століттях була столицею Молдавії, головний осередок на шляху Львів — Галац. Багато там наших людей поселилося і мали навіть свою окремішню церкву. В 1653-му році Тиміш Хмельницький з 20-тисячним козацьким військом здобув Сучаву і визволив приятельську тоді молдавську залогу, що склонилася там перед волохами і семигородцями. Але там же ранений від кулі 15 вересня того ж року помер. В 1675-му Сучаву зруйнували Турки. Тут був похований св. Іван Сучавський, якого мощі пізніше перевезли із Жовкви почерез Снятин до Сучави. Залишилися тіль-

ки оповідання, перекази та історичні джерела також. Снятин із Сучавою в давніх часах був дуже пов'язаний. І традицією було відвідувати проші до православних братів на Буковині. Ці проші і походи до Сучави задовольняли глибокі християнські почуття а також виливалися нераз у щиру маніфестацію національної спільноти з братами, через штучно створений кордон. Улюбленими були проші до Сучави, де лежали мощі св. Івана, з якими в'яжеться предовга історія, а яку навіть старші греко-католицькі священики виголошували на проповідях у церквах Снятинщини. Ці мощі перевезено з монастиря отців Василіян в Жовкві через Снятин до Сучави, що сталося внедовзі по відвідинах цісаря Йосифа Другого в 1783-го року — місто Сучаву і митрополітальну церкву, з якої мощі св. Івана було окупантами забрано. При цій нагоді цісар обіцяв їх повернути Преосвященому Доситеєві, епископові Буковини в той час, що і сталося 14 вересня 1783-го року. Помимо такого атрактивного моменту, православія в місті Снятині не приймалося. Свідомі міщани в Снятині вбачали в ньому близькість московофільства, що не укладалося в їхніх почуттях, і тому з Сучавою були дружні зв'язки, але тільки національного характеру, а св. Івана Сучавського одвідували, як святого, свого рідного. І ще одна була маніфестація снятинських земляків, гідна уваги істориків. В 1926-му році вперше парох греко-католицької церкви, переніс із звичайного дня четверга свято „Боже тіло“ на неділю, для крашого підкреслення святкувань, так як у латинників. Міщани дуже гостро зареагували. В той день оголосили бойкот, зорганізували прощу до Сучави!

ТАТАРИ — кочовий народ, монгольського походження. Вони з'явилися вперше в Україні в 1223-му році. Нападали і руйнували наші землі і в 1240-их роках плюндрували снятинський повіт. Вперше дуже дошкульно відзначилися в році 1261-го року коли татарський воєвода Борундай (проф. М. Грушевський звів його Бурундай) зайняв Снятин. Від тоді де-кілька років татари руйнували Снятин. В нас не залишилося по них майже ніяких більших пам'яток. Назви деяких речей та рослин. Наши люди не входили з ними в кровні стосунки і тому вони не залишилися в нас. Навпаки московська висока династія входила з татарами в родинні зв'язки. Галицький князь Данило звайовував не тільки татар, але йшов і на „татарських людей“, що платили дань татарам, і їх нищив, побивав, як зрадників державницьких інтересів. Найбільшою пам'яткою

в історії є назва третього татарського шляху, який простував берегами Буга на Зіньків і Покуття, він звася також волоським або покутським. Цим шляхом нападали Татари на Снятин. Вождем своїм мали хана. Такі прізвища відомі у нас. Деколи галицькі князі їх звали на допомогу у війнах з сусідами.

З того часу (1622) існує цікавий переказ у селі Белелуя. Татарський ватажок Бен Алуй, повертаючи в зимі санями із своїм військом та добичею, награбованою в Галичі, заломився в недалеких мочарах і потонув. Другий переказ згадує, що ватажка Бен-Алуя вбито і названо оселю Белелуя, що значить вбили Луя. Існують в нас прізвища Татарчуків, і назви, які нижче подаються в назовництві:

Бродун — птиця-чайка. В Україні її звуть також татарською душою. Правдоподібно тому, що вона, так як татари ховається поміж трощею (комишем) і знаходить для себе по живу.

Татарак — зілля, яке знає Шухевич у своїй праці про Гуцульщину.

Татарка — пшениця арнаутка так зветься.

Татарка — рід дині, гарбуза.

Татарські вісті — термін, що походить від первісного — розношення урядових повідомлень татарських служащих, які наказували, грозили і жадали призначеної данини. Цей термін має тепер значення поширюваних неправдивих відомостей, положливих, як в давнину робили татари.

Татарське зілля — див. шувар.

Татарські люди — які добровільно або приневолені були платити данини татарам. Підлеглі що працювали для них.

Товмач — перекладач, слово татарського походження, яке залишилося на пам'ятку тих часів. Як у боях зловлено вояків, і щоб видобути від них таємні відомості, про силу чужого ім'я війська тощо — кликали людей, що знали українську мову для перекладів, яких назвали товмачами.

Хан — прізвище, які трапляються на Покутті, залишки татарського володіння.

Шувар — рослина, що росте по багнах, в дуже вологих місцях. Є перекази, що татари ховаючись по трощах живилися корінням тієї рослини. Її називають „татарським зіллям“.

ТАТАРСЬКА ГОРА — невисокий горб, що його так називають від давен-давна є у селі Волчківці, а за нею поля „Погибла“.

ТАТАРСЬКИЙ ШЛЯХ — в Україні було три великі шля-

хи. Один з них простував берегами ріки Бог на Зіньків і прямував на Покуття. Деято з істориків зве його також волоський, але найчастіше покутським. Тим шляхом набігали татари на Снятин. Вже в старому Снятині, на Галицькому передмістю „На горі“, паралельно до передмістя, існує шлях, якого по сьогодні звали „татарським“, але на мапах існує він під назвою „широка“ дорога.

ТЕЛЯЧКІ — назва горба, недалеко села Ілинці, найвищий верх якого має 346 метрів висоти.

ТЕРЕБЕЖКІ — так нарід звав від давніх часів досить урожайні поля, на північ від Когутової, на захід від Турецького потока, на північний схід від села Потічок. Значиться також на мапах генеральних штабів.

ТИВЕРЦІ — слов'янське плем'я, яке злилося з українським народом. Це наші предки, що жили між ріками Прутом а Дністром. Займалося хліборобством, відомі вже за князів Олега і брали участь в походах на Царгород 907-го року та Ігоря 944-го року. Входять до складу Київської Держави а пізніше в склад Галицького Князівства в Х-му столітті їхні землі ввійшли до складу Київської Держави аж по Перешибль. Частинно асимілювалися вони також з Молдаванами. У Шевченка — Тиверці — звуться „Тиверіада“.

ТОЛОКА — це простір, поле, що лежить облогом і служить для випасання худоби, як пастівник. Це лука, низинна рівнина, поросла травою, уживається народом, як громадське пасовисько чи пасовище. Де-коли була окремо відгороджена, для овець табунів гусей, чи вигоном для телят, коней або отар іншої тварини. Снятинщина нараховувала 6.8 тисяч гектарів лук — пасовиськ. Толоки із зарінками творили велику частину понад обома берегами Прута. На лівому березі від брода Під Замком, попри Приліпку аж до снятинських лугів. На правому березі Прута від Чайки аж по завалівську дорогу. Багато площі, по першій світовій війні було розпарцельовано і пасовисько — толока — зменшилася. Все ж таки громадяни випасали тут худобу, гуси, качки а також і вівці. Була вона власністю громади. Майже в кожному селі, над потоком чи річкою була менша чи більша площа відступлена на толоку.

Толока служила не тільки для пасовиська. Вона була також місцем для різноманітних розваг, які проводили люди у свої вільні дні. На толоках відбувалися фестини, дуже популярні у Снятинщині. На толоці відбувалися прерізні ігрища, забави, виконувалися веснянки-гаївки та різні забобонні прак-

тики. Парубоцтво грато кічки а також копаного м'яча.

На толоках, властиво у її калабанях, багнах, ярах, у вологох місцях жили жаби, які кумкали, що чути було їх на ціле село, а також ящірки-плазуни, та п'явки, яких ловили для лікарських цілей. Вільно проживала собі куслива муха, тедз, від укусів якої худоба починала бігати і кидатися то в один бік то другий. Казав народ худоба гедзкається. В Снятинщині цю кусливу муху звали біндяком а той рух, що робила худобина від укушення звали „бицкається“. Жив тут також своєбідно джміль чи чміль, близький свояк бджоли, більший за неї, гедз худоб'ячий, та різного рода комахи: жуки, колорові метелики, що притягали око школярів, сарана і звичайні мухи. Бували равлики — слімаки, такі ж самі як у лугах, м'якучі з конусово закручену шкарапалупкою на своєму тілі, в яку він скривався від непрошених гостей. З ним багато пов'язаних вірувань. Показувався часто їжа, атракція хлопців і собак.

Толока, назву цю не треба змішувати із словом толока, де різниця між ними в наголосі, але і значення їх зовсім інше. Толока про яку тут була мова, це пасовисько, а толока значить робити щось доброго, спільно, для добра всіх, в першій мірі для своїх близьких, сусідів. Толокою робити, туртом робити. Де-не-де принялася інша назва на цю саму дію, а це клака, з французького.

Вгорі згадано про гру кічку, отож і опишемо її, як вона відбувається: треба мати три кілочки, які звали кийками. Може брати участь в грі більше осіб. Один з них є першим. Він кладе один кілок на землю і прикладає другим під простим кутом, навхрест і щоб його один кінець виставав на гору, а другий щоб лежав на землі. Потім той перший чи головний грач, так назвім його вдаряє сильно третім кілком по другім кілку в тому кінці, який вистає. По такому ударі другий кілок летить угору і луком повертається в сторону до трьох грачів, які стоять по другому боці. Завданням яких є піймати кілок, що зветься кічкою. Той хто зловить „кічку“, той має право замінити головного грача. Перший грач тоді переходить до цілого гурту. Часто трапляється, що ніхто не вловить кілка, тоді головний повторяє ту саму процедуру знову.

До розвагових моментів належала гармонія. Це музичний інструмент, на якому добре знавці його виводили багато музичних мелодій, що давало можливість співати і танцювати. У Снятинщині, це губний інструмент, якого держали двома до-

лонями при губах. При таких мелодіях гармонії бувало весело і забавно. Так гарно вміли бавитися звичайні люди, які нераз не мали можливості ходити до школи, бо про школи окупанти не дбали для простого народу. Крім того інструменту на толоках часто появлялася дримба, яку також треба було тримати в губах і пальцем натискати спружинку. Видавала монотонну музику, але цей інструмент приводив до веселого настрою вівчарів, пастухів худоби а то і випадкових глядачів.

ТОПОРІВЦІ — село в Городенському повіті, лежить на північному сході від села Задубрівці, напроти села Підвисока у Снятинському повіті. В 1880-их роках було 64 особи римо-католиків, які належали до парафії польського костела в Снятині. (Словник географічний, том X. ст. 930). Належали якийсь час до повітового суду в Снятині, хоч адміністрація була в Городенці. А село Підвисока мало в 1880-му році 1501 осіб греко-католиків і належало до парафії в Топорівцях (Словник географічний). Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року виданий у Львові, подає, що село Топорівці мало 1,859 мешканців. Власником посілостей були „князі“ Л. і М. Пузина. Священичі роди і їхні парафіяльні уряди були дуже тісно пов'язані з парафіями та селами снятинського повіту: Стецевою, Підвисокою, Трійцею та з Устям над Прутом. Гамораки, Калитовські, Загалевичі, Мартовичі та Стефанови, тому і тут згадується це село.

„Село Топорівці. Перший і другий голова в підпіллі, третього повісили. 35 хлопців у підпіллі, з того 25 упало. Родини всіх тих, що в підпіллі, вивезено. Соботик, той, що працював у млині, забитий. Старша сестра 20 років засуджена, мати і дочка ховаються. Угрин, який учителював у селі Торговиці, заарештований і засуджений на 20 років. Спалено 22 господарств. (За Самостійність, Мюнхен 1947 р.).

ТОРГОВИЦЯ — село в Городенському повіті, лежить на південні від села Задубрівці, що в Снятинському повіті.

ТРАЧ — фільварок, хутір, над потоком Цуцулин, на заході від села Тростянець, на північ від Хомчина.

ТРИПІЛЛЯ — назва походить від села Трипілля, що на Київщині, де виявлено поселення етапу трипільської культури, яке лежить при усті ріки Струги. Трипільська культура належить до групи неолітичних культур Європи. Визначається глиняним посудом, глиняними моделями хат, житлових будинків. Зветься також до-мікенська культура глиняного посуду. Простягається по басейні Дніпра, Буга, Дністра і тягнеться аж до

Карпат, де її також виявлено у верхів'ях ріки Прут. Розкопи селищ на „коломийщині“ біля села Халеп'я на Київщині. (Формація Української Нації, Вадим Щербаківський, Прага 1941 р.). Трипільська культура походить з-передісторичних часів ді тисячі років перед Христом. В тому часі було відомим виробництво т. зв. мальованої кераміки. Її виявлено на верхів'ях ріки Прута, над середнім Дністром, на схід від Кам'янця Подільського, також недалеко Чернівців та сіл Незвіськ і Олешкова, Корнича і Городенки. Виставляється часто ваза із Снятиня, Гальштадської доби, на тисячу років до Христа. Рівнож виявлено культуру могил та похоронів.

ТРИЙЦЯ — село в повіті Снятин, 28 кілометрів на захід від Снятина, 6 кілометрів на південний захід від Заболотова, де є повітовий суд і телеграф. На півночі лежить село Борщів і Хлібичин Пільний, на сході Демиче і Ілинці, на південний схід Тростянець, на південь Хомчин, на захід Микитинці (оба села в Коломийському повіті), на північний захід Цуцулін (частина Семиківців, в повіті Коломийському). Північною частиною перепливає Прут. Води північної частини забирає правий доплив потік Горозна, з південної частини потока Кревобриткий, який творить разом із Стефанівкою потік Цуцулін, правий приплів Прута і потік Долговець, правий доплив Цуцуліна. Середнє піднесення досягає 300 метрів. На південному заході підноситься Грушів (349 м), Рупа (374 метри) і Плоска у Великім Лісі (450 м.). Власник дібр має орного поля 454 морги, сіножатей і огородів 111 моргів, пасовиськ 15 моргів, ліса 2115 моргів. Селяни мали орного поля 1339 моргів, лук і огородів 797 моргів, пасовиськ 828 моргів, ліса 2 морги. В 1880-му році було 517 домів, 2295 мешканців в селі. 5 домів і 36 мешканців на панському дворі. 1835 греко-католиків, 391 римо-католиків, 99 жидів і 6 інших віровизнань. 1974 русинів, 267 поляків, 90 німців. Парафія римо-католицька в Заболотові, греко-католицька на місці, деканат коломийський. В селі церква св. Трійці, каплиця, каса позичкова громадська з капіталом 2980 золотих ринських і млин. (Словник географічний, том 12, ст. 484).

Вістник пошт і телеграфів з 1910-го року подає, що в селі Трійця було в тому часі 3,092 мешканців. Власником посіlostі Каєтана Задуровічова. Урядова статистика, видана у Варшаві в 1933-му році, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір села займало 33,63 кілометрів квадратних, ужитків було 23.13 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 17.42

кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 632 будинки, а на 9.XII.1931-го року було вже 825 будинків. На 30.IX. 1921-го року мешканців в селі було — 2,854, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 3,444 осіб.

Трійця, село, парафія, церква св. Тройці, дерев'яна, побудована і посвячена 1863-го року. На ерекціональному ґрунті, коло парафіяльного дому Богослужебна каплиця св. Первомученика Стефана, побудована і посвячена 1865-го року. Патрони спадкоємці Марії Добек. Завідатель о. Мирослав Гайдучок, народжений 1907-го року, рукоположений 1934-го року. Число греко-католиків 2052, латинників 590, жидів 110. Школа двокласова утраквістична. Є і окрема школа та римо-католицький костел на гуцульській колонії присілку Короти, 5 кілометрів віддалі є Богослужбова каплиця Трьох Святителів, дерев'яна, побудована і посвячена 1933-го року. Воєвідство Станиславів, старство і каса скарбова Снятин, суд, пошта і телеграф і залізнична станція в Заболотові, 7 кілометрів від Трійці. (За Шематизмом Станиславівської єпархії з 1938-го року).

Деякі додаткові відомості про парохів: отець Йоан Сіменович народжений 1729-го року був парохом в селі Трійця, пов. Снятин, дружина його була Марія з Якимецьких. Він помер 1808-го року. В селі Трійця був парохом о. Іван Ухач, народжений 5 серпня 1876-го року в селі Ілинці, ординований 1904-го року, і одружений того ж року, був парохом від 1912-го року аж до смерті, яка настала 6 травня 1916-го року. Помер заражений висипним тифом у часі сповіди. Похоронений на кладовищі, згідно з його волею, хоч на цвинтарі коло церкви були гробниці для священиків. Син його Богдан, кооператор тому мав право приголоситися до села Трійця, хоч там він не народився. По смерті о. Ухача парохом в селі став о. Роман Петровський, якого перенесли до Бабча коло Надвірної. Довголітнім парохом тут був о. Калитовський, до якого приїздив Василь Стефаник. Саме і тому залишилися багаті відомості про Трійцю на підставі джерел із писань Стефаника. Вперше існує багато даних із самої біографії письменника. Найбільше черпаємо із листування, в якому віддане життя села Трійці, та деяких знатних його мешканців. „Синю книжечку“ (1890) присвятив Стефаник „Дунечці“, Євдокії Калитовській, доньці великої приятельки Стефаника Євгенії Калитовській, в домі якої в селі Трійця він написав „Синю книжечку“. В листі до Вацлава Морачевського, свого близького приятеля, з грудня 1898-го року Василь Стефаник оповідає подію, що ста-

лася в селі Трійця на Покуттю. Убогий селянин, якого дружина померла, залишивши їому двоє маленьких дівчат, не міг їх ні вигодувати, ні ними опікуватися. Не бачачи ніякого виходу він втолив молодшу в річці Прут, а старшу пустив живою, бо вона вблагала батька не топити її. („Снятин“, ч. 8, сг. 6-7). „Новина“, новеля В. Стефаника розповідає про жорстоку подію, що трапилася в селі Трійці в місяці грудні 1898-го року. „З ніким не сходжуся, а до мене приходять. Був Богдан Лепкий, Морачевська ходить, ще зо двох поляків, і давний мій знакомий з Трійці Копертинський. Він тут при банку і мені з ним дуже приемно балакається за Трійцю“ (З листа Стефаника до Ольги Гаморак з Krakova, без дати, здається 1900 (?)). „Я вас прошу дуже зараз мині написати, чи в Трійці хто не хорий, або що злого не сталося? Цілі дві неділі листу ніякого? Страшно!“ (З листа В. Стефаника до Ольги Гаморак з Krakova, без дати.) А дальнє в тому самому листі „посилаю Вам дві книжці Гавтмана і „Сину книжечку“ для Калітовських“ (правопис за оригіналом, М.Б.).

Рівно ж і символіка культу вірувань також багата в селі Трійця. Про гарну квітку братки говорять, що це мачуха з власними двома дітьми і двома сиротами. Мачуха розсілася на двох стільцях, її діти кожна окремо, а двоє сиріток на одному, це так у селі Княже та інших кажуть. А в селі Трійця оповідають, що це брат оженився з сестрою і вони перемінилися в братки. В селі Трійця вірять, що падаючі зірки і метеори, це святі скидають дияволів, а коли вони владуть на землю, то на тому місці залишаються лише трохи смоли і дъогтю. Мрочко згадує про село Трійцю на таких сторінках: 7-123, 37-125, 90-127, 95-128.

Знані прізвища з села Трійця: Дмитро Ілюк, Іван Вовчук, Марія Ілюк, Остафій Юрковський, Іван Білейчук, Іван Бойчук, Семенчук, Василь Оренчук.

Назв Трійця є більше в Галичині. Є в Добромильщині, є в повіті Радехів. Є Трійці Святої Окопи, при усті Збруча і Дністра в Борщівському повіті, та в інших околицях.

За советів село Трійця перемінено на Троїця.

ТРОСТЯНЕЦЬ(1) — село, є парафія, має церкву Вознесіння Господнього. Патрон Д. Леон Потоцькі. Пароха немає, адміністратор о. Стефан Левицький. Число греко-католиків 890 осіб. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1832-го року). Тростянець, парафія, церква Вознесіння Господнього. Патрон Йосиф де Ясінські. Пароха немає. Адмініструє парафію о. Антін

Назаревич з Рожнова. Греко-католиків 1021 осіб. Заболотівський деканат, Львівська дієцезія. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1841-го року).

Тростянець, село, повіту Снятин, 26 кілометрів, на південний схід від Снятина, 10 кілометрів на південний захід від Заболотова, де є повітовий суд, 5 кілометрів на північ від Рожнова, де є уряд поштовий. На заході і північному заході лежить село Трійця, на північному сході село Ілинці на сході села Джурів, на південному сході села Новоселиця, на півдні Рожнів. Село лежить в устю Дунаю, за посередництвом Дубівця, правого допливу Прута. З'являється він на південній стороні села створений з багатьох припливів і пливе на схід, а потім на північний схід до села Ілинці. Власник дібр має орного поля 29 моргів, сіножатей і огородів 3 морги, пасовиськ 213 моргів, ліса 390 моргів. Селяни мають орного поля 918 моргів, сіножатей і огородів 259 моргів, пасовиськ 100 моргів, ліса 21 морг. В році 1880-му було 280 домів, 1375 мешканців, в селі 2 domi, 17 жителів на панському дворі. Греко-католиків 1304 осіб, 5 римо-католиків, 31 жидів. 1311 русинів, 57 поляків, 24 німців. Парафія римо-католицька в Заболотові, греко-католицька на місці, деканат Снятинський. В селі є церква Вознесення Господнього, школа етатова, одноклясова. (Словник географічний, том 12, ст. 508).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року, подає, що в тому часі було в селі Тростянець 1,816 мешканців, власником посілості був др М. Гровські. Урядова статистика, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року, подає, що село Тростянець мало простір 11,45 кілометрів квадратних, ужитків рільних було 2,12 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 6,23 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 360 будинків, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 483. На 30.IX.1921-го року було 1,768 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було 1,881 мешканців.

Тростянець, село, парафія, церква Вознесення Господнього, дерев'яна, побудована і посвячена 1895-го року. Одна придорожна капличка. Патрон Юлія Бромирська. Завідатель о. Антоній Швець, народжений 1895-го року, рукоположений 1929-го року, безжений. Число греко-католиків 2251 осіб, латинників 14, жидів 19. Школа етатова, систематизована, триклясова, утраквістична. Братства церковні, звичайні й тверезості. Воєвідство Станиславівське і каса скарбова в Снятині. Суд і залізниця в Заболотові, 11 кілометрів віддалі, пошта і

телеграф в Рожнові, 4 кілометри віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року). Доповнення до тих відомостей. В селі немає чорнозему. В Тростянці був парохом о. Теофіл Глібовицький в 1907-8-9 роках. В Тростянці була досить активна читальня „Просвіти“. В році 1907-му мала 60 членів і 50 книжок в бібліотеці. Мала також свою крамницю. Головою був о. Теофіл Глібовицький. В 1910-му було в читальні 62-ох членів, а в бібліотеці вже було 422 книжок. Головою дальше був о. Глібовицький (Звіт Т-ва „Просвіта“, Львів 1910-го року).

В новіших часах існував у Тростянці кружок „Рідної Школи“ ім. Івана Франка. Головою був Гарасим Пилип'юк, містоголовою Василь Гаврилюк, секретарем Федір Федорійчук, скарбником Іван Куташ. („Рідна Школа“, Львів 1926-27).

Тростянець дуже багатий на ворожіння, вірування і забобони. Село близько гір і по працях в літі, не було що в них більше до роботи, бо земля не дуже врожайна і тому можна було більше присвятити часу на ворожіння та і іншу символіку вірувань. В селі Тростянці на могилі клали черепок, до якого насипали ладану і запалювали, щоб горів першу ніч — „щоб разом із ладановим димом душа взнеслася на небеса до Бога“. (Етн. Зб. XXXII, ст. 304-313-320 і Є. Онацький, ст. 342). Про кількість цвяхів оповідали в селі так: „Жиди не могли прибити Христа кілками та й післали жовніра, щоб приніс цвяхів від коваля. Жовнір ніс та й загубив один цвях. Не було чим прибити ноги до дерева. Одна жінка порадила, щоб збити дві ноги докупи одним цвяхом. Христос прокляв її словами: „Абись ніколи не була обрана до ради, коли так порадила“. (Етн. Зб. НТШ. XXXII, ст. 311 і Є. Онацький, ст. 231). Одного разу віз наймит збіжжя до млина. Нараз зломились йому обі осі на нечистім мості. Наймит не закляв, тільки вимовив: „Дякувати Богові“, бо був радий, що повернеться до дому й не буде непотрібно, на його думку, працювати в млині. Випрягаючи воли, побачив дівчину з розплетеним волоссям, яка сказала йому: „Всі мене проклинали, щойно ти один спас мене добрым словом“, Потім засміялася і щезла, а парубок здивувався бачучи, що осі цілі. (Мрочко). В Тростянці знають на Івана Купала спосіб як можна знайти квіт папороті. — Оповідання „Довбушева криниця“ записав О. Іванчук у 1909-му році в Тростянці від М. Марчука. Надруковано в Етнографічному Збірнику НТШ, том XXVI, Львів 1910-го року, ст. 134. Як мили покійного то казали: „щоб його так Бог обмив від

гріхів, як люди водою". (Етн. Зб. НТШ, XXXII, ст. 308 і Є. Онацький, ст. 1167). Аж до відвезення на кладовище тут кожного ранку вмивали лицے мертвого чистою водою. „Померлого ми-
ють сусіди, бо чужі: рідним не годиться мити, бо, якби мили,
то з ним не виділися б у небі. Купіль виливають у такому місці,
куди ніхто неходить. Купелем не годиться підливати овоче-
вих дерев, щоб не повсихали“, (тамже, ст. 204, 233). „Задуш-
не“, або „поминальне“ відзначали дуже торжественно. „При
обіді всі сідають кругом стола, чи столів, а господиня роздає
всім „подавники“, себто калачі і свічку, а що в селі родиться
багато овочів, яблук, грушок, то подають часом і овочі, кажу-
чи: „прошу за небіжчикову душу і за більше померлої уперед
рідні“. Опісля світять свічки, встають і моляться всі за душі —
кожний, за котру йому дали „подавник“. По молитвах сідають
і розкоштовують „тоту пшеницю, що ся у церкві над нею пра-
вило“. Тому, хто розкоштував пшеницю, годиться змовити ще
вдома три Отченаші, три Богородиці за душу покійника. На
стіл подають начинку з рибою або м'ясом, голубці і борщ.
Дари Божі підливають горілкою або пивом. До їди припро-
шують дуже ввічливо і чесно. По їді відмовляють ті самі мо-
литви, встають зза стола, говорять ще трохи і посидять по
лавах, потім розходяться, кожний до себе.“ (Етн. Зб. XXXIII,
ст. 313-14 і Є. Онацький, ст. 460). „В ремінь покійника не го-
диться обперізувати, бо кажуть, що хто йде на чистові муки,
мусить якийсь час горіти в вогні і, як би був у ремені, то той
ремінь довго горівби тай спарив би дуже. З тої самої причи-
ни не дають підків до постолів або чобіт, кажуть також, що
на чистових муках треба буде пролазити з вогню у вогонь у
рай крізь малу дірочку і, як би в ремені, то той забрав би ба-
гато місця, та й не міг би пролісти, а що відси дали, то вже
не можна скинути. Хто не дуже грішний, то його каже Бог св.
Петрові заперти на чистові муки. Петро заперши великі двері,
розвіртить малі, до раю, такі малі, як кагла, та й скаже: хто
може, хай пролазить до раю. То хто в тоненькім шматті, про-
лізе борзо, то не мучитиметься. Тому й убирають небіжчика
в якнайтонше шмаття і тому інші перед смертю якнайменше
їдять, кажуть, хто тонкий, худий, той довго не мучиться, бо
борзо пролізе, котрому на цім місці було добре, що добре від-
ідався тай грубий помер то тому довго довго мучиться в чи-
стових муках, поки його тіло не зсмажиться, не скапає з нього
сало, то він не пролізе до раю. Кажуть, що як хто з жінок
буде пролазити з чистилища до раю, то як св. Петро уздрить

у червоних плечиках, то подасть руку то й витягне до раю, а як уздрить із чорними плечиками, то скаже: ти ще мучся, бо на тобі чорні плями від гріхів. Плечка шиті низинним шиттям не годиться давати, бо їх видумав чорт. Швачка має всі свої низинні плечка на тім світі розшити. Шиття має бути поверхнє. (Етн. Зб. НТШ, XXXII, ст. 309 і Є. Онацький, ст. 2056). Є ще демонологічне оповідання записане в Тростянці від Іллі Федорійчука, друковане також в Етнографічному Збірнику Володимира Гнатюка XI-му томі. Мрочко згадує село Тростянець на таких сторінках: 7, 9, 12, 33 і 66. „Працював на фольклорно-етнографічній ниві і учитель, етнограф, громадський діяч О. Іванчук (1886-1920). Він спочатку вчителював у своєму рідному селі Тростянець, Снятинського повіту, а з 1913-го року в Косові. Він записував на прохання Івана Франка і Володимира Гнатюка народні приповідки, оповідання, історичні перекази, колядки, гаївки, матеріали про народну медицину, демонологію, похоронні та інші звичаї і обряди. Його перекази про опришків і Тютюка, опублікував Гнатюк. Іванчук теж збирав експонати з Гуцульщини для етнографічного відділу музею НТШ. В статті „В справі музею Гуцульської штуки“, він обґрунтував конечну потребу створення музею Гуцульського мистецтва в Косові або Коломії“ (Петро Арсенич: Етнографічна діяльність народних учителів на Гуцульщині на початку ХХ-го століття (1900-1917) „Наша Культура“, ч. 1(177) за січень 1973-го року).

Дуже цікавий заклик односельчанина села Тростянець Кінрада Курилика який на заклик М. Лисика з Нью Йорку друкує заклик до односельчан в Канаді, особливо до односельчан, як він пише: „що находимося більшим числом в місті Едмонтоні, в Канаді, скликали збори односельчан і вибрали з-поміж себе комітет, що мавби заняться збіркою“. Вам всім відоме, пише він далі, „село Тростянець, як одно з найбідніших сіл в Снятинському повіті. Кожного року виїжджає багото селян й робітників з отого села на заробітки, а причина цього є страшна вбогість мешканців села Тростянець. Земля горбовата, до того страшно пошматована на вузонькі біндочки, на яких дуже тяжко вижити. Правда, село Тростянець окружено довкола гарними лісами та широкими ланами й мило там проживати весною тим, що не мають журби за хлібом. І живуть гарно там дідичі, куркулі. Але тростянецький бідняк не має спромоги пишатись всім тим. „За Комітет підписали тростянецькі земляки, що жили в той час в Едмонтоні: К. Курилик, Іван Куш-

нір і Іван Куташ. (Цей заклик надрукували „Українські Робітничі Вісти“ з 22 грудня 1928-го року, яких редактором був перед тим Ірчан).

З визначних постатей села Тростянець помер в Ошаві лікар Микола Остафійчук, довголітній передплатник журналу „Снятин“ і його всіх видань. В Шикаго живе уродженець Тростянця Василь Пилип'юк, донька якого здобула на Гарвардському університеті докторат.

В Україні назва Тростянець дуже пошиrena: є в Яворівському повіті, в Жидачівському, теж в повіті Долина. Тростянець або Тростянці є коло Бучача, Тростянець є у Вінницькій окрузі, і ще один у східній Україні. Є також Тростянець ріка. Тростянець Малий є у Золочівському повіті. Є Тростянці, коло Устя Зеленого, Тростяна у повіті Кросно.

ТРОСТЯНЕЦЬ(2) — потік, що пропливає почерез село Тростянець, на сході від нього простягаються поля, луги, чагарники Буковини(2).

ТРОФАНІВКА — село повіту коломийського, 21 кілометр на схід від Коломиї, 4 кілометри на південний схід від Гвіздця, де є повітовий суд і поштовий уряд. На заході лежить село Бучачки і Балинці, на півдні Кулачківці, на сході Ганківці, на південному сході Келихів, на півдні Заболотів і Демиче (четири останні в повіті Снятинському). Води пливуть на захід до Чорняви, доплив Прута. Висота землі на північному сході сягає 327 метрів. В році 1880-му було 134 домів, 691 жителів в селі. 4 domi, 25 мешканців на просторі двора. 683 греко-католиків, 20 римо-католиків, 9 жидів, 4 інших віровизнань, 685 русинів, 22 поляків і 9 німців. Парafія римо-католицька у Гвіздці, греко-католицька в Балинцях. Село творить одну громаду з Балинцями. (За Словником географічним, том 12, ст. 477-78).

По смерти о. Ол. Білинкевича в 1910-му році у Волчківцях, родина, попадя з дітьми перенеслася жити до Трофанівки. Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що село Трофанівка в тому часі мало 883 мешканців. Власником посіlostі був Каєтан Агопсовіч. В Трофанівці народилася Марія Калитовська, що померла в Дітройті, рівно ж там народилася і Марія Червінська-Федорак, що проживає у Дітройті. Тепер Трофанівка входить до складу Снятинського повіту.

ТУЛАВА — невеличкий простір ліса, поля, сіножатей, що на півночі залізничного шляху Залуче — Неполоківці, а на заході лежить хутір Слобідка.

ТУЛОВА — в 1841-му село Тулова належало до парафії в Устю над Прутом, де парохом в той час був о. Петро Проскурницький і мала греко-католиків в той час 501 осіб. При парафії є церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії. (Шематизм Львівської епархії з 1841-го року).

Тулова, село повіту Снятин, 10 кілометрів на захід від Снятини, де є повітовий суд і повітовий уряд, на північний схід лежить Устє над Прутом, на південний схід село Карлів, на південний захід Видинів, на захід село Орелець. Південною частиною перепливає ріка Прут від заходу на схід. В його долині лежать забудування. Почерез село провадить шлях коломийсько-снятинський. Власник дібр: латинська парафія в Снятині має орної землі 79 моргів, сіножатей і огородів 5 моргів. Селяни мали орної землі 528 моргів, сіножатей і огородів 70 моргів, пасовиськ 48 моргів. В році 1880-му було 142 домів, 683-ох жителів в селі. З доми, 13 мешканців на дворі. 648 греко-католиків, 34 жидів. 648 русинів, 37 поляків, 11 німців. Парафія римо-католицька в Снятині, греко-католицька в Устю над Прутом. В селі є церква і школа однокласова. (Словник географічний, том 12, ст. 619).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в той час в селі було 884 особи. Власником посілоків була римо-католицька парафія в Снятині. Урядова статистика міст і сіл, видана в Варшаві 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що село займало 4,73 кілометрів квадратних, ужитків було 4,27 кілометрів квадратних, а орного поля 4,11 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було в селі 168 будинків, а на 9.XII.1931-го року було іх 188. На 30.IX.1921-го року було 815 мешканців, а 9.XII.1931-го року було 835 осіб.

В прилученому селі Тулова до парафії в Устю, було 819 греко-католиків латинників 21; жидів 12. В Тулові є церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, побудована і посвячена 1869-го року. Школа в Тулові одноклясова, мова викладова українська, є братство тверезости. Парафія в Устю над Прутом, парох о. Андрій Скобельський. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року). В Тулові в роках 1907-8 був священик о. Юліян Проскурницький.

Багато добрих учителів мало село Тулова. В спогадах Петра Зварича є прізвище нового учителя в роках 1884-ри Константина Палятинського, він крім своїх учительських обов'язків займався освітнім ділом у селі. Заложив касу Райфазенку.

Довголітнім учителем там був також великий патріот Василь Косташук в часі Визвольних Змагань старшина УГА. Про шкільництво в Тулові Семен Фодчук має два етюди: „Лекція співу“ („Новий Шлях“, 16 квітня 1955-го року). Найбільш діяльною громадською організацією в селі була читальня „Просвіти“, заснована ще 15 травня 1888-го року, в той час, як в усій Галичині відзначали скасування панщини і 10-тилітній ювілей заведення тверезості. Це була третя з черги читальня в повіті Снятин. Після звідомлення головного товариства у Львові, в Тулові було 1906-го року 30 членів і 140 книжок в бібліотеці, головою тоді був о. Юліян Прокурницький, а в 1908-9 роках було вже 50 членів і 30 книжок в бібліотеці, головою був В. Палятинський.

До атракцій села належала „Січ“. Люди любили її, радо училися те, що подавали інструктори, їздили до інших сіл а то й маршували на здвиги до Снятину. В них був душою цієї організації поет Іван Плешкан, який склав багато пісень, написів тощо. Кошовим „Січі“ був також поет Іван Харук, що писав під псевдонімом Галайда. Докладніше про це у книзі „Січей“ за 1965-ий рік. В Тулові була кооператива „Народний Дім“. Було теж товариство „Каменярі“. Діяльність була широкогранна, „найгарнішою“ точкою вечора народної ноші було весілля з села Тулови, виведене свободно, природно селянками“. („Снятин“, ч. 8, ст. 32).

Забобонів у селі Турова майже не занотували етнографи. У Мрочка є тільки звичай, щоб домовик не мучив коней, дораджують селяни впустити до стайні цапа, якого чорт бойтесь і скоро забереться в інше місце. У Мрочка згадується село Турова на ст. 36, 37-125).

Важке життя примушувало людей думати над тим, як би знайти кращий прожиток за морем „з нашого села без довшого надумання поїхали дві родини — Леся Порайка і Ніколи Грегоращука сеї весни“ (Петро Зварич). І тому Канада має багато піонерів, вихідців з села Тулови. До них належуть Зваричі, Фодчуки, Косташуки, чи як вони змінили прізвища на Косташі, Порайки. Всі вони були свідомими і культурними діячами. Ще й тепер проживають вихідці з Тулови в різних місцевостях: родина Косташів, родина Зваричів, Гафія Янішевська, Олекса Козмінюк, Степан Порайко, Володимир Семенюк, Василь Фокшан.

Якийсь час Тулову звали Тулів.

„Тоді в Туловій ксьондз Костінський мав 60 гектарів зем-

лі, зате на мужицьких 242 господарств припадало 290, мало не по гектару на господарство.“ (Микола Кубик: В-во „Карпати“, Ужгород 1969-го року).

ТУЛУКІВ — парафія була на місці, церква св. о. Николая. Патроном був Лео Потоцький. Пароха не було, адміністрував парафію о. Стефан Левицький, греко-католиків було 606 осіб. (За Шематизмом Львівської Дієцезії з 1832-го року). Тулуків, церква на місці св. о. Николая. Патроном вже був Йосиф де Ясінські. Священика немає. Адміністрував о. Йосиф Левицький, в 1841-му році. Число греко-католиків збільшилося, бо вже дійшло до 687 осіб. (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року).

Тулуків, давніше званий Туглуків, село в повіті Снятинському, 19 кілометрів на захід від Снятина, тут на схід від Заболотова є повітовий суд, поштовий уряд і телеграф. На сході лежить Зі branівка, Келихів і Олешків, на півдні село Рудники та Ілинці, на заході Заболотів, на північний захід Трофанівка. Почекерез південну частину простору перепливає Прут. В його долині (226 м. висоти) простягаються забудування селян, на півдні від них фільварок „Агопсовіч“. Близько границі північного підгір'я Тулуків досягає 303 метрів висоти. Почекерез південну частину села провадить шлях коломийсько-снятинський і залізниця львівсько-чернівецька. Дідич має орного поля 352 моргів, сіножатей і огородів 15 моргів, пасовиськ 5 моргів. Селяни мали орної землі 2070 моргів, сіножатей і огородів 65 моргів, пасовиськ 253 морги, ліса 14 моргів. В роках 1880-их було 230 домів, 1053 жителів в селі. 8 домів, 39 осіб проживало на території двора. Було 996 греко-католиків, 32-ох римо-католиків, 64-ох жидів, 1036 русинів, 21 поляків, 46 німців. Парафія римо-католицька в Заболотові, греко-католицька на місці, деканат коломийський. До парафії належить село Зі branівка. В селі є церква св. отця Миколая і школа етатова одноклясова. (Словник географічний, том 12, ст. 620).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому селі в той час було 1,367 мешканців, власником посіlostі був др Казимир Агопсовіч. Урядова статистика міст і сіл, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року, подає, що простір села Тулуків становив 11.19 кілометрів квадратних, ужитків було 8,77 кілометрів квадратних, а орного поля 8,12 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було в селі 269 будинків, а на 9.XII.1931-го року було їх вже 288, а на

30.IX.1921-го року було 1,236 мешканців, а на 9.XII.1931-го року — 1,278 осіб.

Тулуків, село, парафія. Церква св. о. Миколая, дерев'яна, побудована 1859-го року. Патрон др Казимир де Гассо Агопович. Завідателем парафії був о. Михайло Петраш, народжений 1914-го року, рукоположений 1937-го року, безжений. В метриках записано греко-католиків 1217 осіб, латинників 20, жидів 39, школа двоклясова, систематизована, етатова, утраквістична. Воєвідство Станиславівське, староство, каса скарбова в Снятині, суд, пошта і телеграф і залізнична станція в Заболотові, 2 кілометри віддалі (За Шематизмом Станиславівської єпархії з 1938-го року).

В Тулукові великого культурно-освітнього життя не записано. Була там читальня „Просвіти“ що після звідомлення головного Товариства „Просвіта“ у Львові в 1910-му році мала 35 членів і 200 книжок у бібліотеці, головою в той час був Ю. Мокрий. Ще Іван Сандуляк у спогадах про село Карлів, пише, що у поблизьку селі Тулуків „жив собі рудий пейсач Лейба“ і він дуже був стурбований рухом тверезости, що промінював з Карлова“. „З села Туглукова Снятинського повіту, десь мав вийти кільканадцять літ тому назад якийсь Матейчук з родиною до Америки. Поїхав і пропав там, що і вістки від нього ніхто не знав, бо знати був неписьменний, не було кому листа написати“ (Спогади Петра Зварича, про роки 1880-ті, ст. 73). Є ще дані, що в Тулукові був священиком о. Кисілевський в 1930-их роках. Тулуків мав кооперативу, що звалася „Надія“, часами давала датки на „Просвіту“. З Тулукова тільки одна пісня записана у Мелодіях З. Лиська. Мрочко згадує про село Тулуків тільки на ст. 37-124. Була стаття про аматорський гурток в Тулукові. („Батьківщина“, ч. 27 з 1936-го року).

Померли земляки, вихідці з Тулукова: Михайло Завада і Теодор Касіян. Тепер у советській пресі пишеться про Тулуків, що він значно більший від села Олешкова, „324 садиби. За останні роки збудовано 180 нових осель, понад сто перебудовано“. „Майже в кожній сім'ї є телевізор, холодильник, у селі багато легкових автомашин, колгосп імені Шевченка спеціалізується на вирощуванні корів-первісток“ і т. далі і так далі. Самохвалба советського редактора. („Вісті з України“, квітень 1979-го року).

ТУРЕЦЬКИЙ ПОТИК — пливе поміж полями де-не-де досить глибокою долиною від села Стецева, поміж полями села Оршівці на Буковині, а полями „Кернички“ та фільварок по

стороні Снятинщини, властиво попри новостворену оселю Августдорф. Над цим потоком пселився Гайка, млин Филиповича, хутір Ляшкевича — Гані Косован, дальнє потік пливе до села Кулачин, а потім вливається до ріки Прут. Цей потік був природною границею між Австрією а Туреччиною, між Галичиною а Буковиною. Над цим потоком йшли завзяті бої за Снятин. Сюди надходили також козацькі відділи. Тут проходили і опришки.

ТУРЕЧЧИНА — як держава взяла свій початок в році 1299-му в Малій Азії. Нападами на сусідні краї здобула майже ввесь Балкан і стала в 1475-му сусідом Снятинщини. На пам'ятку сусідства і дій турецького війська — залишився Турецький потік на границях снятинського повіту, що є кордоном між Буковиною. Повертаючи Ян Собеський з-під Відня в 1683-го року залишив у Снятинщині багато полонених турецьких, які впливні асимілювалися і навіть тепер антропологічно важко відрізнити від мирно-живучих вірменських колоністів, бо вони так подібні до себе. Дехто з істориків зве турків Османами. Це ім'я походить від династії султана Османа. Рівнож і назва оттомані була відомою у нас, що також походить від другої династії султана Османа I-го з 13-го століття. У нас залишилося кілька нащадків турецького походження, а також де-кілька слів: Бурдюк — це мішок з цілої шкіри кози або коня для зберігання течних матеріалів, як води, вина тощо. У Снятинщині звали його бордюхом, але із свині, що потім служив для перевезування тютюну, частіше звали його капшуком. І ще одне слово — пай, що означає частину, а також внесок до акційного товариства, кооперативи чи іншого підприємства, а також частину поля, яку частіше звали нивою, помірком чи парцелею.

ТУРКА(1) — невеличка оселя, яка належала до Коломийського повіту. Властиво тоді це був присілок до більшого села Борщів. Була одноклясова школа, польська. Село належало до парафії в Хлібчині Пільному.

Турка є повітове місто над Стриєм.

ТУРКА(2) — потік, лівий доплив Прута, пливе південною частиною Заболотова.

ТУЧАПИ — має парафію при церкві Рождества Христового. Патроном був Д. Кохоскі. Пароха в той час не було, адміністрував о. Микола Колянківський; народжений 1806-го року. В метриках записано 566 греко-католиків, а філія в селі Драгасимів з церквою св. Параскевії, що мала 292 осіб греко-като-

ликів, що разом було 858 греко-католиків (Шематизм Львівської дієцезії з 1832-го року). Тучали, парафія в 1841-му році. Церква Рождества Христового. Патроном був Михайло Загурскі. Парох о. Николай Колянківський, народжений 1803-го року, висвячений 1830-го року. В метриках записано 553-ох греко-католиків. Філія в Драгасимові мала 383-ох осіб греко-католиків. Деканат снятинський. (Шематизм Львівської дієцезії з 1841-го року). Тут треба звернути увагу на дату народження о. Колянківського. В першому Шематизмі подана дата народження 1806-ого року а в другому 1803-го року. Котра дата є правильна?

Тучали, село, повіт Снятин, 16 кілометрів на південний захід від Снятина. 12 кілометрів на південний схід від повітового суду в Заболотові, 4 кілометри на північний схід від поштового уряду в Попельниках. На сході і північному сході лежить Драгасимів, на півночі Рудники, на заході Попельники, на півдні села буковинські: Баніла Слобода і Баніла руська. Вздовж границі південної пливе Черемош, в долині котрого простягаються забудування села. Власник дібр мав орної землі 139 моргів, сінокосів і огородів 53 моргів, пасовиськ 34 морги, ліса 58 моргів. Селяни мали орного поля 851 морг, сіножатей і огордів 5 моргів, пасовиськ 24 морги, ліса 74 моргів. В році 1880-му було 158 домів, 774 жителів в селі. 9 хат, 48 жителів на території двора. 733 греко-католики, 23 римо-католиків, 62-ох жидів, 4-ох інших віровизнань. 780 русинів, 5 поляків, 37 німців. Римо-католицька парафія в Заболотові, греко-католицька на місці, деканат снятинський. До парафії належить село Драгасимів. В селі є церква Рождества Христового, школа одноклясова і млин. За часів старої Польщі належало село до дібр коронних в Устечку, в землі Галицькій. (Словник географічний, том 12, ст. 602).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому часі в селі Тучали було 1,130 мешканців, власниками посілостей були Богусевіч і Д. Кжиштофович. Урядова статистика міст і сіл, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що простір села Тучали становив 7,47 кілометрів квадратних, ужитків було 86 відсотків; орного поля тільки 81 відсотки. На 30.IX.1921-го року було в селі 229 будинків, а вже на 9.XII.1931-го року було 245 будинків. На 30.IX.1921-го року було в селі 1057 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було тільки 1,043.

Тучали, село, парафія, основана 1795-го року. Церква

Рождества Христового, дерев'яна, побудована і посвячена 1858-го року. В Тучапах одна придорожна капличка. Патрон вільного надання, парохом о. Юліян Гранківський, народжений 1887-го року, рукоположений 1913-го року, інстальований 1928-го року, жонатий. В метриках записано 1112 греко-католиків, в прилученому селі Драгасимів, церква св. Параскевії, побудована і посвячена 1848-го року, має греко-католиків 788, що становить разом 1900 осіб, латинників 29, жидів 15. В Драгасимові одна придорожна каплиця. Школа в селі Тучапи одноклясова, в Драгасимові одноклясова, мова викладова в обох школах українська. Існує братство церковне звичайне без статутів, Апостольство Молитви — членів 88, парафіяльна бібліотека має 55 книжок. Свята місія була 1937-го року. Існує читальня „Скала“ має 65 членів. Воєвідство Станиславів, староство і каса скарбова в Снятині, суд в Заболотові, пошта і телеграф в селі Попельники — 2 кілометри віддалі. Залізнична станція Снятин — Залуче, віддаль 11 кілометрів. (Шематизм Станиславівської дієцезії з 1938-го року).

Немає багато даних про культурно-освітну діяльність цього села. В історії українського кооперативного руху (1964 р.) згадується, що село Тучапи наслідувало поступ карлівської громади. Оскар Кольберг згадує, що на етнографічній виставі в Коломії з села Тучапи були такі експонати: верети в різні квіти та орнаменти, накривала і дивани. („Покуття“, том I, ст. 69). Мрочко згадує у своїй книжці про село Тучапи на ст. 12 і 37-124. Учителем довгі роки в Тучапах був Володимир Хронович, відомий дитячий поет і письменник, сучасник Івана Франка.

Дуже цікавий епізод можна було прочитати: „дня 4 мая 1927-го року помер в Тучапах, повіту Снятин, о. Володимир Лукасевич. Похорони відбулися дня 7 мая при громадній участі парохіян і кондекального клиру під проводом отця Декана А. Сімовича. Покійний прожив 74-ри роки, працював, як парох в Тучапах 27 літ. За час тихої своєї праці здобув довір'я у своїх парафіян, а парохію свою охороняв перед ворожими святій вірі впливами. Зі слезами в очах прощали його вірні духовні діти, віддячуючись за його довголітню працю своїми молитвами над його могилою.“ („Нова Зоря“, Львів 5 червня 1927-го року. Мову і правопис задержано за оригіналом, М.Б.).

Проживають уродженці села Тучапи: Николай Кобилюк в Канаді і Василь Карп'юк в Аргентайні.

Є де-кілька назв Тучапи в Галичині: в Ярославському повіті над Сяном і коло Грубешова.

УГРИ, див. мадяри.

УДЕРНЯ — поля і хутір, на південь від залізничної станції Снятин — Залуче, на північ від шляху Косів — Снятин, на схід від височини Соломин.

УРУТЬ — гора, круча, над берегом Прута, недалеко села Тулови. Тут стрибали студенти з цієї гори, як купалися. Тут 15 червня 1927-го року сталася трагедія. Учителька Ядвига Онищук; працівниця тоді в кооперативі в Карлові; з розпуки, у безвихідному положенні, кинулася з цієї кручини у ріку Прут. Забилася об скелі на смерть.

УСТЕ(1) — високий горб на 278 метрів; поля; пасовицька, на північ від Середнє Ланище, на схід від потока Белелуйка.

УСТЕ(2) — коло села Джурова, над рікою Рибницею у доріччю (гирлі).

УСТЕ НАД ПРУТОМ — була парафія; церква св. Михайла Архистратига. Патрон: наслідники Антонії Комар. Парох о. Петро Проскурницький, народжений 1781-го року. В метриках записано греко-католиків 519 осіб. Є філія в Тулові, де є церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії і вірних 359 греко-католиків, разом 878 осіб. (За Шематизмом Львівської Дієцезії з 1832-го року). Усте над Прутом, парафія св. Михайла Архистратига. Патрони ще дальше ті самі, спадкоємці Антонії Комар. Парохом о. Петро Проскурницький, народжений 1780-го року; висвячений 1807-го року. Греко-католиків в тому часі було 535 осіб. Філія в селі Тулова мала греко-католиків 501. Деканат Снятинський. (За Шематизмом Львівської епархії з 1841-го року). Тут знову рік народження о. Проскурницького інший у першому Шематизмі від другого.

Усте над Прутом; село; повіт Снятин, 7 кілометрів на північний захід від Снятини, де є повітовий суд і поштовий уряд. На півдні лежить село Карлів, на заході село Тулова і Орелець, на півдні Белелуя, на північний схід Русів, а на сході Будилів. Вздовж границі південної пливе Прут. Західною частиною села перепливає потік Белелуя, лівий доплив Прута. Забудування села положені в південній частині території, на висоті 239 метрів, на лівому березі ріки Прута. На півночі від них, в долині Белелуї частина села Усте Старе. Гористе піднесення на півночі досягає 273 метрів, на північному заході 274 метри. По-через південну частину села веде головний шлях Снятинсько-Коломийський. Власник дібр мав орної землі 433 моргів, сіно-

жатей і огородів 8 моргів, пасовиська 13 моргів. Селяни мали орного поля 1523 морги, сіножатей і огородів 122 морги, пасовиськ 61 морг, ліса 12 моргів. В році 1880-му було 169 домів, 896 жителів в селі. 7 хат, 42-ох жителів було на терені двора, 892 греко-католиків, 23 римо-католиків, 23 жидів. 880 русинів, 40 поляків, 18 німців. Парафія римо-католицька в Снятині греко-католицька на місці, деканат снятинський. До парафії належить село Тулова. В селі є церква св. Михайла і школа етатова, одноклясова. (Словник географічний, том 12, ст. 833-34).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що в тому часі було 1,242-ох мешканців в Устю. Власник посіlostі Едвард Комар. Статистика міст і сіл, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року подає, що Усте над Прутом займало простір 13,57 кілометрів квадратних, ужитків було 13,37 кілометрів квадратних, а орного поля 12,92 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 253 будинки, а на 9.XII.1931-го року було будинків 290. На 30.IX.1921-го року було мешканців 1,241, а на 9.XII.1931-го року їх вже 1,332.

Усте над Прутом, село, парафія, церква св. Михайла, дерев'яна, побудована і посвячена 1853-го року. Патрон Едмунд Комар. Парох о. Андрей Скобельський, народжений 1889-го року, рукоположений 1918-го року, інстальований 1937-го року. В метриках записано 1271 греко-католиків, в прилученому селі Тулова 819 осіб, разом 2090 осіб, латинників 21, жидів 12. В Тулові церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, побудована і посвячена 1869-го року. Школа в Устю, етатова, систематизована, двоклясова, утраквістична, а в Тулові одноклясова, мова викладова українська. Є братство тверезості. Воєвідство Станиславів. Старство, суд, каса скарбова, пошта і телеграф в Снятині, 8 кілометрів віддалі. Залізниця в Снятин — Залуче, 11 кілометрів. Вже за часів Петра Зварича (1884) о. Петро Проскурницький був священиком в Устю. Пізніше парохом був о. радник Юліян Проскурницький, що помер 18 червня 1931-го року („Нова Зоря“, ч. 63 з 23 серпня 1931-го року). Отця Скобельського, пароха в Устю забили большевики на порозі, його донька Ромка вийшла заміж за Рожку.

Культурно-освітнє життя села Усте над Прутом дуже було активним. Була читальня „Просвіти“, але у звітному часі 1908-9 роках не предложила свого звідомлення. Була досить сильна радикальна громада, яку на зовні заступали два відомі провідники П. Миронюк і Рожка. Були також „Каменярі“.

При церкві була читальня „Скала“. Цікавий спомин залишив др Кирило Трильовський: „Першу „Січ“ пожарно-гімнастичну пробував я разом з моїм приятелем селянином Дмитром Соляничом (тепер в Канаді), в селі Устю заложити, в зимі з 1889 на 1890. Внесені до Намісництва у Львові статути та власті, будучи вповні у польських руках, відкинула, мотивуючи це тим, що статути містять постанову, що члени товариства можуть носити відзнаки... по причині виїзду Д. Солянича до військової служби — полишив я наразі основання „Січі“ в Устю“ (її основано дещо пізніше). Про Солянича багато написано. Громадський діяч організатор „Січі“, письменник та власник друкарні в Канаді, яку по його смерті перебрала його родина. („Приятель Народу“, календар, Львів 1935-ий рік).

В Устю був млин, який орендував жид, що жив у Krakovі. (Словник географічний, том 15). Але був також млин, якого власником був Загалевич, батько Євгенії Задурович, що проживає в Дітройті. Прізвища інших вихідців з Устя, які вже повіряли в різних місцях і різних часах: Микола Костюк, Василь Грекорашук, десятник УГА, Дмитро Солянич, Марія Маркович, Василь Мироник, Михайло Захарук і Гашинський.

Про колгоспні досяги в селі Устю пише Б. Старченко („Вісті з України“, ч. 51 червень 1961-го року).

УСТЕРІКИ — оселя лежить на граници між Галичиною а Буковиною, там де Білий Черемош зливається з Чорним.

УСТЕ СТАРЕ — частина Устя над Прутом, що положена на північ від села, в долині потока Белелуя.

Ці назви є досить поширені: Усте в Жидачівському повіті, 5 кілометрів від Жидачева. Є Усте Епископське (якого також дехто зве Біскупське) в повіті Борщів, є Усте Зелене над Дністром, є Усте Путилівське (Вижниця). Є також Устечко, повіт Тлусте. Є Устерики на Гуцульщині й в Карпатській Україні, недалеко Рахова, де Чорна Тиса „з Білов ся зливає“ (слова Олексія Заклинського).

ФАВНА — або тваринне населення краю. Тваринний світ не такий багатий і різноманітний у Снятинщині, як рослинний. Хоч тварина може швидше пристосовуватися до природних умов життя, акліматизуватися, все таки її життя також дуже залежить від різних обставин, а в першій мірі від підсоння. В дуже давніх часах тут було багато різного звірія. В новіших часах звіріна зникала або зовсім вимерла. Її вигублювала людина. На м'ясо, на шкіру або просто культивуючи землю, господарство, уважала людина кожну звірину за шкідника. Пощирюючи свій стан посідання, культивуючи грядки, чи своє

орне поле під засів. І звірина примушена була покинути культивовану територію, переходила на іншу. В південній Снятинщині можна ще побачити ведмедя і то рідко, сарну, оленя тощо. Дикі кози та дикі свині подибуються і на північній Снятинщині, а також надходять у довгій зимі кабани, лисиці, зайці, хоч вони живуть всюди. З великих диких хижаків-птахів ще залишають орли, кілька відмін, та соколи. Нарід їх зве половиками, всі іхні роди. З птиць є дикі качки, гуси і чаплі. Фітькає ще жовна, туркає горлиця, хмарою літають дрохви, журавлі, хохітви та інші цікаві птиці підіймаються табунами до підхмарних висот. Дещо про фавну при гаслах ліси та луги.

ФЕЛІЦІЯНКИ — в Снятині в році 1880-му було римо-католиків 1841 осіб із всіми панськими слугами, які були несвідомо записані до римо-католиків. В році 1888-му Модеста Загурська записала свою маєтність сестрам Феліціянкам, які побудували каплицю і польську захоронку при вулиці Вірменській, напроти української бурси.

ФІЛЬВАРКИ — простір орної землі, пасовиськ, лісів, який належав одному власникові. В давніших часах це поміщицькі (дідичівські) землі, на яких відробляли панщину. За Польщі власниками були тільки шляхтичі. Були землевласниками і не-шляхтичі. Були орендарі, вони не мусили бути шляхтичами. Були і жиди, вірмени, німці. Українців було мало, бо по загарбанні українських земель Польща відібрала від них землю, їх або виселили, або просто вони стали перекинчиками і втратили всякий зв'язок з українським народом. Більше про це під гаслом дідичі. Дещо з господарського назовництва:

Амбар — шпихлір для зберігання кукурудзи, а також іншого збіжжя.

Арнаутка — пшениця, або також татарка.

Бальзен — рід жита, привезений сорт з Чехії, дуже урожайний.

Бонітація — оцінка видайнosti землі.

Борона — складається з валка, до якого входять зуби, кожен валок прикріплений в кінцях глициями, хретниками, естиками, залізними чопами. Не „боронують“, але волочать поле.

Борозний кінь — запряжений з правого боку.

Брага — полови, січка з мукою (борошном) і ще деякі домішки, залляті гарячою водою для тівніх корів.

Гектар — від грецького слова гекто (сто) і ар, метрична міра поверхні, одиниця земельної площі, яка становить сто ар або десять тисяч метрів квадратних, приблизно одна дванад-

цята десятини, або два і пів американського акра.

Граблі — держівно чи держак, роскіп, до якого прикріплюється валок а до нього вставляються зубці. (Шухевич).

Гарнец — одна тридцять друга корця. Міра силних тіл, також може бути міра рідини, що становить чотири кварти.

Гелетка — була колись мірою сипких тіл, приблизно одна четверта корця (кірця) або 25 кілограмів.

Глявберова сіль — водний сульфат натрію. Білі, іноді безбарвні кристалики, гірко-солоні на смак. Від прізвища німецького хеміка Й. Р. Глявбера, який вперше одержав цю сіль. В Снятинщині давали тівним коровам.

Діжа, діжка — посудина з прямими боками, стягнутими обручами для приготування на хліб. Є різні роди: малі, квасити борщ, інші для зберігання вудженого м'яса тощо.

Дрен, дрена, дренаж — підземний штучний потік (труби) для відведення зайвої води з вологих ґрунтів. Система на відведення води з урожайного поля.

Дривітня — місце, де рубають дрова, а також дровітня.

Зяб — орати поле на зяб, на весну. Казали також на зіблю. Цілину виорано на зяблю.

Загорода — відокремлене місце для селекції худоби, а також для виласання, чи також призначене місце для окремої городини.

Йоркширська раса — англійська порода свиней, великих, білих.

Істик, истик, їстик або єстик — лопатка для чищення пуга.

Карник — свинюшник, відгорода для свині, звали також куча і хлів.

Катастер ґрутовий — опис і список всіх ґрунтів в цілі виміру ґрутового податку. Список осіб для подушного оподаткування. Існували загальні кадастри, водні тощо. У Снятинщині, це описані domi, поля, парцелі й до кого вони належать.

Кірат — привід до молочення жита, пшениці, ячменю і вівса. Кірати порушувалися кіньми, але в новіших часах прийшли машинові молотарки, чи молотільні.

Клуня — стодола.

Колешня — де завозять перед дощем віз, повітка (Шухевич).

Комасація — злучення земель у лан.

Комора — шпихлір, спіжарня.

Копа — снопів 30, полукипок — 16.

Корець — кірець, міра сипучих тіл, центнер.

Коромисло — дрючок, на кінцях якого були два відра чи коновки або інший тягар. Людина клала собі на плечі по середині дрючка.

Кошара — відгороджене місце для окремого вжитку в господарстві.

Кошниця — плетена з пруття споруда з дахом, для кукурудзи.

Куча — для свиней будинок.

Літра — з грецького, одиниця об'єму рідини.

Мавтнер — жито з Угорщини.

Мінорки — назва курей, що несуть великі яйця.

Морг — міра площі (землі) практикувала Австрія, Польща і Литва, та деякі інші країни Європи, від 16-го століття. Ще існували в ХХ столітті на західно-українських землях. Становила близько 0,56 гектара, пів десятини землі, або 1,600 квадратних сажнів, або один і пів американського акра.

Незапоминайки — рід курей з блакитно-попелястим пір'ям.

Обліг — облогом лежить поле, незасіяне, пусте.

Обора — господарська споруда на обійстю.

Оборіг — для зберігання сіна, на чотирьох стовпах, під дахом.

Оденок — для сіна.

Озимина — засіяне поле озимими зернами.

Пар — виоране поле на осінь, паренина, параниця.

Парцеля — французьке слово, — частка, невеличка приватна нива, клаптик землі, орної, на якій родиться збіжжя. Від того походить термін парцеляція, відноситься до фільварків, які де-не-де розпарцельовано.

Переліг — поле лежить облогом.

Підручний — запряжений кінь чи віл по лівому боці.

Плуг — гряділь, стовбиця, полоз з п'ятою, леміш, чересло, полиця, чепиги. Плуг тягне колісниця, яку тягнули воли або коні, а пізніше прийшов трактор.

Повітка — для зберігання реманенту.

Погріб — потайник, льох, де складали на зиму картоплю, яблука, буряки тощо.

Рало — полоз на переді, закований гострим залізом, леміш, стовбиця, гряділь і чепиги. Хліборобський приряд для зрушення землі під сівбу.

Рихлик — сорт, дуже поширеного вівса.

Розгін — орати в розгін, від середини до країв викидати скиби.

Рубель — дрюк, для затяження снопів на возі, чи сіна. Пауз, а мотуз, яким зв'язувано здався павзник.

Сапа — має дерев'яне держівно (саливно), фіст, вправлене в залізне вухо, що вистає з плоскої залізної жмені. (Шухевич)

Симентальська порода швайцарської рогатої худоби, що визначається молочністю та м'ясними якостями.

Соха — прилад, яким орали поле перед плугом.

Стайня — окремий будинок для худоби, а також конюшня.

Стирта — скирта сіна.

Стіг — стіжок для сіна.

Стодола — клуня.

Ступа — для товчення проса. Вже вийшла з уживання. Була ступа ножна: колода з ямою, підвали, лабки, клюпач, по-пруга і постіл — це назви її частин.

Токсина — суперфосфат, штучне гноїво.

Тонкорунні вівці — у південній частині Снятинщини дуже поширені, для вовни і їжі.

Трина — терта солома, опилки з-під машини.

Фестони — вінці цибулі, кукурудзи, квітів та всякої зелені також гірлянді та оздоби на святкові дні.

Хлів — для свиней карник.

Цебер — велика посудина з дерева, для годівлі худоби, менший, цебрик.

Цілина — обліг, або переліг.

Ціп — біяк, било, бич, ручка ціпа, — ціпильно, ремінець — ув'язь, капиця.

Шафлик — шаплик, менша дерев'яна посудина.

Шпихлір — магазин, комора, хлібниця, засіка на зерно.

Ярець — засіяне поле ярим чи яровим зерном. Яра пшениця — яриця, а також ярина. Ярець чи ярчанка — ячмінь.

Цей невеличкий словничок, може стати в допомозі тим, які хочуть собі пригадати дещо із рільництва. Він далеко не повний, не вичерпує так багатого українського назовництва з цієї галузі.

ФЛОРА — рослинний світ у Галичині належить до трьох смуг: чорноморської, або pontійської, балтійської та альпійської, що вже відома більше у високих горах. Чорноморська смуга охоплює увесь галицький схід, майже усе Поділля ра-

зом з Покуттям. Балтійська обіймає західну Галичину, північний захід, також карпатські гори, за винятком тільки високих гір, що як сказано принадлежні до альпійської смуги. Границею між чорноморською а балтійською смугами є Коломия, а даліше лінія переходить почерез Підгайці аж до Підкаменя у повіті Броди. Чорноморська і балтійська флора постепенно переходить одна в одну і на значному просторі мішаються між собою, так що де-коли важко і провести границю розмежувань між ними. Флора, це латинська назва. В дуже давніх римських часах це була назва богині квітів та ранньої весни, а пізніше наука природи приняла її для означення рослинності певного географічного простору. Флора в Снятинщині, як сказано вгорі належить до pontійської сфери розмежувань. На тій території знайдено 1750 до 1800 різних родів рослин. У селах південної Снятинщини починається вже флора альпійська, де можна вже знайти рослинність, пристосовану до гірської сфери. Появляються тут карпатські види різного квіття, як сенеціо карпатікус, Кампануля карпатіка, навіть Пінус монтана. Де-не-де цікаві хвойні відміни, як називають їх тут шпилькові чи чатинні дерева, яких є менше або зовсім немає у Снятинщині північній. Див. луги, ліси, гасла, які доповнюють цю тему.

ФРАНЦІШКАНЦІ — ченці, заснованого в 13-му столітті жебрущого чернечого католицького ордену, якого організатором був св. Франциск з Асижу. Вже в наступному 14-му столітті з'явилися у Снятині, так звані мінорити. В 1345-му році вони мали вже свій окремий вікаріят та чернечі domi в Галичині і між ними і в Снятині. Капуцини, це назва ченця католицького святого Франціска.

ХАЩІ — тут був колись давно дуже старий ліс, в якому росли мішані дерева, листясті й хвойні. Властиво можна сказати, що ця хаща була колись лісом, якого вирубали, а на тому місці зародився рідкий ліс, невпорядкований і може тому назвали хащою. Це очевидно тільки здогади. В цій хащі можна було відпочивати, вільно ходити, були галівини чи поляни, де шкільні діти сідали і слухали лекцій свого учителя природи. Найбільше тут було сосни і букового дерева, а також багато кущів, дикої тернини, лози та грабового дерева. Хаща не дуже заліснена площа, на якій багато різнородного дерева, це ліс, чагарник, який був приютом для покривдженіх. В тих хащах скривалися опришки, втікачі з панських дворів. За німецької окупації хаща служила для страти непокірного насе-

лення. Для кожного окупанта хаща була місцем жорстокої кари. Хаща, якби вміла говорити, могла б оповісти багато правди, не тільки легенд.

П'ядич, вічно-зеленяста рослина, що росте по лісах, а багато її в хащах, була замілуваною рослиною за якою шукали тут, бо її тут було найбільше. Звали цю рослину ботаніки — плауном, але в Снятинщині її звали п'ядич.

Багато було хащ у Снятинщині:

ХАЩА(1) — недалеко села Стецеви.

ХАЩА(2) — на північ від Гоянівки.

ХАЩА(3) — на захід від села Рудники.

ХАЩА(4) — на схід від гористого Обич.

Це тільки ті, які є на генеральних мапах, за мірилом 1:75 тисяч. Були і маленькі простори, майже коло кожної місцевості, які в народній номенклатурі звали хащами також, але де-не-де лугами, та на жаль на мапах іх знайти годі. Можливо є позначеві на мапах спеціальних, але їх віднайти досить важко.

ХЛІБИЧИН ПІЛЬНИЙ — парафія, церква Успення Пресвятої Діви Марії, патрон Марія Малевич. Парох о. Йоан Венгринович, народжений 1799-го року. В метриках записано 308 греко-католиків. У філії в Борщеві, в церкві св. Михайла Архистратига 559 вірних, разом 867. (Шематизм Львівської епархії з 1832-го року). Хлібичин Пільний мав 1841-го року парафію, яка належала до Заболотівського деканату, Львівської дієцезії. Церква Успення Пресвятої Діви Марії. Патроном була Марія Малевич, пароха в той час не було. Адміністрував парафію о. Николай Кисілевський, народжений 1812-го року, висвячений 1840-го року. В метриках записано греко-католиків 400 осіб. Філія в Борщеві має церкву св. Михайла з 710-тюма особами греко-католицького обряду. (За Шематизмом Львівської дієцезії з 1841-го року).

Хлібичин Пільний, повіт Снятин, село, лежить над рікою Прutом. Почерез це село переходить залізниця львівсько-чернівецька, котрої найближча станція знаходиться в Заболотові містечку на 1,9 кілометрів віддаленому від Хлібичина. Село Хлібичин є віддалене від Снятинна на захід на три милі. Залізниця, що веде з Коломиї до Снятинна дуже влекшує комунікацію. Дідич мав орного поля 343 моргів, сінокосів і огородів 12 моргів, пасовиськ 64 морги. Селяни мали орної землі 580 моргів, сінокосів і огородів 36 моргів, пасовиська 135 моргів. Населення римо-католицьке 30 осіб, греко-католиків 534

осіб, жидів 6, разом 570 мешканців. Поляки належать до римо-католицької парафії в Заболотові, греко-католики мають свою парафію на місці, до якої також належить сусіднє село Борщів з 903 особами греко-католицького віровизнання. Парафія належить до деканату Коломийського. В тому селі є школа незорганізовані. Власником більшої посіlostі був Роберт Радлінський. (Словник географічний, том I, ст. 581).

Вістник пошт і телеграфів, Львів 1910-го року подає, що мешканців в тому часі було 945. Власником дібр була вже Каєтана Задуровіч. Урядова статистика, Варшава 1933-го року, по день 1-го квітня 1932-го року, подає, що Хлібичин Пільний займав простір 7,07 кілометрів квадратних, ужитків рільних було — 6,82 кілометрів квадратних, а орного поля було 5,80 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 186 будинків, а на 9.XII.1931-го року було їх 209. На 30.IX.1921-го року було в селі 847 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було 876 осіб.

Хлібичин Пільний, село, парафія. Церква Успення Пресвятої Діви Марії, дерев'яна, побудована і посвячена 1854-го року. Одна капличка мурівана і три дерев'яні. Патрон, наслідники Александра Задуровича. Парох о. Андрей Юліян Кисілевський, народжений 1883-го року, рукоположений 1906-го року, інсталюваний 1934-го року, жонатий. В метриках записано 836 греко-католиків, в прилученому селі Борщів є церква св. Михайла, побудована і посвячена 1828-го року, з присілком Турка ад Борщів є одноклясова школа — польська. Братство церковне без статутів. Воєвідство Станиславів, староство, каса скарбова в Снятині, суд, пошта і телеграф і залізнична станція в Заболотові, 5 кілометрів віддалі. (За Шематизмом Станиславівської епархії з 1938-го року.)

Додаткові відомості: о. Йосиф Кисілевський народжений в Хлібичині Пільному в 1858-го року, а помер в селі Олеша, повіту Товмач 19.III.1910-го року. Парохом в селі Хлібичин в 1841-му році був о. Николай Кисілевський, а 1938-го року, після Шематизму, отець Андрей Юліян Кисілевський. В Хлібичині жив скульптор Нестор Кисілевський. На етнографічній виставі в Коломиї виставлено з Хлібичина ярма для волів, вози і сани, як також пояс. (О. Кольберг, „Покуття“, том I, ст. 46 і 64).

До символіки різних вірувань в Хлібичині Пільному належить бабка, рослина, яка після народної медицини гоїть рани. Там же також святять на Маковія татарське зілля, що має бу-

ти успішним ліком під час породу. Мрочко згадує у своїй праці про Хлібичин Пільний на таких сторінках: 68-127 і 97-128.

Померли вихідці з Хлібичина Пільного: Василь Івахнюк, Микола Петрівський, Михайло Блясецький, Осипа Петрівська-Куровицька.

В Коломийському повіті є Хлібичин Лісний, що часто змішують із Хлібичином Пільним, в Снятинському повіті.

ХЛІВИЩЕ — село на Буковині, лежить напроти Августдорфу, понад потоком Турецьким простягаються його поля. Належить до повіту Кіцманецького. На сході від села Потічок і села Стецева.

ХОЗАРИ — народ, який в сірій давнині заходив на українські землі. Часто прикладали цю назву до жидів, бо хозари мабуть визнавали жидівську віру. Звідкіля взялася ця назва, годі уточнити. Історія каже, що дійсно були такі люди, тюркменського племені, якого тільки верхівка прийняла жидівську віру, але здається без Талмуду. Їхню державу українські князі знищили ще за Олега і Святослава. Помимо того, цей термін у Снятинщині прикладався до жидів, а спеціально до тих, які прийшли з Чорткова до Снятинщини, витіснені російською інвазією. „Хозари йдуть“ лунало з уст населення, при зустрічі тих жидів.

ХОМОВА — гора і поля, найвищий верх якої досягає 343 метрів понад рівень моря. Є там чагарники, що простягаються на захід від села Ілинці, на південний від села Трійця.

ХОМЧИН — поле, горби, на південні від села Трійця, вже в повіті Косівському.

ХОМ'ЯКІВКА — село в повіті коломийському, один кілометер на південний схід від містечка Гвіздець, над потоком Чорнява, допливом Прута, на дві і пів милі на південний схід від Коломиї. Простір: власник дібр мав орної землі 323 моргів, сіножатей і огородів 47 моргів, пасовиськ 9 моргів, ліса 127 моргів. Селяни мали орного поля 779 мргів, сіножатей і огородів 73 морги, пасовиськ 17 моргів. Населення римо-католицького 90 осіб, греко-католицького 647 осіб, жидів 104, разом 750 осіб. Римо-католики належать до парафії у Гвізденці, греко-католики мають свою парафію в Кулачківцях. (Словник географічний, ст. 628). В 1910-му році за статистикою вістника пошт і телеграфів Хом'яківка мала 994 мешканців. Властителем дібр був в тому часі Самуїл Айзенштайн. Урядовий вістник міст і сіл, виданий у Варшаві в 1933-му році, по день 1-го квітня 1932-го року зараховує село Хом'яківку до Товмацького по-

віту. Простір села в тому часі становив 808 кілометрів квадратних, ужитків було 6.05 кілометрів квадратних, а орного поля тільки 5.66 кілометрів квадратних. На 30.IX.1921-го року було 185 будинків, на 9.XII.1931-го року було їх 211, а на 30.IX.1921-го року було 851 мешканців, а на 9.XII.1931-го року було 893 мешканців.

Тепер село Хом'яківка належить до Снятинщини.

Назву Хом'яківка має село в Товмашкому повіті, а також в Чортківському повіті, властиво це передмістя містечка Ягольниця, а також є село в Чортківському повіті над потоком Білий, що допливає до Серету.

ХРЕСТИ — придорожні хрести ставили в Снятинщині від непам'ятних часів. Будували їх найчастіше при роздоріжжях, з каменя, на якому бували гарно виконані орнаменти, різьби тощо. Були також і дерев'яні. Вони завжди були прикрашувані польовими квітами і люди, йдучи в поле, або з поля, молилися коло них. Переходячи в поспіху, або на возах, поганяючи коні чи воли, скидали набожно накриття з голови і хрестилися. Будували хрести в більшості трираменні. З весною з кожної церкви виrushали громадно вірні, разом із священиком, в похід, процесію. Несли з собою церковні хоругви і хрест, що йшов на самому переді походу і співали побожних пісень. У відправі згадувалося „від вогню, граду і війни спаси нас Господи“, що сильно і молитовно лунало полями широко ідалеко.

Були також і фігури, з зображенням Розп'ятого Христа, дерев'яні з бляшаним дашком. Це був вже латинський вплив. Наш старий звичай був, ставити дерев'яні або кам'яні хрести на роздоріжжях. Більшість таких хрестів і фігур поставлено на пам'ятку знесення панщини.

Один з таких хрестів змальований майстром слова Василем Стефаником: „І хоч теперішня влада знищила на Покутті як і всюди в Україні, придорожні хрести, хрест Стефана Дідуха і досі височіє над Русовом, мабуть, тому, щоб ним вшанувати пам'ять і українського селянина-емігранта і того, хто писав про нього“. (Юрій Стефаник, „Снятин“, ч. 9, ст. 8).

ЦВИНТАР — див. Кладовище.

ЦИГАНИ — народ, що з невідомих причин покинув около IX-го століття свою рідну землю Індію і розійшовся по всьому світі. Першою вісткою про циган була у візантійських джерелах з 835-го року, в часі, як вони з'явилися в Малій Азії. Потім вони розійшлися по всій Європі. Найбільше було їх на

Балканах. В 1561-му році у Франції їх понищено вогнем. Німецький цісар Леопольд 1701-го року поставив їх поза законом. В 1762-му році цісар Карло VI наказав повбивати всіх циган. В Україні цигани з'явилися на початку XVI століття. У вертепній драмі вже циганові віддано багато місця. Варшавський сойм в 1557-му році виганяє циган з Польщі. Ці накази повторено в 1565, 1578, 1607 і 1619-му роках. Тому цигани, так як і жиди, втікали від переслідувань в Україну. Почали себе організувати і мали свій провід. Були в більшості християнами. Багато приповідок залишилося про них. „Часто показуються також на Покутті цигани, про яких пише між іншим К. В. Войціцкі (Старі байки) займаються головно ковалством“. (О. Кольберг, „Покуття“, том I, ст. 28).

Перед переїздом циган почерез місто Снятин, представник Міської Ради і всіх сільських громад, „бубнів“, щоб люди замикали двері, не впускали циган до своїх хат, аж доки вони за день не покинуть наші околиці. Циганки ворожили людям, їхні чоловіки перепродували мосяжні вироби, або крадені коші. Деколи отаборювалися на дозволеному ім місці, розкладали вогні, приготовляли залізний та мідяний матеріял до продажі людям. Між іншим треба сказати, що їхній посуд був вічним, ніколи не бралась до нього іржа і він ніколи не згоряв на найсильнішому вогні. За день за два найбільше покидали Снятинщину. Не залишалися на довго. Дуже мало асимілювалися цигани у нас. Один проживав в селі Ілинці й було декілька їх в інших селах. Мрочко у своїй книжці також згадує про циган у Снятинчині. За гітлерівської Німеччини циган поставлено на рівні з жидами. Понад 20 тисяч циган загинуло в німецьких концентраційних таборах. Чехія зібрала їх із всієї країни і створила ще в роках 1920-их спеціальну оселю недалеко Ужгороду, яка звалася Радванка.

ЦІСАРСЬКА ДОРОГА — входить із заходу Коломийщини в Снятинський повіт і проходить почерез села Волчківці, Орлець, Устє над Прутом, попри Новий цвинтар входить у місто Снятин і почерез передмістя Балки веде до Кулачина, а далі в Буковину до Чернівців. Властиво це головний шлях. Побудована ця дорога за Австрії й тому названа „цісарською“. В Снятині прихильники бурмистра Немческого назвали її в новіших часах його ім'ям. Вона не покривалася із старими шляхами волоським, покутським чи галицьким. Див. галицький шлях.

ЦУЦУЛИН(1) — правий доплив ріки Прут. Цей потік

створився з потока Кревобріткого, що влився до потока Горозна і разом із потоком Стефанівка створили Цуцулин, доплив з правого берега Прута. До Цуцулина вливається з правого боку потік Долгавець.

ЦУЦУЛИН(2) — частина села Семаківці в Коломийському повіті, що лежить на північному заході від села Трійця, що в Снятинщині.

ЦУЦУЛИН(3) — хутір, на південний захід від села Трійця, на північний захід від села Тростянець.

ЧАЙКА — назва порому. Побудована з грубих гнутих дощок, не протікала, не ісихалася, загнута впереді, мала по двох боках, при стінках споруди, лавки для сидження. Нею керував перевізник, що попихав її довгим дрючком, якого звав веслом. Побирає за перевіз, незначний гріш. Перепливав з одного берега на другий. Все навкілля коло чайки: толока, зарінки, луги, Прут, та навіть деякі оселі звалися „коло чайки“ (див.). В Снятині була горішня чайка між Приліпкою а Запруттям і долішня при дорозі завалівській, що вела від школи на Балках, почерез село Кулачин аж до Заваля. В кожному селі, що над Прutом, Рибницею, Чорнявою та Черемошем були пороми і звалися чайками. Цікаво, що Снятинщина не прийняла накинений термін пором, а задержала стару козацьку назву чайка. Над Прutом літала мева, яку також нарід звав чайкою, часами рибаком.

ЧЕРЕМОШ — покутська ріка, правий доплив Прута, назва така починається в самому осередку села Устєріки, де злучуються два потоки Черемоша Білого і Чорного. Білий Черемош випливає з-під головного хребта Чорногори коло Гнетеса, на схід від джерел Чорного Черемоша. Білий Черемош пливе переважно в північному напрямі. Чорний навпаки, випливає з-під верха Команового (1734 м.), пливе спочатку до півночі, а потім вигинається луком до південного заходу і далі по прийнятті потока Бабинця пливе до півночі, а потім разом з Ільцюю пливе далі на схід, аж до злуки з Білим Черемошем. Оба Черемоші забирають по обох берегах гірські потоки, які приносять скелі, румовища і поломані дерева. Тих потоків нараховують близько 30. Великі води бувають в обох Черемошах в місяцях червні й липні, так як в тому часі їх на Прutі. Над Чорним Черемошем є тільки чотири села, по обох берегах. Над берегами Білого Черемоша є 9 сіл. Мешканці тих сіл це Гуцули. Довжина Білого Черемоша становить 61 кілометр а Чорного 89 кілометрів.

Від Устєрік злучені Черемоші пливуть на короткій віддалі наперед на схід, обмивають північні береги Кічери (952 м.) і Кам'янця (964). Від Барвінкової повертаються до північного сходу, в його долині лежить місто Кути, а потім Черемош випливає з долини, яка лучиться з широкою долиною Прута. Вливається в Прут від правого берега під селом Завале. Вже від села Устєрік починає бути сплавним. Приймає в себе багато гірських потоків і підгірських. З правого боку: Путилла, Фаварниця, Смугар, Виженка велика, Коритниця, Березниця, Глібочок і Воличанка. З лівого: Млинський потік, Свідова, Дубівський потік або Рожен, Воронець, Крем'янець і Волицю з Гнилицею. Черемош від міста Кути, пливе на північний схід і вливається у Снятинщину і пливе попри головний шлях, попри Слобідку, Кобаки, Рибно, на схід від села Попельники, границею поміж Снятинщиною а Буковиною, вздовж границі на півдні від села Тучапи, Драгасимів, який лежить на лівому березі, почерез Княже, коло якого повертається на схід, пливе далі південною частиною села Залуче, де є міст між тим селом а Ващківцями, і коло Заваля — Чорторії вливається до Прута. Вливається до Прута своєю рукою водою, так сильно, що Прут приирає напрям Черемоша. Черемош входить до Прута під кутом прости.

В Залучу над Черемошем є млин ще з 1890-го року. Під мостом між селом Залуче а Ващківцями спад води становить 211 метрів, а при Устю Прута вже тільки 193 метрів. В одному дні в давніших часах сплавляли на середній воді 30 до 36 сантиметрів, з Устєрік аж до Прута. Сплав, чи як місцеве населення звало дараби, складається з 8 до 10 штук дерева і буває ще з двома копами дощок або одною копою тертиць — грубих дощок, швиль, які сплавляли з поблизуких лісів. Звичайно сплавляли дерево різане і округле, яке тільки частинно залишалося на Покутті або на Буковині, в більшій часті йшло до Мультан, так звали в давнині Молдавію.

В долині Черемоша по обох берегах, понижче Устєрік лежить 26 сіл і два міста: Барвінкова, Маренічени, Хороцова, Остраша, Білоберезка, Пасічний, Розтоки (две оселі тієї назви), Підзагарич, Тудів чи Тюдів, Кути, Вижниця, Чорногузи, Слобідка, Іспас, Кобаки, Рибно, Міллі, Попельники, Баніла руська, Баніла Слободзя, Драгасимів, Княже, Серафинці, Ващківці, Залуче, Завале і Чортория. Довжина Черемоша від Устєрік, сплавного має 293 кілометри.

Черемош, права притока Прута, ця назва представлена

кількома найдавнішими згадками ріки в літописній статті кінця XIV-го століття. „Але имена всем градом Руським, и дальним и ближним“, де згадується Городок над Черемошем. Багато праць на ту тему. (Б. О. Тимощук: Розвідка в басейні ріки Прут, Археологічні пам'ятки, том III, Київ 1952, а також В. П. Петров: Гідроніми України за античними джерелами, Київ 1964-го року. Ломніцкий: Прогулка на Чорногору, Краків 1868-го року, Вінкентій Поль, Північний схід Європи, Краків 1851-го року, М. А. Туркавський, Спогади з Чорногори, Варшава 1880-го року). Дослідники підземних скарбів твердять, що територія Черемоша є багатою на різні копалини: „Так само західнорудні верстви тягнуться від Надвірної аж до Черемоша. З цихrud одержується лише лите залізо і то не поганої якості, тоді як криці (сталі) з них виробляти не можна. Досліджено також, що соляна верства в Галичині тягнеться, починаючи від лінії ріки Сяну суцільним пасмом аж до лінії ріки Черемоша, цебто ця верства переходить всю Галичину від північних її границь аж до південних.“ Ця частина краю багата не тільки на підземні копалини, але також на ліси. Вона багата і на усну словесність, приповідки, прислів'я, демонологію, інкрустоване мистецтво тощо. Багато пісень створено тут які століттями лунали над Черемошем. Вздовж Черемоша за часів Української Держави в 1918-19 роках стаціонувала частина сотні хор. Сенютовича, під загальною командою пор. М. Бурнадза. Берегла також граничного руху на мості Залучевашківці.

Назовництво риболовське на Черемоші досить подібне, як на ріці Прут, з дуже малими відмінами, які є вказані при гаслі Прут.

ЧЕРНІВЦІ — столиця Буковини, заснована 1407-го року, але розкопи доказали, що тут могла бути оселя раніше. Багато студентів із Снятинщини училося тут в школах. Був дуже близький контакт. Багато буковинців поселилося і працювало в Снятинщині, див. Буковина. Чернівці від Снятини на віддалі 40 кілометрів. Ідучи зі Львова до Чернівців, Микола Лисенко зупинявся в Станиславові, Коломії, Снятині. В концерті, що відбувся на честь ювіляра (Миколи Лисенка в 1903-му році), у Львові, брали участь станіславський, коломийський та маріямпільський „Боян“. В ювілейному концерті у Чернівцях виступав Снятинський „Боян“. (М. Гринишин: В-во „Карпати“, 1966-го року).

ЧЕХИ — їх в Снятинщині не було багато. Після статисти-

ки Мрочка було їх 67 осіб, тобто 0.09% всього населення (1880-ті роки). В Устю над Прутом державив двір у Комара, чех Томашек Іван, мав двох синів і доньку. Зятя його німці вивезли. Власником Броваря в передвоєнних часах був Джозеф Шержінь, як також двох інженерів чехів з Оломоуцу. Був також чех, що здався Кабат, в одному із сіл на північ від Устя над Прутом, але призабулася назва того села. В самому місті Снятині запам'яталися такі імена чехів: Губачек, працював у Старостві, мав двох синів, була велика родина Юрніклів, чотирьох синів і три доньки, Ватраль мав двоє або троє дітей, Палічкова, модистка, що робила жіночі капелюхи. Загалом вони були дуже коректні супроти місцевого населення, зживалися з українцями, а то і українізувалися часто.

ЧОКАНКА — частина в селі Стецева. Це оригінальна назва, якої походження не устійнено.

ЧОРНЯВА — дехто зве Чернява, ріка, лівий приплів Прута, входить у Снятинщину на заході від села Кулачківці і Трофанівки, на схід від села Балинці, перетинає шлях Тростянець — Заболотів — Кулачківці. Село Хом'яківка лежить над Чорнявою і Хлібичин Пільний, де вона має джерела коло нього. Вона пливе на південь від села Любківці, вздовж границь села Олешків, від півночі на південь а на схід від села Келихів. Пливе з північного заходу на південний схід і північною частиною простору міста Заболотова і перепливає почесез село Волчківці. Словник географічний називає її Чернява, наші люди звали її Чорнява і проф. В. Кубійович також зве Чорнява, як рівнож Василь Зеленко у своїх спогадах зве Чорнявою. Ця річка має мулистє дно, пливе дуже ліниво по рівнині, в своєму бігу минає Гвіздець, Обертин, перед тим, як входить у Снятинщину. На річці Чорняві був млин стражника Васюті.

ЧОРНЯТИН — село, чи присілок Рожнова, де була одно-клясова школа в 1890-их роках. Дехто зве його Чернятин. Належав в 1879-му році до Снятини. Див. Рожнів.

ЧОРТОРИЯ — лежить на Буковині, на південь від села Завале, що в Снятинщині, там де Черемош зливається з Прутом. Правдоподібно, що і назва походить від того виру, який твориться при зустрічі Черемоша з Прутом.

ЧУЛОВИЧІ — село чи оселя Снятинського повіту. В цьому селі мав проживати коваль А. Наклович, до якого писав 4-го березня 1896-го року листа Іван Франко. Так адресував на конверті, про що згадується в листуванні Івана Франка. Такого села не знайдено, може змінена назва.

ШВАБИ — так звали люди в Снятинщині поселенців німецьких в Августдорфі й взагалі всіх німців, що жили поза німецькою колонією. Шваби насправді, це німецьке плем'я, яке після легенд, а також історичних джерел, не захотіло коритись під пануванням інших німецьких племен. Існують баварські та нюренберзькі шваби. Існує швабська Юра, є містечко Шваб-мюнхен. Але в основі це однокровне плем'я з німцями. Назва „Швабське море“, Боденське озеро, коло якого криється легенда про „сімох швабів“, і їхнього довгого списа, яким вони мали вбити потворного звіря, яким був ніхто інший, а маленький зайчик! Звідтіля і походить назва наших німців — шваб.

Однаке в Снятинщині називали тим ім'ям також чорну, велику комаху з родини тарганів — також швабами. Німці знали про це, але не ображалися, або може тільки не показували свій гнів на зовні. Можливо, що і не розуміли докладно, яка то прикра комаха, отой тарган!

ШЕВЧЕНКОВЕ — „Вільна Україна“ з 14.8.1977-го року написала, що в місцевості Шевченкове у Снятинщині на Івано-Франківщині відкрито значні поклади сірки, які за своїм багатством є четвертими в СРСР. Цю вістку повторила вся преса: „У наших друзів“: „У такій постійній рубриці газета „Новини“ де можна знайти цікаві інформації. Так 14.8.1977-го року за газетою „Вільна Україна“ в рубриці писалося про те, що поблизу села Загайник Коломийського району та Шевченкове Снятинського району на Івано-Франківщині відкрито значні поклади сірки, які за своїм багатством є четвертими в СРСР“. („Наше Слово“, ч. 40 з 2.X.1977-го року). Шевченкове тепер за новою статистикою входить у склад Снятинського повіту. Правдоподібно, що це має бути колишнє село Альбінівка, якої немає у новому списку сіл Снятинщини.

ШИПИНЦІ — село на Буковині належить до повіту Кіцмань. Велика і цікава історія в'яжеється з цією землею, яка була вільною державою під назвою „Шипинська земля“. Незалежна держава із своїм урядом існувала від 1330-го року до 1394-го року. Її завоювали Молдавани, покорили її Турки. Від того часу, правдоподібно, що і залишилася назва потоку, який граничить Снятинщину від Шипинської держави, а це „Турецький потік“.

Український поет, Олег Ольжич написав археологічну працю про Шипинці, де він був і провадив археологічні досліди. До Снятину в 1915-му році прийшов о. канцлер Дмитро Шевчук, народжений в селі Шипинці, тоді сирота, виховувався в

Снятинській Захоронці, відійшов до Станиславова, закінчив теологію і був у Вінніпезі канцлером у Митрополита.

Шипинці є село, чи оселя в Канаді, заснована вихідцями з Шипинців із Буковини в 1906-му році.

ШИШКІВЦІ — село, лежить на Буковині, на схід від села Стецева, що в Снятинщині, понад потоком Турецьким, у повіті Кіцмань.

ШЛЯХИ — комунікацію в повіті Снятин влекшує чотири головні шляхи, вдержані державним, краївим і повітовим коштами. Спочатку були тільки три, а ще давніше, в сірій давнині був тільки один шлях, найстарший, що здався по різному: волоським або покутським. Дехто його звав також „один з трьох шляхів татарським“. Він простував берегами ріки Бога на Зіньків і йшов на Покуття, яким татари набігали в Україну і в Снятин. „З гирла Дунаю вів до Галичини покутський шлях, між Прutом та Дністром.“ (Історія Українського Війська, видання Івана Тиктора, Львів 1936-го року, ст. 165). Цей шлях мавби покриватися з дорогою Ширшою або Широкою, що на півночі міста Снятина і в деочому вона йшла поруч або по теперішній головній, чи за Австрії, як її називали „цісарській“. Пізніше, як Снятинщина дісталася під окупацію Австрії вона була побудована і названа „цісарською“. Головний шлях провадив з Коломиї почесрь села Любківці, Волчківці, на північ від Тулови, почесрь Устє над Прutом, оминав село Будилів, перетинав шлях на Потічок і входив у Снятин місто і почесрь передмістя Балки і Кулачин входив на Буковину до села Оршівці. Дуже далеко від села Завале. На Буковині головний шлях знижується на висоті 198 метрів понад рівень моря. Чогось цей шлях нова географічна українська номенклатура називає підкарпатським. Зі Снятина до Коломиї 38 кілометрів, а до Чернівців із Снятина віддаль 40 кілометрів.

Існує досить добрий краївий шлях, що веде із Снятина почесрь село Микулинці, та залізний міст на ріці Прutі, рогатку, залізничну станцію Снятин — Залуче, село Залуче, Княже, Драгасимів, Тучали, Попельники, Джурів, Новоселицю, Рожнів, Кути, до Косова, майже 40 кілометрів віддалі. Висота шляху до Залуча — залізничної станції від Микулинець — 209 метрів і 207 і знову, вже близько самої станції досягає 209 метрів понад рівень моря.

Другий краївий шлях веде із Снятина, що починається від головного шляху за Вигодою, коло Нового цвінтаря і веде почесрь село Потічок, Стецеву, Стецівку, почесрь Ясенів Піль-

ний до Городенки. Можна було в'їхати також з центру міста від північного боку ратуші у вулицю, що звалася Стецівська, і там злучитися з тою дорогою від Вигоди, вже на полях, на дорозі, що звалася також Стецівською. Віддаль до Городенки із Снятином також приблизно 40 кілометрів.

В 1880-их роках побудовано новий шлях, який злучав місто Зabolотів з Косовом. Йшов через села Ілинці, Тростянець і Рожнів.

Існують в Снятинщині ще інші шляхи, дороги, сільські, також добре до перевозу з одного села до другого і добре до транспорту. Були польові шляхи, неуправлювані, служили тільки до сезонового переїзду, в часі посівів, жнив тощо. Були річкові шляхи, наприклад Прут в зимі замерзав в усьому повіті і люди саньми перевозили свої добра. Були такі шляхи, які звалися „на потоках“. Такими шляхами їхали безпечно вози повні снопів, чи навантажені сіном, отавою, збіжжям, або іншим тягарем. Комунікація в повіті була добра, помимо недбалства окупантів, які згортали податки на свої потреби, для удержання війська, поліції та уряду, а не повертали зібрані гроші в користь населення. Тому люди в більшій часті ходили пішком, верхи кіньми, навпростець, чи лугами тощо. В зимі їздили саньми. Були вже і ровери. Авто щойно починали появлятися в повіті в 30-их роках 20-го століття. Див. Головний шлях, ціарська дорога.

Дещо з назовництва:

Гостинець — управлюваний шлях, переважно назва доброї дороги. Але поруч цієї назви, в народі вживалося слово гостинець, як подарунок.

Путь — ще і ця назва залишилася між людьми, хоч пізніше чогось зникала. Вона відродилася в Києві тепер, про що свідчать видавані „Путівки“.

Суголовки — або гони. Це тільки вузький переїзд на полях, кудою найчастіше провадили плуг з колісницею, на дерев'яних триніжках.

Тракт — від латинського, великий шлях, широкий далеко-го віддалення, те, що тепер зветься магістралею. В Снятинщині казали „трахт“.

Шосе — дорога, шлях. З французького, забрукована дорога, соша.

ШНІРХ — фільварок на схід від села Будилова, на заході від міста Снятин, на півночі від села Микулинці. Є на мапах.

ЯР — частина в селі Стецева. Назви: Над яром, за яром — поширені в інших селах.

ЯРМАРКИ — ринок в Снятині, на якому відбувалися ярмарки був на тому самому місці на якому первісно був побудований за княжих часів Української Держави. Простояв він і за королівської Польщі й за Австрії, і діяв там за поверсайльської Польщі, аж по сьогодні. Тут відбувалися споконвіку ярмарки. Звідси викрадали татари населення, вони знали, коли зійдесться найбільше людей на торги. Тут процвітало життя. В такі дні відбувалися ярмарки: на греко-католицьке середопістя, вівторок по греко-католицьких Зелених Святах, на греко-католицького св. Іллі, на греко-католицьке Рождество Пресвятої Діви Марії 14.X, 5.XI, і 7.XII. Що понеділка, середи і п'ятниці відбувалися звичайні торги. Так само в Заболотові. (див.). Був і торг в Рожнові. Так було від давніх часів. В новіших часах вони прибрала модернішу форму торгівлі, регульовану дуже докладно урядовими чинниками. Там продавалися: киптарі, кожухи, смушкові шапки, сап'янові чоботи, чижми, ірхові чи замшові чобітки, боксові черевики, сардаки, гачі, юхтове обув'я, сувої полотна, перкалю, батисту, габардини, матерії з цайгу, штруксу, а також згрібного полотна домотканого і спроваджуєна сатина чи плющ. Були також римарські вироби: шлеї, хомути, шори, плюшорки, сідла. Були і рушники, скатерті з бархату, оксамиту. Були і брокати, гарні килими, перські, гуцульські та прерізні гафти і кармазини, що вирізнялися малиновим кольором і притягали око газдині. Були і терлиці, веретена, кадила, ладан, воскові свічки, меди, сушенні гриби. Стельмахи привезли готові вози, колеса, люшні, плуги, борони, колісниці, граблі та все приладдя до воза, саней, навіть рафи до коліс. Теслі і столярі: бочілки, діжі, корита, коновки, цебрики, шафлики, дерев'яні ложки, дійниці. Був крохмаль, запальнички на бензину. А ганчарі закликали до своїх мистецьких виробів, вони привезли: різні горшки, глечики, гладуни, макітри, миски, кубки, дзбанки та всякі боклаги, помальовані і непомальовані, звичайні. А гуцульський продавець хвалив до безтями свої інкрустовані топірці, касетки, тайстри, тобівки, бербениці, бринзу, глег і блислячі згарди коралів та різні намиста. — Чого там не бувало на тих ярмарках. А жид, онде вихвалював святі образи Ісуса Христа і Матері Божої, чудотворні картини святих, до яких наказав молитися сам єпископ! І такі ж самі медальйони посвячені в Зарваниці чи в якомусь іншому чудотворному місці. І люд ішов,

купував це все, з'являлися гроші в хустинах вузлом, або ізза пазухи. Намети, намети і намети, шатра і гангари, де розжижалися купецькі родини.

Крім того, на Вигоді відбувалася торгівля худобою. Продавалися там коні, вівці, свині. На цю торговицю, так звалася площа, сходилися люди не тільки з повіту Снятин, але з косівського, коломийського, гвоздецького та городенського. Тут був такий натовп, такий крик, такий страшний рух, що у вувахах дзвеніло, і сусід не чув сусіда.

Дещо з термінології:

Бакшиш — з турецької мови, гостинці, дарунки, а також взятка.

Бариш — визиск, зиск, „хочеш бариш?“ заробіток, а також хабар, лапуфка.

Баришівник — лихвар, той, що примовляє, перемовляє і продає крам. Посередник між фірмою, що скуповує товар, а продавцем.

Гандель — гандлювати, торг, торгувати, торгівля, ринок. З жидівського жаргону, а взяте з німецької мови.

Гешефт — торг, торгівля.

Згінець — купець худоби. Часто посередник між власником а збутом. Згінщики — купці. В давнині звалися сохачники, м'ясарі тощо.

Мальвазія — ніжне, солодке виноградне вино жовтої і червоної краски.

Могорич — з турецького, процедура, яка відбувається по продажі. Купець і власник заходять до пропінації і запивають дружньо продажу товару.

Перекупка — звичайно жінка, що купувала і перепродувала крам. Термін, який пізніше перейшов на кожну сварливу жінку, говірливу чи крикливу.

Ринок — це місце збути всякого краму, всіх продуктів, віктуалій і промислових виробів, базар, цього слова в Снятині ніхто не знав.

Сохачники — давнє слово, літописне. Купці, переважно м'ясарі, які різали і ділили м'ясо, кому належиться. Найкращу частину діставав староста, гіршу підстароста, а що залишалося діставалося народові.

Торговиця — місце, де продавали тільки худобу, свині, коні, вівці, телята, кози.

Ярмарок — з німецького ярмаркт, річний торг. Періодичний торг, великий базар.

ЯСЕНІВ — звався Пільним, лежить на північ від села Стевеї, належить до повіту Городенка. Після Словника Географічного в 1770-му ця оселя належала до Староства в Снятині. Рівнож інвентура з 1768-го зараховує Ясенів Пільний до Староства в Снятині.

ЯСЕНІВЕЦЬ — простір з пасовиськом, лісом, лугом, властиво, це яр між Будиловом селом а селом Микулинці, який творив гортар між двома селами.

ЯЦКАНИ — пізніше цю оселю на Буковині переназвано Іцкани. Її заснував напівлегендарний Яцко зі Снятина. За Австрії тут остання залізнична станція між Австрією а Румунією. Молдавський хронікар Мирон Костин, присвятив польському королеві Янові Собеському з 1684-го року поему, в якій згадується про похід воєводи Драгоша, а він, на думку румунських істориків мавби заснувати Молдавську Державу. В поемі говориться, що Драгош в дорозі почерез Буковину зустрів українця Яцка з Снятина, від якого названо ту місцевість Іцкани.

Завершення історичного змагу за незалежність Української Держави. Наймогутніший вислів народу, якого репрезентували Снятинщину високо-кваліфіковані її уродженці. Повітова Експозитура Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в 1918-19 роках.

ПІСЛЯСЛОВО

Книга знань, чи енциклопедія буває твором покликаного збору багатьох науковців, знавців своєї професії, в різних галузях звань. Моя енциклопедія, це досяг мій власний, постав моєю власною ініціативою, моїм особистим задумом і моїм зусиллям, предложений Видавництву до друку. Задум однієї тільки людини, тому можливі недотягнення. Одна людина не може опанувати такого широкого і різноманітного засягу тематики, який розглянуто у цій книзі. Однак я уважав, що таку працю треба написати і тому я присвятів свій час і труд до створення і завершення цього діла. Ця праця стане спробою дати тривалу основу до вивчення Снятинщини. Предкладаючи цю книгу до загального користання, з великим задоволенням стверджую, що не зважаючи на недомагання, які можуть бути, книжка виконає своє завдання. Вдячний Видавництву, що ласково погодилося її уняти у систему своїх випусків і безмежно вдячний всім жертвам, імена яких скарбник Видавництва подає у своєму звідомленні. Завдяки їм появляється це видання.

Засяг знань у моїй енциклопедії досить обмежений, бо ж тільки головними гаслами є топографічні і гідронімичні назовництва, на канві яких я розгорнув тематику. І тільки в межах цих гасел визначено їхній простір. Тільки в тих межах книга займається матеріальною і духовною культурою населення, їхнім віруванням, забобонами, релігійною символікою, народною творчістю, при тому реєструє школи, церкви, просвітнські domi, цікавиться складом людності, говорить про чужинецьку колонізацію, ворожі напади, грабежі, розглядає з історичного аспекту громадське, культурне і політичне життя, згадує про визвольницькі рухи, дає насвітлення росту суспільних творів, короткі біографічні нариси знатних осіб, дещо із статистичних даних, списки населення державних урядів. Дотепер я не знаходив подібного видання і тому не мав прикладу, на якому можна було б взоруватися. Коли б я мав таку книгу в 1968-му році, в початках видавання журналу „Снятин“, я б поблагословив ту хвилину найбільшим щастям.

Кожне гасло можна було поширити. Я цього не зробив.

Відсилаю читача до джерел для поглиблення тематики. Поширенням гасел наставала дуже важка обставина. Треба було побільшити об'єм книги на тисячу сторінок, щоб видати повне видання. Перед віddанням до друку я значно скоротив матеріял, де-не-де навіть на шкоду стилю. Умови, в яких працюємо і відносини, в яких знаходиться Видавництво не дозволили на поширене, коштовне видання.

Тепер кілька завважень щодо самої назви. Зупиняючись над руїнами замку в Снятині, якого руйнує і підпалює повстанець Муха в 1490-му році, та інші спустошення, про які згадується на сторінках книги, читач скаже „яка ж то краса? Це справжня руїна! — а не краса!“ Так, правду скаже читач, бо ж крім гарних описів є і прикірі, болючі місця. Назву „Краса Снятинщини“ треба розуміти як назву в метафізичному понятті, понятті позадушевному, понятті уявному. В розумінні високих вартостей краси, яку посідають люди з мистецьким наставленням, хоч не могли виявити його ізза браку свободи. Примущені жити в довговіковому поневоленні. Чи це не краса: хлопчина, що став сиротою у воєнній хуртовині, самостійно, без навчання, зробив собі сопілку, і без лекцій в школі музики, доглядаючи чужої худоби на толоці, грає власну мелодію? Краса до болю! Але краса! Як би була своя держава, то з цього хлопчини, пастуха, сироти, міг би вирости талант. Отже в красу треба вчутися, її треба собі уявити, яка б вона була, як би не було чужого поневолення. Треба вчутися в ту красу, як дивовижно кує зозуля в снятинських лугах, як літає шуліка понад хатами осель і в своєму дикому льоті готовий кіттями задавити свою жертву — курята, яких вивела вперше на подвір'я квочка.

Нераз згадується в текстах, у зв'язку із одержаними джерелами: дієцезія, епархія і архидієцезія. Дієцезія відповідає термінові епархія. Архидієцезія, це Митрополича канцелярія у Львові, яка видавала свої звідомлення — Шематизми, як ще Станиславівської епархії не було. Завідатель парафії. В давніших часах патронами українських церков, по неволі, були чужинці: поляки, німці, вірмени і жиди. При кожному селі вони згадуються. Патрони мали право не згодитися на призначеннего епископом — пароха. Часто, справді український патріот, висококваліфікований священик, зареєстрований як „завідатель парафії“. Необзваниомлені думають, що даний „завідатель“ був менш кваліфікований від пароха. Нічого подібного. Цей термін постав для оминення неприємностей, які могли

зустрінути пароха з боку чужинця-патрона, що мав право не апробувати пароха, якого прислав на парафію епископ. Тому епископи, для оминення неприємностей давали титул „засвідчитель“, але він мав всі права пароха і був може для українського населення кращим від країших.

Прізвища чужинців, згаданих у цій енциклопедії подані за їхнім оригінальним звучанням для підкреслення неукраїнського походження, тільки де-які українізовані. Де-коли подається одне і те саме прізвище по-різному: Хевули або Хеули, Подляшецький а то і Підляшецький. Так, по різному провадили уряди транскрипцію прізвищ, алеж бо вони самі так по різному себе називали. Часто також дати народження в Шематизмі з 1832-го року різняться від дат народження тих самих осіб у Шематизмі з 1841-го року. Немає іншого джерела, щоб устійнити справжні дати. Те саме відноситься також до інших статистичних даних. Де-не-де різниці подані в текстах. Наприклад при гаслі „ліси“ та інших. Це сталося також і тому, що видання, які були до розпорядимости, друкувалися в різних часах. Словник географічний почав друкуватися від 1880-их років, а закінчився 1890-го року, додатки прийшли ще пізніше. Від випусків „Покуття“ Оскара Кольберга І-го тому до IV-го тому проминуло також десять років часу. Ксаверій Мрочко почав свою працю в 1896-го, а може і ще раніше, а закінчив, вlastиво видав друком першу частину „Снятинщини“ щойно в 1898-му році. В текстах, хто уважно читатиме, вказано на ці різниці.

Тут, ще раз, так як сказано у вступному слові „від автора“, прошу надсилати мені всі завваги, відносно всіх недотягнень, які на думку читача є у книзі. Буду за це вдячний і в пільнованому наступному виданні „Постаті Снятинщини“ можна буде внести всі конструктивні доповнення.

Автор

ЗВІДОМЛЕННЯ СКАРБНИКА

Від появи нашого видання „Віки говорять“, від липня 1981-го року до каси вплинуло:

20 долярів:

Завицький Мирослав
др Керницький Роман —
Михайла

Чепига Петронеля

Порайко Осип

Чепига Андрій

Берлад Матій

Дікур Іван, суддя (К)

17 долярів:

Данилюк Микола (К)

16 долярів:

Никифоряк Анна

о. митр. Ляшкевич Ярема

Панкевич Тамара

13 долярів:

Ухач Богдан

12 долярів:

Дутчак Микола (К)

Еліяшевська Ольга

10 долярів:

Крупський Адріян

Касіян Степан

Садовий Іван

Дзюбанюк Іван

Керницька Домініка

др Лисяк Роман

Казієвич Лев

Косович Дмитро

Венгльовський Роман — Петра

Підгірний Михайло

др Керницький Роман — Тараса

Марфей Петро

Баб'юк Микола

Холевчук Марія

Тодосійчук Марія (К)

Костинюк Дмитро — Флінт

Осадца Богдана

Камад Микола

о. монс. Мельничук Петро

Старосольська Оксана

др Харкевич Мирослав

Соколишин Александр

Бабій Стефанія

Мардаревич Іван

Печерський Тарас

Виноградник Йосиф

Гонтар Адам

Ткачук Іван

Аронець Ольга (К)

Захарія Петро

Курилюк Ніна

Сидор Євгенія

Юшкевич Роман

Стадник Оленка

Ісаюк Наталка

Винничук Григорій

Семенюк Володимир (К)

Яросевич Ярослава

Несторовська Розалія (К)

Плав'юк Микола

Барабаш Розалія (К)

Верига Григорій (К)

9 долярів:

Садовий Михайло

8.50 долярів:

Семотюк Осип (К)

8 долярів:

Гойв Зенон

Сандуляк Іван

Ляшкевич Омелян

Кікта Степан

Крикливець Наня

др Гнатчук Микола

Мегик Петро

Величковський Йосип

Сідлярчук Степан

Степанець Іван

Яримович Роман

Венгльовський Степан

др Козак Михайло

Мацілинський Кость

Шологон Степан

Панчак Іван

7 долярів:

Дутчак Микола

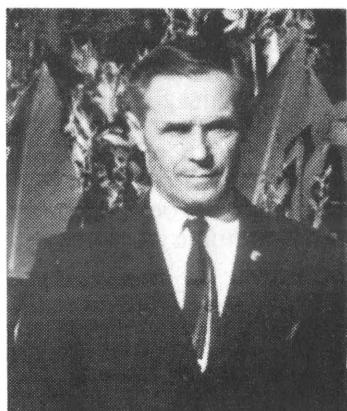
5 долярів:

Завицький Роман

Під літерою К — треба розуміти канадські долари.

Очевидно, що я можу бути тільки вдячний всім тим, які вплатили належність за попередну книжку та інші наші видання, але я також і вдячний тим, що вплатили вже по моїй пригадці. Вибачаюсь за пригадку, яку дехто не любить діставати, але це мій обов'язок. Я мушу мати коверти, мушу заплатити поштову пересилку, як також покрити друкарські видатки. Дуже гарно, що є ще земляки, які шукають контакту і нетерпеливо чекають на кожне наше видання, і пишуть листи заохоти до дальшої праці та виконують акуратно свої зобов'язання. Ще тільки то призначення залишилося нам в цьогосвітньому існуванні, як головний обов'язок нашої дії — недаремно провести наше перебування поза межами рідних осель, які ми мусіли покинути, може і на все життя. Крім плятонічних спогадів, ця праця, яку виконуємо належить до милого і приємного та зокрема корисного обов'язку супроти наших рідних осель. Конечна потреба — поглибити свої знання про рідні сторони і передати їх своїм дітям, як пише в своєму листі Петронеля Чепига і багатьох інших.

Тепер, в свою чергу, мені приємно тут відзначити наших великих жертвовавців, яких наше Видавництво зараховує до меценатів. Без їхньої допомоги, хто знає, чи це видання, побачило б світ. Вони, свої суми, призначенні на Збірник, перенесли на це видання „Краса Снятинщини“, яке читач тепер одержує до своїх рук. Вони найкраще зрозуміли потребу такого видання, бо воно виконає свою роль і в де-чому заступатиме Збірник про Снятинщину. До цих добрих людей із шляхотною душою належать земляки, яких я тут згадаю по висоті вплачених сум.

Степан Сідлярчук

СТЕПАН СІДЛЯРЧУК — від початку нашої дії, стояв твердо коло нас і завжди цікавився нашими виданнями. Завжди акуратно сповняв свої обов'язки, відповідав на всі зазиви Видавництва, шукав по бібліотеках джерел і надсилив їх до редактора. Степан Сідлярчук військовий Української Галицької Армії і Української Дивізії. Вже дійшов до гарного віку, 80 років життя, якого оце нещодавно відзначав

в кругі своїх близьких. Про нього писали щоденники „Свобода“ і „Америка“, та інші часописи, на сторінках яких зареєстровано вклад його праці для української громади. окрім Український Гарвард згадав його, як про свого добродія, бо він пожертвував великі суми гроша на будову цієї унікальної інституції нашого часу. Він тепер проживає сам у Бостоні, втішається великою родиною, яка на жаль не з ним, а на рідних землях. На З'їзді Земляків Снятинщини обраний головою Контрольної Комісії, функцію яку сповняє гідно, так як тільки дозволяє йому на це час. Своєю сумаю 1135 долярів дав класичний приклад княжої жертвенності всім нашим землякам.

ГАННА КЕЙВАН-ЗАКРЕВСЬКА — вона далеко від нас, зайшла аж до південної Америки. Проживає в Каракас, що у Венесуелі. Пані Закревська відчула своєю ніжною душою нашу ініціативу і близько пов'язала себе з нашим Видавництвом і завжди відгукувалася на всі наші листи і разом із своїм чоловіком Всеволодом — помагали нам, як тільки могли. Не жаліла труду і свого часу, приїхала 1976-го року на Другий З'їзд земляків Снятинщини до Дітройту, нав'язала ще більший контакт і постійно цікавилася справами видавничими. Тепер відгукнулася негайно на кількарядковий натяк про це видання і порішила перелляти свою суму із Збірника на „Красу

Ганна Кейван-Закревська з чоловіком Всеволодом

Снятинщини". Вона також дбає про інші гуманітарні справи. Цікавиться Українською Церквою та всім життям наших земляків на півдні Америки. Свою суму 600 доларів, що були призначені на Збірник, порішила передати на видання, яке читач тепер дістає до рук. Крім того, дорога наша землячка, додала ще нових 210 доларів, що творить разом суму 810 доларів.

Олена і Тома Кобзей

немає можливості видати, Олена Кобзей ще раз у своїому листі з 18 червня цього року ствердила первісне призначення датку 350 доларів на Видавництво а зокрема на це видання. За що ми ще раз в доказ віячності містимо її фотографію разом з покійним чоловіком для прикладу жертвенности і великого зрозуміння до друкованого слова про нашу дорогу Снятинщину.

Андрій Чепига

ОЛЕНА КОБЗЕЙ, наша постійна і добра передплатниця, яка по смерті свого чоловіка Томи КОБЗЕЯ продовжала родинну традицію тісної співпраці з нашим Видавництвом, написала до журналу „Снятин“ обширну статтю про своє рідне село Видинів і пожертвувала значну суму на видавничий фонд нашого Видавництва, але ми записали на Збірник, бо тоді наше Видавництво звертало всю свою увагу на Збірник. Тому що Збірник покищо

АНДРІЙ ЧЕПИГА — дивізійник, який також від самих початків читав журнал „Снятин“ і всі видання Бібліотеки нашого Видавництва, і реагував на їхній зміст. Додавав багато своїх цікавих думок до дальнього ведення наших справ, бував на всіх трьох З'їздах земляків Снятинщини. В архіві є багато його ділових листів, бо він дуже дорожить нашою роботою. Часто додає редакторові нові відомості, пригадує дещо про призабуте. І тепер негайно відізвався, і пожертвував на це видання 310 доларів, передше зложених на

Збірник. Він так як і Степан Сідлярчук є ентузіястом Українського Гарварду і меценатом. Андрій Чепига є заступником голови в Контрольному Органі Товариства Снятинщини. Незвичайно культурна людина, багато читає, живе долею українського загалу. Веде кореспонденцію з своїми друзями, що доказує його високе розуміння дружнього спілкування.

ТАМАРА ПАНКЕВИЧ — також від перших днів заініціювання нашої акції включилася в орбіту думок і держала тісний зв'язок з нашим Видавництвом. Боліла невдачами, як де-коли вони були, шукала якнайкращого виходу з них і разом із своїм чоловіком була на Другому З'їзді й брала участь у порушуваних питаннях нашого організованого життя. Пані Тамара потерпіла, як малохто з нас втрату дорогого батька, директора школи на Балках Миколу Петрівського, ще в час війни, а потім втратила єдину сестру Зірку, і кузена мгра Тараса Керницького, а потім рідну маму Ганну Керницьку-Петрівську, а нещодавно тітку Осипу Петрівську-Куровицьку. Це, як для однієї особи трохи забагато. Але ми всі віримо, що Тамара має для кого жити. Має двох гарних синів, як соколів! Один з них вже лікар, а другий спеціаліст технічних наук. Вона ними живе і втішається. Крім того має добросердечного чоловіка і всі болючі втрати дають можливість пройти над цими прикористями, без важких переживань. Вона вповні оцінила нашу працю і перелляла свою суму сто доларів із Збірника на це видання. Защо треба бути їй тільки вдячним. Крім того вона ще додала 25 доларів, як даток „замість квітів на свіжу могилу своєї матері Ганни Керницької-Петрівської“, що померла у Польщі 25 листопада 1981-го року.

ДОМІНІКА КЕРНИЦЬКА — хоч не народжена в Снятині, але тільки проживала в ньому, як дружина адвоката Тараса. Має дуже близькі, дорогі спогади, які її вічно в'язатимуть із Снятином. Вона була на Первому З'їзді земляків Снятинщини і цікавилася виданнями нашого Видавництва. Часто в імені чоловіка писала до редакції свої завваги і жила тими справами. Тепер втішається внуками своїми і живе згадками про гарні безтурботні неповторні часи в Снятині. Переписує 45 доларів із Збірника на це видання і ще окремо додає тепер нових 25 доларів, що творить разом суму 70 доларів.

Шановна Добродійка ЄВГЕНІЯ ЗАДУРОВИЧ, як довідалася про таке видання порішила і свою суму 65 доларів дати до диспозиції Видавництва, раніше призначену на Збірник. Пані Євгенія це донька Загалевичів Аделі і Омеляна, власників

млина і поля в Устю над Прутом. Одружилася з дром Августином Задуровичем і проживала в Снятині разом з чоловіком, який провадив адвокатську канцелярію. Була разом з сином дром Антоном на Першому і Другому З'їзді наших земляків, є від початку добрим передплатником всіх наших видань.

РОМАН ВЕНГЛЬОВСЬКИЙ — ПЕТРА, що втішається життям на Флориді, дозволив перенести і його суму 50 доларів, складених ще в 1977-му році „замість квітів на могилу сестрінка Петра Вакарука, що помер на розрив серця в Австралії 27-го серпня 1977-го року“ — на Збірник, а тепер цю суму переносить на це видання „Краса Снятинщини“, на появу якого очікує з великою нетерпеливістю, так як і на кожне наше видання.

ДР АНТІН ЗАДУРОВИЧ порішив піти слідами всіх названих тут земляків й також своєю сумою 50 доларів прийшов на допомогу Видавництву, щоб видати цю книжку. Др Антін провадить тепер лікарську практику в місті Гамтрамк а проживає разом із своєю мамою в гарному кондомінію недалеко від місця ординації.

Крім вище згаданих, наспіли ще датки від дальших земляків, які свої 25-тидоларові датки, призначені на Збірник перенесли на видання цієї книжки, а саме: БОГДАН УХАЧ, РОМАН ЮШКЕВИЧ, ВАСИЛЬ САВКА, ОМЕЛЯН ЛЯШКЕВИЧ, ТЕОФІЛ ВИНОГРАДНИК і МИХАЙЛО БАЖАНСЬКИЙ. Др РОМАН ЛИСЯК також свою суму 10 доларів, яку давніше прислав до нашого Видавництва на Збірник, дозволив перенести на це видання. Крім того, додає ще тепер нових 10 доларів на це видання. До них і я прилучився із своєю сумою 45 доларів, бо уважаю, що вона буде більш корисною тут, ніж має ждати у банку на Збірник, на видання якого не має тепер великих надій.

Всі ці названі, дорогі нам особи, повинні стати прикладом для тих, які помимо моїх кількох пригадок, дотепер ще не вплатили своїх зобов'язань. Може цей великодушний поступ вище згаданих земляків промовить до їхнього серця і вони врешті вирівнають свої залегlostі й дадуть змогу нашему Видавництву випустити ще два заплановані видання, якими і буде закінчена праця над матеріялами про всім нам дорогу Снятинщину.

Зенон Гойв, скарбник Видавництва
„Снятин“

Ціна цієї книжки 30 доларів

З М И С Т

Від автора	3	Вільшина	37
Абрагамович(1)	5	Вірмени	37
Абрагамович(2)	5	Влахова	39
Августів-Августдорф	5	Воєвідство	39
Агопович	11	Волов'янка	39
Альбінів-Альбінівка	11	Волохи	39
Антін	12	Волчківці	39
Антропологія	12	Гаврилівці	44
Археологія	13	Галицьке	45
Балки(1)	13	Галицьке Князівство	45
Балки(2)	15	Галицьке Передмістя	45
Балинці	15	Галицький Шлях	45
Банилів Руський	16	Галицько-Волинське Князівство	46
Банилів Слобідський	16	Галич	46
Баньки	16	Галичина	46
Белелуйка	16	Ганківці	46
Белелуя	16	Гарабура	49
Берладъ	22	Глинище(1)	49
Берченка	22	Глинище(2)	49
Борівці	22	Гнила	49
Борщів	22	Гнилий	49
Брід	23	Головний Шлях	49
Бровар	24	Гони	50
Будилів(1) село	25	Горбасівка	50
Будилів(2) хутір	29	Горби	50
Буковина(1)	29	Горішні Кути	50
Буковина(2)	30	Городенка	50
Бучачки	30	Городина	50
Валахія	30	Городище	51
Вал Траяна	30	Гордниця	51
Вашківці	31	Горозна	51
Велика Млага	31	Готар	51
Великий Ліс	31	Грушів	51
Вивіз(1)	31	Гунька	51
Вивіз(2)	31	Гуцули	51
Вигін	31	Гетто	52
Вигода	31	Гмінд	52
Видинів	32	Гоянівка	52
Високий Берег	36	Демиче	52
Високий Обіч	36	Демня	53
Від Косівського	36	Джурів	53
Військові Касарні	36	Дзвінечка	57
Вікнина	37		

Дідичі	57	Кобакі, Кобацкі	115
Дільниця	60	Когутова	116
Долішні Кути	60	Козакова	116
Долина Глібока	60	Коло Бровара	116
Долгавець	60	Коло Гайки	116
Домінікани	60	Коло Гицля	116
Дорога	61	Коло Жолоба	116
Драгасимів	61	Коло Захарія	117
Дубники	63	Коломия	117
Дубовець	63	Коло Перелазу	117
Дунаець	63	Коло Рогатки	117
Дунай	63	Коло Хреста	118
Жиди	63	Коло Чайки	118
За Бердом	66	Коноплище	118
Заболотів	66	Корбасинка	118
За Брамою	75	Корнів	118
За Бродом	75	Коробін	118
Завалє(1)	75	Короти	118
Завалє(2)	79	Коротинчи	119
За Вільхівцем	79	Коршів	119
Загате Ліс	79	Косів	119
Загате	79	Красноставці	119
Задубрівці	79	Кревобреткий	122
Залазці	82	Криве	122
Залізниця	82	Кривий Горб	122
Залуче	86	Криві Гони	122
Замок	89	Кубацкі	122
Замчище	91	Кулачин(1)	122
За Прутом	91	Кулачин(2)	124
Заріка	92	Кулачківці	124
Зарінки	92	Культурні Рослини	125
За Яром	93	Кути	125
Зеленів	94	Кухня	126
Зі branівка	94	Латинники	126
Іванківці	94	Лиса Гора	127
Ілинці	95	Лікарські Рослини	127
Іцкані	99	Ліси	130
Каламутка	99	Луги	132
Кам'янista	99	Лукач(1)	136
Каріянка	100	Лукач(2)	136
Карлів	100	Лучка	136
Карлівський Ліс	107	Любківці	136
Карпати	107	Ляхів Хрест	138
Келихів	107	Мадяри	138
Кептіч	108	Малі Микулинці	139
Кернички	108	Мальтинці	139
Кладовища	108	Микитинці	139
Клішів	112	Микулинці	139
Княже	112	Міст	142
Кобаки	115	Млини	142

Млинівка(1)	145	Потічок(1)	175
Млинівка(2)	146	Потічок(2)	178
Млинівка(3)	146	Приліпка	178
Млинівка(4)	146	Прірва	178
Могили	146	Прут	178
Молдавани	146	Прутівка	182
Москвофіли	147	Резіна	182
Мультани	149	Рибниця	182
На Валу	150	Рибно(1)	183
На Готар	150	Рибно(2)	183
Над Левадами	150	Рогатки	183
На Потоках(1)	150	Рожневі Поля	183
На Потоках(2)	150	Рожнівські Поля	184
Невиська	150	Рожнів	184
Неполоківці	150	Розсічний Ліс	186
Новоселиця	150	Рудники	186
Обертин	153	Рудольфсдорф	188
Обич	153	Румуни	188
Одає	154	Рупа	189
Окописько	154	Русів	189
Олесь	154	Саджавка	193
Олешків	154	Сади	193
Онила	156	Серафінець(1)	196
Орелець(1)	156	Серафінець(2)	196
Орелець(2)	159	Серафинці	196
Оршівці	159	Середній Горб	197
Осланка	160	Середні Ланища	197
Очеред	160	Сідачів	197
Ошихліби	160	Сіножаті	197
Перерва	160	Сіножаті(1)	197
П'ечина Гора	160	Сіножаті(2)	197
Пилиповани	160	Сіножаті(3)	198
Під Білим Хрестом	160	Сіножаті(4)	198
Підвисока	160	Сіножаті(5)	198
Підгірі	162	Сіножаті(6)	198
Під Замком	162	Сіножаті(7)	198
Підзамче	162	Сіножаті(8)	198
Плещниця	162	Сков'ятинка	199
Плоска	162	Слобідка	199
Площа Ліс	162	Снетин	199
Повіт Снятин	162	Снитин	199
Погибла	163	Снятин(1)	199
Погиблиця	164	Снятин(2) за Німців	205
Покуття	164	Снятин телер(3)	207
Покутсько-Басарабська височина	165	Снятин(4)	207
Поле Поштове	165	Снятин(5)	208
Поляки	165	Снятин(6)	208
Попельники	172	Снятинка	208
Постоленники	175	Совиця	208
		Соломин	208

Сорочанка	208	Фавна	239
Став	208	Феліціянки	240
Станиславів	209	Фільварки	240
Станіслав	209	Флора	243
Старий Ліс	210	Францішканці	244
Старе Поле	210	Хащі	244
Стефанівка	210	Хаща(1)	245
Стецева	210	Хаща(2)	245
Стецівка	214	Хаща(3)	245
Стецівське	216	Хаща(4)	245
Стратин	216	Хлібичин Пільний	245
Струж	216	Хлівище	247
Стятин	216	Хозари	247
Суха Долина	216	Хомова	247
Сучава	216	Хомчин	247
Татари	217	Хом'яківка	247
Татарська Гора	218	Хрести	248
Татарський Шлях	218	Цвінтар	248
Телечкі	219	Цигани	248
Теребежі	219	Ціарська Дорога	249
Тиверці	219	Цуцулин(1)	249
Толока	219	Цуцулин(2)	250
Топорівці	221	Цуцулин(3)	250
Торговиця	221	Чайка	250
Трач	221	Черемош	250
Трипілля	221	Чернівці	252
Трійця	222	Чехи	252
Тростянець(1)	224	Чоканка	253
Тростянець(2)	229	Чорнява	253
Трофанівка	229	Чорнятин	253
Тулава	229	Чортория	253
Тулова	230	Чуловичі	253
Тулуків	232	Шваби	254
Турецький Потік	233	Шевченкове	254
Туреччина	234	Шипинці	254
Турка(1)	234	Шишківці	255
Турка(2)	234	Шляхи	255
Тучали	234	Шнірх	256
Угри	237	Яр	257
У Дерня	237	Ярмарки	257
Урутъ	237	Ясенів	259
Устє(1)	237	Ясенівець	259
Устє(2)	237	Яцкани	259
Устє над Прутом	237	Після слово	260
Устерікі	239	Звідомлення скарбника	263
Устє Старе	239		

